T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME FAKÜLTESİ

ISSN: 2602-3202
E-ISSN: 2667-6982

MUHASEBE ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

JOURNAL OF ACCOUNTING INSTITUTE

OCAK/JANUARY 2022, SAYI/ISSUE 66

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME FAKÜLTESİ

ISSN: 2602-3202
E-ISSN: 2667-6982

MUHASEBE ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

MED – JOURNAL of ACCOUNTING INSTITUTE

OCAK/JANUARY 2022, SAYI/ISSUE 66

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute
2022, (66)
ISSN: 2602-3202, E-ISSN: 2667-6982

Dizinler / Indexing and Abstracting

RePEc Ideas

RePEc Econpapers

Kapak fotoğrafı / Cover photo

Bulla-Mezopotamya Muhasebe Jetonları

MÖ 8.000-3.000 Mezopotamya'da bulunan çeşitli şekillerdeki küçük kil jetonlar. Bu jetonlar muhasebe tarihinin ilk kanıtlarından kabul edilmektedir *(Fotoğraf-Denise Schmandt-Besserat, Louvre Müzesi, Paris)*.

Bulla-Mesopotamian Accounting Tokens

Small clay tokens of multiple shapes found in Mesopotamia of 8,000-3,000 B.C. constitute the earliest evidence for accounting *(Image provided courtesy of Denise Schmandt-Besserat and Musée du Louvre, Paris)*.

Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute
2022, (66)
ISSN: 2602-3202, E-ISSN: 2667-6982

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME FAKÜLTESİ

MUHASEBE ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

MED – Journal of Accounting Institute

Sahibi / Owner
Prof. Dr. F. Lerzan KAVUT
İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, School of Business, İstanbul, Turkey

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager
Fatih YILMAZ
İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, School of Business, İstanbul, Turkey

Yazışma Adresi / Correspondence Address
İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Muhasebe Enstitüsü, Avcılar, İstanbul, Türkiye
Telefon / Phone: +90 (212) 473 70 70/ 18315
E-mail: jai@istanbul.edu.tr
https://dergipark.org.tr/tr/pub/meder
https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/jai/home

Yayıncı / Publisher
İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,
Fatih / İstanbul, Türkiye
Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

Baskı / Printed by
İlbey Matbaa Kağıt Reklam Org. Müc. San. Tic. Ltd. Şti.
2. Matbaacılar Sitesi 3NB 3 Topkapı / Zeytinburnu, İstanbul, Türkiye
www.ilbeymatbaa.com.tr
Sertifika No: 17845

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.
The publication languages of the journal are Turkish and English.

Ocak ve Temmuz aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published biannually in January and July.

Yayın Türü / Publication Type: Yaygın Süreli / Periodical

Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute
2022, (66)
ISSN: 2602-3202, E-ISSN: 2667-6982

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. Lerzan KAVUT, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye – *lerk@istanbul.edu.tr*

Baş Editör Yardımcısı / Co-Editor in Chief

Prof. Dr. Aslı TÜREL, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye – gunduzay@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Emre Selçuk SARI, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye – *emresari@istanbul.edu.tr*

Yazı Kurulu Üyesi / Editorial Management Board Member

Prof. Dr. Taylan ALTINTAŞ, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye – *ataylana@istanbul.edu.tr*

Doç. Dr. Turgay SAKİN, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye – *tsakin@istanbul.edu.tr*

Dr. Nevzat GÜNGÖR, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye – *nevzat.gungor@istanbul.edu.tr*

Dil Editörleri / Language Editors

Elizabeth Mary EARL, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – *alan.newson@istanbul.edu.tr*

Alan James NEWSON, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – *elizabeth.earl@istanbul.edu.tr*

YAYIN KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ersin GÜREDİN, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Muhasebe Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye – *guredin@istanbul.edu.tr*

Prof. Dr. Can Şımga MUĞAN, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İşletme Bölümü, Ankara, Türkiye – *mugan@metu.edu.tr*

Prof. Dr. Belverd E. NEEDLES JR., DePaul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Muhasebe Bölümü, Chicago, ABD - *bneedles@depaul.edu*

Prof. Dr. Serdar ÖZKAN, Orta Doğu Amerikan Üniversitesi, Egaila, Kuveyt – *serdar.ozkan@aum.edu.kw*

Prof. Dr. Recep PEKDEMİR, Wisconsin La Crosse Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Muhasebe Bölümü, Wisconsin, ABD – *rpekdemir@uwlax.edu*

Prof. Dr. Haluk SUMER, Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Almanca İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye – *haluksumer@marmara.edu.tr*

Prof. Dr. Haluk ÜNAL, Maryland Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Maryland, ABD - *hunal@rhsmith.umd.edu*

Doç. Dr. Graham GAL, Massachusetts Amherst Üniversitesi, Isanberg Yönetim Fakültesi, Muhasebe Bölümü, Massachusetts, ABD – *gfgal@isenberg.umass.edu*

Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute
2022, (66)
ISSN: 2602-3202, E-ISSN: 2667-6982

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Sunuş / Preface

Muhasebe Enstitüsü Dergisi 66.Sayısı VIII
Lerzan Kavut

Derleme / Review

Bilançoda Varlıkların Sınıflandırılmasında Tarihsel Evrim: Tercümeye Dayalı Türkiye Örneği
Historical Evolution of Balance Sheet Classification: The Turkey Case of Evolving By Translating 1
Recep Pekdemir, Ümmühan Aslan, Melis Ercan

Araştırma Makaleleri / Research Articles

COVID-19 Pandemi Döneminde Artan Belirsizlik Ortamı ve Kilit Denetim Konuları Açıklamaları Üzerindeki Etkisi: BİST 100 Şirketleri İncelemesi
Increased Uncertainty Environment During the COVID-19 Pandemic Period and Its Effect on Key Audit Matters: BIST 100 Companies Analysis 49
Deniz Özbay

The Impact of IT Application Control on the quality of the Audit Evidence: An Application Example
Bilgi Teknolojileri Uygulama Kontrollerinin Denetim Kanıtının Kalitesine Etkisi: Bir Uygulama Örneği 65
Nabi Küçükgergerli, Ayşe Atılgan Sarıdoğan

Endüstri 4.0 Döneminde Entelektüel Sermaye: Bilişim Sektörü Üzerine Bir Araştırma
Intellectual Capital in the Period of Industry 4.0: A Research on the Information Sector 79
İlknur Ergün, İrem Özcan

COVID-19 Pandemisi'nin Tekstil, Deri ve Giyim Eşyası Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Firmalara ve Finansal Raporlarına Etkileri: BIST'te Bir Araştırma
Effects of COVID-19 Pandemic on Textile, Leather and Clothing Companies and Their Financial Reports: a Research in BIST 95
Tuba Ergün, Derya Üçoğlu

Türkiye Finansal Raporlama Standardı 16: Kiralamalar Standardının Borsa İstanbul Şirketlerinin Finansal Tablolarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma
A Study on the Effect of International Financial Reporting Standards 16: Leases Standard on the Financial Statements of Borsa Istanbul Companies 113
Berke Koç

Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute
2022, (66)
ISSN: 2602-3202, E-ISSN: 2667-6982

SUNUŞ

Değerli Okurlarımız,

21. yüzyılın ilk çeyreğini tamamlamaya yaklaşırken, Ocak 2022'de Muhasebe Enstitüsü Dergisinin 66. sayısında sizlerle birlikteyiz. Her zamanki gibi, gururluyuz, mutluyuz ve heyecanlıyız.

Günümüzde, dünyada ve Ülkemizde yaşanmakta olan ve geniş etkiler yaratan; küresel iklim değişikliği, sosyal, siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler oldukça hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecini de beraberinde getirmiştir. Bilim ve eğitim dünyası her zaman olduğu gibi çevresinde yaşananları dikkatle takip etmekte ve birey-toplum odağında ahlaki değerleri göz ardı etmeden değer yaratma çabalarını azimle sürdürmeye çalışmaktadır.

Muhasebe Enstitüsü, Aralık 1970'ten günümüze kadar kurumsal varlığını koruyarak gelişmiş ve yarım yüzyılı aşan zaman sürecinde kuruluş vizyon ve misyonuna sadık kalarak, birçok akademik kurumsal yapıya ve akademik faaliyete öncülük etmiş, destek vermiş ve değer katmıştır. Muhasebe Enstitüsü'nün gelecek kuşakları da etik ilkeler çerçevesinde, geçmişten gelen paylaşımcı tutumuyla ve kaliteden taviz vermeden birlik ve beraberlik içinde akademik dünyanın üyeleri ve siz değerli okurlarımızla buluşmaya devam edecektir.

Bilimsel ve özgün nitelikli çalışmalarını bizimle paylaşarak; paylaşımcı vizyonumuza destek veren ve imkan sağlayan, dergimizin bu sayısına ve muhasebe literatürüne katkı sunan tüm yazarlarımıza ayrı ayrı teşekkürlerimizi sunarız.

Bu sayımızda, muhasebe tarihine ışık tutan bilgilerden, günümüzdeki en güncel konuları kapsayan geniş bir yelpazedeki bilimsel ve özgün çalışmaları titizlik ve özenle seçerek sizlerle buluşturuyoruz. Dergimizin bu sayısında; Prof.Dr. Recep Pekdemir, Prof.Dr. Ümmühan Aslan ve Doç.Dr. Melis Ercan, ''Bilançoda Varlıkların Sınıflandırılmasında Tarihsel Evrim: Tercümeye Dayalı Türkiye Örneği'' konulu çalışmalarında bilanço unsurlarından varlıkların sıralanması ve sınıflandırılmasının tarihsel süreç içerisindeki evrimini, erişilebilen tarihi kaynaklar çerçevesinde geniş bir perspektifle ele almışlar ve muhasebe tarihi açısından çok değerli bilgi ve belgeleri bizlere ulaştırmışlardır. Dr.Öğr.Üyesi Deniz Özbay, yaptığı çalışmada; ''Covid19 Pandemi Döneminde Artan Belirsizlik Ortamı ve Kilit Denetim Konuları Açıklamaları Üzerindeki Etkisi: BİST 100 Şirketleri İncelemesi'' başlıklı çalışmasıyla, 2019 ve 2020 yıllarında açıklanan kilit denetim konularını karşılaştırmış ve yorumlamıştır.

Yazarlarımızdan Dr.Öğr.Üyesi Nabi Küçükgergerli ve Dr.Öğr.Üyesi Ayşe Atılgan Sarıdoğan '' The Impact of IT Application Control on the Quality of the Audit Evidence: An Application Example'' konulu çalışmalarında; bilgi teknolojileri uygulamalarının ve kontrollerin denetim süreci, denetim kanıtı ve denetim kalitesine etkisini araştırmış ve konuya ilişkin uygulama örneğine yer vermişlerdir. Öğr.Görevlisi Dr.İlknur Ergün ve Dr.Öğr.Üyesi İrem Özcan, ''Endüstri 4.0 Döneminde Entelektüel Sermaye: Bilişim Sektörü Üzerine Bir Araştırma'' konulu çalışmalarında, Endüstri 4.0 uygulamaları ve dijital dönüşümün entelektüel sermaye oluşumuna etkisini araştırmışlardır.

Dergimizde yer alan makalelerden COVID-19 dönemini inceleyen bir diğer çalışma Tuba Ergün ve Dr.Öğr.Üyesi Derya Üçoğlu tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışmada, ''COVID-19 Pandemisi'nin Tekstil, Deri ve Giyim Eşyası Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Firmalara ve Finansal Raporlarına Etkileri'' 2019 ve 2020 yıl sonu finansal tabloları ve dipnotları üzerinden araştırılmıştır. Arş.Gör. Berke Koç, ''Türkiye Finansal Raporlama Standardı 16: Kiralamalar Standardının Borsa İstanbul Şirketlerinin Finansal Tablolarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma'' konulu çalışmasında TFRS 16 standardının uygulanma öncesi ve sonrasının finansal tablolar ve finansal oranlar üzerindeki etkilerini araştırmıştır.

Dergimiz yayın politikası olarak, İngilizce ve Türkçe dillerinde yazılmış bilimsel nitelikli çalışmalarınızı bekliyoruz.

Gelecek sayılarımızda buluşmak dileğiyle…
Saygılarımızı sunarız.

MUHASEBE ENSTİTÜSÜ DERGİ YÖNETİMİ ve EDİTÖRLERİ ADINA
Prof. Dr. F. Lerzan KAVUT
İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi
Muhasebe Enstitüsü Müdürü

Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute
2022, (66)
ISSN: 2602-3202, E-ISSN: 2667-6982

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

DOI: 10.26650/MED.1023865

DERLEME / REVIEW

Bilançoda Varlıkların Sınıflandırılmasında Tarihsel Evrim: Tercümeye Dayalı Türkiye Örneği

Historical Evolution of Balance Sheet Classification: The Turkey Case of Evolving By Translating

Recep Pekdemir[1], Ümmühan Aslan[2], Melis Ercan[3]

[1]University of Wisconsin La Crosse, College of Business, Wisconsin, Amerika Birleşik Devletleri
[2]Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Bilecik, Türkiye
[3]İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İstanbul, Türkiye

ORCID: R.P. 0000-0001-5370-2821, Ü.A. 0000-0002-7926-6244 , M.E. 0000-0002-7716-7592

ÖZ

Şeyh Edebali'ye ait olduğu iddia edilen "geçmişini bilmeyen, geleceğini bilemez" ifadesinden hareket ederek muhasebe ve raporlama alanlarında geçmişte yaşanmış gelişmeleri bilmek ve geleceğin dinamiklerini anlayabilmek için oldukça önem taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışma, bilanço unsurlarından varlıkların, sıralanması ve sınıflandırılmasının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evrimi, erişilen kaynaklar kapsamında ortaya koymayı hedeflemiştir. Belirlenen hedef doğrultusunda öncelikli olarak, İngilizce dilinde, bilançodaki varlıkların sıralanması ve sınıflandırmasının tarihsel gelişimi ile ilgili 20. Yüzyılın ortasına kadar ortaya konulmuş olan çalışmalar, erişilebilen kaynaklar kapsamında incelenmiş ve kilometre taşı niteliğinde olan gelişmeler örnekleriyle birlikte bu çalışmada ele alınmıştır. Daha sonra, ülkemizdeki benzer nitelikteki çalışmalar 1926 – 1992 dönemini kapsayacak şekilde incelenmiş, uygun görülen gelişmeler kısaca özetlenerek, yaşanılan evrimin aşamaları ortaya konmuştur. Çalışma, erişilebilen kaynaklar kapsamında belirli bir dönemi kapsadığı için, varlıklardaki sıralama ve sınıflandırmaya etkisi olan gelişmelerin tümünü içerme iddiasında değildir.

Anahtar kelimeler: Sınıflandırma, Sınıflandırmanın Evrimi, Muhasebe Tarihi
JEL Kod: M41, M49

ABSTRACT

The paper examines historical evolutions or developments of balance sheet classification as a basic financial statement, concentrating on phases in Turkey from 1926 to 1992. The authors rigorously scanned books and study papers published in English and Turkish and summarized crucial information as milestones in history. The paper examines the developments in western countries up to the mid-20th Century, particularly in the United Kingdom and the United States. However, the paper's primary focus is on Turkey's developments and evolutions between 1926 and 1992. The paper may have weaknesses and limitations concerning the overall history; however, this study proposes opportunities for future studies in Turkey and the world. As a result, the paper concludes that it would be difficult to understand the new dynamics without understanding the old dynamics.

Keywords: Asset Classification, Accounting History, Financial Reporting
JEL Code: M41, M49

Başvuru/Submitted: 15.11.2021 **Revizyon Talebi/Revision Requested:** 20.12.2021 **Son Revizyon/Last Revision Received:** 30.12.2021 **Kabul/Accepted:** 19.01.2022

Sorumlu yazar/Corresponding author: Melis Ercan / mercan@istanbul.edu.tr

Atıf/Citation: Pekdemir, R, Aslan, U., & Ercan, M. (2022). Bilançoda varlıkların sınıflandırılmasında tarihsel evrim: tercümeye dayalı Türkiye örneği. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute, 66*, 1-48. https://doi.org/10.26650/MED.1023865

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Extended Abstract

The balance sheet format is one of the fundamental financial statements of business organizations. The study states that based upon the needs and expectations of information users, listing and classifying assets on a balance sheet have evolved for more than six centuries. The study explores balance sheet principles regarding listing and classifying assets in a global historical perspective until the mid-20th century. The study also seeks historical evidence on Turkey from 1926 to 1992. Accessible secondary resources were scanned to accomplish this paper's goal.

Some historical evidence exists in accounting books from 1397 from The Medici Bank. Some researchers asserted that these books have been well-preserved and could represent the oldest records for the double-entry bookkeeping method (Roover, 1963; reprint, 2021). More than 200 account balances were included in the trial balance by The Medici Bank (op. cit.).

Based on the accessible and scannable literature, we could argue that the balance sheet, similar to today's format and definition, emerged at the beginning of the 17th century, as seen in Hypomnemata Mathematica, a book by Dutch mathematician Simon Stevin (Geijsbeek, 1914). However, we could observe that assets in this balance sheet were listed on the right-hand side and liabilities and equity were on the left-hand side.

In the accessible literature, the oldest classified balance sheet, as historical evidence, was from the East India Company, dated March 1, 1782. In this classified balance sheet, assets were also listed on the right-hand side.

Furthermore, assets were listed on the right-hand side of the balance sheet until the beginning of the 20th century in the United Kingdom. This principle and practice was part of the English Companies Law, enacted first in 1720 and amended in 1844 and 1856.

Meanwhile, assets appeared on the left-hand side of balance sheets in the United States of America but were not listed by the current liquidity-based approach. Instead, assets were listed by the approach commonly used in the Continental European Countries. Consequently, this approach listed stockholders' equity first, then liabilities on the right-hand side of business organizations' balance sheets.

Classified assets and liabilities appeared on the balance sheets after several centuries. Baladouni (1990) argued that the items in the East India Company's balance sheets, prepared in 1782, were classified within themselves and stated that the classification was based on the "***productivity and efficiency***" criteria.

Iino (1956) stated that the balance sheet was first mentioned and appeared in an official document in Germany in a decision of the German Royal Supreme Court dated December 3 1873. The Court's decision stated assets and liabilities in the balance sheet and the classification of assets in the balance sheet based upon the valuation criteria under Article 31 of the Second Part of the German Commercial Code.

Grouping and classifying assets in balance sheets appeared after the civil war in the United States in the 19th century, evolved to the current format roughly in the middle of the 20th century, and developed and formed as a standard.

The preparation of balance sheets and the classification of assets in the balance sheets were also the subjects of significant discussions in Canada in the second quarter of the 20th century. During 1934 and 1935, significant changes were made in the Dominion Companies Act in Canada regarding accounting practices and the preparation of the balance sheets. It was decided to classify assets as fixed assets, current assets, and deferred items (Dalglish, 1938). In the same period, a similar case was observed in China, and in the 1930s, assets began to be classified as current assets, fixed assets, and other assets in the balance sheets prepared by business organizations in China (Yang et al., 2014).

At the end of the 19th century, some important discussions commenced regarding the grouping and reporting of assets and liabilities in balance sheets in the United Kingdom. The main reason for this was the balance sheet format in the British Companies Act, which was last amended in 1862. During the same period, while assets were reported on the left-hand side

of the balance sheet in the United States and Continental European countries, assets continued to be reported on the right-hand side in the UK. Various sectors discussed this subject, and significant pressure was applied to change this practice and implement the format used in other countries.

At the end of the 19th century, the classification of assets also followed "permanent, floating, and changing assets" (Dicksee, 1892; Ebook, 1905 version). This classification was based upon the use of assets or the creation of benefits. However, those preparing the financial statements determined "which asset falls into which group."

Due to many difficulties in establishing a new state in post-republic Turkey, western-developed states were taken as best examples in developing legislation and legal regulations and practices. In the first years of the young Republic of Turkey, Continental European practices influenced Turkish accounting practices. Then, accounting practices of Anglo-Saxon countries were preferred in the mid-20th century as part of the Marshall Plan. Accounting concepts and principles were commonly translated and adopted from western-developed countries, and different people or institutions realized the translations and adaptations; thus, achieving term unity was difficult. The translation and adaptation processes have led to different concepts and principles in classifying assets in the balance sheets of Turkish business organizations.

1. Giriş

İşletmeler, düzenledikleri finansal raporlar aracılığı ile taraflarına işletmenin finansal durumu ve performansı hakkında bilgi vermeyi hedefler. İşletmelerin finansal durumu, bilanço adı verilen finansal tablolar aracılığı ile ortaya konulur. Bilanço, işletmenin faaliyetlerinde kullandığı varlıklar ile bu varlıkların elde edildiği kaynaklar hakkında bilgi verir. Bilançoda yer alan varlık kalemlerinin sıralanması ve sınıflanması tarihsel süreç içinde bir takım değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bu değişim ve dönüşüm, içinde bulunulan süreçteki dinamiklerden etkilenmiştir.

Bilançodaki varlık kalemlerinin, tarihsel süreç içinde değişmesi ve dönüşmesinin birçok nedeni vardır. Sanayi devrimi, sermaye piyasalarının gelişimi, 1929 ekonomik buhranı, küreselleşme ve dijitalleşme gibi gelişmeler, varlıkların sınıflaması ve sıralanmasındaki değişimin nedenleri arasında sayılabilir.

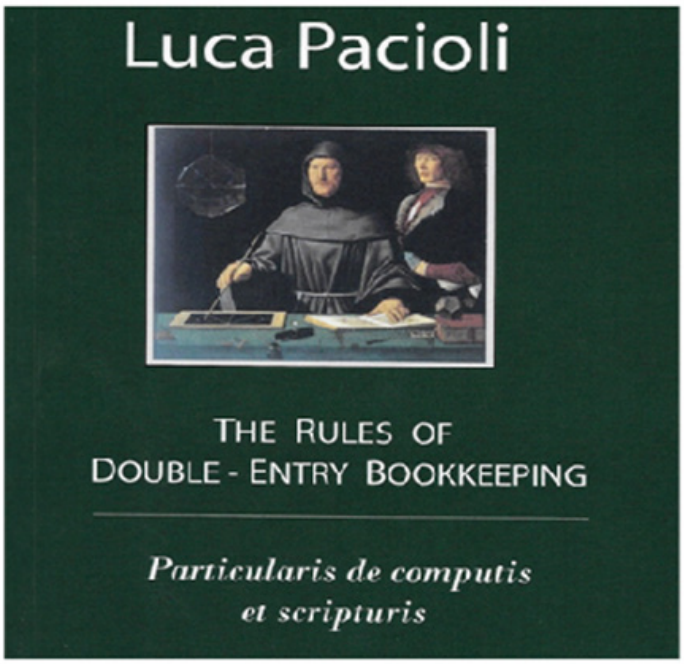
Cumhuriyet sonrası Türkiye'de, yeni bir devletin kuruluş aşamasının birçok zorluklarından kaynaklı olarak, yasal düzenleme ve uygulamalarda batılı devletler örnek alınmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Kıta Avrupası muhasebe uygulamalarından etkilenilmiştir. Daha sonra ise Anglo-Sakson ülkelerinin muhasebe uygulamaları tercih edilmiştir. Muhasebe kavramları genellikle batılı ülkelerden tercüme edilmiştir. Tercümelerin farklı kişi veya kurumlar tarafından yapılması, terim birliğinin sağlanmasını zorlaştırmıştır. Tercümeden kaynaklı olarak, bilanço unsurlarından varlıkların sınıflamasında da farklı kavramların kullanılmasına neden olmuştur.

Bu çalışmada, ülkemizde ve dünyada bilançoyu oluşturan unsurlardan varlıkların, tarihsel gelişmeler ışığında ne şekilde evrime uğradığı, erişilebilen kaynaklar çerçevesinde ortaya konulmuştur. Şeyh Edebali tarafından söylendiği iddia edilen "geçmişini bilmeyen, geleceğini bilemez" sözü, bu çalışmanın temelini oluşturmuş ve özellikle muhasebe bilimi alanına konuyla ilgili bir katkıda bulunmak, bu çalışmanın nihai hedefini oluşturmuştur.

Çalışmada öncelikli olarak, muhasebe ve finansal tabloların tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmiş, daha sonra varlıkların sınıflamasındaki tarihsel evrim ele alınmış ve son bölümde ise Türkiye'de varlıkların sınıflamasındaki tarihsel süreç ve gelişmeler üzerinde durulmuştur.

2. Muhasebe ve Finansal Tabloların Kısaca Tarihsel Gelişimi

Çift taraflı muhasebe tekniğinin kim ya da kimler ve ne zaman geliştirilip uygulamaya konulduğu hakkında kesin kanıtlar yoktur. Çift taraflı muhasebe tekniği, Luca Pacioli tarafından 1494'te "*Summa de arithmetica, geometria, proportioni at proportionalita*" adındaki kitabın yayınlanmasından çok önce de vardır. Pacioli kitabında çift taraflı muhasebeyi bir bölüm içinde ele almıştır. Söz konusu bölümün adı "*Particularis de computis at scripturis"*dir; bu bölüm *İngilizce diline Geijsbeek (1914) tarafından "Particulars of Reckoings and recordings"* olarak ve Schemman ve Ratchasima (2010) tarafından ise "*Details of Computation and Recording*" şeklinde çevrilmiştir. Şekil – 1'de görüldüğü gibi, Pacioli tarafından yazılan söz konusu bölüm aynı zamanda, "*çift taraflı defter tutmanın kuralları*" olarak da kabul edilmektedir. Pacioli kitabında "*Venedikli tüccarlar tarafından kullanılmakta olan bir tekniği derlediğini ve bu tekniğin kullanılarak daha iyi bir tüccar olunacağını*" belirtmiştir (Pacioli, 1494; çeviren: Geijsbeek, 1914).

Şekil 1. Luca Pacioli Çift Taraflı Defter Tutmanın Kuralları Kitap Bölümü Kapağı
Kaynak: Schemman ve Ratchasima (2010)

Çift taraflı muhasebe kayıt tekniğinin kullanıldığı ***defterlerden*** günümüze kadar korunarak gelen ve batılı kaynaklara göre en eski olarak kabul edilen 1397 yılına ait olan The Medici Bank'a ait kayıtlardır (Roover, 1963; reprint 2021). Bu kayıtlar Pacioli'nin meşhur kitabının yayınlanmasından yaklaşık bir asır öncesine aittir. Çift taraflı muhasebe kayıt tekniğinin kullandığı en önemli araçlardan biri "hesap kavramı"dır ve diğeri işletmede kullanılan hesapların ve bu hesapların bakiyelerinin yer aldığı "mizan kavramı"dır. Doğal olarak mizanda günümüz deyimiyle borç ve alacak bakiyeleri olan hesap sayısı oldukça fazla olacak ve birden fazla sayfada listelenebilecektir. Nitekim The Medici Bank'ın hazırladığı mizanlarda (Şekil – 2) 200'den fazla hesap bakiyeleri ile yer almıştır (Roover, 1963; reprint 2021).

Benzer şekilde Pacioli'nin söz konusu kitabının yayınlanmasından önce çift taraflı muhasebe tekniği ile tutulan Venedikli tüccar Jachomo Badoer'e ait defter-i kebir (büyük defter) kayıtları günümüze kadar ulaşabilen kaynaklar arasındadır (Peragallo, 1977; 1980). Badoer 1436 – 1940 yılları arasında İstanbul – Kasımpaşa'da (Constantinople – Pera) yaşamış ve faaliyet göstermiştir. Badoer aynı zamanda muhasebenin gelişmesine o devirde yenilik getiren kişiler arasında gösterilmektedir. Badoer yevmiye defteri tutmayıp, sadece defter-i kebir kayıtlarını tutmuştur (Chatfield & Vangermeersch, 1996).

Pacioli'nin kitabında finansal tablolar yer almamıştır. Ancak, ihtiyaç duyulan finansal bilgiler defter-i kebir kayıtlarından sağlanabilmiştir. Diğer taraftan ***dönemsel tabanlı olmayıp, proje veya faaliyet tabanlı*** hesapların bakiyelerinin ihtiyaç duyulduğunda derlendiği söz konusu kitapta yer almıştır. Bu derlemelerin günümüzdeki anlamıyla mizan düzenleme işlemi olduğunu söylemek mümkündür (Kuter et al., 2017).

Erişebildiğimiz kaynaklara göre, ***finansal tabloların*** yer aldığı en eski kaynak, Don Angelo Pietra tarafından 1586 yılında yayınlanan *Indrizzo De Gli Economi* isimli kitap olduğu iddia edilmiştir (Geijsbeek, 1914). Bu kitap her ne kadar kar amaçsız kurum veya kuruluşlar için hazırlanmış olsa da aynı zamanda "kişilik temel kavramının" belki de ilk olarak ele alındığı o devrin çalışmaları arasında gösterilmektedir (Chatfield & Vangermeersch, 1996).

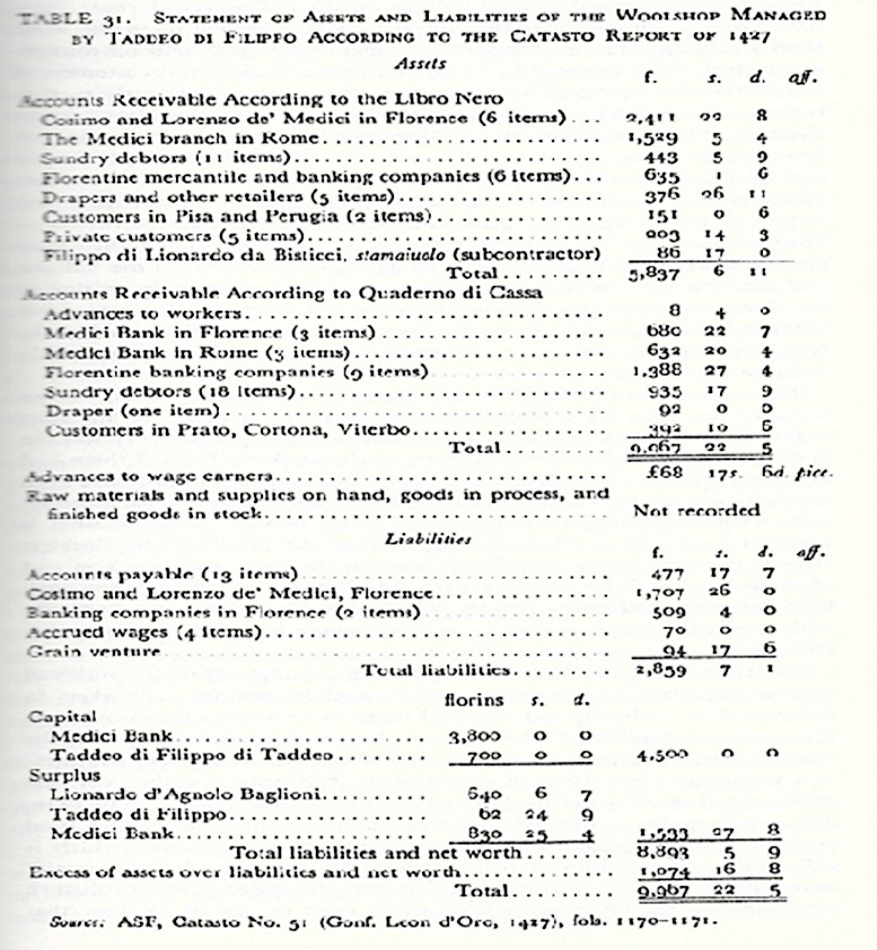

TABLE 31. STATEMENT OF ASSETS AND LIABILITIES OF THE WOOLSHOP MANAGED BY TADDEO DI FILIPPO ACCORDING TO THE CATASTO REPORT OF 1427

Assets

	f.	s.	d.	aff.
Accounts Receivable According to the Libro Nero				
Cosimo and Lorenzo de' Medici in Florence (6 items)	2,411	22	8	
The Medici branch in Rome	1,529	5	4	
Sundry debtors (11 items)	443	5	9	
Florentine mercantile and banking companies (6 items)	635	1	6	
Drapers and other retailers (5 items)	376	26	11	
Customers in Pisa and Perugia (2 items)	151	0	6	
Private customers (5 items)	903	14	3	
Filippo di Lionardo da Bisticci, *stamaiuolo* (subcontractor)	86	17	0	
Total	5,837	6	11	
Accounts Receivable According to Quaderno di Cassa				
Advances to workers	8	4	0	
Medici Bank in Florence (3 items)	680	22	7	
Medici Bank in Rome (3 items)	632	20	4	
Florentine banking companies (9 items)	1,388	27	4	
Sundry debtors (18 items)	935	17	9	
Draper (one item)	92	0	0	
Customers in Prato, Cortona, Viterbo	392	10	6	
Total	4,667	22	5	
Advances to wage earners	£68	17s.	6d.	*pice.*
Raw materials and supplies on hand, goods in process, and finished goods in stock	Not recorded			

Liabilities

	f.	s.	d.	aff.
Accounts payable (13 items)	477	17	7	
Cosimo and Lorenzo de' Medici, Florence	1,707	26	0	
Banking companies in Florence (2 items)	509	4	0	
Accrued wages (4 items)	70	0	0	
Grain venture	94	17	6	
Total liabilities	2,859	7	1	

	florins	s.	d.			
Capital						
Medici Bank	3,800	0	0			
Taddeo di Filippo di Taddeo	700	0	0	4,500	0	0
Surplus						
Lionardo d'Agnolo Baglioni	540	6	7			
Taddeo di Filippo	62	24	9			
Medici Bank	830	25	4	1,533	27	8
Total liabilities and net worth				8,893	5	9
Excess of assets over liabilities and net worth				1,074	16	8
Total				9,967	22	5

Source: ASF, Catasto No. 51 (Gonf. Leon d'Oro, 1427), fols. 1170–1171.

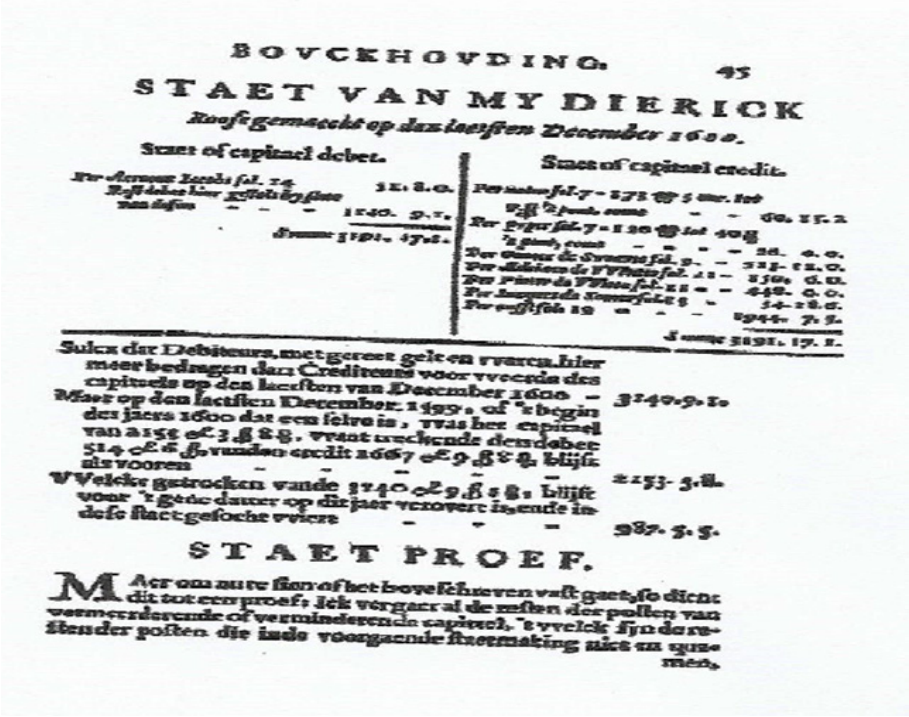
Şekil 2. Medici Bank - Bilanço - 1427
Kaynak: Roover, 1963; reprint 2021 s. 183

Yine erişebildiğimiz kaynaklara göre günümüz anlamına ve formatına yakın ***bilanço*** 17. Yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır ve günümüze kadar gelebilen eserlerden biri Hollanda'lı yazar Simon Stevin tarafından yayınlanan *Hypomnemata Mathmatica* (1608) isimli eserdir (Geijsbeek, 1914). Ancak bu eserde yer alan bilançoda, varlıklar bilançonun sağ tarafında ve yabancı kaynaklar ve özkaynaklar bilançonun sol tarafında yer almıştır (Şekil – 3 ve Şekil – 4)). Halen bazı ülkelerde bilançolar bu şekilde hazırlanmaktadır. Örneğin Mısır ve Hindistan'da hazırlanan bilançolarda varlıklar tablonun sağ tarafında yer almaktadır. Aynı şekilde bazı batılı ülkelerde bilançoların 20. Yüzyılın başlarına kadar bu şekilde hazırlanmasına devam edilmiştir.

Yaklaşık iki asır boyunca hazırlanan bilançolarda raporlanan unsurların sınıflandırılmasına rastlanılmamıştır. Erişebildiğimiz kaynaklara göre, tarihte ***sınıflandırılmış bilanço*** en eski 1 Mart 1782 tarihi itibariyle hazırlanmış East India Company'e aittir (Şekil – 5). Söz konusu sınıflandırılmış bilançoda varlıklar tablonun sağ tarafında yer almıştır.

Varlıkların bilançonun sağ tarafında yer alması, 19.Yüzyılda Birleşik Krallık'ta devam etmiştir. Çünkü bu durum önce 1720 ve 1844 yıllarında hazırlanarak yürürlüğe konan ve daha sonra 1856 yılında yenilenen İngiliz Şirketler Kanunu'nda varlıkların hazırlanacak bilançoların sağ tarafında yer alması hüküm altına alınmıştır (Şekil – 6 ve Şekil - 7).

Diğer taraftan aynı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde hazırlanan bilançolarda varlıklar tablonun sol tarafında yer almaya devam etmiştir. Ancak, o yıllarda bilançodaki unsurlar günümüzde olduğu gibi likidite temelli değil, halen Kıta Avrupa ülkelerinde kullanılmakta olan uzun vadeli varlıkların önce raporlandığı, kaynaklar kısmında özkaynakların öncelikle raporlandığı yaklaşım hüküm sürmüştür.

BOVCKHOVDING. 45

STAET VAN MY DIERICK

Staet of capitael debet. Staet of capitael credit.

Sulcx dat Debiteurs, met gereet gelt en waren, hier meer bedragen dan Crediteurs voor wvcnde des capitaels op den laetsten van December 1600 – 3140.9.10

Maer op den laetsten December 1599, of 't begin des jaers 1600 dat een feire is, was het capitael van 2153 ℓ 3 ß 8 d. vrant wechcnde den debet 514 ℓ 6 ß vrnden credit 2667 ℓ 9 ß 8 d. blijft als vooren – 2153. 3. 8.

V Welcke getrocken vande 3140 ℓ 9 ß 1 d. blijft voor 't gene dauer op dit jaer verovert is, ende in dese staet gesocht wiert – 987. 5. 5.

STAET PROEF.

MAer om te sien of het boyeschreven vaft gaet, so dient dit tot een proef; Ick vergader al de resten der posten van vermeerderende of verminderende capitael, 't vvelck fyn de resten der posten die inde voorgaende staetmaking sijn ge-nomen,

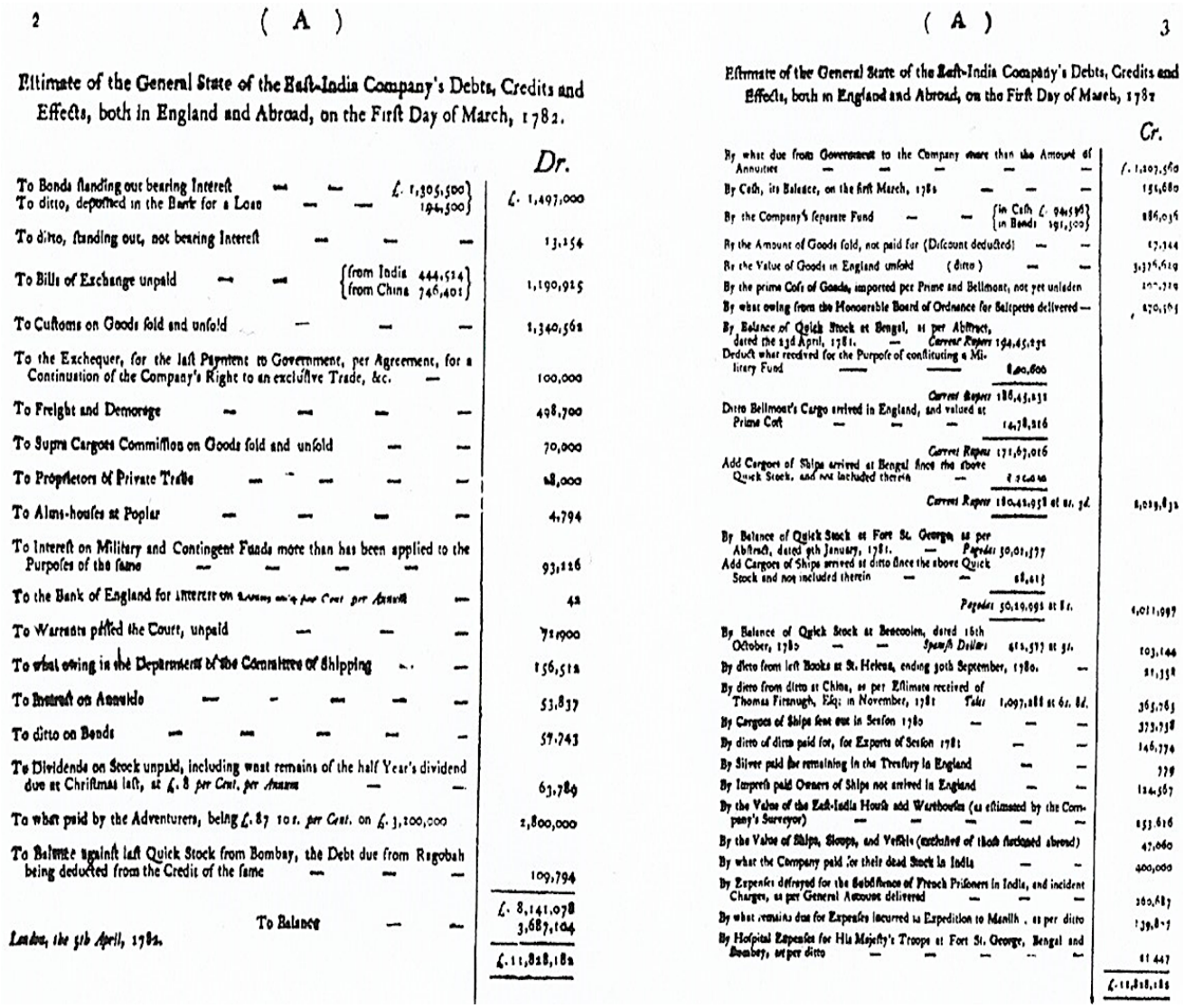
Şekil 3. Derrick Roose - Bilanço - 31 Aralık 1600
Kaynak: Geijsbeek, 1914, s. 120

TABLE 1

The Estate of Derrick Roose
made up on the last day of December 1600

Estate of Capital debit	£ s d	*Estate of Capital credit*	£ s d
(list of liabilities)	51- 8-0	(list of assets)	3191-17-1
Balance debit, to close the statement	3140- 9-1		
Total	3191-17-1	Total	3191-17-1
The remainder (Capital) at year end is			3140- 9-1
At the beginning of the year it was			2153- 3-8
Increase during the year			987- 5-5

Şekil 4. Derrick Roose - Bilanço - 31 Aralık 1600 (İngilizce Versiyonu)
Kaynak: Chatfield & Vangermeersch, 1996, s. 62

2 (A)

Eſtimate of the General State of the Eaſt-India Company's Debts, Credits and Effects, both in England and Abroad, on the Firſt Day of March, 1782.

Dr.

To Bonds ſtanding out bearing Intereſt	£. 1,305,500	£. 1,497,000
To ditto, depoſited in the Bank for a Loan	194,500	
To ditto, ſtanding out, not bearing Intereſt		13,154
To Bills of Exchange unpaid — from India 444,514 — from China 746,401		1,190,915
To Cuſtoms on Goods ſold and unſold		1,340,562
To the Exchequer, for the laſt Payment to Government, per Agreement, for a Continuation of the Company's Right to an excluſive Trade, &c.		100,000
To Freight and Demorage		498,700
To Supra Cargoes Commiſſion on Goods ſold and unſold		70,000
To Proprietors of Private Trade		68,000
To Alms-houſes at Poplar		4,794
To Intereſt on Military and Contingent Funds more than has been applied to the Purpoſes of the ſame		93,226
To the Bank of England for intereſt on [illegible] per Cent. per Annum		42
To Warrants paſſed the Court, unpaid		71,900
To what owing in the Departments of the Committee of Shipping		156,512
To Intereſt on Annuities		53,837
To ditto on Bonds		57,743
To Dividends on Stock unpaid, including what remains of the half Year's dividend due at Chriſtmas laſt, at £. 8 *per Cent. per Annum*		63,789
To what paid by the Adventurers, being £. 87 10s. *per Cent.* on £. 3,200,000		2,800,000
To Balance againſt laſt Quick Stock from Bombay, the Debt due from Rugobah being deducted from the Credit of the ſame		109,794
		£. 8,141,078
To Balance		3,687,104
		£.11,828,182

London, the 5th April, 1782.

(A) 3

Eſtimate of the General State of the Eaſt-India Company's Debts, Credits and Effects, both in England and Abroad, on the Firſt Day of March, 1782

Cr.

By what due from Government to the Company more than the Amount of Annuities		£. 1,207,560
By Caſh, its Balance, on the firſt March, 1782		151,680
By the Company's ſeparate Fund	in Caſh £. 94,536 — in Bonds 191,500	286,036
By the Amount of Goods ſold, not paid for (Diſcount deducted)		67,344
By the Value of Goods in England unſold (ditto)		3,376,619
By the prime Coſt of Goods, imported per Prime and Bellmont, not yet unladen		100,329
By what owing from the Honourable Board of Ordnance for Saltpetre delivered		270,565
By Balance of Quick Stock at Bengal, as per Abſtract, dated the 23d April, 1781. — *Current Rupees* 194,45,232		
Deduct what received for the Purpoſe of conſtituting a Military Fund — — —	8,00,000	
Current Rupees	186,45,232	
Ditto Bellmont's Cargo arrived in England, and valued at Prime Coſt — — —	14,78,216	
Current Rupees	171,67,016	
Add Cargoes of Ships arrived at Bengal ſince the above Quick Stock, and not included therein —	8,76,042	
Current Rupees 180,43,058 at 2s. 3d.		8,029,831
By Balance of Quick Stock at Fort St. George, as per Abſtract, dated 9th January, 1781. — *Pagodas* 30,01,377		
Add Cargoes of Ships arrived at ditto ſince the above Quick Stock and not included therein — —	28,615	
Pagodas 30,29,992 at 8s.		4,011,997
By Balance of Quick Stock at Bencoolen, dated 16th October, 1780 — — *Spaniſh Dollars* 411,573 at 5s.		103,144
By ditto from laſt Books at St. Helena, ending 30th September, 1780. —		21,358
By ditto from ditto at China, as per Eſtimate received of Thomas Firmagh, Eſq: in November, 1781 *Taels* 1,097,288 at 6s. 8d.		365,763
By Cargoes of Ships ſent out in Seaſon 1780 — — —		372,738
By ditto of ditto paid for, for Exports of Seaſon 1781 — —		146,774
By Silver paid the remaining in the Treaſury in England — —		779
By Imprefs paid Owners of Ships not arrived in England — —		124,567
By the Value of the Eaſt-India Houſe and Warehouſes (as eſtimated by the Company's Surveyor) — — — — —		853,616
By the Value of Ships, Sloops, and Veſſels (exclusive of thoſe ſtationed abroad)		47,060
By what the Company paid for their dead Stock in India — —		400,000
By Expenſes defrayed for the Subſiſtence of French Priſoners in India, and incident Charges, as per General Accounts delivered — — —		260,687
By what remains due for Expenſes incurred in Expedition to Manilla, as per ditto		139,807
By Hoſpital Expenſes for His Majeſty's Troops at Fort St. George, Bengal and Bombay, as per ditto — — — — —		81,447
		£.11,828,182

Şekil 5. East India Company - Bilanço - 1 Mart 1782
Kaynak: Baladouni, 1990, s. 31

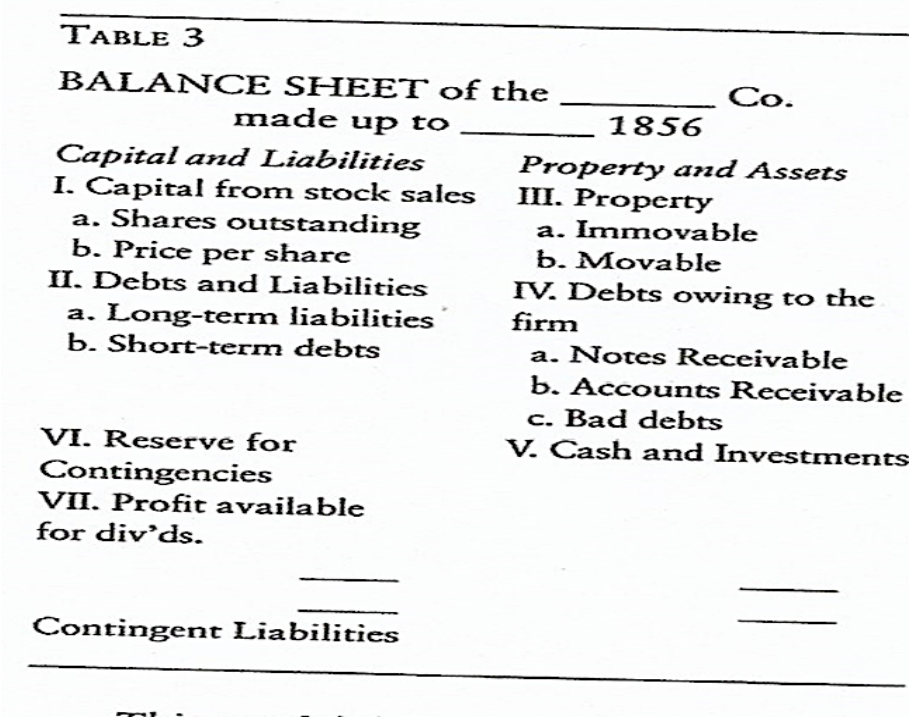
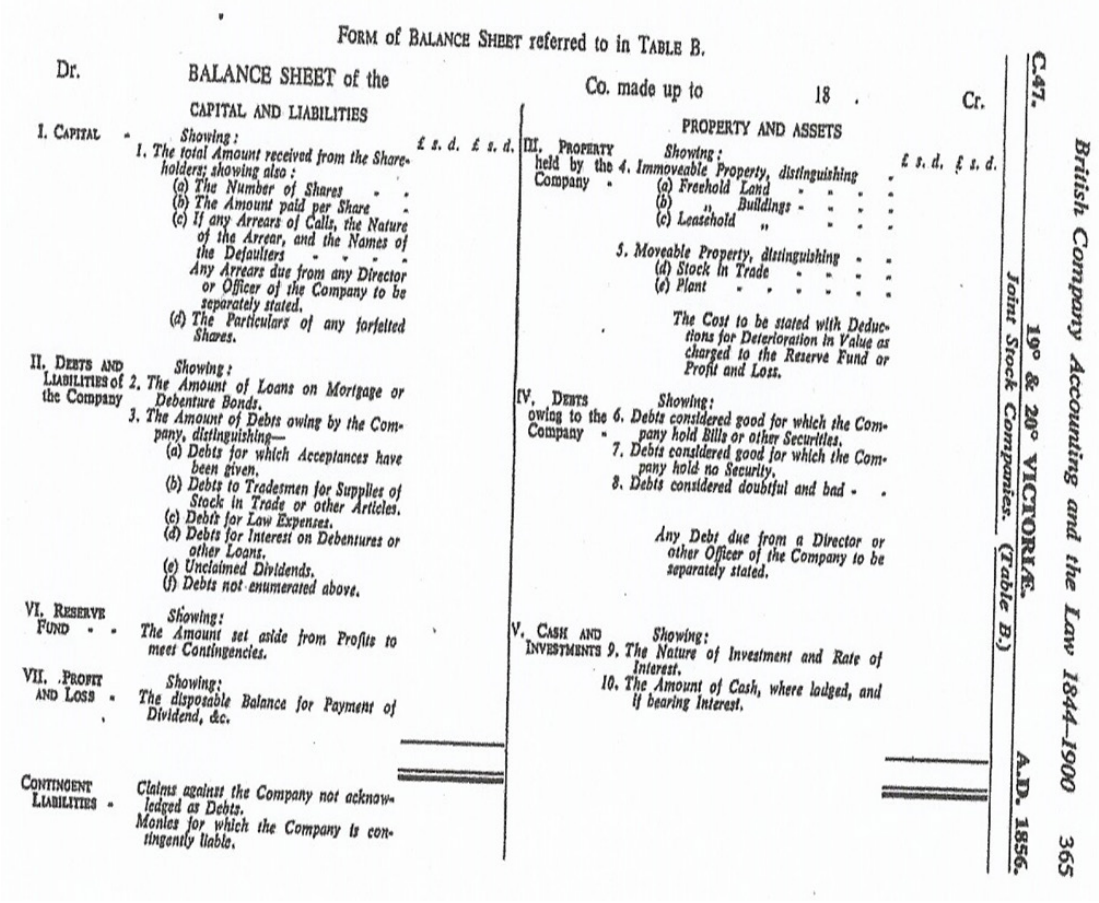

TABLE 3

BALANCE SHEET of the _____ Co.
made up to _____ 1856

Capital and Liabilities	*Property and Assets*
I. Capital from stock sales	III. Property
a. Shares outstanding	a. Immovable
b. Price per share	b. Movable
II. Debts and Liabilities	IV. Debts owing to the firm
a. Long-term liabilities	a. Notes Receivable
b. Short-term debts	b. Accounts Receivable
	c. Bad debts
VI. Reserve for Contingencies	V. Cash and Investments
VII. Profit available for div'ds.	
_____	_____
_____	_____
Contingent Liabilities	

Şekil 6. İngiliz Şirketler Kanunu - 1856 - Örnek Bilanço
Kaynak: Chatfield & Vangermeers, 1996, s. 63

FORM of BALANCE SHEET referred to in TABLE B.

Dr. BALANCE SHEET of the Co. made up to 18 . Cr.

CAPITAL AND LIABILITIES	£ s. d.	£ s. d.	PROPERTY AND ASSETS	£ s. d.	£ s. d.
I. CAPITAL — Showing: 1. The total Amount received from the Shareholders; showing also: (a) The Number of Shares (b) The Amount paid per Share (c) If any Arrears of Calls, the Nature of the Arrear, and the Names of the Defaulters. Any Arrears due from any Director or Officer of the Company to be separately stated. (d) The Particulars of any forfeited Shares.			III. PROPERTY held by the Company — Showing: 4. Immoveable Property, distinguishing (a) Freehold Land (b) „ Buildings (c) Leasehold „ 5. Moveable Property, distinguishing (d) Stock in Trade (e) Plant. The Cost to be stated with Deductions for Deterioration in Value as charged to the Reserve Fund or Profit and Loss.		
II. DEBTS AND LIABILITIES of the Company — Showing: 2. The Amount of Loans on Mortgage or Debenture Bonds. 3. The Amount of Debts owing by the Company, distinguishing— (a) Debts for which Acceptances have been given. (b) Debts to Tradesmen for Supplies of Stock in Trade or other Articles. (c) Debts for Law Expenses. (d) Debts for Interest on Debentures or other Loans. (e) Unclaimed Dividends. (f) Debts not enumerated above.			IV. DEBTS owing to the Company — Showing: 6. Debts considered good for which the Company hold Bills or other Securities. 7. Debts considered good for which the Company hold no Security. 8. Debts considered doubtful and bad. Any Debt due from a Director or other Officer of the Company to be separately stated.		
VI. RESERVE FUND — Showing: The Amount set aside from Profits to meet Contingencies.			V. CASH AND INVESTMENTS — Showing: 9. The Nature of Investment and Rate of Interest. 10. The Amount of Cash, where lodged, and if bearing Interest.		
VII. PROFIT AND LOSS — Showing: The disposable Balance for Payment of Dividend, &c.					
CONTINGENT LIABILITIES — Claims against the Company not acknowledged as Debts. Monies for which the Company is contingently liable.					

C47. 19° & 20° VICTORIÆ. A.D. 1856.
Joint Stock Companies. (Table B.)

British Company Accounting and the Law 1844–1900 365

Şekil 7. İngiliz Şirketler Kanunu - Örnek Bilanço
Kaynak: Edey & Panitpakdi, 1956, s. 365

3. Varlıkların Sınıflamasındaki Tarihsel Evrim

Gerek tarihte gerek günümüzde işletme varlıklarının bilançolarda yer alması finansal raporlamanın en temel unsurlarından bir olmuştur. Ancak, kavram olarak varlıkların muhasebede ve finansal tablolarda yer alması, çift taraflı muhasebe kayıt tekniği kadar eski değildir. Örneğin, Pacioli'nin kitabında İngilizce dilindeki "assets" anlamında Türkçede kullanılan "varlıklar" yer almamıştır. Pacioli daha ziyade "*inventorio,"* kısaca envanter ve envanter çıkarmaktan söz etmiştir (Pacioli, 1494; çeviren: Geijsbeek, 1914). Pacioli envanter çıkarma işlemlerini on beş başlıkta ele almış ve bunlardan on dördü varlıkların ve on beşincisi borçların belirlenmesine yönelik açıklamıştır.

Pacioli tarafından açıklanan envanter çıkarmak ile *4 Ocak 1961 tarih ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunun* 186. Maddesinde açıklanan envanter çıkarmak aslında birbirine çok benzemektedir. Vergi Usul Kanunu envanter çıkarmak işlemlerini işletmeler için hükmetmekte, Pacioli ise tüccar kişiler için kendi sahip oldukları unsurları da içerecek şekilde önermektedir.

Dilimize önceleri "kıymetler" veya "değerler" günümüzde ise "varlıklar" diye çevrilerek muhasebe ve finansal raporlama işlemlerinde önemli bir yer tutan İngilizce dilindeki "assets" 16. Yüzyıl ortalarında İngiliz Hukukunda kullanılmaya başlanmıştır. Başlangıçta tekil anlamda kullanılan ve günümüz itibariyle çoğul anlamda kullanılan "assets" Fransızcadan İngilizceye geçmiştir. Eski Fransızcada *asez* olan "assets," sonradan yine Fransızcada *assez* olmuştur. Eski İspanyolcada, *asaz;* Portekizcede*, assaz, assas*; İtalyancada, assai olan "*assets*," kelime anlamı ile "*enough* – kafi ya da yeterli" şeklindedir. [1] Buradaki ***kafi ya da yeterli*** kavramı ortaya çıkabilecek yükümlülükleri karşılanması veya bu yükümlülükleri karşılayabilecek kadar olması anlamındadır. Bu anlam günümüz bilançoları için de geçerlidir.

Bilançoda raporlanan unsurların kendi içinde sınıflandırılması, bilançoların hazırlanmaya başlanmasından daha sonraki yüzyıllarda rastlanmaktadır. Baladouni (1990) çalışmasında, 1782 yılında hazırlanan East India Şirketine ait bilançoda (Şekil – 5) yer alan unsurların kendi içinde sınıflandırıldığını iddia etmiş ve yapılan sınıflandırmanın ***"üretkenlik ve etkinlik"*** kriterine dayandığını belirtmiştir. Söz konusu kritere göre bilançodaki unsurların gruplandırılmış haline Şekil -8'de yer verilmiştir. Baladouni (1990) söz konusu bilançoda yer alan unsurların, ayrıca coğrafi bölgelere göre, farklı para birimlerine göre de sınıflandırıldığını belirtmiştir.

Iino (1956) Alman Kraliyet Yüksek Mahkemesinin 3 Aralık 1873 tarihli kararında bilançonun ilk olarak resmi bir belgede konu edildiğini belirtmiştir. Söz konusu kararda o zamanki Alman Ticaret Kanunu'nun İkinci Kısım 31. maddesine göre bilançoda varlıklar ve yükümlülüklerin yer almasına ve varlıkların bilançoda ***değerleme kriterlerine*** göre sınıflandırılmasına yer verilmiştir.

1 **Assets:** First recorded in 1525–35; back formation from assets, in phrase have assets, literally, "have enough (to pay obligations)," from Anglo-French, Old French asez "enough," from unattested Vulgar Latin ad satis"tosufficiency".(https://www.dictionary.com/browse/asset#:~:text=Origin%20of%20asset%20First%20recorded%20in%201525%E2%80%9335%3B%20back,see%20also%20assai%201%20OTHER%20WORDS%20FROM%20asset) [Accessed September 20, 2020]
Assets (n.) 1530s, "sufficient estate," from Anglo-French assetz, asetz (singular), from Old French assez "sufficiency, satisfaction; compensation" (11c.), noun use of adverb meaning "enough, sufficiently; very much, a great deal," from Vulgar Latin *ad satis "to sufficiency," from Latin ad "to" (see ad-) + satis "enough," from PIE root *sa- "to satisfy." (www.etymonline.com/word/assets) [Accessed September 20, 2020]

[Liabilities] Dr.	**[Assets] Cr.**
	Effective Property
Standing Debts	Standing Credits
Current Debts	Current Credits and Cash
Merhendise and Advances	Merhendise and Advances
Balance	
- Balance	**Floating Property**
	Floating Adventures
	Outward
Debts Outstanding	**Dubious Property**
	Credits Outsanding
- Balance	Doubtful Credits
	Stores
- Balance	**Dead Stock**
	Dead Stock
Balance (Total of the Balances shown above)	
[Stokholders' Equity]	

Şekil 8. East India Şirketi - Sınıflandırılmış Özet Bilanço - 1 Mart 1782
Kaynak: Baladouni, 1990, s 36-37

İşletme bilançolarındaki unsurların gruplandırılması ve sınıflandırılması, Amerika Birleşik Devletleri'nde 19. Yüzyılda yaşanan iç savaştan sonraki yıllarda başlamış ve 20. Yüzyılın ortalarına doğru günümüzdeki şekline ulaşmış ve bir standart haline gelmiştir. Normand & Wootton (2000) Amerika Birleşik Devletleri'nde dönen varlıklar (current assets) raporlamasındaki tarihsel gelişimi dört ayrı dönemde incelemişlerdir:

- 1865 – 1879
- 1880 – 1899
- 1900 – 1920
- 1921 – 1940

Kuşkusuz her bir dönemin kendine özgü dinamikleri vardır. İşletme türlerinin ve yapılarının gelişmesi, para ve sermaye piyasalarının gelişmesi, işletme yönetimi anlayışlarının gelişmesi, muhasebe ve denetim mesleğinin gelişmesi gibi dinamikler muhasebe ve finansal raporlama uygulamalarının evirilmesine denen olmuştur.

Birinci dönemde (1865 – 1879), işletmeler daha ziyade küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşmaktadır ve finansal tablolar daha ziyade kredilendirme ile kaynak sağlayan finansal kurum ve kuruluşların talepleri doğrultusunda gelişmiştir (Iino, 1956). Şekil 9A ve 9B'de 1865 ve 1873 yıllarına ait bilanço örnekleri görülmektedir.

EXHIBIT 2 - STATEMENT A.

CONDENSED BALANCE SHEET of the Mobile and Ohio Railroad Company December 31st, 1873

DR				CR			
1873 December 31	To CONSTRUCTION-			1873 December 31	By CAPITAL STOCK-		
	Cost of Road and Branches, (507 miles) Equipment: Machine Shops, Depots, &c., to 31st December, 1871		$17,303,101.50		Active 53,200 Shares		$5,320,600.00
	* DONATED LANDS-				CONVERTIBLE RESERVE—		
	Original assessed value of Lands	$2,024,153.11			40,000 Shares	$4,000,000.00	
	Less proceeds of Sales prior to 31st December, 1868	228,000.00	1,796,153.11		Less par value of Convertible Bonds issued (in part of 1,000,000 authorized issue) to December 31st, 1873	847,975.00	
	* IMPROVEMENT ACCOUNT-				Contingent Liability		3,152,025.00
	Additions to Rolling Stock, Machinery, &c.,		692,880.63		* FUNDED DEBT-		
	* REAL ESTATE-				1st Mortgage (see Statement C)	$9,719,120.00	
	Acquired since 1867		93,918.91		2nd Mortgage, (see Statement C)	1,453,858.47	
	* CAIRO EXTENSION-				Special, Gainesville Branch	53,000.00	
	Cost of Property, Surveys, &c		53,362.14		Convertible 8 per cent Bonds	847,975.00	12,073,953.47
	* OKTIBBEHA BRANCH-				* FLOATING DEBT-		
	Advances, secured by Collaterals		39,689.34		Bills Payable, Maturing 1874- '75	$1,018,882.45	
	* RAILROAD SUPPLIES-				Auditor's Warrants	$156,080.15	
	Stock of Shop and Repair Materials on hand Dec. 31st		493,078.82		Pay Roll Warrants	129,272.77	285,352.92
	* BONDS AND STOCK-				Call Loans, New York and Mobile		147,4112.40 1,451,647.77
	Railroad and County Bonds	$308,255.11			* LAND BUREAU-		
	Convertible Bonds	605,375.00			Current Sales of Donated Lands	$84,166.00	
	Railroad Stock	288,232.44	1,201,862.55		Current Sales of Station Lots	8,800.40	93,026.40
	* SINKING FUND–First Mortgage Sterling Bonds-				* TRANSPORTATION DEPARTMENT-		
	61 Sterling and 8 Interest Bonds-$69,000.00 retired by this Fund and cancelled		82,634.90		Earnings 1873, (see Table No. 1)	$2,801,127.88	
	* SINKING FUND-Tennessee Subsitution Bonds-				Less Operating Expenses (see Table No. 2)	1,896,264.89	
	Represented by 17 Bonds purchased and cancelled		17,249.18		Net Revenue		904,862.99
	* CITY OF ABERDEEN-				* PROFIT AND LOSS		25,262.89
	Advanced to Aberdeen Branch		21,901.11				
	* COUPON INTEREST-						
	Coupons of First Mortgage Bonds paid in 1873	$710,666.50					
	Coupons of Second Mortgage Bonds paid in 1873	125,383.09	836,049.59				
	* INTEREST-						
	Paid on Floating Debt		117,527.98				
	* U.S. Q'rtermaster's Department-In part of Transportation dues		152,044.07				
	* BILLS RECEIVABLE – Secured by Collaterals		59,875.58				
	* INDIVIDUAL BALANCES	19,905.76					
	* UNCOLLECTED EARNINGS, 1873						
	* Due by Connecting Roads and Agents	$74,520.43					
	* U.S. Post Office Department	15,353.76	80,874.19				
	* UNCURRENT FUNDS-Mississippi Notes		4,700.00				
			25,500.22				
	* CASH BALANCE		23,031,378.58				23,031,378.58

Students: "Funded" debt refers to debt that is evidenced by securities that have a maturity date that is in the future (Gerstenberg 1924, 163). "Floating debt" refers to current liabilities (Gerstenberg 1924, 603).

Şekil 9/A. Bilanço Örneği – Amerika Birleşik Devletleri- 1873

EXHIBIT 1

Asset Section, Balance Sheet, January 1, 1865
Report of The Board of Managers
Lehigh Coal and Navigation

Canal and River Improvements	$ 4,455,000.00
Lehigh and Susquehanna Rail-road	1,917,895.35
Real Estate, cost of coal mine land. . . and improvements	2,072,984.50
Moveable effects, Debts due the Company, Bills Receivable, Bonds and Mortgages, &c.	2,128,112.02
Contingent Fund: cost of investments	640,952.02
Cash on hand	165,975.86
	$11,380,919.75

Şekil 9/B. Bilanço Örneği - Amerika Birleşik Devletleri - 1865
Kaynak: Normand & Wootton, 2000, s.69

İkinci dönemde (1880 – 1899), büyük ölçekli işletmelerin ve holdinglerin kurulmaya ve ekonomide yer almaya başladığı döneme rastlamaktadır (Normand & Wootton, 2000). Bu dönem aynı zamanda muhasebe ve denetim mesleğinin tesis edilmeye ve kurumsallaşmaya başladığı yılları da içermektedir. Nitekim American Institute of Certified Public Accountants AICPA'in kuruluş yılı 1887 olarak kabul edilmektedir (AICPA, 2021). Bu dönem, bilançolarda likit varlıkların öncelikli olarak sıralanmaya başladığı yılları içermektedir (Şekil – 9/C).

EXHIBIT 2

Asset Section, Balance Sheet, March 31, 1893
First Annual Report
United States Rubber Company

Cash on hand and in bank	$ 56,194.02	
Notes and Accounts Receivable	2,846,163.50	
Value of Rubber and other Mdse. on hand, estimated	674,011.51	$ 3,576,369.03
Furniture and Fixtures: New York and Boston	$4,587.18	
Investments	$25,267,833.69	25,272,420.87
Total Assets		$28,848,789.90

Şekil 9/C. Bilanço Örneği - Amerika Birleşik Devletleri - 1893
Kaynak: Normand & Wootton, 2000, s.76

Üçüncü dönem (1900 – 1920), finansal tablolarda tekdüzeliğe doğru az da olsa bir evrim gözlenmiştir (Normand & Wootton, 2000). Bilançoların ders kitaplarında yer alması 20.Yüzyılın başlarına rastlamaktadır; ancak ders kitaplarında yer alan bilançolarda likidite temelli yaklaşımın tersi benimsenmiş, yani kıta Avrupası ülkelerindeki yaklaşım takip edilmiştir (Şekil – 9/D).

EXHIBIT 4

Current Assets, Combined Balance Sheet, December 31, 1908
The International Harvester Company

Inventories:		
Finished Products, Raw Materials, etc., at close of 1908 Season	$33,854,932.88	
Subsequent Material Purchases and Manufacture for 1909 Season	13,832,123.38	
		$47,687,056.26
Receivables:		
Farmers' and Agents' Notes	$25,471,132.81	
Accounts Receivable	13,064,927.11	
	$38,536,059.92	
Deduct:		
Accumulated Reserves for Contingent Losses, (See Page 7)	2,224,829.91	36,311,230.01
Cash		9,339,054.90
		93,337,341.17

Şekil 9/D. Bilanço Örneği - Amerika Birleşik Devletleri - 1908
Kaynak: Normand & Wootton, 2000, s.84

Bu dönem, ***varlıkların likidite temelli sınıflandırılması ve raporlanmasına*** geçiş için hazırlıkların yapıldığı dönem olarak da görülebilir. Nitekim 1917 yılında Federal Reserve Bank (Amerikan Merkez Bankası) likidite temelli standart bir bilanço

hazırlamış ve yayınlamıştır (Şekil – 9/E). Bu düzenlemede varlıklar dört temel grupta sınıflandırılmıştır: Dönen Varlıklar (*current assets), Duran Varlıklar (fixed assets) Gelecek Dönemlere Ait Giderler (deferred charges), Diğer Varlıklar (other assets)*. Bu düzenleme aynı zamanda bu dönemde yaşanan *"quick assets" ve "current assets"* tartışmalarının sonlanmasını sağlamıştır (Foulke, 1945). Bu dönemde likidite temelli listeleme veya sıralamaya geçişte önemli tartışmalar yaşanmıştır. Örneğin önde giden muhasebe kitaplarından birinde duran varlıkların ilk sırada yer verilmesine devam edilmiş ve likidite temelli sınıflandırmanın önemsiz olduğu vurgulanmıştır (Paton & Stevenson, 1916; reprint 2018)

EXHIBIT 5

Uniform Accounts
Federal Reserve Bulletin
Current Assets, 1917 Form of Balance Sheet

Cash
1a. Cash on hand—currency and coin
1b. Cash in bank

Notes and accounts receivable:
3. Notes receivable of customers on hand (not past due)
5. Notes receivable discounted or sold with indorsement or guaranty
7. Accounts receivable, customers (not past due)
9. Notes receivable, customers, past due (cash value $)
11. Accounts receivable, customers, past due (cash value $)
Less: Provisions for bad debts
Provisions for discounts, freights, allowances, etc.

Inventories:
17. Raw materials on hand
19. Goods in progress
21. Uncompleted contracts
Less payments on account thereof
23. Finished goods on hand

Other quick assets (describe fully):

Total quick assets (excluding all investments)

Securities:
25. Securities readily marketable and salable without impairing the business
27. Notes given by officers, stockholders, or employees
29. Accounts due from officers, stockholders, or employees

Total current assets

Şekil 9/E. Bilanço Örneği - Amerika Birleşik Devletleri - 1917
Kaynak: Normand & Wootton, 2000, s.86

Dördüncü dönem (1921-1940) büyük buhranın yaşandığı, akabinde para ve sermaye piyasalarında ciddi yasal düzenlemelerin yapıldığı, profesyonel muhasebe meslek örgütü AICPA tarafından muhasebe, raporlama ve denetim alanlarında kavram ve prensiplerin ve devamında standartların oluşturulmaya başlandığı yılları içermektedir. Nitekim 19-22 Ekim 1937 tarihlerinde gerçekleştirilen Amerikan Sertifikalı Muhasebecilik Mesleğinin 50.Yıl Etkinlikleri, bilançonun sınıflandırılması dahil pek çok konuda önemli kararların alınmasında etkili olmuştur (American Institute of Accountants, 1938). Dolayısıyla bu dönemde, günümüz itibariyle kullanılmakta olan varlıkların ve yükümlülüklerin likidite temelli sınıflandırılmasına ve raporlanmasına başlanmıştır (Şekil – 9/F).

Bilançonun hazırlanması ve varlıkların bilançoda sınıflandırılması 20. Yüzyılın ikinci çeyreğinde Kanada'da da önemli tartışmalara konu olmuştur. Kanada'da 1934 ve 1935 yılında Dominion Şirketler Kanununda muhasebe uygulamaları ve bilançonun hazırlanması ile ilgili önemli değişiklikler yapılmış ve varlıkların duran varlık (*fixed assets), dönen varlık (current asset), ve gelecek dönemlere ait giderler (deferred items)* şeklinde sınıflandırılması hükme bağlanmıştır (Dalglish, 1938). Aynı dönemde benzer durum Çin'de de görülmüştür ve 1930'lu yıllarda Çin'de işletmeler tarafından hazırlanan bilançolarda varlıkların, Dönen Varlıklar (*current assets),Duran Varlıklar (fixed assets),diğer varlıklar (other assets)* şeklinde sınıflandırılmaya başlanmıştır (Yang et al, 2014).

Tarihte 19. Yüzyılın üçüncü çeyreğinde benzer gelişmeler İngiltere'de de yaşanmıştır. İngiltere devlet şirketlerinde örneğin demiryolları vb. bir örneği aşağıda verilen hesap şekildeki bilanço kullanılmıştır (Broaker, 1896, reprint 2012). Söz konusu bilanço aynı zamanda işletme sermayesinin raporlanmasını sağlamıştır.

American Institute of Accountants
Examination of Financial Statements
Current Assets, 1936 Form of Balance Sheet

Cash in banks and on hand
Marketable securities (state basis)
Notes and accounts receivable:
    Customers:
        Accounts receivable
        Notes receivable
    Others
    Less:
        Reserve for doubtful notes and accounts
        Reserve for discounts, freight, allowances, etc.
Inventories (state basis)
    Raw materials and supplies
    Work in progress
    Finished goods
Other current assets:
    Indebtedness of stockholders, directors, officers and employees (current)
    Indebtedness of affiliated companies (current)
    Other items (describe)
        Total current assets

Şekil 9/F. Bilanço Örneği - Amerika Birleşik Devletleri - 1936
Kaynak: Normand & Wootton, 2000, s.86

Ondokuzuncu Yüzyılın sonlarına doğru İngiltere'de bilançoda unsurların gruplandırılması ve raporlanması konusunda önemli tartışmalar yaşanmıştır. Bunun temel nedeni 1862 yılında değişikliğe tabi tutulan İngiliz Şirketler Kanunu'nda yer alan ve önceki sayfalarda yer alan şekil 6 ve Şekil 7'de örnekleri sunulan bilanço formatıdır. Aynı dönemde Amerika Birleşik Devleri ve Kıta Avrupası ülkelerinde varlıklar bilançonun sol tarafında raporlanırken İngiltere'de sağ tarafında raporlanmasına devam edilmiştir. Bu durum çeşitli kesimler tarafından sürekli tartışma konusu yapılmış ve değiştirilmesi ve diğer ülkelerdeki gibi uygulanması konusunda önemli baskılar ortaya konmaya çalışılmıştır. Konuyla ilgili olarak yer alan tartışmaların ilk ve önemli olanlarından biri 1882 yılında hazırlanan Edward Guthrie yeknesak veya tekdüzen raporlama istek ve arzusunu içeren çalışması (*The Want of Uniformity of in the Modes of Stating Accounts*) olmuştur (Broaker, 1896; reprint 2012). Söz konusu çalışmada son yıllarda yayınlanmış kitaplardaki varlıkların ve yükümlülüklerin bilançonun neresinde raporlandığına ilişkin Şekil-10'daki bilgilere yer verilmiştir. Söz konusu tablo göstermektedir ki İngiltere'deki o yıllardaki uygulama, İngiliz Şirketler Kanunu'nda yer alan hükmün tam tersi şeklindedir. Tabloda yer alan kaynaklardan sadece iki tanesi, kanunla uyum içindedir. Bu tabloda yer alan kitap listesinde yer almayan ancak zamanında İngiltere ve diğer Anglo-Saxon ülkelerinde yaygın bir şekilde ders kitabı olarak kullanılan Defter Tutma El Kitabında (*A Manual of Bookkeeping For the Use of Students*, Thornton 1895, reprint 2018) varlıklar bilançonun sağ tarafında yer almış ve likidite temelli sınıflandırılmıştır (s.161).

Ondokuzuncu Yüzyılın sonlarına doğru dünyada hâkim olan üç bilanço formu Şekil 11/A, 11/B ve 11/C'de yer verilmiştir. Bunları kısaca ABD ve Kıta Avrupası ülkelerinde görülenler, İngiltere'de kayıtlı özel kesim şirketler ve İngiltere'de Devlet şirketleri tarafından hazırlananlar şeklindedir (Broaker, 1896; reprint 2012).

MODE OF PLACING ASSETS AND LIABILITIES IN BALANCE SHEETS,
As Adopted by some of English Authors of Works on Book-keeping.

Author.	Date.	Title.	Modes of Placing.		
William Webster,	1721	Essay on Book-keeping,	Balance "Dr." (Debts due to me.)		(Debts owing Cr. by me.)
Chas. Hutton, LL.D.F.R.S	1810	A Complete Treatise on Book-keeping,	Balance,	Assets.	Liabilities.
Rees Cyclopedia,	1819	Article on Book-keeping,	Balance,	Assets.	Liabilities.
James Morrison,	1825	The Elements of Book-keeping	Balance,	Assets.	Liabilities.
C. Morrison,	1834	A Complete System of Practical Book-keeping,	Balance Account,	Assets.	Liabilities.
Isaac Preston Corg	1839	Practical Treatise on Accounts	Balance Account,	Assets.	Liabilities.
J. Caldecott,	1850	Practical Guide to Book-keeping,	Balance Account,	Assets.	Liabilities.
B. F. Foster,	1852	Double Entry Elucidated,	Balance Sheet,	Assets,	Liabilities.
W. Inglis,	1858	Book-keeping,	Balance Sheet,	Liabilities.	Assets.
With a remark t hat in some systems the Balance She et is Dr. Assets, Cr. Liabilities, the position being reversed.					
James Haddon,	1859	Rudimentary Book-keeping.	Balance Account,	Assets.	Liabilities.
R. S. E. Farries,	1865	Joint Stock Companies,	Balance Sheet,	Liabilities.	Assets.

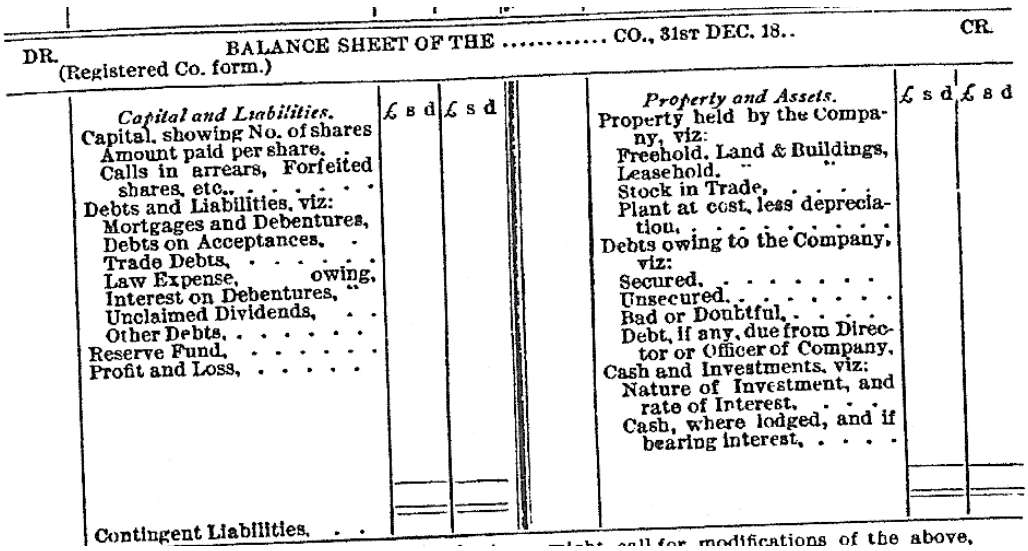
Şekil 10. İngiltere'de Varlıkların ve Yükümlülüklerin Bilançonun Neresinde Raporlandığına İlişkin Tablo
Kaynak: Broaker, 1896; reprint 2012, s. 86

Ondokuzuncu Yüzyılın sonlarına doğru varlıkların kendi içinde daimî veya kalıcı varlıklar (permanent assets) ve yüzen, gezen veya değişen varlıklar (floating assets) şeklinde sınıflandırmaya da rastlanmıştır (Dicksee, 1892; *Ebook*, 1905 version). Bu sınıflandırma varlıkların ***kullanılması veya fayda yaratması temeline*** dayanmıştır. Sonrasında bu daimî veya kalıcı varlıklar olarak dilimize çevirebileceğimiz "permanent assets," duran veya sabit (fixed assets) varlıklara dönüşmüştür. Aynı şekilde yüzen, gezen veya değişen olarak dilimize çevirebileceğimiz "floating assets," "circulating assets" yani dolaşan veya dolaşımda olan varlıklar şeklinde evrilmiştir (Warner, 1899; aktaran Walker, 1974). Kuşkusuz hangi varlığın hangi grupta yer alacağı, her zaman olduğu gibi ***finansal tablo hazırlayıcıların niyeti veya amacına bağlı kalacaktır.***

BALANCE SHEET AS AT 31st DECEMBER, 18. OF THE ..... CO.
(Continental and American form.)

Assets.	$	$	*Liabilities.*	$	$
Cash in Bank			Encumbrances on Properties, as under:		
" " Till			Mortgages, description etc:		
Investments, per Schedule A			Bonds		
Properties, as under:			Interest due and accrued		
Land, per Ledger Valuation			Sundry Trade Creditors, as under:		
Buildings, " "			Bills Payable, as per Schedule D,		
Leasehold, " "			Open Book a/cs, as per Schedule E,		
Plant, Machinery, etc.			Sundry Unpaid Charges, i. e.:		
Less Depreciation.			Taxes, Wages, etc., and Special Accounts		
Stock in Trade as taken and valued by Mr. ———					
Sundry Trade Debtors, as under:					
Bills Receivable, as per Schedule B,					
Open Book a/cs, Good, as per Schedule C,					
less Reserve for Discounts					
Open Book a/cs, Doubtful					
less Reserve for Bad Debts.			Capital Account, (or Capital Stock)		
Good Will, or other Speculative Values, more or less likely to constitute mere loading			Reserve Account		
			Profit and Loss Account		

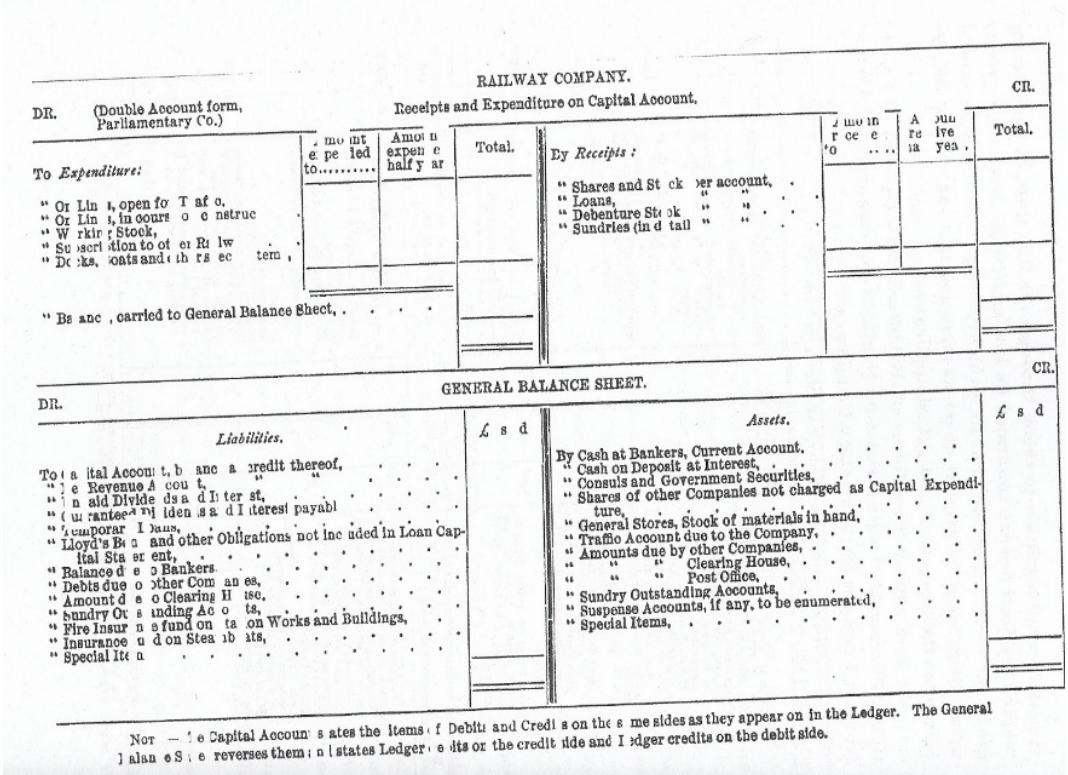
Şekil 11/A. Ondokuzuncu Yüzyılın Sonlarına Doğru ABD ve Kıta Avrupası Ülkelerinde Görülen Bilanço Formu
Kaynak: Broaker, 1896; reprint 2012, s. 107

DR. BALANCE SHEET OF THE ..... CO., 31ST DEC. 18.. CR.
(Registered Co. form.)

Capital and Liabilities.	£ s d	£ s d	*Property and Assets.*	£ s d	£ s d
Capital, showing No. of shares			Property held by the Company, viz:		
Amount paid per share,			Freehold, Land & Buildings,		
Calls in arrears, Forfeited shares, etc.,			Leasehold, "		
Debts and Liabilities, viz:			Stock in Trade,		
Mortgages and Debentures,			Plant at cost, less depreciation,		
Debts on Acceptances,			Debts owing to the Company, viz:		
Trade Debts,			Secured,		
Law Expense, owing,			Unsecured,		
Interest on Debentures, "			Bad or Doubtful,		
Unclaimed Dividends,			Debt, if any, due from Director or Officer of Company,		
Other Debts,			Cash and Investments, viz:		
Reserve Fund,			Nature of Investment, and rate of Interest,		
Profit and Loss,			Cash, where lodged, and if bearing interest,		
Contingent Liabilities,					

Şekil 11/B. Ondokuzuncu Yüzyılın sonlarına Doğru İngiltere'de Kayıtlı Özel Kesim Şirketlerinde Görülen Bilanço Formu
Kaynak: Broaker, 1896; reprint 2012, s. 107

RAILWAY COMPANY.

DR. (Double Account form, Parliamentary Co.) Receipts and Expenditure on Capital Account. CR.

To Expenditure:	Amount expended to.....	Amount expended half year	Total.	*By Receipts:*	Amount received to.....	Amount received half year	Total.
" Or Lin s, open fo T af o.				" Shares and St ck per account,			
" Or Lin s, in cours o c nstruc				" Loans, " "			
" W rkin r Stock,				" Debenture St ck " "			
" Su scri tion to ot er Ri lw				" Sundries (in d tail " "			
" Dc ks, oats and th rs ec tem ,							
" Bs anc , carried to General Balance Sheet,							

GENERAL BALANCE SHEET. CR.

DR.

Liabilities.	£ s d	*Assets.*	£ s d
To a ital Accou t, b anc a redit thereof,		By Cash at Bankers, Current Account,	
" e Revenue A cou t, "		" Cash on Deposit at Interest,	
" n aid Divide ds a d I ter st,		" Consuls and Government Securities,	
" (u rantee Di iden s a d I terest payabl		" Shares of other Companies not charged as Capital Expenditure,	
" Temporar I ans,		" General Stores, Stock of materials in hand,	
" Lloyd's B n and other Obligations not inc uded in Loan Capital Sta er ent,		" Traffic Account due to the Company,	
" Balance d e o Bankers		" Amounts due by other Companies,	
" Debts due o ther Com an es,		" " " Clearing House,	
" Amount d e o Clearing H se,		" " " Post Office,	
" Sundry Ot s anding Ac o ts,		" Sundry Outstanding Accounts,	
" Fire Insur n e fund on ta on Works and Buildings,		" Suspense Accounts, if any, to be enumerated,	
" Insurance u d on Stea ab ats,		" Special Items,	
" Special Ite n			

Not — The Capital Accoun s ates the items f Debits and Credi s on the s me sides as they appear on in the Ledger. The General
l alan e S e reverses them n l states Ledger e dits or the credit ide and l dger credits on the debit side.

Şekil 11/C. Ondokuzuncu Yüzyılın sonlarına Doğru İngiltere'de Devlet Şirketlerinde Görülen Bilanço Formu
Kaynak: Broaker, 1896; reprint 2012, s. 107

DOUBLE ACCOUNT FORM – BALANCE SHEET			
CAPITAL ACCOUNT – PART I			
Group 1	Capital Expenditures	Group 1	Capital Receipts
	Balance carried down as working capital		
GENERAL BALANCE SHEET – PART II			
Group 2	Current Assets	Group 2	Preferential Claims
Group 3	Investments, speculative and non-speculative	Group 3	Current Liabilities
Group 4	Deferred, suspense or prepaid items	Group 4	Deferred, suspense or items accrued but not due
			Balance brought down as working capital

Şekil 11/C.1. Ondokuzuncu Yüzyılın sonlarına Doğru İngiltere'de Devlet Şirketlerinde Görülen Bilanço Formu

4. Türkiye'de Varlıkların Sınıflamasının Tarihsel Evrimi

Ülkemizde finansal terimleri oluşturan işletme dili İngilizce, Fransızca ve Almanca kaynaklardan yararlanılarak yapılan çeviriler ile evrime uğramıştır. Ancak, farklı dönemlerde yapılan çevirilerde farklı kavramlar kullanılmış, bu çevirilerde en çok değişime uğrayan kavramlardan biri dönen varlıklar "current assets" olmuştur. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde İngilizce dilinde uzun yıllardan beri kullanılan dönen varlık "current assets" kavramının Cumhuriyet Türkiye'sinde ne şekilde evrime uğradığı, erişilebilen kaynaklar taranarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Erişebildiğimiz en eski kaynak Kirkör Kömürciyan tarafından yazılmış 1926 tarihli Osmanlıca muhasebe kitabıdır. Söz konusu kitabın iç kapak sayfası Ek – 1'de yer almıştır ve günümüz Türkçesi ile aşağıda yer verilmiştir: (*Bu sayfadaki yazıların latin harfleri ile yeniden oluşturulmasında İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi Ahmet Üstüner bize yardımcı olmuştur.*)

Şekil 12'de Kirkör Kömürcüyan'ın Esnafın Hazır Defterinin ilk sayfası Latin harfleri ile yeniden düzenlenmiştir (Ek – 2). Bu sayfa, sağdan sola yazılan dillerde yevmiye defterinin ne şekilde organize edilerek tutulacağını gösteren örnek bir sayfadır. Yaklaşık yüzyıl önce yevmiye defterinde "borç – alacak" kavramlarından önce "zimmet – matlup" kavramları kullanılmıştır. Geride kalan bu yüzyıl içinde "zimmet-matlup" kavramlarından "borç-alacak" kavramlarına ne zaman ve nasıl geçiş yapıldığı ayrı bir çalışma konusudur. Bu çalışma, muhasebe ile ilgili olarak kaydetmekten ziyade raporlama fonksiyonu üzerine yoğunlaşmıştır.

Ek – 3/A ve Ek – 3/B'de görüldüğü gibi Kömürciyan'ın kitabında finansal tablolar yer almamıştır. Ancak, kapanış kayıtlarında bilançodan söz edilmiştir Ayrıca, Ek – 4 görüldüğü üzere Kömürciyan, kitabının sonunda kitapta kullanılan kavramların Fransızca karşılıklarına da yer vermiştir

Ülkemizde 1941 yılına kadar yayınlanan muhasebe kitaplarında varlıkların sınıflandırılmasına rastlanmamıştır. Borç bakiyesi veren hesaplar bilançonun aktifinde, alacak bakiyesi veren hesaplar bilançonun pasif tarafında yer aldığı görülmektedir. Nitekim ilk baskısı 1916 (reprint 2018) yılında yapılan ve uzun yıllar belli başlı üniversitelerde ders kitabı olarak kullanılan Muhasebe İlkeleri (*Principles of Accounting*, Paton & Stevenson) kitabında varlıklar; duran varlıklar *Fixed assets, Current working assets, Current liquid asstes, Deferred debits, Valuation items* şeklinde sınıflandırıldığı görülmüştür (s.577).

Kirkor Kömürciyan
Esnâfın Hâzır Defteri
İlmî Usul Defteri
Yevmiye Defteri
Bekir Sıdkı Efendi ticârethânesinin üç devre-i hesâbiyelik
ve
Bekir Sıdkı- Nevzâd Fikri Kollektif Şirketi'nin bir devre-i hesâbiyelik
mu'âmelâtını muhtevîdir.
Ale'l-âde mu'âmelât-ı ticâriyyeden mâ'adâ, komisyon, emânet,
ortaklık, ecnebî pâreleri ve şirket mu'âmelâtı hakkında müte'addid ve
mütenevvi' tatbîkât ilâve edilmişdir.
Her hakkı mahfûzdur
Tab'-ı evvel
Sebât Matba'ası-İstanbul Ebu's-Su'ûd Caddesi Numara 5
1926

Ülkemizde 1941 ile 1988 yılları arasında ülkemizde latin harfleri ile yazılan ve içinde bilanço unsurlarının sıralanmasına ve sınıflandırılmasına yer verilen kitaplar, yayınlandığı yılı, yazarları, yazarların kitaplarında yer verdiği bilanço unsurlarının sıralanmasında izlenen yaklaşım, bilanço unsurlarının sınıflandırılmasında kullanılan kaynaklar açısından incelendiğinde Tablo – 1'de yer alan durum tespit edilmiştir.

Bu kitaplarda yer alan bilanço unsurlarının sıralanmasında veya listelenmesinde günümüzde de geçerli olan iki temel yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki Anglo-Sakson ülkelerinde izlenen likidite temelli yaklaşım, diğer ise halen günümüzde de uygulanmakta olan Kıta Avrupası ülkelerinde izlenen yaklaşımdır (Ek – 5). Ülkemiz, son yıllarda Anglo-Sakson yaklaşımını benimsemiş ve yasal düzenlemelerde bu yaklaşımın uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Kıta Avrupası ülkelerinde uygulanan yaklaşım ise ülkemizde Cumhuriyet kurulduktan sonra, yani 20. Yüzyılın ikinci çeyreğinde uygulandığı kaynaklardan anlaşılmaktadır.

İstanbulda Bağçe Kapu'da 17 Numaralı Bekir Sıtkı Efendi Ticârethânesi'nin Yevmiyye Defteri					
		Matlûp		Zimmet	
1 - 8 Nisan 1926		**Gurûş**	**Santim**	**Gurûş**	**Santim**
	Kasa			150000	---
Sermayeye		150000	---		
Nakden koyduğum sermâye					
2 - 10 Minhü					
	Mağaza Masrafı			4500	---
Kasaya		4500	---		
Bir dükkan kiraladım ve altı aylık kirasını nakden ödedim					
3 - 12 Minhü					
	Emti'a			32500	---
Kasaya		32500	---		
Fikret Efendi'den 1 numaralı faturası mucebince peşîn olarak iştirâ ettiğim mâl bedeli					
4 - 13 Minhü					
	İ'tibâr'i Millî			100000	---
Kasaya		100000	---		
Hesâb-ı Cârî Açtırarak bankaya verdim					
5 - 13 Minhü					
	Mobilya			9400	---
Kasaya		9400	---		
Dükkân içün aşağıdaki te'sîsat eşyâsını aldım ve bedelini te'diye etdim:					
nakil olunacak yekûn		296400	---	296400	---
Esnafın Hâzır Defteri: Kirkör Kömürciyan Numara 1					

Şekil 12. Kirkör Kömürcüyan'ın Esnafın Hazır Defterinin ilk sayfası
Kaynak: Kirkör Kömürciyan, Esnafın Hâzır Defteri, 1926, s. 1

Tablo 1: Ülkemizde Varlıkların Bilançoda Raporlanmasına Yönelik Olarak İncelenen Kaynaklar

Yılı	Yazarı	Kitabın Adı	Sınıflama Yaklaşımı	Sınıflandırmada Kullanılan Kavramlar	Ek No
1941	Alfred Isaac Çeviren: Rıfat Yenel	Muhasebe Nazariyesi (Çeviri)	Kıta Avrupası Yaklaşımı	Sabit Sermaye Mütehavvil Sermaye	6
1941-1953	Cevat Yücesoy	Muhasebe Dersleri Cilt: I	Anglo-Sakson Yaklaşımı	Derhal Kullanılabilen Kıymetler Paraya Çevrilebilen Kıymetler Kullanılamayan Kıymetler Nazım Hesaplar	7
1957-1970	Cevat Yücesoy	Envanter ve Bilanço	Kıta Avrupası Yaklaşımı	**Model 1** Sabit Kıymetler Dönen Kıymetler **Model 2** Sabit Kıymetler Emre Hazır Kıymetler Paraya Çevrilebilen Kıymetler Pasifi Tanzim Edici Hesaplar Kar ve Zarar	8
1957	Nevzat Alptürk	Krediyi Tayin Eden Unsurların Tahlili Rasyolar	Kıta Avrupası Yaklaşımı	Sabit Kıymetler Bir İşe Bağlanmış Kıymetler İşletme Kıymetleri Tahakkuk Ettirilen Kıymetler Mevcut Kıymetler	9
1958	Cevat Yücesoy	Ticaret Şirketleri ve Muhasebesi	Kıta Avrupası Yaklaşımı	Sabit Kıymetler Emre Hazır Kıymetler Paraya Çevrilebilen Kıymetler	10
1960	Sedat Ünalan	Muhasebe	Yok	Mevcutlar Alacaklar	11
1962	Kennedy, R. D., & Mc Mullen, S. Y. Çeviren: Atilla Gönenli	Finansal Durum Tabloları (Çeviri)	Anglo-Sakson Yaklaşımı	Cari Aktifler Uzun Vadeli Yatırımlar Sabit Aktifler Maddi Olmayan Aktifler Gelecek Devrelere Ait Harcamalar Diğer Aktifler	12
1962	Paton, W. A., & Dixon, R. L. Çeviren: Mustafa A. Aysan	Muhasebenin Temelleri (Çeviri)	Anglo-Sakson Yaklaşımı	Aktif Cari Cari Olmayan	13
1963	Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 20	Kredi Talebedenlerden Alınacak Hesap Vaziyeti ve İnceleme Tabloları	Anglo-Sakson Yaklaşımı	Mütedavil Kıymetler (Cari Aktifler) Bağlı Kıymetler Sabit Kıymetler	14
1972	Alp Gürus	Ticaret Bankalarımızda Finansal Analiz ve Rasyo Metodunun Uygulanması	Anglo-Sakson Yaklaşımı	Döner Varlıklar Dönen Varlıklar Bağlı Varlıklar Değişmez Varlıklar	15
1968	Cevat Yücesoy	Bilanço Tahlilleri	Kıta Avrupası Yaklaşımı	Sabit Kıymetler Dönen Kıymetler	16
1970	Yüksel Koç Yalkın	İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri	Anglo-Sakson Yaklaşımı	Döner Değerler Uzun Vadeli Aktifler	17
1976	Mustafa A. Aysan	Finansal Tablolar Analizi ve Diğer Muhasebe Konuları	Anglo-Sakson Yaklaşımı	Mütedavil Kıymetler (Cari Aktifler) Bağlı Kıymetler Sabit Kıymetler	18
1976	Atilla Gönenli ve Cevat Sarıkamış	İşletme Finansı Okuma Parçaları ve Vak'alar	Anglo-Sakson Yaklaşımı	Cari Aktifler Sabit Aktifler	19

Tablo 1: Devamı

Yılı	Yazarı	Kitabın Adı	Sınıflama Yaklaşımı	Sınıflandırmada Kullanılan Kavramlar	Ek No
1980	Moore, C. L., & Jaedicke, R. K. Çeviren: Alpaslan Peker	Yönetim Muhasebesi (Çeviri)	Anglo-Sakson Yaklaşımı	Cari Aktifler Yatırımlar Fabrika Varlıkları Gari Maddi Sabit Varlıklar Diğer Varlıklar	20
1981	Yapı ve Kredi Bankası	Mali Tahlil El Kitabı	Anglo-Sakson Yaklaşımı	Mütedavil Kıymetler (Cari Aktifler) Bağlı Kıymetler Sabit Kıymetler Zarar	22
1988	Alpaslan Peker	Modern Yönetim Muhasebesi	Anglo-Sakson Yaklaşımı	Dönen Varlıklar Duran Varlıklar	21

Bu çalışma kapsamında incelenen kaynaklar göstermiştir ki ülkemizde işletme dili her dönem ayrı bir evrim geçirmiştir. Örneğin İngilizce dilindeki "assets," dilimize, değerler, kıymetler ve varlıklar şeklinde evrilerek günümüze gelmiştir.

Günümüz itibariyle yaygın bir şekilde kullanılan işletme varlıklarının sınıflandırılması, inceleme kapsamına alınan kaynaklardan sadece birinde ve 1988 yılında Alparslan Peker tarafından yayınlanan kitapta rastlanmıştır. Diğerlerinde farklı kavramlar ve farklı sayıda gruplar halinde karşımıza çıkmıştır.

İncelenen kaynaklar, büyük bir ihtimalle yazarların kullandıkları veya yararlandıkları yabancı dil kaynaklardan etkilenmiştir. Nitekim geçmişte farklı ülkelerde farklı kavramlar ve farklı gruplandırmalar söz konusudur. Ancak günümüz itibariyle yaygın olan kavramlar ve gruplandırmalar, Amerika Birleşik Devletleri'ne 20.Yüzyılın ikinci çeyreğinde, İngiltere'de daha sonra 1948 yılında Şirketler Kanununda yapılan değişiklikle günümüzdeki yeknesaklığa veya tekdüzeliğe ulaşmıştır (Walker, 1974). Ülkemizde ise bu durum yaklaşık kırk ve elli yıl sonra gerçekleşebilmiştir.

İncelenen ülkemizdeki kaynakların ilk baskılarında yer alan kavramlar ve gruplamalar, sonraki baskılarında önemli değişikliklere uğramamış ve ilk şeklini korumaya devam etmiştir. Doğal olarak bu durum, işletme dilinde meydana gelen gelişmeleri veya evrilmeleri yansıtmaktan uzak kalmıştır.

Ülkemizdeki gelişim veya evrimin incelenmesinde tercüme yoluyla ortaya konmaya çalışılan bu kaynakların, tercüme edildiği dillerin hâkim olduğu ülkelerdeki uygulamalardan ve düzenlemelerden doğrudan etkilendiği açık bir şekilde gözlenebilmektedir. Örneğin bilanço varlıklarının sıralanmasında veya listelenmesinde dünyada günümüzde de geçerli olan Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası yaklaşımları Cumhuriyet Türkiyesi'nin ilk elli yılında etkili olmuş, 1984 yılında Sermaye Piyasası Kurulu tarafından Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren yasal düzenlemeyle bir tercih yapılmış ve bu konudaki ikili uygulamalar zaman içinde son bulmuştur.

Benzer durum, bilançoda raporlanan varlıkların sınıflandırılarak veya gruplandırılarak raporlanmasında da yaşanmıştır. Bu sınıflandırma bazen ikili ve bazen ikiden daha fazla gruplandırma şeklinde oluşmuştur. Bu durum da 1984 yılında gerçekleştirilen Sermaye Piyasası Kurulu yasal düzenlemesiyle ülkemizde yeknesak veya tekdüzen bir yapıya doğru evrilmesine neden olmuştur. Ancak bu durum bilançonun diğer tarafında ise hala günümüzde de var olan bazı farkların ortadan kalkmasını sağlayamamıştır. Sermaye Piyasası Kurulu tarafından *1 Şubat 1984 tarih ve 18299 sayılı Resmi Gazetede* yayınlanarak yürürlüğe giren Standart Hesap Planında (s.14) bilanço ve bilanço unsurları aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

BİLANÇO	
AKTİF (Varlıklar)	**PASİF (Kaynaklar)**
Dönen Varlıklar	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
Duran Varlıklar	Uzun ve Orta Vadeli Yabancı Kaynaklar
Diğer Varlıklar	Öz Kaynaklar
	Diğer Kaynaklar
AKTİF (Varlıklar) Toplamı	PASİF (Kaynaklar) Toplamı

Sermaye Piyasası Kurulu yaklaşık beş yıl sonra konu ile ilgili yeni bir düzenleme yaparak bazı değişiklikler ortaya koymuştur. Bu defa *29 Ocak 1989 tarih ve 20064 sayılı Resmi Gazetede* yayınlanarak yürürlüğe giren Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ (s.52) bilanço ve bilanço unsurları aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

BİLANÇO	
AKTİF (Varlıklar)	**PASİF (Kaynaklar)**
Dönen Varlıklar	Kısa Vadeli Borçlar
Duran Varlıklar	Uzun Vadeli Borçlar
	Öz Sermaye
Aktif (Varlıklar) Toplamı	Pasif (Kaynaklar) Toplamı

Bu iki düzenleme arasında ortaya çıkan farklılıkları şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- Varlıklar daha önce üç grupta sınıflandırılırken, yeni düzenleme ile iki gruba indirilmiştir.
- Bilançonun diğer tarafında yer alan ve İngilizce "liabilities" olan kavram, ilk düzenlemede "yabancı kaynaklar" olarak çevrilip uygulamaya konulurken, yeni düzenleme ile "borçlar" şeklinde çevrilip uygulamaya konulmuştur.
- Aynı şekilde bilançonun diğer tarafında yer alan ve İngilizce "stockholders' equity" "owners' equity" veya "shareholders' equity" olarak sınıflandırılan unsurlar, ilk düzenlemede "Öz Kaynaklar" olarak uygulamaya konulurken, yeni düzenlemeyle "Öz Sermaye" şeklinde değiştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

Yukarıda üç başlıkta özetlenen değişikliklerin nedenleri veya bu değişikliklere neden olan faktörlerin bir şekilde araştırılmasında fayda vardır. Bu konu bu çalışmada yer almamış sadece bir durum tespiti yapılmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun bu iki düzenlemesinden sonra Maliye ve Gümrük Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen farklı bir düzenleme *26 Aralık 1992 tarih ve Mükerrer 21447* sayılı Resmi Gazetede yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme, pek çok akademik veya uygulamaya dönük çalışmaya konu olmuş "*Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği*"dir ve günümüzde de halen geçerlidir. Bu düzenlemde bilanço ve bilanço unsurları aşağıdaki şekilde yapılandırılmıştır:

BİLANÇO	
AKTİF (Varlıklar)	**PASİF (Kaynaklar)**
Dönen Varlıklar	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
Duran Varlıklar	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
	Öz Kaynaklar
AKTİF (Varlıklar) Toplamı	PASİF (Kaynaklar) Toplamı

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, varlık kavramının zaman içinde evrilerek değişime uğradığı ele alınmıştır. Bu değişim gelişmiş ülkelerde ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak ortaya çıkmış ve halen çıkmakta iken gelişmekte olan ülkelerde ise tercüme edilerek adapte olmaya yönelik ortaya çıkmış ve halen bu şekilde devam etmektedir.

Bilançoda yer alan unsurların listelenmesinde bugün de geçerli olan iki yaklaşım vardır: Anglo-Sakson yaklaşımı ve Kıta Avrupa yaklaşımı. İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de Kıta Avrupası ülkelerinde olduğu gibi likidite temelli yaklaşımın tam tersi bir yaklaşım izlenmiştir. Ancak bu durum 1870'li yılların ortasından itibaren kredilendirme kuruluşları tarafından kabul edilmemiş (Foulke, 1945) ve likidite temelli sıralama veya listeleme bir ihtiyaç halini almıştır (Iino, 1956).

Erişilen kaynaklar doğrultusunda varlık sınıflandırılmasında sanayi devriminin bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. İlk olarak varlıkların sınıflandırıldığı bilanço da 1782 yılında East India Company'e aittir ve burada sınıflama ***üretkenlik ve etkinlik*** temeline göre yapılmıştır. Daha sonra 1873 yılında, Alman Ticaret Kanunu'nun İkinci Kısım 31. maddesine göre bilançoda varlıklar ve yükümlülüklerin yer almasına ve varlıkların bilançoda ***değerleme kriterlerine*** göre sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Bu gelişme sınıflamanın yasalarla düzenlenmesinin ilk adımıdır. Bu yasal düzenlemede varlıkların kredi veren kurum ve kuruluşların taleplerine yönelik sınıflandırıldığı görülmüştür.

1880-1899 yılları, diğer bir ifade ile 19. Yüzyıl başları, bilançolarda ***likit varlıkların*** öncelikli olarak sıralanmaya başlandığı yıllar olmuştur. 1900 – 1920, finansal tablolarda tekdüzeliğe doğru az da olsa bir evrim gözlenmiştir ders kitaplarında yer alan bilançolarda ***likidite temelli*** yaklaşımın tersi benimsenmiş, yani kıta Avrupası ülkelerindeki yaklaşım takip edilmiştir. Nitekim 1917 yılında Federal Reserve Bank (Amerikan Merkez Bankası) likidite temelli standart bir bilanço hazırlamış ve yayınlamıştır. Ekonomik buhran ile yaşanan gelişmeler sonucunda alınan bir dizi önlem ve çıkarılan yasal düzenlemeler hem muhasebe mesleğini hem de sermaye piyasası kurumlarını düzenlemiştir. Bu gelişme sonunda varlıkların sınıflaması ***likidite temelli*** olarak yapılmaya devam etmiştir. 19. yüzyılın sonlarında ise varlıklar ***kullanılma ve fayda yaratma*** özellikleri açısında duran ve dönen varlık olarak sınıflandırılmıştır.

İncelenen kaynaklardan gelişmiş ülkelerde, konuyla ilgili tartışmaların yapıldığı anlaşılabilmektedir. Bilançoda yer alan unsurlardan varlıklar İngiltere ve etkisi altındaki ülkelerde 20. Yüzyılın başlarına kadar bilançonun sağ tarafında kaynaklar ise sol tarafında yer almıştır. Bu durum İngiliz Şirketler Kanununda bir hüküm olarak yer almıştır. Ancak bu uygulama 20. Yüzyıl başlarında terk edilmiş, varlıkların bilançonun sol tarafında yer almasına geçilmiştir. Hangi nedenle bu değişikliğin yapıldığı ayrı ve kapsamlı bir araştırma konusudur.

Konuyla ilgili tartışmalar ABD'de 1917'de Federal Reserve (Amerikan Merkez Bankası) tarafından müdahelesi ile nerdeyse son bulmuştur (Normand & Wootton, 2001). Yine aynı dönemde "quick assets" ile "current assets" tartışmaları yaşanmış ve "current assets" çoğunluk tarafından kabul görmüş ve günümüze kadar gelmiştir. "Quick" İngilizcede, Merriem-Webster (2021) sözlüğüne göre "acting or capable of acting with speed" veya "having a sharp angle" şeklinde açıklanmakta, "current" ise "occurring in or existing at the present time" ya da "generally accepted, used, practiced, or prevalent at the moment" şeklinde açıklanmıştır (https://www.merriam-webster.com/dictionary/). "Current assets" kavramı ile ilgili olarak ülkemizde ise "mütehavvil kıymetler"den "dönen varlıklar"a kadar evrilen bir süreç yaşanmıştır. Yaşanan bu sürecin temelinde yatan faktör, ülke olarak kendi işletme dilini veya standardını geliştirmeyip, diğer dillerden tercüme yaparak kavram geliştirme ve işletme dili oluştur süreci olarak açıklanabilir.

Gelişmekte olan ülkeler arasında gösterilen ülkemizde varlıkların sınıflandırılması bu çalışmada inceleme kapsamına alınmış ve 1926 – 1992 yılları arasında ortaya çıkmış, yükseköğretim kurum ve kuruluşlarında ders kitabı olarak okutulan veya kullanılan kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla, kavram geliştirme ve dil oluşturma ile ilgili olarak tartışma yapmaktan ziyade gelişmiş ülkelerdeki kaynaklardan tercüme edildiği ve bu şekilde söz konusu terim ve kaynakların evrime uğradığı görülmüştür.

Sermaye Piyasası Kurulu ve Maliye Bakanlığının uygulamaları ülkemizde yaklaşık otuz yıldır yürürlüktedir. Aynı konuda kural belirleyici veya standart koyucu bu iki kurum farklı bir şekilde davranabilmekte veya bir araya gelmeden kendi

beklentileri doğrultusunda farklı hareket edebilmektedir. Bu durumun nedeni veya nedenleri araştırılıp ortaya konulması yararlı olacaktır. Bu çalışmaya göre temel neden, kendi kendine bir dil oluşturamayıp, başka dillerde var olanları tercüme ederek bir dil oluşturmaya çalışmaktır. Bu çalışmada, konuyla ilgili yaşanan yakın tarihteki gelişmeler 1992 yılına kadar ele alınmıştır. Bundan sonra günümüze kadar yaşanan gelişmelerin başka bir çalışmada daha ayrıntılı incelenmesi mümkündür. Nitekim 1992 yılı, kişisel bilgisayarların kullanılmaya ve internet odaklı iletişimin dünya düzeyinde yaygınlaşmaya başladığı döneme rastlamaktadır

Kuşkusuz bu çalışmanın kısıtları bulunmaktadır. Çalışmanın, bu konuda erişilen kaynaklara dayanarak gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular bu kaynaklar doğrultusunda analiz edilmiştir. Erişilebilen yerli ve yabancı kaynaklar incelenmiş ve bir işletme dili olan muhasebe ve raporlama kavram ve terimlerinin ne şekilde evrime uğradığı ortaya konulmuştur. Gelişmekte olan ülkeler arasında gösterilen ülkemizde konuyla ilgili olarak yaşanan gelişmelerin daha derin incelenmesine ihtiyaç vardır. Çünkü Şeyh Edebali tarafından söylendiği iddia edilen söz her alanda geçerli olduğu gibi, bir işletme dili olarak muhasebe ve raporlama kavram ve terimlerinin geliştirilmesinde de geçerlidir: *Geçmişini bilmeyen geleceğini bilemez.* Başka bir deyişle, konuyla ilgili geçmişteki dinamikleri kavramadan gelecekte oluşabilecek dinamikleri kavramak kolay olmayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- R.P., Ü.A., M.E.; Veri Toplama- R.P., Ü.A., M.E.; Veri Analizi/Yorumlama- R.P., Ü.A., M.E.; Yazı Taslağı- R.P.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- Ü.A., M.E.; Son Onay ve Sorumluluk- R.P., Ü.A., M.E.
Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Author Contributions: Conception/Design of Study- R.P., Ü.A., M.E.; Data Acquisition- R.P., Ü.A., M.E.; Data Analysis/Interpretation- R.P., Ü.A., M.E.; Drafting Manuscript- R.P.; Critical Revision of Manuscript- Ü.A., M.E.; Final Approval and Accountability- R.P., Ü.A., M.E.
Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.
Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

AICPA Mission and History. (2021, September 25) Retrieved from https://www.aicpa.org/about/missionandhistory.html

Alptürk, N. (1957). Krediyi tayin eden unsurlar bilançoların tahlili rasyolar. Ankara.

American Institute of Accountants (1938). American Institute of Accountants (1887-1937) Fiftieth anniversary celebration, 1937, October eighteenth to twenty-second, New York City. Association Sections, Divisions, Boards, Teams. 178. (2021, September 20) Retrieved from https://egrove.olemiss.edu/aicpa_assoc/178

Asset. (2020, September 20). Dictionary.com. Retrieved from https://www.dictionary.com/browse/asset#:~:text=Origin%20of%20asset%20First%20recorded%20in%201525%E2%80%9335%3B%20back,see%20also%20assai%201%20OTHER%20WORDS%20FROM%20asset

Assets. (2020, September 20). Online etymology dictionary. Retrieved from www.etymonline.com/word/assets

Aysan, M. A. (1976). Finansal tablolar analizi ve diğer muhasebe konuları. İstanbul: Sermet Matbası.

Baladouni, V. (1990). An early attempt at balance sheet classification and financial reporting, The Accounting Historians Journal, Vol. 17, No. 1, (June), 27-45.

Broaker, F. (1896) (reprint 2012). The american accountants' manual, - examiation questions volume 1. London, UK: Forgotten Books.

Chatfield, M. & Vangermeersch, M. (1996). The history of accounting – an iInternational encyclopedia. New York, NY: Garland Publıshıng, Inc.

Current. (2020, September 20). Merriam webster. Retrieved from https://www.merriam-webster.com/dictionary/current

Dalglish, K. W. (1938). American Institute of Accountants (1887-1937) Fiftieth anniversary celebration, 1937, October eighteenth to twenty-second, New York City, Association Sections, Divisions, Boards, Teams. 178. In American Institute of Accountants (Eds), To

What Extent Can the Practice of Accounting Be Reduced to Rules and Standards? A Round Table. (2021, September 20) Retreived from https://egrove.olemiss.edu/aicpa_assoc/178

Dicksee, L. R. (1892). Auditing – a practical manual for auditors, (Edited by: Montgomery, R. H.). E book – 1905 Version.

Edey, H. C., & Panitpakdi, P. (1956). British company accounting and the law 1840 -1900. In A. C. Littleton & B. S. Yamey (Eds.), Studies in the history of accounting (pp. 356-379). Homewwod, IL, Richard D. Irwin Inc. (reprint in 2013, New Delhi, Isha Books, pp. 356-379).

Foulke, R. A. (1945). Practical financial statement analysis. New York, NY: McGraw-Hill Book Company, Inc.

Geijsbeek, J. B. (1914). Ancient Double Entry Bookeeping. Denver, CO.

Gönenli, A. ve Sarıkamış, C. (1976). İşletme finansı okuma parçaları ve vak'alar. İstanbul: Sermet Matbaası.

Gürus, A. (1972). Ticaret bankalarımızda finansal analiz ve rasyo metodunun uygulanması. Ankara: Başnur Matbaası.

Iino, T. (1956), Accounting classification of assets. The Annals of the Hitotsubashi Academy, Vol. 6, No. 2, (April), 66-78.

Isaac A. (1941). Muhasebe nazariyesi (R. Yenel, Çev.). İstanbul: Güven Basımevi.

Kennedy, R. D., & Mc Mullen, S. Y. (1962). Finansal durum tabloları (A. Gönenli, Çev.). İstanbul: Sermet Matbaası.

Koç Yalkın, Y. (1970). İşletmelerde mali analiz teknikleri (2. bs.). Ankara: Sevinç Matbaası.

Kömürciyan, K. (1926). Esnâfın hâzır defteri. İstanbul: Sebât Matba'ası.

Kuter, M., Gurskaya, M., Andreenkova, A., & Bagdasaryan, R. (2017). The early practices of financial statements formation in Medieval Italy. The Accounting Historians Journal, Vol. 44, no. 2, (December), 17-25.

Moore, C. L., & Jaedicke, R. K. (1980). Yönetim muhasebesi (A. Peker, Çev.). İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.

Normand, C., & Wootton, C. W. (2001). The recognition and valuation of current assets on the balance sheet in the United States, 1865-1940. The Accounting Historians Journal, Vol. 28, No. 2, (December), 63-108.

Pacioli, L. (1494). The rules of double-entry bookkeeping – particularis de computis at scripturis, (J. B. Geijsbeek, Çev.). (2010). IICPA Publications.

Paton, W. A., & Dixon, R. L. (1962). Muhasebenin temelleri (M. A. Aysan, Çev.). İstanbul: Sermet Matbaası.

Paton, W. A., & Stevenson, R. A. (1916) (reprint Forgatten Books 2018). Principles of accounting, Ann Arbor, MI: Ann Arbor Press.

Peker, A. (1988). Modern yönetim muhasebesi (4. bs.). İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.

Peragallo, E. (1977). The ledger of Jachomo Badoer: Constantinople September 2, 1436 to February 26, 1440. The Accounting Review, October, 1977, 881-892.

Peragallo, E. (1980). Jachomo Badoer, renaissance man of commerce, and his ledger. Accounting and Business Reserach, Vol. 10, No: 37A, 93-101.

Philips annual results, bilançolar 31.12.2019 ve 2020. (2020, September 20). Retrieved from https://www.results.philips.com/publications/ar20

Pietra, D. A. (1586). Indrizzo de gli economi (J. B. Geijsbeek, Çev.). (1914). Ancient Double Entry Bookeeping (pp. 87-107). Denver, CO.

Quick. (2020, September 20). Merriam webster. Retrieved from https://www.merriam-webster.com/dictionary/quick

Roover, R. (1963) (reprint 2021). The rise and decline of the medici bank, 1397 – 1494. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Schemman, M. & Ratchasima, N. (2010). Luca Pacioli the rules of double – entry bookkeeping particularis de computis et scripturis, IICPA Publications.

Stevin, S. (1608). Hypomnemata mathematica (J. B. Geijsbeek, Çev.). 1914, Ancient Double Entry Bookeeping, (pp. 1114-136). Denver, CO.

Thornton, J. (1895) (reprint Forgatten Books 2018). A manual of bookkeeping for the use of students. London: MacMillan and Co. Limited.

Türkiye Bankalar Birliği. (1963). Kredi talebedenlerden alınacak hesap vaziyeti ve inceleme tabloları. Bankaların açacakları krediler için talep sahiplerinden alacakları hesap vaziyeti ve tahlil esasları semineri kitabı içerisinde (s. 8-17). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No: 20.

Ünalan, S. (1960). Muhasebe. Ankara: Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası.

Walker, R. G. (1974). Asset classification and asset valuation, Accounting Business Research, (Autumn), 286-296.

Warner, R. (1899). '"Fixed" and "circulating" assets', correspondance, The Accountant, 4 March. (Aktaran: Walker, 1974).

Yang, S., Yang, R., & Lin, Z. J. (2014). Historical evolution of the balance sheet in the people's republic of China. The Accounting Historians Journal, (June), Vol. 41, No. 1, 1-34.

Yapı ve Kredi Bankası (1981). Mali tahlil el kitabı.

Yücesoy, C. (1941). Muhasebe dersleri cilt: 1. İstanbul: Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası.

Yücesoy, C. (1953). Muhasebe dersleri cilt: 1 (3. bs.). İstanbul: Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kağıtçılık T. L. Ş.

Yücesoy, C. (1957). Envanter ve bilanço. İstanbul: Işıl Matbaası.

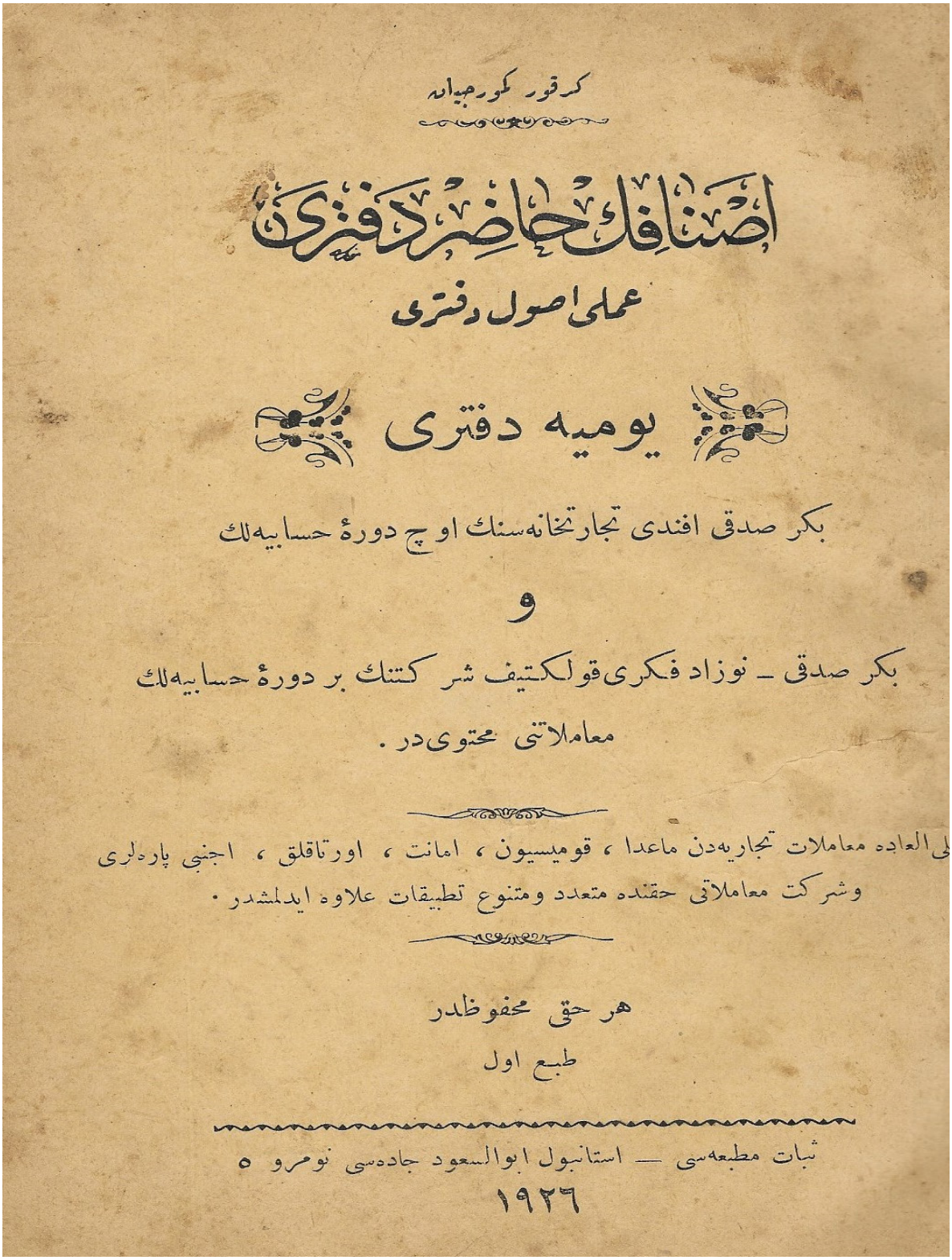
Yücesoy, C. (1958). Ticaret şirketleri ve muhasebesi. İstanbul: Işıl Matbaası.

Yücesoy, C. (1968). Bilanço tahlilleri (4. bs.). İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

Yücesoy, C. (1970). Envanter ve bilanço (5.bs.). İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

EKLER

Ek 1. Kirkör Kömürciyan; Esnafın Hazır Defteri – İç Kapak – 1926

کرکور کمورجیانك

اصناف حاضر دفتری

عملی اصول دفتری

یومیه دفتری

بکر صدقی افندی تجارتخانه‌سنك اوچ دورهٔ حسابیه‌لك

و

بکر صدقی ـ نوزاد فکری قولکتیف شرکتنك بر دورهٔ حسابیه‌لك

معاملاتنی محتوی‌در .

علی العاده معاملات تجاریه‌دن ماعدا ، قومیسیون ، امانت ، اورتاقلق ، اجنبی پارەلری
وشرکت معاملاتی حقنده متعدد ومتنوع تطبیقات علاوه ایدلمشدر .

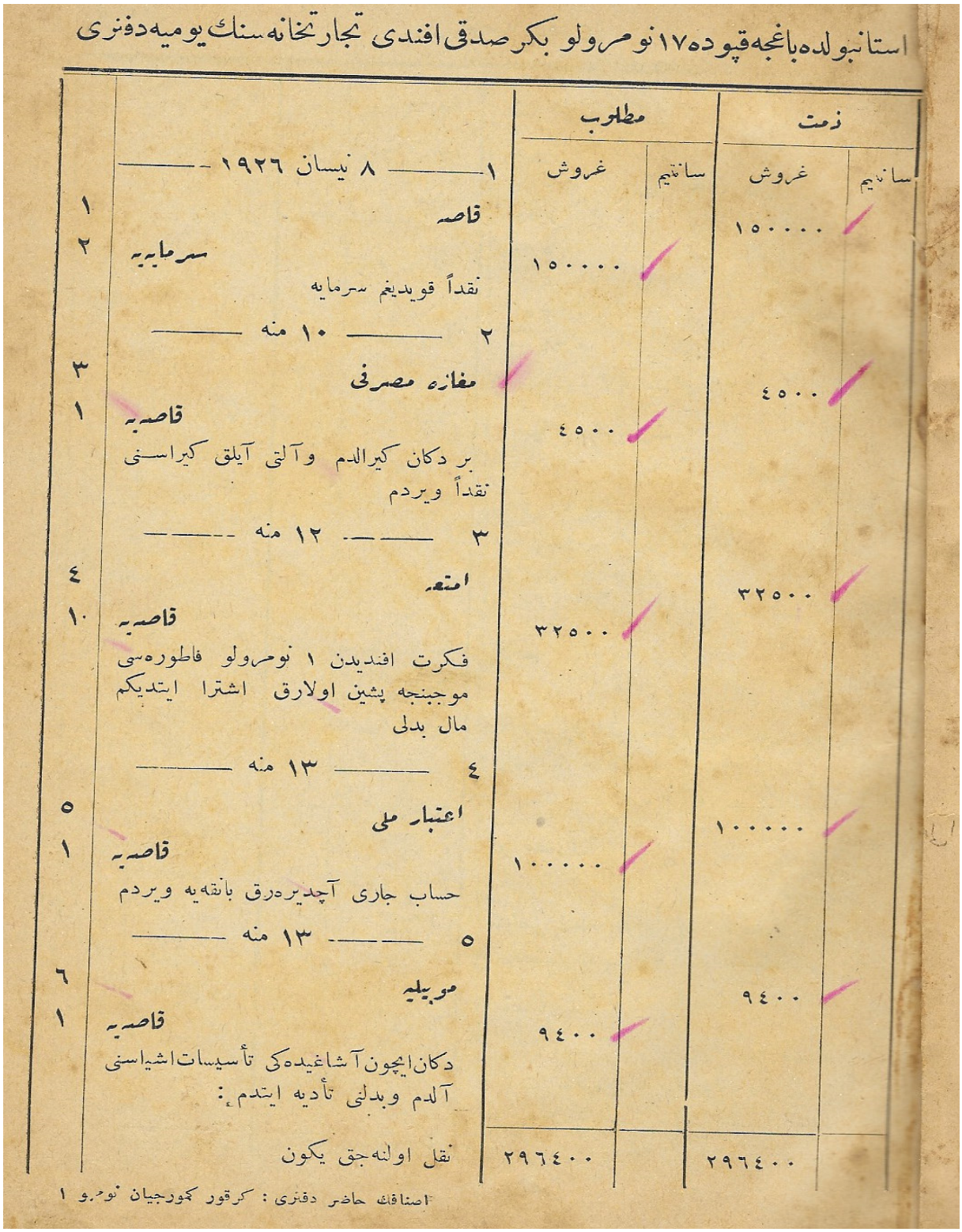
هر حقی محفوظدر

طبع اول

ثبات مطبعه‌سی ـــ استانبول ابوالسعود جاده‌سی نومرو ٥

١٩٢٦

Ek 2. Kirkör Kömürciyan; Esnafın Hazır Defteri – Sayfa 1 – 1926

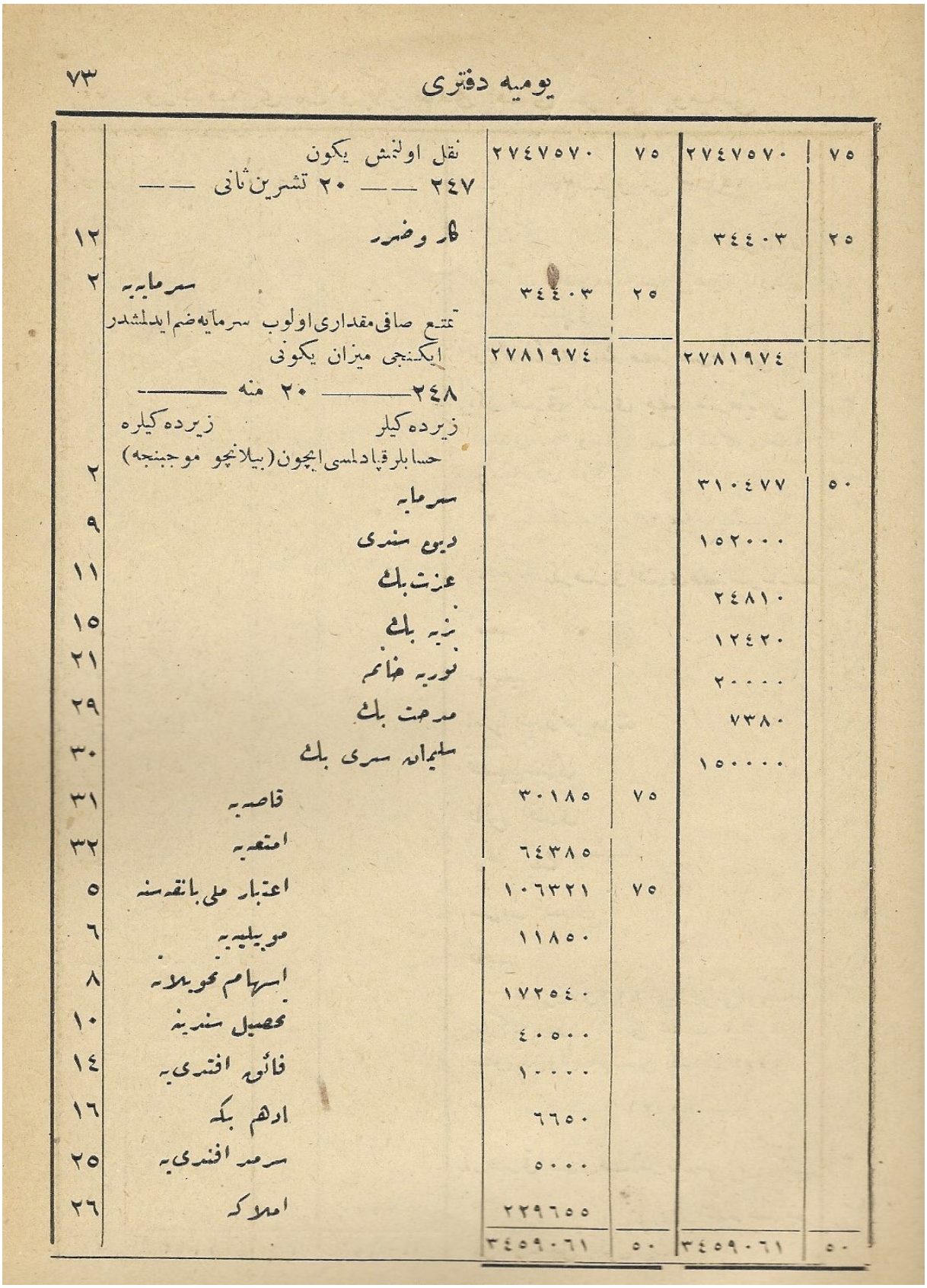

استانبولده باغچه قپوده ۱۷ نومرولو بکر صدقی افندی تجار تخانه سنك یومیه دفتری

			مطلوب		زمت	
			سانتیم	غروش	سانتیم	غروش
	۱	——— ۸ نیسان ۱۹۲۶ ———				
۱		قاصه				۱۵۰۰۰۰
۲		سرمایه		۱۵۰۰۰۰		
		نقداً قویدیغم سرمایه				
	۲	——— ۱۰ منه ———				
۳		مغازه مصرفی				۴۵۰۰
۱		قاصه یه		۴۵۰۰		
		بر دکان کیرالدم وآلتی آیلق کیراسنی نقداً ویردم				
	۳	——— ۱۲ منه ———				
٤		امتعه				۳۲۵۰۰
۱۰		قاصه یه		۳۲۵۰۰		
		فکرت افندیدن ۱ نومرولو فاطوره سی موجبنجه پشین اولارق اشترا ایتدیکم مال بدلی				
	٤	——— ۱۳ منه ———				
٥		اعتبار ملی				۱۰۰۰۰۰
۱		قاصه یه		۱۰۰۰۰۰		
		حساب جاری آچدیره رق بانقه یه ویردم				
	٥	——— ۱۳ منه ———				
٦		موبیلیه				۹٤۰۰
۱		قاصه یه		۹٤۰۰		
		دکان ایچون آشاغیده کی تأسیسات اشیاسنی آلدم وبدلنی تأدیه ایتدم:				
		نقل اولنه جق یکون		۲۹٦٤۰۰		۲۹٦٤۰۰

اصنافك حاضر دفتری : کرکور کمورجیان نومرو ۱

Ek 3/A. Kirkör Kömürciyan; Esnafın Hazır Defteri – Sayfa 37 – 1926

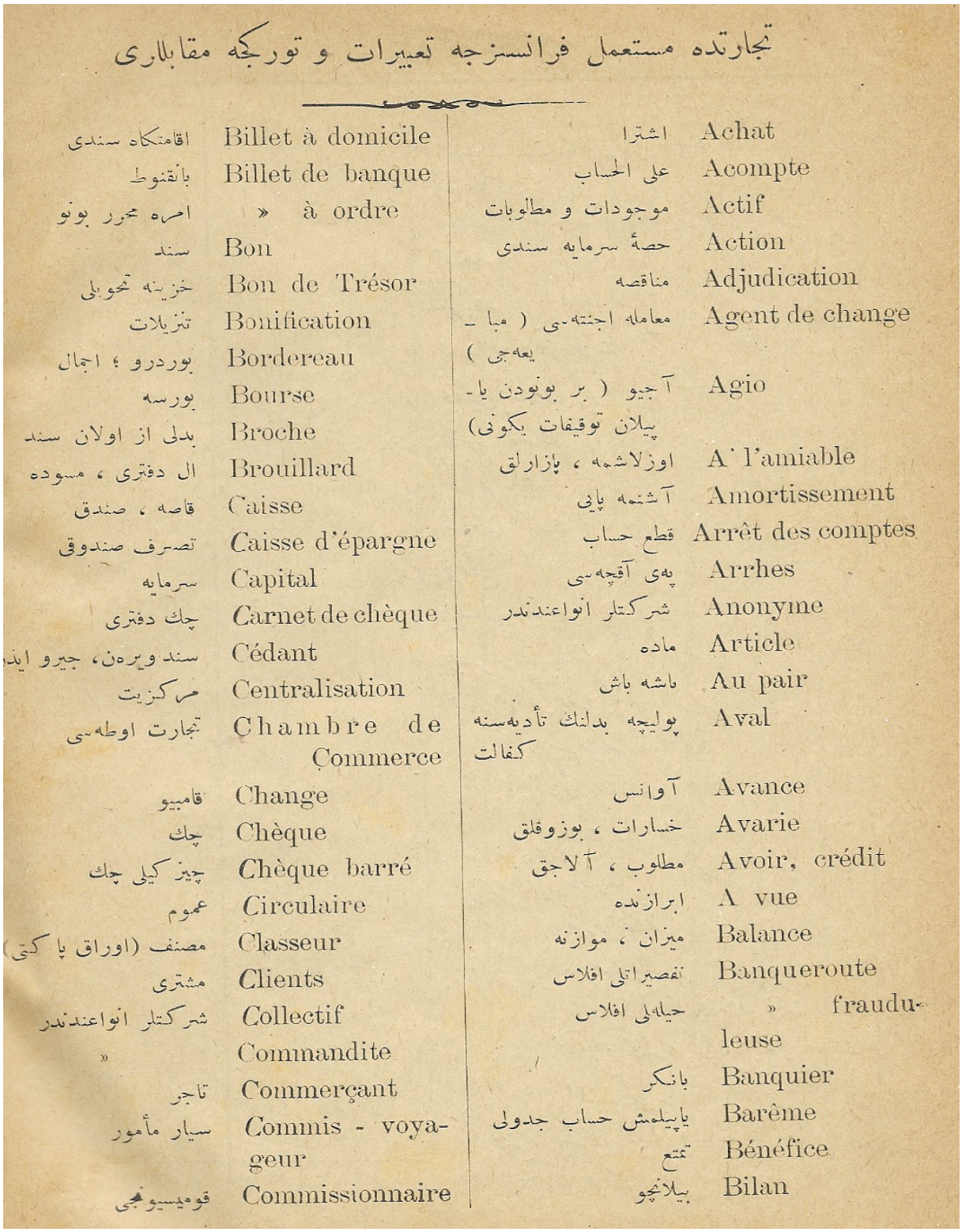
٧٣ يوميه دفترى

	نقل اولنمش يكون	٢٧٤٧٥٧٠	٧٥	٢٧٤٧٥٧٠	٧٥
	٢٤٧ ـــ ٢٠ تشرين ثانى ـــ				
١٢	كار وضرر			٣٤٤٠٣	٢٥
٢	سرمايه	٣٤٤٠٣	٢٥		
	تتبع صافى مقدارى اولوب سرمايه ضم ايدلمشدر				
	ايكنجى ميزان يكونى	٢٧٨١٩٧٤		٢٧٨١٩٧٤	
	٢٤٨ ـــ ٢٠ منه ـــ				
	زيرده كيلر زيرده كيلره				
	حسابلر قپادلمسى ايچون (بيلانچو موجبنجه)				
٢	سرمايه			٣١٠٤٧٧	٥٠
٩	ديون سندى			١٥٢٠٠٠	
١١	عزت بك			٢٤٨١٠	
١٥	نزيه بك			١٢٤٢٠	
٢١	نوريه خانم			٢٠٠٠٠	
٢٩	مدحت بك			٧٣٨٠	
٣٠	سليمان سرى بك			١٥٠٠٠٠	
٣١	قاصه	٣٠١٨٥	٧٥		
٣٢	امتعه	٦٤٣٨٥			
٥	اعتبار ملى بانقه سنه	١٠٦٣٢١	٧٥		
٦	موبليه	١١٨٥٠			
٨	اسهام محويله	١٧٢٥٤٠			
١٠	تحصيل سنديه	٤٠٥٠٠			
١٤	فائق افندى	١٠٠٠٠			
١٦	ادهم بكه	٦٦٥٠			
٢٥	سرمد افندى	٥٠٠٠			
٢٦	املاك	٢٢٩٦٥٥			
		٣٤٥٩٠٦١	٥٠	٣٤٥٩٠٦١	٥٠

Ek 3/B. Kirkör Kömürciyan; Esnafın Hazır Defteri – Sayfa 37 – 1926

37	Yevmiyye Defteri					
			Matlûp		**Zimmet**	
			Gurûş	**Santim**	**Gurûş**	**Santim**
	nakl olunmuş yekün		2747570	75	2747570	75
20 Teşrîn-i Sânî - 247						
12		Kâr ve Zarar			34403	25
2	Sermâyeye		34403	25		
Temeddü sâfi miktârı olup sermâyeye zammı idilmişdir						
	İkinci Mizân-î yekûni		2781974	--	2781974	--
Minhü - 248						
	Zîrdekilere	Zîrdekiler				
Hesâblar kapadılması içün (Bilanço müsebince)						
2		Sermâye			310477	50
9		Deyn senedi			152000	---
11		İzzet Beğ			24810	---
15		Nezih Beğ			12420	---
21		Nuriye Hânım			20000	---
29		Mithad Beğ			7380	---
30		Süleyman Sırrı Beğ			150000	---
31	Kasaya		30185	75		
32	Emti'aya		64385	---		
5	İ'tibâr'i Millî Bankası'na		106321	75		
9	Mobiliyeye		11850	---		
8	Eshâm-ı tahvilât		172540	---		
15	Tahsil senedine		40500	---		
14	Fâ'ik efendiye		10000	---		
16	Edhem Beğe		6650	---		
25	Sermed Efendi'ye		5000	---		
26	Emlâke		229655	---		
			3459061	50	3459061	50

Ek 4. Kirkör Kömürciyan; Esnafın Hazır Defteri – Sözlük (ilk sayfa) – 1926

تجارتده مستعمل فرانسزجه تعبيرات و تورکجه مقابلاری

Achat	اشترا
Acompte	علی الحساب
Actif	موجودات و مطلوبات
Action	حصهٔ سرمایه سندی
Adjudication	مناقصه
Agent de change	معامله اجنته‌سی (مبا - یعه‌جی)
Agio	آجیو (بر بونودن یا - پیلان توقیفات یکونی)
A l'amiable	اوزلاشمه ، پازارلق
Amortissement	آشنمه پایی
Arrêt des comptes	قطع حساب
Arrhes	په‌ی آقچه‌سی
Anonyme	شرکتلر انواعندندر
Article	ماده
Au pair	باشه باش
Aval	پولیچه بدلنك تأدیه‌سنه کفالت
Avance	آوانس
Avarie	خسارات ، بوزوفلق
Avoir, crédit	مطلوب ، آلاجق
A vue	ابرازنده
Balance	میزان ، موازنه
Banqueroute	تفصیراتلی افلاس
» fraudu-leuse	حیله‌لی افلاس
Banquier	بانکر
Barême	یاپیلمش حساب جدولی
Bénéfice	تمتع
Bilan	بیلانچو

Billet à domicile	اقامتگاه سندی
Billet de banque	بانقنوط
» à ordre	امره محرر بونو
Bon	سند
Bon de Trésor	خزینه تحویلی
Bonification	تنزیلات
Bordereau	بوردرو ؛ اجمال
Bourse	بورسه
Broche	بدلی از اولان سند
Brouillard	ال دفتری ، مسوده
Caisse	قاصه ، صندق
Caisse d'épargne	تصرف صندوق
Capital	سرمایه
Carnet de chèque	چك دفتری
Cédant	سند ویره‌ن، جیرو ایدن
Centralisation	مرکزیت
Chambre de Commerce	تجارت اوطه‌سی
Change	قامبیو
Chèque	چك
Chèque barré	چیزکیلی چك
Circulaire	عموم
Classeur	مصنف (اوراق پاکتی)
Clients	مشتری
Collectif	شرکتلر انواعندندر
» Commandite	
Commerçant	تاجر
Commis - voyageur	سیار مأمور
Commissionnaire	قومیسیونجی

Ek 5. Philips Bilançolar 31.12.2019 ve 2020

10.6 Consolidated balance sheets

Philips Group
Consolidated balance sheets in millions of EUR unless otherwise stated
As of December 31

		2019	2020
	Non-current assets		
3 11	Property, plant and equipment	2,866	2,682
3 12	Goodwill	8,654	8,014
3 13	Intangible assets excluding goodwill	3,466	2,997
17	Non-current receivables	178	230
6	Investments in associates	233	240
14	Other non-current financial assets	248	430
29	Non-current derivative financial assets	1	6
9	Deferred tax assets	1,865	1,820
15	Other non-current assets	47	66
	Total non-current assets	**17,557**	**16,486**
	Current assets		
16	Inventories	2,773	2,993
14	Other current financial assets	1	-
15	Other current assets	476	424
29	Current derivative financial assets	38	105
9	Income tax receivable	177	150
17 26	Current receivables	4,554	4,156
4	Assets classified as held for sale	13	173
30	Cash and cash equivalents	1,425	3,226
	Total current assets	**9,459**	**11,227**
	Total assets	**27,016**	**27,713**

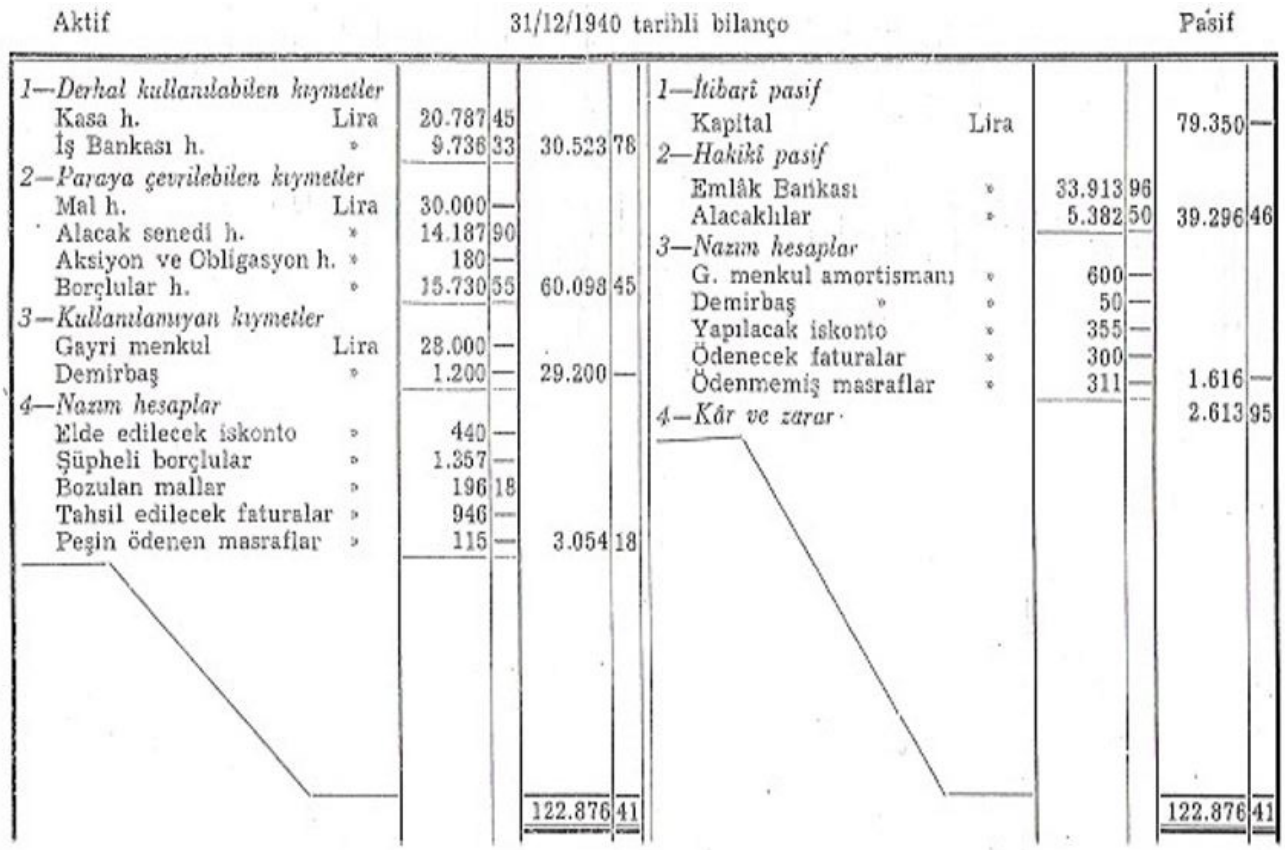
		2019	2020
18	**Equity**		
	Equity	12,597	11,870
	Common shares	179	182
	Reserves	652	*(340)*
	Other	11,766	12,028
18	Non-controlling interests	28	31
	Group equity	**12,625**	**11,901**
	Non-current liabilities		
19	Long-term debt	4,939	5,705
29	Non-current derivative financial liabilities	124	86
20 21	Long-term provisions	1,603	1,458
9	Deferred tax liabilities	143	59
23	Non-current contract liabilities	348	403
9	Non-current tax liabilities	186	291
23	Other non-current liabilities	71	74
	Total non-current liabilities	**7,413**	**8,077**
	Current liabilities		
19	Short-term debt	508	1,229
29	Current derivative financial liabilities	67	77
9	Income tax payable	100	57
26	Accounts payable	2,089	2,119
22	Accrued liabilities	1,632	1,678
23	Current contract liabilities	1,170	1,239
20 21	Short-term provisions	556	522
4	Liabilities directly associated with assets held for sale	-	30
23	Other current liabilities	856	785
	Total current liabilities	**6,978**	**7,735**
	Total liabilities and group equity	**27,016**	**27,713**

Amounts may not add up due to rounding.

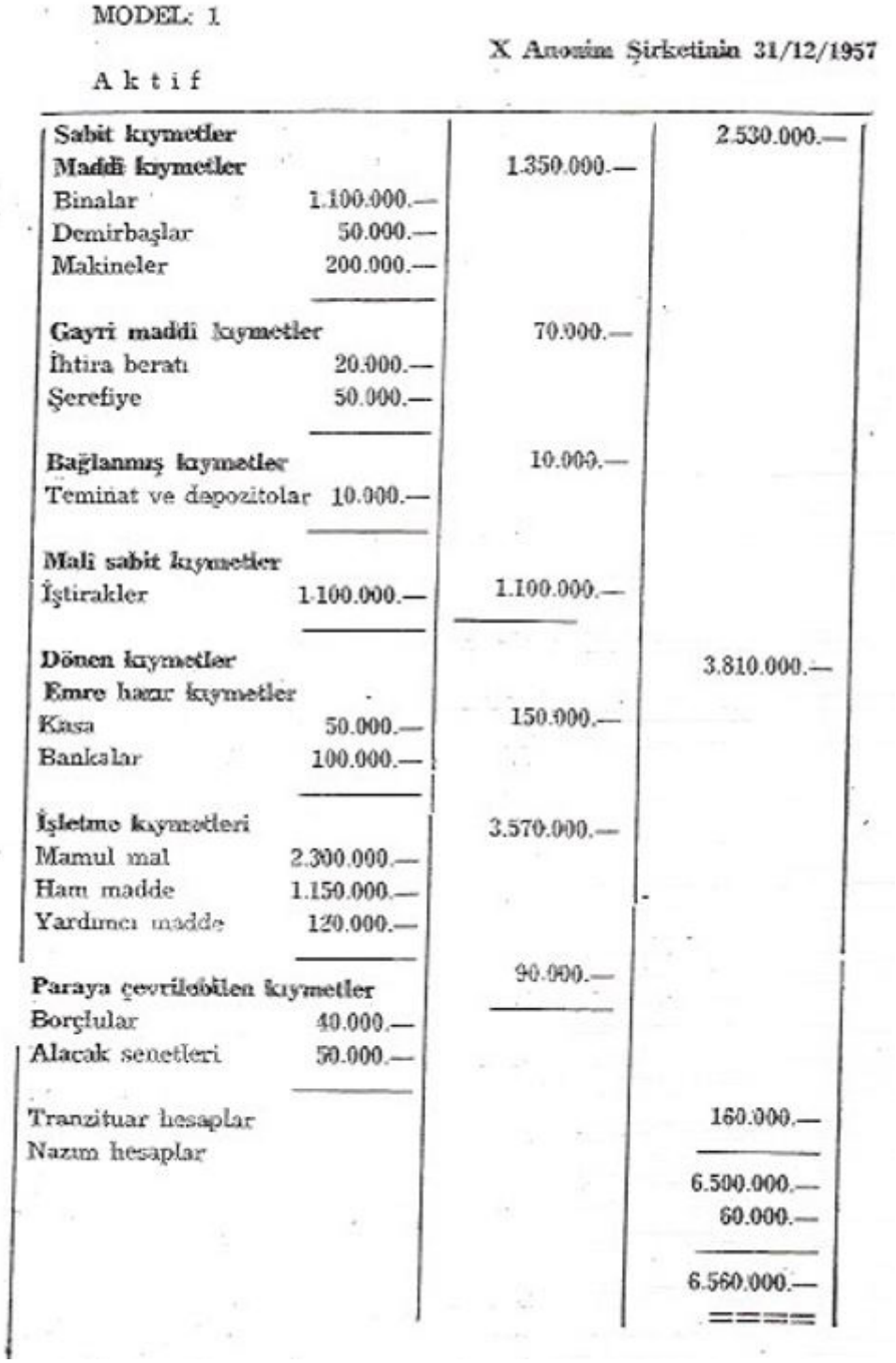
Ek 6. Alfred Isaac (1941), Muhasebe Nazariyesi

Aktif			31.12.1940 tarihli bilanço		Pasif
Sabit sermaye			**Teşebbüs sermayesi**		
Binalar	105 500.--		Sene başındaki sermaye	59 680--	
%2 Amortisman	—2 110.--	103 390.--	Sene zarfında çekilen	— 7 200.--	
Tesisat	4 250.--			52 480.--	
% 20 Amortisman	—425.--	3 825.-- 107 215.--	Elde edilen safi kâr	9 360.20	61 840.20
Mütehavvil sermaye			**Yabancı Sermaye**		
Kasa mevcudu		7 817.25	İpotek borçları	80 000.--	
Bankadaki matlubat		7 886.75	Diğer alacaklılar	24 918.60	104 918.60
Emtia mevcudu		31 864.--			
Borçlular		11 975.80 59 543.80			
		166 758.80			166 758.80

Ek 7. Cevat Yücesoy (1941), Muhasebe Dersleri Cilt: 1

Aktif						31/12/1940 tarihli bilanço					Pasif
1—Derhal kullanılabilen kıymetler						*1—İtibarî pasif*					
Kasa h.	Lira	20.787	45			Kapital	Lira				79.350 —
İş Bankası h.	»	9.736	33	30.523	78	*2—Hakikî pasif*					
2—Paraya çevrilebilen kıymetler						Emlâk Bankası	»	33.913	96		
Mal h.	Lira	30.000	—			Alacaklılar	»	5.382	50	39.296	46
Alacak senedi h.	»	14.187	90			*3—Nazım hesaplar*					
Aksiyon ve Obligasyon h.	»	180	—			G. menkul amortismanı	»	600	—		
Borçlular h.	»	15.730	55	60.098	45	Demirbaş	»	50	—		
3—Kullanılamıyan kıymetler						Yapılacak iskonto	»	355	—		
Gayri menkul	Lira	28.000	—			Ödenecek faturalar	»	300	—		
Demirbaş	»	1.200	—	29.200	—	Ödenmemiş masraflar	»	311	—	1.616	—
4—Nazım hesaplar						*4—Kâr ve zarar*				2.613	95
Elde edilecek iskonto	»	440	—								
Şüpheli borçlular	»	1.357	—								
Bozulan mallar	»	196	18								
Tahsil edilecek faturalar	»	946	—								
Peşin ödenen masraflar	»	115	—	3.054	18						
				122.876	41					122.876	41

MODEL: 1

X Anonim Şirketinin 31/12/1957

A k t i f

Sabit kıymetler			2.530.000.—
Maddi kıymetler		1.350.000.—	
Binalar	1.100.000.—		
Demirbaşlar	50.000.—		
Makineler	200.000.—		
Gayri maddi kıymetler		70.000.—	
İhtira beratı	20.000.—		
Şerefiye	50.000.—		
Bağlanmış kıymetler		10.000.—	
Teminat ve depozitolar	10.000.—		
Mali sabit kıymetler			
İştirakler	1.100.000.—	1.100.000.—	
Dönen kıymetler			3.810.000.—
Emre hazır kıymetler			
Kasa	50.000.—	150.000.—	
Bankalar	100.000.—		
İşletme kıymetleri		3.570.000.—	
Mamul mal	2.300.000.—		
Ham madde	1.150.000.—		
Yardımcı madde	120.000.—		
Paraya çevrilebilen kıymetler		90.000.—	
Borçlular	40.000.—		
Alacak senetleri	50.000.—		
Tranzituar hesaplar			160.000.—
Nazım hesaplar			6.500.000.—
			60.000.—
			6.560.000.—

Ek 8. Cevat Yücesoy (1957), Envanter Bilanço

Ek 9. Nevzat Alptürk (1957), Krediyi Tayin Eden Unsurlar Bilançoların Tahlili Rasyolar

AKTİF :		PASİF :	
Sabit kıymetler Nakıs amortismanlar Nakıs kıymet azalışı provizyonları Bir işe bağlanmış kıymetler - d -	I	Özkaynaklar (Sâfi aktif yekûnu)	C
		Uzun vâdeli borçlar D_1 Kısa vâdeli borçlar D_2 Bankalara karşı borçlar D_3	D
İşletme kıymetleri Nakıs kıymet azalışı provizyonları	S	Hesap devresinin neticesi Kâr veya zarar (Tarh suretiyle)	± P
Tahakkuk ettirilen kıymetler R_1 Nakıs kıymet azalışı provizyonları ve Nakıs şüpheli alacaklar Mevcut kıymetler R_2	R		
Yekûn	T		T

Ek 10. Cevat Yücesoy (1958), Ticaret Şirketleri ve Muhasebesi

Sami Topaloğlu, Mustafa Demiröz Kollektif Şirketin bilânçosu

Aktif		Pasif	
I — Sabit kıymetler		**I — Öz sermaye**	
Gayrimenkul	50.000.—	Kapital	200.000.—
Makine	80.000.—	**II — Yabancı sermaye**	
Demirbaş	12.000.—	Alacaklılar	5.000.—
II — Paraya çevrilebilen kıymetler		**III — Aktifi tanz. ed. h.**	
Mal	20.000.—	Gayrimenkul amort.	3.000.—
Borçlular	12.000.—	Demirbaş amortismanı	2.000.—
III — Emre hazır kıymetler		Makine amortismanı	20.000.—
Kasa	6.000.—		
Garanti Bankası	50.000.—		
	230.000.—		230.000.—

Ek 11. Sedat Ünalan (1960), Muhasebe

Aktif **BİLANÇO** **Pasif**

Hesaplar	Lira Kr.	Lira Kr.	Hesaplar	Lira Kr.	Lira Kr.
Mevcutlar		100,000,—	Sermaye		85,000,—
Mal	30,000,—		Ortak A.	85,000,—	
Kasa	40,000,—		Ortak B.	.....	
Demirbaş	10,000,—		Borçlar		65,000,—
Aksiyon	15,000,—		Satıcılar	45,000,—	
Ala. Senedi	5,000,—		Borç Senet	15,000,—	
Alacaklar		50,000,—	Muh. Alacaklar	5,000,—	
Müşteriler	30,000,—				
Muh. Borçlular	5,000,—				
Bankalar	15,000,—				
		150.000.—			150,000.—

Ek 12. Atilla Gönenli (1962), Finansal Durum Tabloları (Çeviri)

HESAP FORMUNDA BİLÂNÇO

AKTİFLER	PASİFLER
Cari Aktifler	Cari Pasifler (Borçlar)
	Uzun - Vâdeli Pasifler (Borçlar)
Uzun - Vâdeli Yatırımlar	ÖZ SERMAYE
Sabit Aktifler	Kayıtlı Sermaye
	Hisse senetlerinin primli satışı sonucu meydana gelen üste
Maddi Olmayan Aktifler	Dağıtılmamış Kârlar
Gelecek Devrelere Ait Harcamalar	Muayyen maksatlara tahsis olunan kârlar
Diğer Aktifler	Aktiflerin değerlenmesi sonucu meydana gelen üste

Ek 13. Mustafa A. Aysan (1961), Muhasebenin Temelleri (Çeviri: Essentials of Accounting, Paton & Dixon)

TRYLER TUĞLA ŞTİ.

..... itibarile Durum Tablosu

Aktif			*Pasif*		
Cari:			**Cari Borçlar:**		
Kasa	$ 25.500		Borç Hesapları .	$ 18.000	
Devlet Tahvilleri	4.000		Birikmiş Ücret Borçları	500	$ 18.500
Birikmiş Faiz Alacakları ...	160		**ÖZ SERMAYE:**		
Abbot İnşaat Şti.	13.000		Hissedarlardan Sağlanan Sermaye	$ 60.000	
Hammadde	17.000		Dağıtılmamış Kârlar *	13.110	73.110
Malzeme	1.400				
Önceden Ödenmiş Sigorta	450				
Önceden Ödenmiş Kira	400	$ 61.910			
Cari Olmayan:					
Teçhizat (birikmiş amortisman düşüldükten sonra net) ...		29.700			
		$ 91.610			$ 91.610

* Dağıtılmamış Kârların aybaşı bakiyesi ..... $ 7.350
Ay İçinde Kazanılan 5.760

Dağıtılmamış Kârların Ay Sonu Bakiyesi ... $ 13.110

Ek 14. Bankalar Birliği (1963), Kredi Talep Edenlerden Alınacak Hesap Vaziyeti Örneği ve İnceleme Tabloları

AKTİF

	31 Aralık		
I — MÜTEDAVİL KIYMETLER (CARİ AKTİFLER):	196...	196...	196...
1 — Para mevcudu :			
a) Kasa	.....	.....	.....
b) Bankalar	.....	.....	.....
Para mevcudu toplamı	.....	.....	.....
2 — Tahviller :	.....	.....	.....
3 — Alacaklar (Not 1):			
a) Senetli alacaklar	.....	.....	.....
b) Senetsiz alacaklar	.....	.....	.....
b) Ortaklardan veya işletme sahibinden	.....	.....	.....
d) Diğer alacaklar	.....	.....	.....
Alacaklar toplamı	.....	.....	.....
4 — Emtia mevcudu (Stoklar) (Not 2):			
a) Mallar	.....	.....	.....
b) Ham ve yardımcı maddeler	.....	.....	.....
c) Yarı mamuller	.....	.....	.....
d) Mamuller	.....	.....	.....
Emtia mevcudu toplamı	.....	.....	.....
5 — Akreditifler (Not 3):	.....	.....	.....
Mütedavil kıymetler toplamı	.....	.....	.....
II — BAĞLI KIYMETLER :			
6 — İştirakler (Not 4) :	.....	.....	.....
7 — Diğer aktifler :			
a) Uzun vâdeli alacak ve bonolar (Bir yıldan fazla)	.....	.....	.....
b) Depozitolar, gelecek senelere sâri masraflar ve diğer	.....	.....	.....
Diğer aktifler toplamı	.....	.....	.....
Bağlı kıymetler toplamı	.....	.....	.....
III — SABİT KIYMETLER :			
8 — Maddi sabit kıymetler (Not 5) :			
a) Arsalar	.....	.....	.....
b) Binalar	.....	.....	.....
c) Makine ve tesisler	.....	.....	.....
d) Demirbaş, nakil vasıtaları ve diğer	.....	.....	.....
Maddi sabit kıymetler toplamı	.....	.....	.....
9 — Amortisman karşılıkları :	.....	.....	.....
Maddi sabit kıymetler (Net)	.....	.....	.....
10 — Gayri maddi sabit kıymetler :			
a) Kuruluş masrafları	.....	.....	.....
b) Şerefiye, ihtira beratı, imtiyaz hakları	.....	.....	.....
c) Diğer	.....	.....	.....
Gayri maddi sabit kıymetler toplamı	.....	.....	.....
Sabit kıymetler toplamı	.....	.....	.....
IV — ZARAR :			

Ek 15. Alp Gurus (1963), Bankacılıkta Mali Tahlil Uygulamaları

BİLÂNÇO

AKTİF	31 Aralık	
I — DÖNER VARLIKLAR	1966	1967
1 — Para mevcudu		
a) Kasa	15.318	20.325
b) Bankalar	395.082	411.915
Para mevcudu toplamı	410.400	432.240
2 — Tahviller	—	—
3 — Alacaklar (Not. 1) :		
a) Senetli alacaklar	927.600	1.062.005
b) Senetsiz alacaklar	197.200	384.615
c) Ortaklardan veya işletme sahibinden	—	—
d) Diğer alacaklar	326.990	365.589
Alacaklar toplamı	1.451.790	1.812.209
4 — Emtia Mevcudu (Stoklar) (Not. 2) :		
a) Mallar	—	—
b) Ham ve yardımcı maddeler	850.000	2.053.234
c) Yarı mamuller	582.000	597.248
d) Mamuller	—	—
Emtia mevcudu toplamı	1.432.000	2.650.482
5 — Akreditifler (Not. 3)	98.715	550.500
DÖNEN VARLIKLAR TOPLAMI	3.392.905	5.445.431
II — BAĞLI VARLIKLAR		
6 — İştirakler (Not. 4)	—	—
7 — Diğer aktifler :		
a) Uzun süreli alacak ve bonolar (Bir yıldan fazla)	—	—
b) Depozitolar, gelecek senelere ait masraflar ve diğer	2.248.417	2.603.995
Diğer aktifler toplamı	2.248.417	2.603.995
BAĞLI VARLIKLAR TOPLAMI	2.248.417	2.603.995
III — DEĞİŞMEZ VARLIKLAR		
8 — Maddesel değişmez varlıklar		
a) Arsalar	—	—
b) Binalar	1.398.450	1.398.450
c) Makine ve tesisler	1.850.188	2.508.996
d) Demirbaş, nakil vasıtaları ve diğer	296.362	296.362
Maddesel değişmez varlıklar toplamı	3.459.100	4.203.808
9 — Amortisman	1.100.000	1.429.000
Maddesel değişmez varlıklar	2.359.000	2.774.808

Ek 16. Cevat Yücesoy (1968), Bilanço Tahlilleri

		1 000	2 000	3 000	1 %	2 %	3 %
I. SABİT KIYMETLER			4.008				
A. Maddi sabit kıymetler :							
1. Araziler	670						
Eksi amortisman	210						
		460			11		
2. Binalar	1.825						
Eksi amortisman	710						
		1.115			28		
3. Makineler	2.345						
Eksi amortisman	545						
		1.800			45		
4. Tesisler	948						
Eksi amortisman	375						
		573			14.6		
5. Alât edevat	95						
Eksi amortisman	45						
		50			1.2		
6. Demirbaş ve mefru.	24						
Eksi amortisman	14	10			0.2		
B. Gayri maddi sabit kıymet.			324				
1. İhtira beratları	255				100	82	
Eksi amortisman	125						
		130			40		
2. Şerefiye	173						
Eksi amortisman	83						
		90			28		
3. Patent ve lisanslar	97						
Eksi amortisman	36						
		61			19		
4. Marka ve ben. hak.	78						
Eksi amortisman	35	43			13		
			335		100	8	
C. Mali sabit kıymetler :							
1. İştirakler ve sabit kıymetleri temsil eden diğer kıymetler	565						
Eksi amortisman	230	335			100	7	
TOPLAM			4.667			97	

		1	2	3	1	2	3
TOPLAM NAKLİ			4.667			97	
D. **Bağlanmış s. kıymetler:**							
1. Depositolar	72						
		72			46		
2. Teminat akçeleri	23						
		23			15		
3. Bloke paralar	15						
		15			10		
4. Yedek parçalar	45						
		45	155		29	3	
II. DÖNEN KIYMETLER:				4.832			49,5
A. **Uzun vâde paraya çevrilebilen K;**					100	100	
1. İpotekli alacaklar		85			46		
2. Mukaveleli alacaklar		75			41		
3. Takipteki alacaklar		23			13	4	
			183				
B. **Orta vâdededе paraya çevrilebilen K;**					100		
1. Şüpheli alacaklar	21						
Tenzil karşılığı	4	17			16		
2. Mukaveleli alacaklar		8			7		
3. Demode veya bozuk mallar		85			77		
			110			2	
C. **Kısa vâde paraya çevrilebilen K:**					100		
1. Müşteriler		715			17		
2. A. senetleri		375			9		
3. Borçlular		32			6,75		
4. Stoklar							
a) Ham maddeler	915						
b) Yarı mamul md.	875						
c) Mamul maddeler	927						
d) Yardımcı mad.	320						
e) Malzeme	70	3.107	4.229		73,25		
					100	85	
D. **Emre hazır kıymetler;**							
1. Kasa		35			8		
2. Bankalar		515			74		
3. Çekler		75			18	9	50,5
AKTİF TOPLAMI				9.769	100	100	100
Nâzım Hesaplar				1.750			

Ek 17. Yüksel Koç Yalkın (1970), İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri

TABLO : XXV - A

AYRINTILI BİLÂNÇO KALEMLERİ

AKTİFLER

I. DÖNER DEĞERLER

A) Kasa ve Bankalar

B) Hisse Senetleri ve Tahviller (serbest)

C) Alacaklar ve alacak senetleri

1. Alacaklar
2. Personelden alacaklar
3. İştirâklerden alacaklar
4. Verilen depozito ve teminatlar
5. Verilen avanslar
6. Diğer alacaklar

T o p l a m

Şüpheli alacaklar karşılığı

Alacaklar ve alacak senetleri, net

D) Stoklar

1. Ham madde, malzeme ve yedekler
2. Ambalaj malzemesi
3. Yarı mamuller ve mamuller

Stoklar değer düşüklüğü karşılığı

Stoklar, net

E) Gelecek aylara ait giderler

Döner Değerler Toplamı

II. UZUN VÂDELİ AKTİFLER

A) Uzun vâdeli alacaklar, Dep., Tem., Avanslar, Tas. Bon

B) Tahviller (Bloke)

C) İştirâkler

İştirâk taahhüdünden borçlar

İştirâkler, net

D) Sabit değerler

Birikmiş amortismanlar

Sabit değerler, net

E) Gayrimaddi değerler

Birikmiş amortismanlar

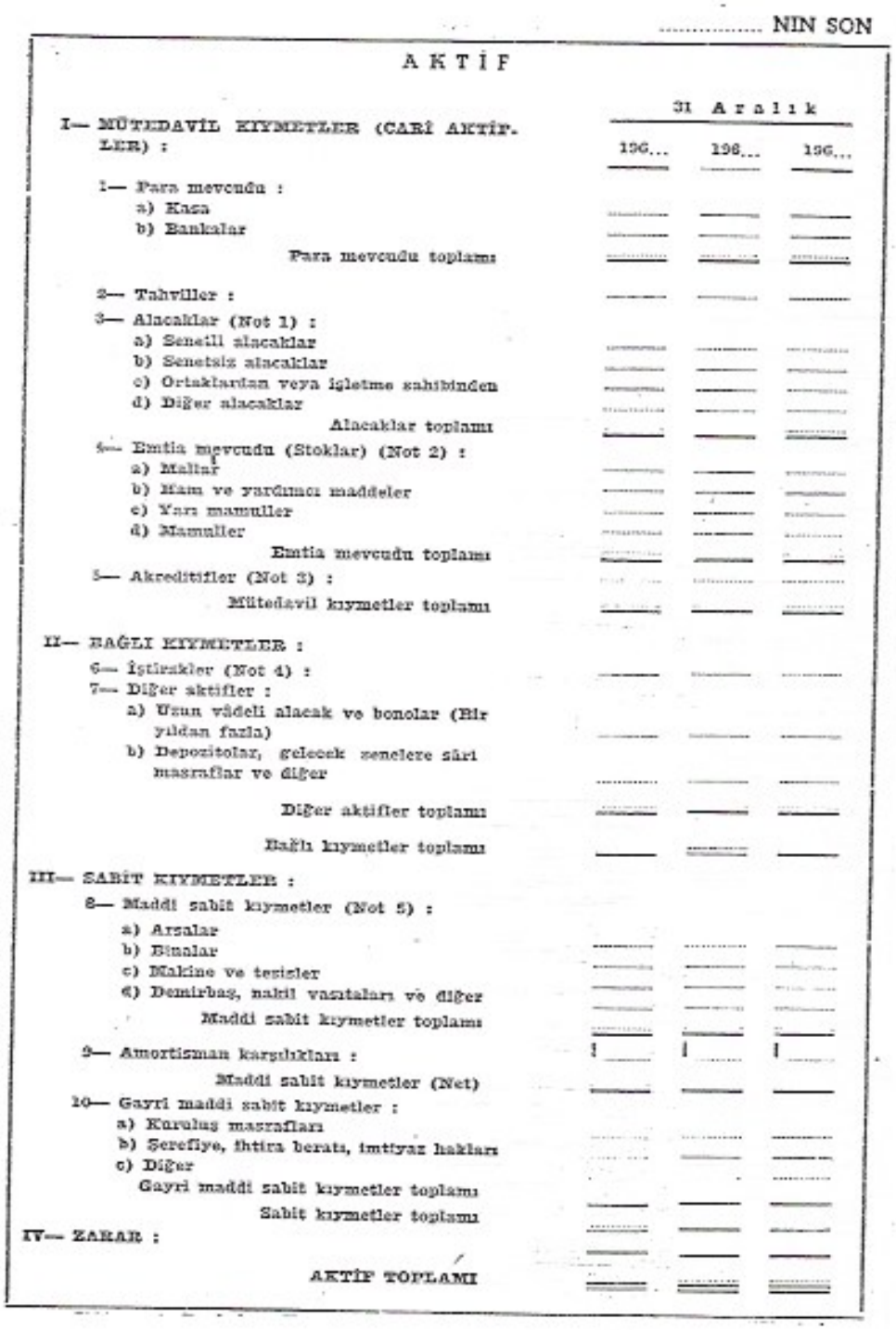
Gayrimaddi değerler, net

F) Gelecek yıllara ait giderler

Uzun vâdeli aktifler toplamı

Aktifler Genel Toplamı :

Ek 18. Mustafa A. Aysan (1976), Finansal Tablolar Analizi ve Diğer Muhasebe Konuları

..... NIN SON

AKTİF

	31 Aralık		
	19G...	19S...	19G...
I— MÜTEDAVİL KIYMETLER (CARİ AKTİFLER) :			
1— Para mevcudu :			
a) Kasa			
b) Bankalar			
Para mevcudu toplamı			
2— Tahviller :			
3— Alacaklar (Not 1) :			
a) Senetli alacaklar			
b) Senetsiz alacaklar			
c) Ortaklardan veya işletme sahibinden			
d) Diğer alacaklar			
Alacaklar toplamı			
4— Emtia mevcudu (Stoklar) (Not 2) :			
a) Mallar			
b) Ham ve yardımcı maddeler			
c) Yarı mamuller			
d) Mamuller			
Emtia mevcudu toplamı			
5— Akreditifler (Not 3) :			
Mütedavil kıymetler toplamı			
II— BAĞLI KIYMETLER :			
6— İştirakler (Not 4) :			
7— Diğer aktifler :			
a) Uzun vâdeli alacak ve bonolar (Bir yıldan fazla)			
b) Depozitolar, gelecek senelere sâri masraflar ve diğer			
Diğer aktifler toplamı			
Bağlı kıymetler toplamı			
III— SABİT KIYMETLER :			
8— Maddi sabit kıymetler (Not 5) :			
a) Arsalar			
b) Binalar			
c) Makine ve tesisler			
d) Demirbaş, nakil vasıtaları ve diğer			
Maddi sabit kıymetler toplamı			
9— Amortisman karşılıkları :			
Maddi sabit kıymetler (Net)			
10— Gayri maddi sabit kıymetler :			
a) Kuruluş masrafları			
b) Şerefiye, ihtira beratı, imtiyaz hakları			
c) Diğer			
Gayri maddi sabit kıymetler toplamı			
Sabit kıymetler toplamı			
IV— ZARAR :			
AKTİF TOPLAMI			

Ek 19. Atilla Gönenli ve Cevat Sarıkamış (1976), İşletme Finansı Okuma Parçaları ve Vak'alar

TRİVETT İMALÂT ŞİRKETİ

Bilânçolar

	31 Aralık 1944	31 Aralık 1945	30 Haziran 1946
AKTİFLER :			
Cari aktifler :			
Kasa	$ 12.982	$ 16.066	$ 27.753
Alacak hesapları, net	48.107	29.583	19.593
Stoklar	45.514	34.016	. . .
Ham maddeler	....	....	13.134
Yarı mamuller	...	....	6.636
Önceden ödenmiş kalemler	725	1.179	325
Toplam cari aktifler	$107.328	$ 80.844	$ 67.441
Sabit aktifler :			
Bina ve tesisat	$ 46.507	$ 47.153	$ 47.776
Eksi: Amortisman karşılığı	14.534	19.916	21.057
Bina ve tesisat, net	$ 31.973	$ 27.237	$ 26.719
Toplam aktifler	$139.301	$108.081	$ 94.160
PASİFLER :			
Cari pasifler			
Borç hesapları	$ 27.668	$ 17.333	$ 9.066
Birikmiş borçlar	9.592	1.836	4.777
Geçen senenin gelir vergisi için karşılık	8.172	4.891	12.095*
Bu senenin gelir vergisi için karşılık	8.451	24.649	4.486**
Birikmiş vergiler	6.381	2.736	1.812*
Toplam cari pasifler	$ 60.264	$ 51.450	$ 32.236
Uzun vadeli borçlar :			
İdarecilere borç	13.834	....	....
U.S. Hükümetine kontrat avans-larından kalan borç	21.996	....	....
Sermaye			
Öncelikli hisse senetleri (%6)	21.000	21.000	21.000
Adi hisse senetleri (saymaca değeri $100)	17.000	17.000	17.000
Üst	5.207	18.631	23.924
Toplam pasifler	$139.301	$108.081	$ 94.160

*) Eşit taksitlerle ödemeler (15 Eylül ve 15 Aralık 1946 da)
**) Eşit taksitlerle ödemeler (15 Mart, 15 Haziran, 15 Eylül ve 15 Aralık 1947 de)

Ek 20. Alpaslan Peker (1980), Yönetim Muhasebesi (Çeviri: Moore & Jaedicke)

BİLANÇO

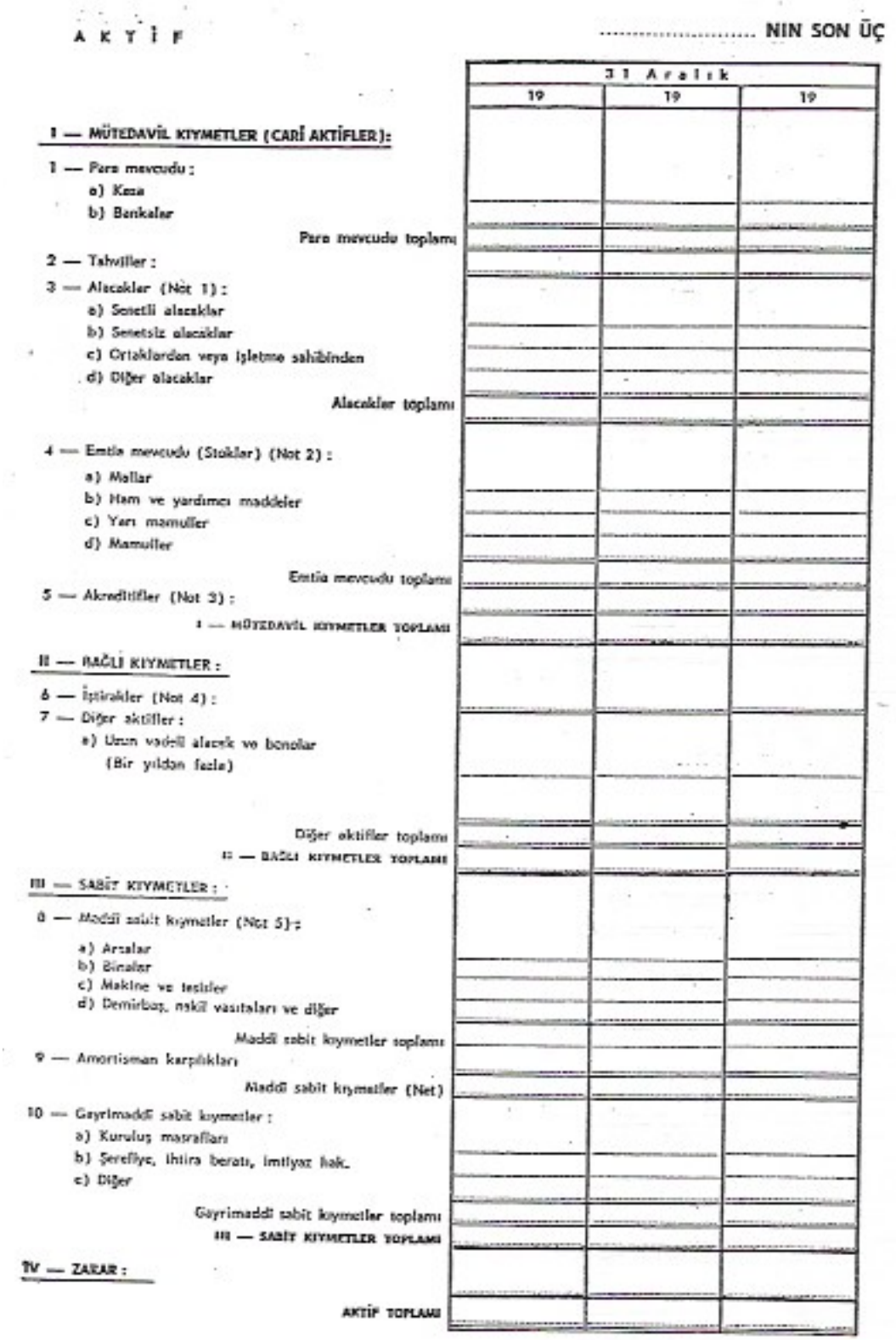
(En Likid Olan Varlık ve Yükümlülüklerden Başlanarak Gruplanmış)

VARLIKLAR		YÜKÜMLÜLÜKLER	
Kasa	xx	Ödenecek Vergi, Resim ve Harçlar	xx
Banka	xx	Ödenecek İşçilik	xx
Hisse Senedi ve Tahvil Portföyü	xx	Ödenecek Dividant	xx
Alacaklar	xx	Banka Borçları	xx
Stoklar	xx	Bayiler	xx
Peşin Öd. Gid.	xx	**Kısa Vadeli Borçlar Toplamı**	XXX
Dönen Varlıklar Top.	XXX	Uzun Vadeli Banka Borçları	xx
		Tahviller	xx
Sabit Varlıklar	xx		
Eksi: B. Amortisman	(xx)	**Uzun Vadeli Borçlar Toplamı**	XXX
		Hisse Senedi Sermayesi	xx
Sabit Varlıklar Net	xx	His. Sen. İhraç Primleri	xx
Yatırımlar	xx	Fir. Bır. Kârlar	xx
Duran Varlıklar Toplamı	XXX	**Öz Sermaye Toplamı**	XXX
TOPLAM	XXX	TOPLAM	XXX

Ek 21. Alpaslan Peker (1988), Modern Yönetim Muhasebesi

Varlıklar	Yükümlülükler
Cari Varlıklar	Cari Borçlar
Yatırımlar	Uzun Vadeli Borçlar
Fabrika Varlıkları	Geri Bırakılmış Gelirler
Gayri Maddi Sabit Varlıklar	Diğer Borçlar
Diğer Varlıklar	Öz Sermaye.

Ek 22. Yapı ve Kredi Bankası (1981), Mali Tahlil El Kitabı

AKTİF ..... NIN SON ÜÇ

	31 Aralık		
	19	19	19
I — MÜTEDAVİL KIYMETLER (CARİ AKTİFLER):			
1 — Para mevcudu :			
a) Kasa			
b) Bankalar			
Para mevcudu toplamı			
2 — Tahviller :			
3 — Alacaklar (Not 1) :			
a) Senetli alacaklar			
b) Senetsiz alacaklar			
c) Ortaklardan veya işletme sahibinden			
d) Diğer alacaklar			
Alacaklar toplamı			
4 — Emtia mevcudu (Stoklar) (Not 2) :			
a) Mallar			
b) Ham ve yardımcı maddeler			
c) Yarı mamuller			
d) Mamuller			
Emtia mevcudu toplamı			
5 — Akreditifler (Not 3) :			
I — MÜTEDAVİL KIYMETLER TOPLAMI			
II — BAĞLI KIYMETLER :			
6 — İştirakler (Not 4) :			
7 — Diğer aktifler :			
a) Uzun vadeli alacak ve bonolar (Bir yıldan fazla)			
Diğer aktifler toplamı			
II — BAĞLI KIYMETLER TOPLAMI			
III — SABİT KIYMETLER :			
8 — Maddî sabit kıymetler (Not 5) :			
a) Arsalar			
b) Binalar			
c) Makine ve tesisler			
d) Demirbaş, nakil vasıtaları ve diğer			
Maddî sabit kıymetler toplamı			
9 — Amortisman karşılıkları			
Maddî sabit kıymetler (Net)			
10 — Gayrimaddî sabit kıymetler :			
a) Kuruluş masrafları			
b) Şerefiye, ihtira beratı, imtiyaz hak.			
c) Diğer			
Gayrimaddî sabit kıymetler toplamı			
III — SABİT KIYMETLER TOPLAMI			
IV — ZARAR :			
AKTİF TOPLAMI			

Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute
2022, (66)
ISSN: 2602-3202, E-ISSN: 2667-6982

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

DOI: 10.26650/MED.1023848

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

COVID-19 Pandemi Döneminde Artan Belirsizlik Ortamı ve Kilit Denetim Konuları Açıklamaları Üzerindeki Etkisi: BİST 100 Şirketleri İncelemesi

Increased Uncertainty Environment During the COVID-19 Pandemic Period and Its Effect on Key Audit Matters: BIST 100 Companies Analysis

Deniz Özbay[1]

[1]Dr. Öğr. Üyesi, Maltepe Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye.
E-posta: denizozbay@maltepe.edu.tr

ORCID: D.Ö. 0000-0003-4643-7577

ÖZ

Denetim raporunun Kilit Denetim Konuları (KDK) bölümünün amacı, paydaşlara denetim sürecindeki önemli ve kritik konular hakkında daha fazla bilgi sunmak ve böylece daha şeffaf ve yüksek kaliteli denetim raporlarının hazırlanmasına katkı sağlamaktır. Denetçi, KDK paragrafında belirsizlik ve risk içeren hususları açıklamaktadır. Bu çalışma, COVID-19 döneminde artan belirsizlik ortamının BİST-100 şirketlerinin KDK bildirimlerine etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda şirketlerin 2019 ve 2020 yıllarına ait KDK açıklamaları karşılaştırılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır. Çalışmada içerik analizi tekniği kullanılmış ve veriler şirketlerin bağımsız denetim raporlarından toplanmıştır. Sonuçlara göre, her iki dönem için de KDK kapsamında en fazla raporlanan konular; hasılatın muhasebeleştirilmesi, finansal araçlar ve maddi duran varlıklar ile ilgilidir. Öte yandan, belirsizlik ortamından en fazla etkilenmesi beklenen muhasebe tahminlerinin KDK içindeki payının arttığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kilit Denetim Konuları, Muhasebe Tahminleri, Bağımsız Denetim Raporları

ABSTRACT

The Key Audit Matters (KAMs) section of the audit report aims to provide more information to stakeholders about important and critical matters in the audit process, thereby contributing to the preparation of more transparent and high-quality audit reports. The auditor explains any matters relating to uncertainty and risk in the KAM paragraph. This study aims to examine the effect of increasing levels of uncertainty in this environment during the COVID-19 period on the KAMs disclosures of the BIST-100 companies. In line with this purpose, the KAMs disclosures of companies for 2019 and 2020 were compared and the results were interpreted. The content analysis technique was used in the study and data were collected from independent audit reports of companies. According to the results “revenue recognition”, “financial instruments”, and “property, plant and equipment” were the most frequently reported topics in the KAMs for both periods. Furthermore, it was determined that the share of accounting estimates, which were expected to be most affected by uncertainty, increased in the KAM paragraphs.

Keywords: Key Audit Matters, Accounting Estimates, Independent Audit Reports

Başvuru/Submitted: 15.11.2021 **Revizyon Talebi/Revision Requested:** 04.01.2022 **Son Revizyon/Last Revision Received:** 05.01.2022 **Kabul/Accepted:** 05.01.2022

Sorumlu yazar/Corresponding author: Deniz Özbay / denizozbay@maltepe.edu.tr

Atıf/Citation: Ozbay, D. (2022). COVID-19 pandemi döneminde artan belirsizlik ortamı ve kilit denetim konuları açıklamaları üzerindeki etkisi: BİST 100 şirketleri incelemesi. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute, 66*, 49-63. https://doi.org/10.26650/MED.1023848

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Extended Abstract

With the effect of globalization and technological developments, significant changes have occurred to the extent and structure of enterprises. Thus, the expectations of stakeholders have changed and the importance of audit reports has increased even more. The recent corporate scandals and international financial crises in particular have caused the expectations regarding audit reports to change. The auditor's report is the final output of the whole audit process. It includes the audited financial statements, footnotes, and the auditor's opinion, and describes both the management and auditor's responsibilities as well as the audit process (ISA 700). However, despite their importance, audit reports have been criticized as being standardized reports that follow the specific formats set in auditing standards and not adequately meeting the needs of financial statement users (Coram & Wang, 2021, p. 271). Independent audit report users need reports containing company-specific information rather than the pass-fail model in standard reports (Gold & Heilmann, 2019, p.12). Because the standardized form of the report does not respond to users' information needs, The International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) published ISA 701 - Communication of Key Audit Matters (KAMs). With new standards, the most significant or noteworthy issues in financial statements have been reported in a separate section of the auditor's report. Its aim was to provide more company-specific information and reduce the expectation gap between auditors and users (Coram & Wang, 2021, p. 271).

According to ISA 701, the auditor shall determine the matters that required significant auditor attention by taking into account (a) areas of higher assessed risk of material misstatement or significant risks identified in ISA 315, (b) significant auditor judgments relating to areas that involved significant management judgment, including accounting estimates, and (c) the effect on the audit of significant events or transactions that occurred during the period (ISA 701, para.9). Accounting estimates are an important part of financial statements and significantly affect a company's financial position and results of operations (Pinello, Puschaver & Volkan, 2020, p.26). Even though it consists of a high level of measurement uncertainty, it can give useful information, providing that this is clearly and accurately described and explained (Lau, 202, p.82-83). Auditors should audit any material items about accounting estimates such as measurement of fair value and report them, if any, as KAMs in the independent auditor's report. While the inherent uncertainty in fair value estimates has been mandated to disclosure in the footnote, these provisions indirectly signal the difficulty of audit procedures for fair value estimates. Furthermore, the KAM paragraph in the audit report is important in that it has the potential to affect investors more than footnote disclosures (Christensen, Glover & Wolfe, 2014, p.72).

Today, the economic and social effects of the Covid 19 pandemic period have reached significant levels. The environment of increased uncertainty in the pandemic period has widened the extent of risky matters in companies. It is unavoidable that this situation will also affect the inherently uncertain accounting estimates. Within the scope of this study, it is aimed to analyze the KAM disclosures of BIST 100 companies and to investigate the effect of the environment of uncertainty of COVID-19 on KAM disclosures. The sample is composed of 100 Turkish companies listed on the Borsa İstanbul BIST-100 Index. The data were collected through content analysis from the independent audit reports of the companies on the Public Disclosure Platform. Within the scope of the research, the KAM disclosures in the independent audit reports of the companies listed in the BIST-100 index were examined and interpreted for 2019 and 2020. In this study are outlined the following research questions:

RQ1. Whether the environment of uncertainty of Covid 19 affects KAM disclosure of companies.

RQ2. Whether there are significant differences between KAM disclosures in different sectors.

RQ3. Whether the independent audit reports including KAMs meet the expectation of containing company-specific information.

According to the results "revenue recognition", "financial instruments", and "property, plant and equipment" were the most frequently reported topics in KAMs for both periods. It was also determined that the share of accounting estimates, which were expected to be most affected by the uncertain environment, considerably increased over the years in KAM paragraphs.

It was observed that extended reports contained company-specific information as expected. Additionally, it was determined that there were some important differences between the disclosures of the KAMs in different sectors.

1. Giriş

Denetim standartlarına göre, denetimin öncelikli amacı, finansal tablo kullanıcılarının finansal tablolara olan güvenini sağlamaktır. Bu amaca yönelik olarak denetçi, finansal tabloların finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin görüş sunmaktadır. "*Genel amaçlı çerçevelerin çoğunda söz konusu görüş, geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak finansal tabloların tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun bir biçimde sunulup sunulmadığı veya doğru ve gerçeğe uygun bir görünüm sağlayıp sağlamadığı hakkındadır"* (BDS 200, para.3). Bilginin şeffaf ve güvenilir olması, özellikle yatırımcılar ya da kredi verenler gibi dış paydaşlar açısından son derece önemlidir. Küreselleşmenin ve teknolojinin etkisiyle işletmelerin hacmi ve yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu durum, paydaşların işletmelerden olan beklentilerini de değiştirmiştir. Özellikle yakın geçmişte yaşanan şirket skandalları ve finansal krizler denetim raporlarına ilişkin beklentilerin de değişmesine neden olmuştur. Bağımsız denetim raporlarının önemi her geçen gün artarken, bağımsız denetim faaliyetlerinde revizyona gidilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bağımsız denetim raporlarına ilişkin değişen beklenti ve ihtiyaçlar doğrultusunda, Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (The International Auditing and Assurance Standards Board - IAASB) Ocak 2015'te, "ISA 701 Communicating Key Audit Matters in the Independent Audıtor's Report" standardını yayımlamıştır. Buna paralel olarak Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (KGK), BDS 701- Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetim Raporunda Bildirilmesi başlıklı Bağımsız Denetim Standardının ilk sürümünü, 01.01.2017 tarihinde ve sonrasında başlayacak hesap dönemlerinin denetiminde uygulanmak üzere, 09.03.2017 tarihli ve 30002 sayılı Resmi Gazete' de yayımlamıştır. Kilit denetim konuları (KDK), denetimin yürütülmesi sırasında azami düzeyde dikkat edilmesini gerektiren konuları belirlemektedir. KDK, ciddi riskli olarak belirlenen alanlar yanında, yüksek derece belirsizlik içeren muhasebe tahminlerini ve yönetimin önemli yargılarını içeren finansal tablo alanlarına ilişkin denetçi yargılarını da kapsamaktadır (BDS 701, para.9). Günümüzde COVID-19 pandemi döneminin ekonomik ve sosyal etkileri önemli boyutlara ulaşmıştır. Pandemi nedeniyle artan belirsizlik ortamının, işletmelerde riskli görülebilecek konuların kapsamını genişletmesi ve muhasebe tahminlerini etkilemesi de kaçınılmaz olmaktadır. Bu çalışma kapsamında, işletmelerin KDK açıklamalarının analiz edilmesi ve pandeminin yarattığı belirsizlik ortamının KDK açıklamalarına etkisinin araştırılması amaçlanmaktadır.

2. Kilit Denetim Konuları

Denetim raporları, denetim standartlarıyla belirlenen ve denetim raporlarında yer alması gereken, standartlaşmış ve bu nedenle de iletişim kabiliyeti azalmış kalıplara sahip olmaları nedeni ile uzun süredir eleştirilmektedir (Coram ve Wang, 2020, s. 71). Oysaki denetim raporlarının şirkete özgü olması ve rapor kullanıcılarına daha detaylı bilgi sunması beklenmektedir. Bağımsız denetim raporu kullanıcıları, standart raporlarda yer alan geçti-kaldı (pass-fail) modelinden ziyade şirkete özgü bilgiler içeren raporlara ihtiyaç duymaktadır (Gold ve Heilmann, 2019, s.12). Bağımsız denetim raporlarına ilişkin değişen beklenti ve ihtiyaçlar doğrultusunda, Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB), 2011 yılında, denetim raporlarına olan güveni tazelemek ve raporların iletişim gücü ve anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla, IAASB-Denetçi Raporu Projesi'ni başlatmıştır (Yanık ve Karataş, 2017, s.5). Yaklaşık 10 yıllık süreç içinde bağımsız denetim raporlarında önemli revizyonlar yapılırken, yeni bağımsız denetim standartları da oluşturulmuştur. Bunlardan biri de IAASB tarafından Ocak 2015'te yayımlanan "ISA 701 Communicating Key Audit Matters in the Independent Audıtor's Report" standardıdır. Buna paralel olarak ülkemizde, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (KGK) tarafından BDS 701- Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetim Raporunda Bildirilmesi başlıklı Bağımsız Denetim Standardı yayımlanmıştır. BDS 701 standardının ilk sürümü, 01.01.2017 tarihinde ve sonrasında başlayacak hesap dönemlerinin denetiminde uygulanmak üzere, 09.03.2017 tarihli ve 30002 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Denetim standartlarında yapılan düzenlemeler ile denetçinin işletmeye özgü kritik öneme sahip ya da riskli gördüğü hususları açıkladığı KDK bölümü, denetim raporlarında ayrı bir bölüm olarak raporlanmaktadır. Bu konuların ayrı bir başlık altında bildirilmesinin amacı, yürütülen denetime ilişkin daha fazla şeffaflık sağlayarak denetçi raporunun iletişim değerinin artırılmasıdır (BDS 701, para.2). KDK raporlamasıyla, denetçi ile işletme ve denetim komitesi arasındaki iletişimin artması, finansal tablolardaki önemli bilgilere dikkat çekilmesi, böylece daha şeffaf ve kaliteli denetim raporlarının ortaya çıkması hedeflenmiştir (Kavut ve Güngör, 2018, s. 60). KDK, aynı zamanda,

bilgi kullanıcısına o işletmeyle ilgili bir ekonomik karar alacağı zaman üstünde durması gereken önemli kısımları belirtmesi bakımından da önem taşımaktadır (Akdoğan ve Kılıç, 2021, s. 2). KDK ile ortaya çıkan şeffaflık ve hesap verebilirlik baskısının, yöneticilerin kararlarını daha dikkatli almalarına neden olarak, finansal raporlama kalitesinin iyileştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir (Gold, Heilmann, Pott, ve Rematzki, 2020, s. 234). Bu nedenle, bu bölümün denetime ilişkin çıkar gruplarının beklentilerine cevap vererek, beklenti farklarını azaltmaya da katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Sarısoy ve Kepçe, 2019, s.48).

KDK'da yer alacak başlıkların belirlenmesinde, üst yönetimden sorumlu olanlara bildirilen konular arasından, denetçinin muhakemesine göre, cari döneme ait finansal tabloların denetiminde en çok önem arz eden konular seçilmektedir. (BDS 701, para. A9). Karşılaştırmalı finansal tablolar sunulmuş olsa dahi KDK bölümü cari döneme ait finansal tabloların denetiminde en çok önem arz eden konularla sınırlıdır. Bunun yanında, konunun denetimdeki önemi, konunun denetim kapsamında ele alınış şekli ve denetim prosedürlerinin de denetçi tarafından ilgili finansal tablo dipnotlarına referans verilerek açıklanması gerekmektedir (Türel ve Türel, 2019, s. 1268-1269). Standartta denetim raporunda yer alacak KDK'lar için herhangi bir sayı verilmemekle birlikte, denetçinin denetim raporunda en az bir tane kilit denetim konusunun belirmesi; bildirilecek bir konu tespit edilmemesi halinde ise bu durumun KDK bölümünde açıklanması beklenmektedir (BDS 701, para.14). İşletmenin sürekliliği konusunda bir şüphe bulunması halinde buna ilişkin nedenler ile olumlu görüş dışında görüş verilmesine neden olan konuların, mahiyeti gereği denetimde kilit öneme sahip olmalarına karşın, ayrı bir kısımda sunulmaları gerekmektedir (BDS 701, para. 15).

3. Geçmiş Literatürün İncelenmesi

Denetim raporlarında KDK başlıklarının ayrı olarak raporlanmasının raporların şeffaflığına katkı sağlayarak, denetimin kalitesini artırması hedefi bazı araştırmacılar tarafından kabul görürken, bazıları tarafından eleştirilmektedir. Eleştirilerin temel dayanağını, işletme için kritik önem arz eden konuların zaten finansal tablo dipnotlarında detaylı olarak açıklandığı görüşü oluşturmaktadır. Bazı ülkelerde, örneğin Polonya'da, bağımsız denetim raporları yanında denetçi tarafından pay sahiplerini ilgilendiren bilgilerin yer aldığı ayrı bir rapor düzenlenmekte; benzer şekilde Fransa'da da 2003 yılından bu yana genişletilmiş denetim raporları (Justification of Assessments – JOA) kullanılmaktadır (Cordoş ve Fülop, 2015, s. 130). Bédard, Gonthier-Besacier, ve Schatt (2014), bu konunun altını çizerek, KDK'nın fayda ve maliyetlerini analiz etmek üzere JOA ile denetim kalitesi, denetimin maliyeti ve denetimin verimliliği arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. 2000-2011 yılları arasında 120 şirket üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre denetçiler tarafından sağlanan ek bilgilerin, finansal piyasalardaki karşılığının zayıf olduğuna dair bulgulara ulaşılmıştır. Ancak, bağımsız denetim raporu kullanıcılarının, KDK ile birlikte raporların iletişim gücünün artacağına dair beklentileri de araştırmalar kapsamında ön plana çıkmaktadır. Cordoş ve Fülop (2015), denetim raporu kullanıcılarının, KDK ile ilgili algılarını ölçmeye yönelik olarak, IAASB tarafından 2013 yılında yayımlanan taslak metne gelen yorumları içerik analizi ile incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, yorum mektuplarının ağırlıklı kısmında KDK önemli bir kavram olarak değerlendirilirken, KDK'nın raporlama sürecine olumlu bir katkı sağlayacağı beklentisi öne çıkmaktadır. Aynı varsayım doğrultusunda Christensen, Glover ve Wolfe (2014), KDK'nın ayrı bir paragrafta bildirilmesinin, profesyonel olmayan yatırımcıların kararlarına etkisini araştırmışlardır. 141 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada, KDK'nın ayrı bir bölüm halinde sunulduğu raporları kullanan yatırımcıların, standart bir denetim raporu alan veya yönetimin dipnotlarında aynı KDK bilgisini alan yatırımcılara göre, KDK bildirimlerine bağlı olarak yatırım kararlarını değiştirme olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gold ve Heilmann (2019), KDK ile ilgili 22 çalışmanın sonuçlarını analiz etmiştir. Analiz sonuçları, KDK raporlamasının, özellikle profesyonel olmayan yatırımcılarla ilgili olarak, finansal tablo kullanıcılarının kararlarını etkileme, ayrıca yöneticilerin kazanç yönetimi girişimlerini azaltma potansiyeline sahip olduğunu desteklemektedir. Öte yandan, KDK açıklamaları ile daha geniş bir sermaye piyasası tepkisi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemezken, KDK açıklamalarının denetim ücretleri, denetim gecikmeleri gibi bazı olumsuz sonuçlarının da olabileceği tespit edilmiştir. Son olarak, yöneticilerin denetçileriyle bilgi paylaşma istekliliği ve risk alma davranışlarının KDK açıklamalarından etkilendiği yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Gold, ve ark. (2020), denetçi raporlarında KDK uygulanmasının yöneticilerin raporlama davranışına etkilerini araştırmıştır. Bu çalışmada, KDK aracılığıyla artan şeffaflığın, yöneticiler üzerindeki hesap verebilirlik baskısını arttırdığı ve raporlama kalitesinin de buna bağlı olarak iyileşeceği varsayımından hareket edilmektedir. Bulgular, yöneticilerin agresif bir finansal raporlama kararı verme eğilimlerinin KDK varlığında, KDK yokluğuna kıyasla azaldığını göstermektedir. Dolayısıyla bulgular, KDK'nın agresif finansal raporlama davranışını azaltarak, finansal raporlama kalitesini arttırdığı varsayımını desteklemektedir. KDK ve denetim kalitesi arasındaki ilişkiyi ampirik olarak inceleyen bir diğer çalışma Kitiwong ve Sarapaivanich (2020) tarafından gerçekleştirilmiştir. Tayland'da faaliyet gösteren 312 şirket üzerinde yapılan araştırmada, KDK uygulamasına geçmeden önceki iki yıl ile geçtikten sonraki iki yılın verileri karşılaştırılmaktadır. Çalışma sonucunda, KDK'nın denetim kalitesini iyileştirdiğine dair zayıf bulgular elde edilirken, KDK sayısı ve çeşidinin denetim kalitesi üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Ferreira ve Morais (2019) ise, denetlenen şirketlerin özelliklerinin raporlanan KDK sayısını etkileyip etkilemediğini araştırmak amacıyla, Brezilya'da faaliyet gösteren halka açık 447 şirketin bağımsız denetim raporlarını incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, KDK sayısı ile hem denetçinin Big4 olması hem de denetlenen şirketin karmaşıklığı arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bunun yanında, denetçi ücretleri ve denetçi görüşü ile KDK sayısı arasında ise negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Pinello, Puschaver ve Volkan (2020) da önemli muhasebe tahminleri ve KDK arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Dow Jones 30 Sanayi endeksinde yer alan şirketlerin 2017 yılı açıklamalarıyla gerçekleştirilen çalışmada, muhasebe tahminlerinin, KDK bildirimlerinin önemli bir parçasını oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Lau (2021) ise KDK ve muhasebe tahminleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma, aynı zamanda, ölçüm belirsizliği ve yönetim yanlılığının denetçi üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Çin'de borsaya kote 351 işletme ile yapılan araştırmanın bulguları muhasebe tahminlerinin KDK içinde yüksek oranda raporlandığını doğrularken, belirsizlik ölçümünün, muhasebe tahminlerini içeren KDK raporları ile pozitif, yönetim yanlılığının ise negatif ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan muhasebe tahminlerini KDK içinde raporlayan işletmelerde, muhasebe tahminlerinin raporlanan kazancın değeri ya da uygunluğunu arttırdığı yönünde bir kanıt elde edilmemiştir.

Fera, Pizzo, Vinciguerra, ve Ricciardi (2021), KDK ile kurumsal yönetim arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Çalışma, iç kurumsal yönetim mekanizmalarının kalitesi ile dış denetçiler tarafından raporlarında açıklanan KDK'lar arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Çalışma, İtalyan Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören ve finansal olmayan 118 şirketin 2017-2019 yılları arasındaki üç yıllık bağımsız denetim raporlarından ele edilen verilerin ampirik analizi ile gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre, yüksek kaliteli ve sürdürülebilir bir kurumsal yönetim sistemine sahip firmaların, yüksek kaliteli kurumsal yönetim sistemine sahip olmayan firmalara göre, denetim sürecinden kaynaklanan ve daha sonra denetim raporunda açıklanan KDK sayılarının daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Coram ve Wang (2021) ise, KDK'nın beklenti farkları üzerindeki etkisini araştırmıştır. 240 denetim raporu kullanıcısı ile yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, denetim raporlarına KDK'nın eklenmesinin, denetçi sorumluluğu ve denetçi güvenirliği konularındaki algı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Türkiye'de yapılan çalışmalar ise ampirik olmaktan ziyade daha çok içerik analizi vasıtasıyla mevcut durum tespitine dayanmaktadır. Örneğin, Kavut ve Güngör (2018), BİST-100 şirketlerinin 2017 yılında bağımsız denetim raporlarında yer alan KDK bildirimlerini içerik analizi ile incelemiştir. Çalışma kapsamında şirketlerin sektörel dağılımları, denetim firmalarının dağılımı, denetim görüşü tiplerinin dağılımları ve çevresel açıklamaların sektörel dağılımları olmak üzere beş konu analiz edilmiştir. Çalışma bulgularına göre BİST-100 işletmelerinin 2017 yılında en çok hasılatın muhasebeleştirilmesi, şerefiye/sınırsız ömürlü maddi olmayan duran varlıklar değer düşüklüğü testleri, ticari alacaklar, stoklar/stok değer düşüklükleri ve kredi ve alacaklarda sınıflama ve değer düşüklüğü konularında KDK bildirimi yaptıkları tespit edilmiştir. Gökgöz (2018) de Borsa İstanbul'da işlem gören140 adet şirketin 2017 mali yılına ilişkin bağımsız denetim raporlarında yer alan KDK bildirimlerini incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre denetim raporlarında en çok belirlenen kilit denetim konuları sırayla; hasılat, ticari alacaklar, stoklar, maddi duran varlıklar ve yatırım amaçlı gayrimenkuller olarak tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Akdoğan ve Bülbül (2019) de BIST 100 endeksinde yer alan firmaların 2017 yılına ait bağımsız denetim raporlarını inceleyerek, ilk uygulama sonuçlarını değerlendirmiştir. BİST-100 şirketleri, KDK bildirimleri yanında,

denetçi firma, görüş türü, KDK sayısı bakımından da analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre en çok KDK bildirimleri; hasılat, maddi ve maddi olmayan duran varlıkların değerlemesi ve karşılıklar/yükümlülükler olarak sıralanmıştır. Çalışmada ayrıca KDK kapsamında yer alan bildirim konuları 20 ana başlık altında toplanarak, bu konulara ilişkin denetim prosedürlerine de yer verilmiştir. KDK açıklamalarının bağımsız denetim raporlarında ayrı bir bölüm olarak yer aldığı ilk uygulama yılı olan 2017 yılı bağımsız denetim raporlarını inceleyen bir diğer çalışma ise Karacan ve Uygun (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. Reel sektörde faaliyet gösteren 62 şirketin bağımsız denetim raporlarında yer alan KDK açıklamalarının incelendiği çalışmada, toplam 134 adet KDK tespit edilirken, en çok açıklanan konular; maddi ve maddi olmayan duran varlıkların gerçeğe uygun değerlerinin tespiti ve bu varlıkların değer düşüklüğü, hasılatın muhasebeleştirilmesi ve ticari alacakların geri kazanılabilirliği olmuştur. Ciğer, Vardar, ve Kınay (2019), yine 2017 yılına ait bağımsız denetim raporlarını incelerken, daha geniş bir örneklem kullanmıştır. Çalışmada, Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren 515 şirketin 2017 hesap dönemine ait bağımsız denetçi raporlarındaki KDK açıklamaları incelenmiş, sektörlere ve denetim firmalarına göre frekans analizleri gerçekleştirilmiştir.

Sarısoy ve Kepçe (2019) KDK'ya ilişkin bağımsız denetim raporu kullanıcılarının görüşlerini inceleyerek, çıkar grupları arasında beklenti farkı olup olmadığını araştırmışlardır. 362 katılımcı ile anket tekniği kullanılarak gerçekleşen araştırmada bağımsız denetçilerin, işletme yöneticilerinin, aracı kurum yöneticilerinin ve bankaların kredi tahsis birimlerinde çalışan yöneticilerin kilit denetim konularına ilişkin olarak önemli beklenti farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir. Kilit denetim konularını en faydalı bulan kesim, denetim raporunun kullanıcıları olan banka ve aracı kurum yöneticileri olmuştur.

Türel ve Türel (2019), Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin 2017 ve 2018 yıllarına ilişkin bağımsız denetim raporlarını ve bu raporlarda yer alan KDK açıklamalarını incelemiş ve KDK açıklamalarını finansal raporlama standartları çerçevesinde sınıflandırmıştır. 776 adet bağımsız denetim raporunun incelendiği çalışmada, 2017 yılı için 819; 2018 yılı için 777 adet olmak üzere toplam 1596 adet KDK açıklamasına yer verildiği tespit edilmiştir. KDK kapsamında en çok yer alan konuların ise; finansal araçlar, hasılat, maddi duran varlıklar, stoklar ve varlıklarda değer düşüklüğü olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Akdoğan ve Kılıç (2021), Borsa İstanbul'da işlem gören 426 işletmenin 2019 yılı bağımsız denetim raporlarını, raporlarda yer alan bağımsız denetçi görüşleri, kilit denetim konuları, olumlu görüş dışındaki görüşlerdeki dayanak noktalarını ve görüşü veren bağımsız denetçileri istatistiksel olarak incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, bağımsız denetim raporlarında en çok bildirilen konu hasılatın muhasebeleştirilmesi olarak tespit edilmiştir.

Erdem (2020), finansal tablolarda sunulan bilgilerde hile yapılma olasılığının, bağımsız denetim raporlarında açıklanan KDK'lara etkisini ampirik olarak araştırmıştır. BIST-100 de işlem gören 85 şirketin 2018-2019 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarında yer alan KDK açıklamalarından elde edilen veriler genelleştirilmiş sıralı logit model kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular, yıllar itibariyle KDK sayısı ve içeriğinin nitelikli olarak takibinin denetim kalitesini arttırmada etkili olduğu yönündeki görüşü desteklemektedir.

Sarısoy (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ABD ve Türkiye, KDK açıklamaları bakımından karşılaştırılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, genel olarak ülkemizde daha fazla sayıda KDK bildirimi yapıldığı, KDK bildirimlerinde dada uzun açıklamalara yer verildiği ve bildirilen konular arasında kategorik farklar olduğu tespit edilmiştir.

Süer (2021), KDK bildirimlerinin muhasebe tahmin ve varsayımlarıyla ilişkisini incelemiştir. BİST 30 şirketlerinin 2019 yılı bağımsız denetim raporları kapsamında gerçekleştirilen incelemede, önemli muhasebe tahmin ve varsayımlarının %24'ünün KDK kapsamında bildirildiği, incelemeye konu şirketlerin denetim raporlarında yer alan KDK bildirimlerinin ise % 71 oranında finansal tablo dipnotlarında önemli muhasebe tahmin ve varsayımı olarak açıklandığı tespit edilmiştir.

4. BİST-100 Şirketlerinin 2019 ve 2020 Yıllarına Ait KDK Bildirimlerinin İncelenmesi

4.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, COVID-19 döneminde artan belirsizlik ortamının, işletmelerin KDK bildirimlerine olan etkisini incelemek, KDK bildirimlerini sınıflandırmak ve sektörel farklılıkları ortaya koymaktır. COVID-19 pandemisinin Dünya

genelinde önemli sosyal ve ekonomik etkileri olmuştur. Çalışma hayatında alışılagelmiş düzen ile işletmelerin varlığını devam ettirme imkânları azalırken, değişen Dünya düzeninde teknolojik yatırımların ve dijitalleşmenin önemi çok net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Pandemi süreci günümüzde hala belirsizliğini korurken, bu durum işletmelerin stratejik karar alma sürecini de yakından etkilemektedir. Belirsizlik ortamı, işletmelerde risk unsuru taşıyan konuların ağırlığını da artırmıştır. Dolayısıyla, risk odaklı yapısı gereği denetim sürecinin de belirsizlik ortamından etkilenmesi kaçınılmazdır. Denetçi, belirsizlik içeren ve risk oluşturabileceği düşünülen konuları KDK olarak tanımlamakta, gerekçelerini açıklamakta ve ilgili hesaplara ve dipnotlara atıfta bulunmaktadır. Bağımsız denetim raporlarında belirsizlik içeren konuların temelini ise muhasebe tahminleri oluşturmaktadır. Muhasebe tahminleri*, finansal tablolardaki ölçüm belirsizliği içeren parasal tutarlardır* (KGK, 2021: para.5). Finansal raporlamada muhasebe tahminlerinin önemi günden güne artarken, muhasebe tahminleri yapısında ölçüm belirsizlikleri ve yönetim yargıları olmak üzere iki temel problem taşımaktadır (Lau, 2021, s.79). Doğası gereği zaten belirsizlik taşıyan muhasebe tahmin ve varsayımlarının bağımsız denetim sırasında denetçi için önem arz eden konular arasında yer alması ve KDK bildirimlerine yansıması beklenmektedir (Süer, 2021, s. 23). Tahminlere ilişkin dipnotlar daha geniş ve ayrıntılı bilgi ve analizler içerirken, KDK içinde bu konulara ana hatlarıyla yer verilmesi, denetçi tarafından konunun önemine vurgu yapılması bakımından önem taşımaktadır (Christensen, ve ark., 2014, s. 74). Dolayısıyla, KDK bölümü içindeki muhasebe tahminlerinin ağırlığı, COVID-19 pandemi döneminin KDK bildirimleri üzerindeki etkisini analiz etmek adına önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, KDK, her ne kadar işletmeler özelinde, denetçinin muhakemesine bağlı olarak en önemli, kritik ya da riskli konuları içerse de, işletmelerin bağımsız denetim raporlarının bir bütün halinde incelenerek sonuçların yorumlanması, genel olarak sektörlerdeki ya da piyasalardaki önemli problemlerin ortaya çıkarılması açısından da önem arz etmektedir.

4.2 Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırma kapsamında, BİST-100 endeksinde işlem gören şirketlerin, 2019 ve 2020 yılı bağımsız denetim raporlarında yer alan KDK bildirimleri incelenmiş ve yorumlanmıştır. Veriler, şirketlerin Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda (KAP) yer alan bağımsız denetim raporlarından içerik analizi ile toplanmıştır. Araştırma kapsamında üç temel soruya cevap aranmaktadır. Bunlardan ilki COVID-19 ile birlikte artan belirsizlik ortamının KDK kapsamında yapılan açıklamalar üzerindeki herhangi bir etkisinin olup olmadığıdır. Bu çerçevede işletmelerin pandemi öncesi (2019) bağımsız denetim raporlarında yer alan KDK bildirimleri ile pandemi sonrası (2020) KDK bildirimleri frekanslar aracılığı ile karşılaştırılmıştır. Artan belirsizlik ortamının muhasebe tahmin ve varsayımlar üzerindeki etkisini tanımlayabilmek için, muhasebe tahmin ve varsayımları kapsamındaki KDK bildirimleri, yıllar itibariyle ayrıca karşılaştırılmıştır. İkinci olarak, KDK kapsamında açıklanan konuların sektörlere göre dağılımda önemli farklılıklar olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda, KDK bildirimleri her iki yıl için sektör bazlı ayırıma tabi tutularak, önemli sektörel değişiklikler tespit edilmiştir. Son olarak, çalışma kapsamında, KDK içeren bağımsız denetim raporlarının, işletmeye özgü olması beklentisini sağlayıp sağlamadığı sorusunun cevabı aranmıştır. Bu bağlamda bağımsız denetim raporları, raporu düzenleyen denetim firmasına göre sınıflara ayrılmış ve aynı denetçiler tarafından düzenlenen raporlarda benzerlik ve farklılıkların düzeyi araştırılmıştır.

4.3 Araştırma Bulguları

Araştırma kapsamına alınan BİST-100 şirketlerini ve bağımsız denetim firmalarını içeren tablolara Ek 1'de yer verilmiştir. 2019 yılında BİST-100 şirketlerinin bağımsız denetim raporlarını düzenleyen denetim şirketlerinin sayısı 16; 2020 yılında ise 15'tir. Araştırma bulgularına göre, 2019 yılında BİST-100 şirketleri tarafından KDK bölümünde raporlanan 198 konu tespit edilirken, 2020 yılında açıklanan KDK sayısı 216'ya yükselmiştir. Dolayısıyla, 2019 yılında ortalama KDK sayısı 1,98 iken; 2020 yılında 2,16 olarak hesaplanmıştır. KDK sayısı ile denetçi firma ya da denetim görüşü arasındaki ilişki ayrıca incelenmiştir. 2019 yılında 14 bağımsız denetim raporunda şartlı (sınırlı olumlu) görüş bildirilirken, 2020 yılında, 11 bağımsız denetim raporunda şartlı (sınırlı olumlu) görüş beyan edilmiştir. Açıklanan KDK sayıları 1 ile 7 arasında değişmektedir. Şartlı (sınırlı olumlu) görüş içeren raporlarda yer alan KDK sayıları ise 1 ile 4 arasında değişmektedir. Dolayısıyla, KDK sayısının denetim görüşüne göre değişmediği görülmektedir.

2020 yılında KDK kapsamında yer alan 216 konun 167 tanesi; 2019 yılındaki 198 adet KDK bildiriminin ise 166 tanesi Big4 firmalarına ait bağımsız denetim raporlarında yer almaktadır. Big4 olarak tanımlanan denetim firmalarının ortalama KDK bildirimi sayısı 2020 yılında 2, 06; 2019 yılında ise 2,16 olarak hesaplanmıştır. Aynı dönem diğer denetim firmalarının ortalama bildirim sayısı ise sırasıyla 2,47 ve 1,39 olarak gerçekleşmiştir. Big4 firmaları içinde en fazla KDK bildirimi KPMG tarafından gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar bir bütün olarak yorumlandığında denetçi firmaya göre, KDK kapsamında bildirilen konu sayısının değiştiğine dair güçlü bir kanıt elde edilmemiştir. Denetim şirketlerinin ortalama KDK bildirimi sayılarına Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1: KDK Bildirimlerinin Bağımsız Denetim Şirketlerine Göre Dağılımı

Bağımsız Denetim Şirketi	2020 Yılı			2019 Yılı		
	BDR Sayısı	KDK Sayısı	Ortalama	BDR Sayısı	KDK Sayısı	Ortalama
PWC	31	59	1.90	27	55	2.04
EY	22	41	1.86	21	42	2.00
KPMG	14	40	2.86	14	40	2.86
DELOITTE	14	27	1.93	15	29	1.93
Big4	81	167	2.06	77	166	2.16
DİĞER	19	47	2.47	23	32	1.39

2019 ve 2020 yıllarında, BİST-100 işletmelerinin bağımsız denetim raporlarında yer alan KDK açıklamalarında çok sayıda farklı ifadeye yer verilmiş olup, bu açıklamalar temel başlıklar altında toplanarak, KDK bildirimlerinin sayısı ve konunun tüm bildirimler içindeki yüzdesel ağırlığı Tablo 2'de gösterilmiştir. Denetim şirketleri tarafından 2019 ve 2020 yıllarında en çok KDK kapsamında değerlendirilen konu hasılatın muhasebeleştirilmesi olmuştur. Hasılatın muhasebeleştirilmesi konusunun KDK içinde ayrıca belirtilmesinin nedenleri olarak; edim yükümlülüklerinin yerine getirilip getirilmediğinin tespitinde yaşanan zorluklar, tamamlanma yüzdesinin tespitinde yaşanan zorluklar ve hasılatın finansal tablodaki ağırlığı nedeni ile oluşan riskler öne çıkmaktadır. KDK kapsamında en çok raporlanan ikinci konu başlığı ise finansal araçlardır. Finansal araçlar başlığı altında en çok açıklanan konular; kredilere ilişkin değer düşüklüğü, finansal yatırımlarda gerçeğe uygun değer ölçümü ve finansal varlık/yükümlülüklerde gerçeğe uygun değer ölçümü olarak sıralanmaktadır. Bir diğer önemli KDK başlığı ise maddi duran varlıklardır. Bu başlık altından en çok, maddi duran varlıklar değer düşüklükleri ve yeniden değerleme açıklamalarına yer verildiği görülmektedir. KDK bölümünde en çok bildirilen diğer konu başlıkları ise; ticari alacakların geri kazanılabilirliği, şerefiye değer düşüklüğü, maddi olmayan duran varlıklar (değer düşüklükleri ve aktifleştirilen geliştirme maliyetleri), karşılıklar, koşullu borçlar ve koşullu varlıklar (garanti karşılıkları, dava karşılıkları, gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş tazminat bedelinin tahmini), yatırım amaçlı gayrimenkullerde gerçeğe uygun değer ölçümü ve stokların net gerçekleşebilir değeri olarak sıralanmaktadır.

Tablo 2: 2019 ve 2020 Yıllarında KDK Bölümünde Yer Alan Konular

KDK Kapsamında Açıklanan Konular	2020 Yılı		2019 Yılı	
	Bildirim Sayısı	Bildirim Oranı	Bildirim Sayısı	Bildirim Oranı
Hasılatın Muhasebeleştirilmesi	36	16.67	33	16.67
Finansal Araçlar	34	15.74	31	15.66
Maddi Duran Varlıklar	22	10.19	15	7.58
Ticari Alacaklar	18	8.33	15	7.58
Şerefiye Değer Düşüklüğü	16	7.41	16	8.08
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	15	6.94	17	8.59
Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar	14	6.48	12	6.06
Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Değerlemesi	12	5.56	11	5.56
Stoklar	11	5.09	10	5.05
Ertelenmiş Vergi	10	4.63	6	3.03

Emeklilik Haklarından Doğan Yükümlülükler	9	4.17	8	4.04
İşletme Birleşmeleri	6	2.78	2	1.01
Kiralamalar	5	2.31	16	8.08
Aktifleştirilen Maden Varlıkları	4	1.85	2	1.01
İşletmenin Sürekliliğinin Değerlendirilmesi	2	0.93	1	0.51
Borçlanma Maliyetleri	1	0.46	1	0.51
Ticari Borçlar	1	0.46	1	0.51
Bilgi Teknolojileri	0	0.00	1	0.51

Araştırma kapsamındaki BİST-100 şirketlerinin, Borsa İstanbul'un temel sektör sınıflandırması baz alınarak hazırlanan, sektörel dağılımlarına Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3: BİST-100 Şirketlerinin Sektör Sınıflandırması

SEKTÖRLER	**Şirket Sayısı**
EĞİTİM, SAĞLIK, SPOR VE DİĞER SOSYAL HİZMETLER	1
ELEKTRİK GAZ VE SU	9
İMALAT	43
İNŞAAT VE BAYINDIRLIK İŞLERİ	1
MADENCİLİK VE TAŞ OCAKÇILIĞI	2
MALİ KURULUŞLAR	28
TEKNOLOJİ	8
TOPTAN VE PERAKENDE TİCARET	6
ULAŞTIRMA, DEPOLAMA VE HABERLEŞME	2

Çalışma kapsamında yer alan şirketler 9 adet sektör altında sınıflandırılırken, sektörlere göre öne çıkan KDK bildirimleri ayrıca incelenmiştir. Tablo 4'te sektörlere göre KDK kapsamında ağırlıklı olarak açıklanan konulara yer verilmiştir.

Tablo 4: Sektörlere Göre En Çok Açıklanan Kilit Denetim Konuları

SEKTÖR	**Kilit Denetim Konuları**
İMALAT	Ticari Alacaklar
	Hasılatın Muhasebeleştirilmesi
	Şerefiye Değer Düşüklüğü
	Stoklar
	Finansal Araçlar
MALİ KURULUŞLAR	Krediler, kiralama işlemlerinden alacaklar ve finans sektöründen alacaklara ilişkin TFRS 9 çerçevesinde belirlenen beklenen zarar karşılıkları
	Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Değerlemesi
	Emekli Sandığı Yükümlülüklerinin Değerlemesi
	Şerefiye Değer düşüklüğü
TEKNOLOJİ	Hasılatın Muhasebeleştirilmesi
	Ticari Alacaklar
İNŞAAT VE BAYINDIRLIK İŞLERİ	Hasılatın Muhasebeleştirilmesi
	Maddi Duran Varlıklar
	Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Değerlemesi
TOPTAN VE PERAKENDE TİCARET	Hasılatın Muhasebeleştirilmesi
	Ticari Alacaklar
	Kiralamalar
EĞİTİM, SAĞLIK, SPOR VE DİĞER SOSYAL HİZMETLER	Hasılatın Muhasebeleştirilmesi
	Hastane ruhsatlarının değer düşüklüğü tespiti

ELEKTRİK GAZ VE SU	Hasılatın Muhasebeleştirilmesi
	Ticari Alacaklar
	Maddi Duran Varlıklar
MADENCİLİK VE TAŞ OCAKÇILIĞI	Aktifleştirilen Maden Varlıkları
ULAŞTIRMA, DEPOLAMA VE HABERLEŞME	Sık uçuş programı yükümlülüğünün muhasebeleştirilmesi
	Hasılatın Muhasebeleştirilmesi
	Maddi Duran Varlıklar
	Teslim Bakım Karşılıkları

Tablo 5, KDK kapsamında bildirilen önemli muhasebe tahmin ve varsayımlarının sayısını ve 2019 ile 2020 arasındaki yüzdesel değişimi göstermektedir. 2019 ve 2020 yıllarında KDK kapsamında açıklanan muhasebe tahmin ve varsayımlarında ilk sırada gerçeğe uygun değer ölçümü yer almaktadır. 2019 yılında KDK içinde gerçeğe uygun değer açıklamaları sayısı 28 iken, bu sayının 2020 yılında 36'ya çıkarak %28 oranında arttığı görülmektedir. Bu kapsamda, finansal varlık ve yükümlülüklerin, finansal yatırımların, yatırım amaçlı gayrimenkullerin ve maddi duran varlıkların gerçeğe uygun değer ölçümlerine ilişkin açıklamalara yer verildiği görülmektedir. KDK kapsamında açıklanan muhasebe tahmin ve varsayımlarında ikinci sırada hasılatın muhasebeleştirilmesi yer almaktadır. Hasılatın muhasebeleştirilmesi kapsamında imalat işletmelerinde en çok vurgulanan konu, edim yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediğin tahmininde yaşanan sorunlara bağlı olarak hasılatın döneminin tespiti problemi yer almaktadır. İnşaat şirketleri, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, holdingler ve yatırım işletmelerinde bu kapsamda en çok açıklanan konu ise tamamlanma yüzdesinin hesaplanması ve toplam proje maliyetinin belirlenmesine yönelik tahminlerde yaşanan zorluklardır. Enerji sektöründe, görevli tedarikçi firmaların gelirlerinin tahmine dayalı olarak muhasebeleştirilmesinden kaynaklanan risk vurgulanırken, finansal kuruluşlarda uzun vadeli sözleşmelerde hasılatın finansal tablolara alınmasına ilişkin risklere vurgu yapılmıştır.

Tablo 5: KDK Bölümünde Açıklanan Önemli Muhasebe Tahmin ve Varsayımları

Önemli Tahmin ve Varsayımlar	**2020**	**2019**	**Yüzdesel Değişim %**
Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü	36	28	28.57
Hasılatın Muhasebeleştirilmesi	22	19	15.79
Şerefiye Değer Düşüklüğü	16	16	0.00
TFRS 9 Kapsamında Beklenen Kredi Zararlarına İlişkin Karşılıklar	14	13	7.69
Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar	14	12	16.67
Ticari Alacakların Geri Kazanılabilirliği	14	12	16.67
Maddi Duran Varlık Değer Düşüklüğü	12	9	33.33
Stokların Net Gerçekleşebilir Değerinin Tespiti	11	10	10.00
Ertelenmiş Vergi Varlığının Geri Kazanılabilirliği	10	6	66.67
Emeklilik Haklarından Doğan Yükümlülükler	9	8	12.50
Maddi Olmayan Duran Varlıklarda Değer Düşüklüğü	9	9	0.00
Aktifleştirilen Geliştirme Maliyetleri	5	7	-28.57
Aktifleştirilen Maden Varlıkları	4	2	100.00
İşletmenin Sürekliliğinin Değerlendirilmesi	1	0	
TOPLAM	**177**	**151**	**17.22**

KDK kapsamında açıklanan muhasebe tahmin ve varsayımlarında 2019-2020 yılları arasında en yüksek oranda değişim ise ertelenmiş vergi varlıklarının geri kazanabilirliği konusunda ortaya çıkmıştır. Bir işletmede işletmenin sürekliliğinin değerlendirmesi KDK kapsamında yer alırken, konu ile ilgili açıklamada COVID-19 nedeniyle yaşanan kapanmanın nakit akış tahmini üzerindeki olumsuz etkisi vurgulanmaktadır.

5. Sonuç ve Tartışma

Bağımsız denetim raporlarına KDK bölümünün eklenmesinin amacı, işletmeler ve rapor kullanıcıları arasındaki iletişimi artırmak, raporlarda riskli görülen hususların altını çizmek ve böylece daha şeffaf ve kaliteli raporların ortaya çıkmasını sağlamaktır. Literatürdeki bazı araştırmalar KDK içeren yeni tip bağımsız denetim raporlarının amacını gerçekleştirmek

adına yetersiz kaldığı yönündeki bulgulara ulaşsa da, geçmiş çalışmaların sonuçlarına göre raporlara ilişkin genel beklentinin ve algının olumlu olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışma kapsamında BİST-100 şirketlerinin 2019 ve 2020 yıllarına ait KDK açıklamaları incelenmiştir. 2019 yılında 198 adet KDK bildirimi tespit edilirken, 2020 yılı bildirim sayısının ise 216 olduğu görülmüştür. İncelemeye tabi şirketlerin ağırlıklı kısmı Big4 firmaları tarafından denetlenmektedir. Raporlarda yer alan KDK bildirimlerinin denetçi firmaya ya da denetim görüşüne bağlı olarak değişmediği görülmektedir. Aynı denetim şirketine ait raporlar karşılaştırıldığında, format olarak benzerlikler tespit edilmiş olmakla birlikte, raporların işletmelere özgü bilgiler içerdiği görülmüştür. 2019 ve 2020 yıllarında KDK içinde ön plana çıkan konular benzerlik göstermekte olup, bunların en ağırlıklı olanları; hasılatın muhasebeleştirilmesi, finansal araçlar ve maddi duran varlıklardır. 2019 yılında TFRS 16 kiralamalar standardı kapsamındaki açıklamaların KDK içindeki payı %8 iken, 2020 yılında %2'ye gerilediği görülmektedir. Bu durum KDK açıklamalarının finansal raporlama standartlarındaki değişikliklerden etkilendiğini düşündürmektedir. Ayrıca KDK kapsamında değerlendirilen konuların sektörlere göre ayrımı incelendiğinde, bazı konuların hemen hemen her sektör için önem arz ettiği, ancak bazı sektörel farkların da öne çıktığı görülmektedir.

Muhasebe tahminleri doğası gereği belirsizlik içerdiği için, belirsizlik ortamından en çok etkilenecek konuların da yine muhasebe tahminleri olması beklenmektedir. Bu bağlamda, KDK içindeki muhasebe tahmin ve varsayımlarının payı yıllar itibariyle ayrıca incelenmiş olup, muhasebe tahminlerinin KDK içindeki payının 2020 yılında, 2019 yılına göre % 28 oranında arttığı görülmektedir. Muhasebe tahminlerine dayanan konular içinde KDK kapsamında en çok bildirilen ise gerçeğe uygun değer ölçümüdür. COVID-19 pandemi dönemi günümüzde devam etmekte ve pandeminin ekonomik ve sosyal etkilerinin zaman içinde daha fazla ortaya çıkacağı beklentisi bulunmaktadır. Bu nedenle COVID-19 pandemisinin KDK kapsamında değerlendirilen konulara etkisinin de günden güne derinleşebileceği düşünülmektedir. Çalışma sadece BİST-100 şirketleri ile sınırlandırılmış. Gelecek dönemlerde daha geniş bir örneklem ve zaman aralığını kapsayan veri grubuyla çalışmanın geliştirilebileceği, aynı zamanda pandeminin bağımsız denetim raporları üzerindeki etkisinin çok boyutlu olarak ele alınarak, rapor kullanıcılarına yardımcı olabilecek önemli bilgilere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Financial Disclosure: Authors declared no financial support.

Kaynaklar

Akdoğan, N. ve Bülbül, S. (2019). Bağımsız denetçi raporlarında kilit denetim konularının bildirilmesinde BİST 100 şirketlerindeki ilk uygulama sonuçlarının değerlendirmesine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış,* 56, 1-24.

Akdoğan, N. ve Kılıç, G. (2021). Borsa İstanbul (BİST) şirketlerinin 2019 yılındaki denetim görüşleri, bağımsız denetçi raporlarında verilen görüşün dayanağı ve kilit denetim konularının incelenmesine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 64, 1-18.

Bağımsız Denetim Raporu (BDS) 200. Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun Olarak Yürütülmesi. https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2021_Seti/BDS%20200.pdf

Bağımsız Denetim Raporu (BDS) 701. Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi. https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2021_Seti/BDS%20701.pdf

Bédard, J., Gonthier- Besacier, .B., & Schatt, A. (2014). Costs and benefits of reporting key audit matters in the audit report: The French experience. *Working Paper*, (January), 1-24. https://www.isarhq.org/2014_downloads/papers/ISAR2014_Bedard_Besacier_Schatt.pdf.

Christensen, B. E., Glover, S. M., & Wolfe, C. J. (2014). Do critical audit matter paragraphs in the audit report change nonprofessional investors' decision to invest?. Auditing: *A Journal of Practice & Theory*, 33(4), 71-93.

Ciğer, A., Vardar, G.Ç. ve Kınay, B. (2019). Bağımsız denetçi raporlarında yer alan kilit denetim konularının analizi: Borsa İstanbul örneği. *Mali Çözüm Dergisi*, 29(153), 109-148.

Coram, P.J., & Wang, L. (2020). The effect of disclosing key audit matters and accounting standard precision on the audit expectation gap. *International Journal of Accounting*, 25(2), 270-282.

Cordoş, G.S., & Fülop, M.T. (2015). Understanding audit reporting changes: introduction of key audit matters. *Accounting and Management Information Systems*, 14(1), 128-152.

Erdem, B. (2020). Finansal tablolardaki hile olasılığının kilit denetim konularına etkisi: Borsa İstanbul'da bir analiz. *Esam Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 245-260.

Fera, P., Pizzo, M., Vinciguerra, R., & Ricciardi, G. (2021). Sustainable corporate governance and new auditing issues: a preliminary empirical evidence on key audit matters. *Corporate Governance*, September (Advance online publication).

Ferreira, C., & Morais, A.I. (2019). Analysis of the relationship between company characteristics and key audit matters disclosed. *Revista Contabilidade & Finanças*, 31(83), 262-274.

Gold, A., & Heilmann, M. (2019). The consequences of disclosing key audit matters (KAMs): A review of the academic literature. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 93(1/2), 5-14.

Gold, A., Heilmann, M., Pott, C., & Rematzki, J. (2020). Do key audit matters impact financial reporting behavior?. *International Journal of Auditing*, 24(2), 232-244.

Gökgöz, A. (2018). Kilit denetim konularının bağımsız denetçi raporunda bildirilmesi ve Borsa İstanbul'da işlem gören işletmeler üzerine bir araştırma. *Journal of Acoounting, Finance and Auditing Studies*, 4 (2), 126-138.

ISA 700. (2015). Forming an opinion and reporting on Financial statements. https://www.ifac.org/system/files/publications/files/ISA-700-Revised_8.pdf

ISA 701. (2015). Communicating Key audıt matters in the independent auditor's report. https://www.ifac.org/system/files/publications/files/ISA-701_2.pdf

Karacan, S. ve Uygun, R. (2018). Kilit denetim konularının bağımsız denetçi raporunda bildirilmesi – BDS 701. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 11(57), 632-649.

Kavut, F. L. ve Güngör, N. (2018). Bağımsız denetimde kilit denetim konuları: BİST-100 şirketlerinin 2017 yılı analizi. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, 16(59), 59-70.

KGK (2021). Muhasebe Tahminleri Tanımı- TMS 8'e İlişkin Değişiklikler. https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/Ek%204.pdf. (Erişim Tarihi: 09.09.2021).

Kitiwong, W., & Sarapaivanich, N. (2020). Consequences of the implementation of expanded audit reports with key audit matters (KAMs) on audit quality. *Managerial Auditing Journal*, 35(8), 1095-1119.

Lau, C.K. (2021). Measurement uncertainty and management bias in accounting estimates: the perspective of key audit matters reported by Chinese firms' auditors. *Asian Review of Accounting*, 29(1), 79-95.

Pinello, A., Puschaver, L., & Volkan, A. (2020). The relationship between critical accounting estimates and critical audit matters. *Accounting & Taxation*, 12(1), 23-33.

Sarısoy, Ö. (2021). Kritik/kilit denetim konularının BİST 30 ve Dow Jones 30 endekslerindeki işletmelerin denetçi raporları üzerinden karşılaştırılması. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 63, 159-182.

Sarısoy, Ö. ve Kepçe, N. (2019). Bağımsız denetim raporunda kilit denetim konularına yer verilmesi ve beklenti farkları. *Mali Çözüm Dergisi*, 29(153), 39-66.

Süer, A. (2021). Önemli muhasebe tahminlerinin kilit denetim konuları çerçevesinde incelenmesi. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi,* 65, 23-37.

Türel, A. ve Türel A. (2019). Bağımsız denetim ve kilit denetim konuları: BİST şirketleri 2017-2018 analizi. *Journal of International Social Research*, 12(68), 1267-1272.

Yanık S. ve Karataş, M. (2017). Denetim raporlarının geleceği: yeni düzenlemeler ve ülke uygulamaları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Ocak, 1-26.

EK 1:

Tablo 6: Çalışma Kapsamında İncelenen BİST-100 Şirketleri

1. AFYON ÇİMENTO SAN. T.A.Ş.	51. KEREVİTAŞ GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
2. ANADOLU GRUBU HOLDİNG A.Ş.	52. KERVAN GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
3. AKBANK T.A.Ş.	53. KOÇ HOLDİNG A.Ş.
4. AKÇANSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	54. KORDSA TEKNİK TEKSTİL A.Ş.
5. AKSA AKRİLİK KİMYA SANAYİİ A.Ş.	55. KOZA ALTIN İŞLETMELERİ A.Ş.
6. AKSA ENERJİ ÜRETİM A.Ş.	56. KOZA ANADOLU METAL MADENCİLİK İŞLETMELERİ A.Ş.
7. ALARKO GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAK. A.Ş.	57. LOGO YAZILIM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
8. ALARKO HOLDİNG A.Ş.	58. MAVİ GİYİM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
9. ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	59. MİGROS TİCARET A.Ş.
10. ALKİM ALKALİ KİMYA A.Ş.	60. MLP SAĞLIK HİZMETLERİ A.Ş.
11. ANADOLU EFES BİRACILIK VE MALT SAN. A.Ş.	61. NETAŞ TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.
12. ARÇELİK A.Ş.	62. SODAŞ ELEKTRİK ÜRETİM SANAYİ TİC. A.Ş.
13. ARD GRUP BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ A.Ş.	63. OTOKAR OTOMOTİV VE SAVUNMA SAN. A.Ş.
14. ASELSAN ELEKTRONİK SANAYİ VE TİC. A.Ş.	64. OYAK ÇİMENTO FABRİKALARI A.Ş.
15. AYDEM YENİLENEBİLİR ENERJİ A.Ş.	65. PARSAN MAKİNA PARÇALARI SANAYİİ A.Ş.
16. AYGAZ A.Ş.	66. PEGASUS HAVA TAŞIMACILIĞI A.Ş.
17. BERA HOLDİNG A.Ş.	67. PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.
18. BİM BİRLEŞİK MAĞAZALAR A.Ş.	68.QUA GRANITE HAYAL YAPI VE ÜRÜNLERİ SANAYİ TİCARET A.Ş.
19. BİOTREND ÇEVRE VE ENERJİ YATIRIM. A.Ş.	69. SARKUYSAN ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
20. BRİSA BRIDGESTONE SABANCI LASTİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	70. SASA POLYESTER SANAYİ A.Ş.
21. COCA-COLA İÇECEK A.Ş.	71. SELÇUK ECZA DEPOSU TİCARET VE SAN. A.Ş.
22. ÇAN2 TERMİK A.Ş.	72. ŞEKERBANK T.A.Ş.
23. ÇEMTAŞ ÇELİK MAKİNA SANAYİ VE TİC. A.Ş.	73. ŞOK MARKETLER TİCARET A.Ş.
24. ÇİMSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	74. TAV HAVALİMANLARI HOLDİNG A.Ş.
25. DEVA HOLDİNG A.Ş.	75. TEKFEN HOLDİNG A.Ş.
26. DOĞAN ŞİRKETLER GRUBU HOLDİNG A.Ş.	76. TEKNOSA İÇ VE DIŞ TİCARET A.Ş.
27. DOĞUŞ OTOMOTİV SERVİS VE TİCARET A.Ş.	77. TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.
28. EGE ENDÜSTRİ VE TİCARET A.Ş.	78. TORUNLAR GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIĞI A.Ş.
29. ECZACIBAŞI İLAÇ SINAİ VE FİNANSAL YATIRIMLAR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	79. TURK İLAÇ VE SERUM SANAYİ A.Ş.
30. EMLAK KONUT GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIĞI A.Ş.	80. TURKCELL İLETİŞİM HİZMETLERİ A.Ş.
31. ENERJİSA ENERJİ A.Ş.	81. TÜMOSAN MOTOR VE TRAKTÖR SANAYİ A.Ş.
32. ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.	82. TÜPRAŞ-TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş.
33. ERBOSAN ERCİYAS BORU SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.	83. TÜRK HAVA YOLLARI A.O.
34. EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T.A.Ş.	84. TÜRK TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.
35. ESENBOĞA ELEKTRİK ÜRETİM A.Ş.	85. TÜRK TRAKTÖR VE ZİRAAT MAKİNELERİ A.Ş.
36. FORD OTOMOTİV SANAYİ A.Ş.	86. TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.
37. GLOBAL YATIRIM HOLDİNG A.Ş.	87. TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.
38. GÜBRE FABRİKALARI T.A.Ş.	88. TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.
39. HACI ÖMER SABANCI HOLDİNG A.Ş.	89. TÜRKİYE SINAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.
40. HALK GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAK. A.Ş.	90. TÜRKİYE SİGORTA A.Ş.
41. HEKTAŞ TİCARET T.A.Ş.	91. TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI A.Ş.
42. İNDEKS BİLGİSAYAR SİSTEMLERİ MÜHENDİSLİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	92. TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.
43. İSKENDERUN DEMİR VE ÇELİK A.Ş.	93. ÜLKER BİSKÜVİ SANAYİ A.Ş.
44. İŞ FİNANSAL KİRALAMA A.Ş.	94. VERUSA HOLDİNG A.Ş.
45. İŞ GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIĞI A.Ş.	95. VESTEL BEYAZ EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
46. İŞ YATIRIM MENKUL DEĞERLER A.Ş.	96. VESTEL ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
47. İZMİR DEMİR ÇELİK SANAYİ A.Ş.	97. YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.
48. KARDEMİR KARABÜK DEMİR ÇELİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	98.YATAŞ YATAK VE YORGAN SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
49. KARSAN OTOMOTİV SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.	99. ZİRAAT GAYRİMENKUL YAT. ORTAKLIĞI A.Ş.
50. KARTONSAN KARTON SANAYİ VE TİC. A.Ş.	100. ZORLU ENERJİ ELEKTRİK ÜRETİM A.Ş.

Tablo 7: Çalışma Kapsamındaki İşletmelerin Bağımsız Denetim Firmaları ve Denetlenen Şirket Sayıları

Bağımsız Denetim Firmaları	**Denetlenen Şirket Sayıları**	
	2020	**2019**
Abaküs Bağımsız Denetim A.Ş.	1	0
Aday Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.	2	2
Aksis Uluslararası Bağımsız Denetim A.Ş.	1	1
Arkan Ergin Uluslararası Bağımsız Denetim A.Ş.	2	2
Ban-Den Bağımsız Denetim Hizmetleri A.Ş.	1	1
BDO Denet Bağımsız Denetim Ve Danışmanlık A.Ş.	2	2
DRT Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. (DELOITTE)	14	15
Eren Bağımsız Denetim A.Ş	5	2
Finansal Eksen Bağımsız Denetim ve Danışmanlık A.Ş.	1	0
Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş. (EY)	22	21
Güreli Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim Hizmetleri A.Ş.	2	3
Karar Bağımsız Denetim ve Danışmanlık A.Ş.	0	1
Köker Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim A.Ş.	1	0
KPMG Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.	14	14
Mega Global Uluslararası Bağımsız Denetim A.Ş.	0	2
Mercek Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	0	1
PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.	31	27
Rasyonel Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	0	3
Yeditepe Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	1	1

Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute
2022, (66)
ISSN: 2602-3202, E-ISSN: 2667-6982

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

DOI: 10.26650/MED.1020306

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

The Impact of IT Application Control on the quality of the Audit Evidence: An Application Example

Bilgi Teknolojileri Uygulama Kontrollerinin Denetim Kanıtının Kalitesine Etkisi: Bir Uygulama Örneği

Nabi Küçükgergerli[1], Ayşe Atılgan Sarıdoğan[2]

[1]Assist. Prof., İstanbul Health and Technology University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, İstanbul, Turkey.
E-mail: nabi.kucukgergerli@istun.edu.tr
[2]Assist. Prof., Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale Vocational School of Health Sciences, Çanakkale, Turkey.
E-mail: aysesaridogan@comu.edu.tr

ORCID: N.K. 0000-0003-2995-5188; A.A.S. 0000-0001-5160-7687

ABSTRACT

In recent years, firms have started to invest millions of dollars on information technologies for a number of reasons, such as managing their operations more effectively, expanding trade channels, and preventing fraudulent activities. Parallel to these investments in IT, financial reporting processes have undergone serious changes. In addition to the creation of all accounting records that have bases on financial statement items with different IT applications, factors such as the expansion and diversification of companies' operations have made it difficult to audit accounting records with classical methods. In the past, while accounting records were created by people in the classical way, thousands of records could be created automatically very quickly thanks to IT applications. For this reason, the reliability of audit evidence obtained by ignoring IT application controls has become questionable. In this study, first of all, the effect of IT on audit processes and audit evidence has been explained. Then, IT application control tests were applied in a manufacturing enterprise and the effect of the obtained audit evidence on the audit was investigated. Since our paper is one of the first studies to examine the effects of IT practices on audit quality in the literature, it will lead the further studies.

Keywords: IT Audit, IT Application Control, ITGC

ÖZ

Firmalar, son yıllarda operasyonlarını daha efektif yönetmek, ticaret kanalları genişletmek, suiistimalleri engellemek gibi birtakım nedenlerden ötürü bilgi teknolojilerine milyonlarca dolar para harcamaktadırlar. BT'ye yapılan bu yatırımlara paralel olarak, finansal raporlama süreçleri de ciddi değişikliklere uğramıştır. Finansal raporlama süreçleri eskiden tek bir uygulama kullanılarak yönetilebilirken, günümüzde neredeyse finansal tabloları oluşturan bütün kalemler BT 'ye entegre edilen farklı uygulamalar ile yönetilmeye başlanmıştır. Finansal tablo kalemlerinin temelini oluşturan muhasebe kayıtlarının neredeyse tamamının farklı BT uygulamaları ile oluşturulmasına ek olarak firmaların operasyonlarının genişlemesi ve çeşitlenmesi gibi etkenlerde muhasebe kayıtlarının klasik yöntemler ile denetimini zorlaştırmıştır. Muhasebe kayıtları önceden insanlar tarafından klasik olarak oluşturulurken, BT uygulamaları sayesinde binlerce kayıt çok hızlı bir şekilde otomatik olarak oluşturulmaktadır. Bu nedenle, BT uygulama kontrollerinin göz ardı edilerek elde edilen denetim kanıtlarının güvenirliği sorgulanır hale gelmiştir. Bu çalışma da öncelikle BT'nin denetim süreçlerine ve denetimin kalitesine etkisi açıklanmış daha sonra bir üretim işletmesinde BT uygulama kontrol testleri uygulanmış ve elde edilen denetim kanıtlarının denetime etkisi araştırılmıştır. Çalışmamız da BT uygulamaların denetim kalitesine etkisini literatürde inceleyen ilk çalışmalardan biri olması nedeniyle sonraki çalışmalara öncelik edecektir.

Anahtar kelimeler: Bilgi teknolojileri denetimi, Bilgi teknolojileri uygulama Kontrolleri, BT Denetimi

Submitted/Başvuru: 07.11.2021 **Revision Requested/Revizyon Talebi:** 07.12.2021 **Last Revision Received/Son Revizyon:** 15.12.2021 **Accepted/Kabul:** 19.12.2021

Corresponding author/Sorumlu yazar: Nabi Küçükgergerli / nabi.kucukgergerli@istun.edu.tr

Citation/Atıf: Kucukgergerli, N. & Atilgan Saridogan, A. (2021). The impact of IT application control on the quality of the audit evidence: an application example. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute, 66*, 65-77. https://doi.org/10.26650/MED.1020306

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

1. Introduction

Developments in information technologies (IT), monitoring whether the activities in the value chain are carried out in accordance with the planned objectives, principles, legislation and standards have made the use of intelligent autonomous decision support systems widespread in auditing processes. Developments in information technologies make significant contributions to the development of auditing. It is foreseen that the management of routine transactions, especially in auditing, with smart systems will gain depth and prevalence. Likewise, it is expected that data analytics techniques will be used more intensively in audit processes, and more effective risk management will be achieved in auditing. In terms of technological developments, principles, standards and auditors, which are the components of auditing, it is clear that the compatibility and complementarity of developments in these areas will make significant contributions to more effective and efficient auditing processes. Effective design and implementation of the necessary education and training processes for the new generation auditing processes is also important in terms of preventing disruptions in this area.

In this study, first of all, the effect of IT on audit processes and audit evidence was explained. Then, IT application control tests were applied in a manufacturing enterprise and the effect of the obtained audit evidence on the audit was investigated.

2. The Impact of IT Application Control on Audit Processes

Technological changes have a significant impact on business and analysis processes and decision-making techniques in the field of accounting and auditing. The development process of auditing technologies is given in Table 1. Accordingly, audit processes made with pencil, paper and calculator are moving towards more advanced autonomous intelligent systems and software.

Table 1: Timeline of Audit Technologies

Period	**Audit Technologies**
Before 1970	Pencil, Calculator
1970-1980	Computer and related tools
1980-1990	Expert Systems
1990-2000	Computer Assisted, Computer Assisted Audit Tools and Techniques (CAATT), (Electronic working papers, word processing and spreadsheet applications)
2000-2010	Generalized audit software (GAS), Continuous controls monitoring (CCM)
2010-2020	Certification in Risk Management Assurance (CRMA), Data analytics, Data Mining, Data Visualization, Internet of Things, Industry 4.0, Blockchain, Audit App, Drones, ….

Source: Dai, J. (2017). Three essays on audit technology: audit 4.0, blockchain, and audit app (Doctoral dissertation, Rutgers University-Graduate School-Newark)

The development stages of the audit are given in Table 2. Accordingly, the development stages of the audit are divided into four stages. Audit systems are moving from manual auditing, using paper, pencil and calculator, to making processes for auditing with more intensive computer-aided intelligent systems depending on the developments in information and communication technology over time. In this context, in the Audit 2.0 stage, software and programs such as Excel, CAAT software and audit technologies have progressed. In the process defined as Audit 3.0, there was a more intensive application of big data and analytical techniques to audit processes. In the phase defined as Audit 4.0, partially or completely autonomous smart information technologies have been used intensively in audit processes and decision support mechanisms.

Table 2: The Generations of the Audit				
Generations	**Audit 1.0**	**Audit 2.0**	**Audit 3.0**	**Audit 4.0**
Characteristic	Manual audit	IT audit	Inclusion of Big Data in audit analytics	Semi- and progressive automation of audit
Tools	pencils, calculators	Excel, CAAT software	Analytical apps	Sensors, CPS, IoT/IoS, RFID, GPS
Source: Dai, J., & Vasarhelyi, M. A. (2016). Imagineering Audit 4.0. *Journal Of Emerging Technologies In Accounting*, *13*(1), 1-15				

The difference between traditional and artificial intelligence (AI) and the audit process is given in Table 3. Accordingly, at all stages of the audit process, the artificial intelligence-supported audit process collects, processes and contributes to the reporting processes with continuous instant smart algorithms. Intelligent autonomous artificial intelligence algorithms, which have the ability to process and report higher volumes of data more intensively according to audit needs, make significant contributions to auditors' more effective decision making.

Table 3: Comparison Between AI Audit Process and Traditional Audit Process		
Phase	**AI-Enabled Automated Audit Process**	**Traditional Audit Process**
Pre-Planning	• AI collects and analyzes Big Data (exogenous) • Data related to the client's organizational structure, operational methods, and accounting and financial systems is fed into the AI system	• Auditor examines client's industry • Auditor examines client's organizational structure, operational methods, and accounting and financial systems
Engagement	• AI uses the estimate of the risk level (from Phase 1) and calculates audit fees and the number of hours • AI analyzes a database of contracts and prepares the contract • Auditor and client sign contract	• Engagement letter is prepared by the auditor- based on the estimated client risk • Auditor and client sign the contract
Understanding Internal Controls and Identifying Risk Factors	• Feed flowcharts, questionnaire answers, and narratives into the AI system and use image recognition and text mining to analyze them • Use drones to conduct the walkthrough, then use AI to analyze the generated video • Use visualization and pattern recognition to identify risk factors • AI aggregates all these data to identify fraud and illegal-acts risk factors	• Document understanding (flowcharts, questionnaires, narratives, walkthrough) • Auditor aggregates this information and uses their judgment to identify risks factors • Understanding of Internal Control (IC) to determine the scope, nature, and timing of substantive tests
Control Risk Assessment	• Continuous control monitoring systems examine controls continuously • AI runs process mining to verify proper IC implementation • Logs are automatically generated to ensure their integrity	• Examination of the client's IC policies and procedures • Risk assessment for each attribute • Test of controls • Risk reassessment • Document testing of controls
Substantive Tests	• Continuous Data Quality Assurance ensures quality of data and evidence • AI examines data provenance • Continuous test of details of transactions on 100% of the population • Continuous test of details of balances (at all times) • Continuous pattern recognition, outlier detection, benchmarks, and visualization	• Periodical sampling-based tests, and nature, extent, and timing depend on IC tests • Tests of details of a sample of transactions • Test of details of balances (at a certain point in time) • Analytical procedures
Evaluation of Evidence	• This becomes part of the previous phase	• Auditor must evaluate the sufficiency, clarity, and acceptability of collected evidence. Accordingly, auditor may either collect more evidence, or withdraw from the engagement
Audit Report	• AI uses a predictive model to estimate the various risks identified • Audit report can be continuous (graded 1-00 for example) rather than categorical (clean, qualified, adverse, etc.)	• Auditor aggregates previous information to issue a report • Report is categorical: clean, qualified, adverse, etc.
Source: Issa, H., Sun, T., & Vasarhelyi, M. A. (2016). Research ideas for artificial intelligence in auditing: The formalization of audit and workforce supplementation. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, *13*(2), 1-20.		

IT-based software applications have an increasing importance in audit processes. Owing to IT technologies, millions of routine transactions, information and documents in the audit processes can be audited and verified more efficiently. Although the experience and common sense of the auditors are still vital in the sensitive issues of the audit processes, IT supported audit processes and results also provide important contributions to the auditors (See, Sayana 2002, Padayachee & De Jager 2015, Fowler & Mar 2017, Karya & Moertini 2013, Henderson et al 2013, Chen 2011)

Jakšić (2009) stated various tools and techniques based on computers used in audit processes can be used. Thanks to the use of information technologies in audit processes, internal controls can be verified, records can be accessed and processes can be completed with high efficiency. The most important computer-assisted audit techniques are:

1. Test data, 2. Integrated testing facility, 3. Parallel simulation and 4. Online audit monitor.

Bellino et al (2007) stated that the IT Application Control has control over the scope of individual business processes or application systems, including data orchestrations, segregation of business functions, balancing of transaction totals, transaction logging and error reporting. Testing application controls makes a positive contribution to time savings, increased audit quality, reduced costs, increased security, reduced risks, and efficiency. Application controls cover the following purposes:

- The correct, complete, authorized and correctness of the entered data,
- The data is processed as intended within a reasonable time frame,
- The stored data is correct and complete,
- The outputs are correct and complete,
- A record is kept to monitor the data process from input to storage and final output,

Figure 1. shows the key elements of focus for application audits from data input to data output by considering all the processes.

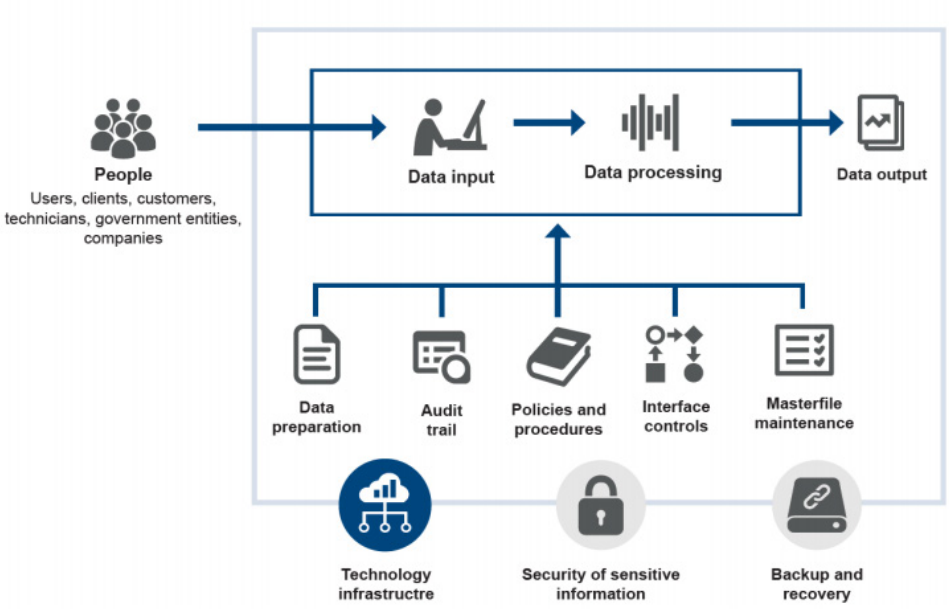

Figure 1. Key elements of focus for application audits

Source: Jordan Langford-Smith J., Aslam K., Tilbrook P., Bakhsh F., (2021), Western Australian Auditor General's Report, Application Controls Audits 2021, Office of the Auditor General Western Australia

Wood et al (2013) stated that General controls (see Figure 2) cover all business processes, business units, and the IT environment that includes application controls. Application controls are specific to a business process, and each business process supports a business unit. A given business process may support several business units. For publicly traded and other Sarbanes-Oxley compliant companies, the tests are suitable for both business processes and the IT environment. Consistent with the IT environment and business processes, financial reporting objectives, asset claims, completeness, rights and obligations, accuracy, limits and classifications must meet financial requirements.

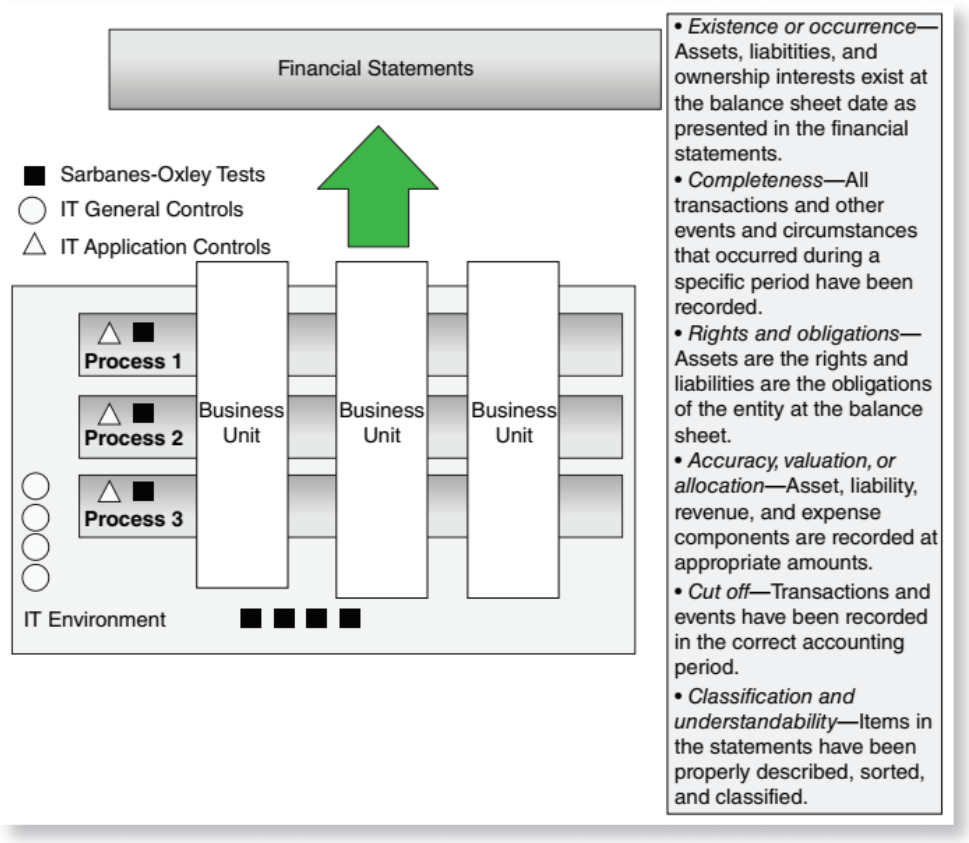

Figure 2. IT General and Application Controls
Source: Wood, J., Brown, W., & Howe, H. (2013). IT Auditing and Application Controls for Small and Mid-Sized Enterprises: Revenue, Expenditure, Inventory, Payroll, and More (Vol. 573). John Wiley & Sons.

3. IT Application Control Tests for a Manufacturing Company

3.1 Research Type and Approach

The aim of the research is to show the effect of the IT General Environment Control (ITGC) and IT Application control (ITAC) on the audit process and on audit evidence. For this aim, we have selected a company from the automotive industry. The Company uses information technology widely in its operations. The company's IT environment has a direct effect on the Company's strategies and business. The company's ERP system is SAP. We have performed ITGC and ITAC audits on the Company's data.

3.2 Analysis and Findings

Due to the fact that relying on application controls depends directly on the design and operating effectiveness of the ITGCs, IT General Control procedures have been performed for the company.

Our review of the IT General Controls covers the following areas:

Manage Access

Program change management controls.

Manage IT Operations

The work performed resorted to various methods of information gathering over the IT environment. These are:

- Meeting with Management,
- Analysis of the documentation provided, and
- Discussion of the key findings with management**.**

The result of the ITGCs risk procedures and results have been summarized in Table 4.

Table 4: ITGCs Test Procedures

IT process	**Risks**	**ITGC Tested**	**Results**
Manage Access	Users of the IT environment aren't the intended users due to inadequate authentication and security settings.	Passwords application and security configurations have been tested.	**Effective**
		Passwords to system resources and utilities and security configurations have been tested.	**Effective**
Manage Access	Users of the IT environment are not authorized.	User access to the application (creation/ modification) have been tested.	**Effective**
Manage Access	Unauthorized access to data. Critical actions launched by unauthorized people (configuration, development, access management…).	Access to privileged application has been tested.	**Effective**
		User accounts to system resources and utilities have been appropriately reviewed.	**Effective**
		User accounts to system resources and utilities (OS/DB) have been appropriately removed when no longer required.	**Ineffective**
Change Management Control	Programs in production are not secured permitting developers to move unauthorized or untested changes into the production environment.	Segregation of incompatible duties exists within the change management environment.	**Effective**
Change Management Control	New IT application programs or changes to the production IT application programs (including reports and interfaces) are not appropriate for the business or the IT environment.	Client openings have been tested.	**Effective**
Manage IT Operations	Issues with programs that cannot process to completion are not addressed or are addressed inappropriately.	Critical jobs of the IT application have been monitored.	**Effective**
Manage IT Operations	Hardware or software issues result in loss of data or the ability to accurately process that data.	Backup of the IT application has been performed and monitored.	**Effective**
		Incidents related to the IT application have been addressed in a timely manner.	**Effective**

Based on our review, we have not identified significant weaknesses which could significantly threaten IT reliability in respect to the production of financial information. As a consequence, we can rely on the IT General Controls of the IT environment. After relying on ITGCs, we designed and deployed critical controls based on the SAP. The Critical control and testing of ITAC testing procedures and results and the effect of the audit evidence have been summarized in Table 5.

Table 5: SAP Control Activity Test Procedures

Control Activity	**Testing procedure**	**Testing results /Effect of the Audit Evidence**
Manual journal entries should only be posted to document types which are configured in the SAP system.	We examined the configuration of the system, in order to verify that the settings found in the system correspond to those described in the definition of the control.	**Result: No exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can check the manual journal on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all entries. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
General Ledger (G/L) accounts in the SAP system are appropriately configured to only allow automatic postings.	G/L accounts which have been designated as automatic post only.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can check the automatic journal on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC Procedure, the auditor can check all automatic entries. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
Posting periods in the SAP system are configured to prevent the periods in which postings can be made to the general ledger.	We have analyzed the open/close posting periods transaction to ensure the correct and justified use of this transaction.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The cut-off risk is a high risk in the audit approach. The auditor can perform cut off testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all cut-off transactions. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit. By this way, the auditor can reduce the high risk to a standard risk.
G/L accounts in the SAP system are configured with the appropriate posting blocks and deletion flags.	We have analyzed the G/L account master data to determine if accounts have been appropriately defined as marked for deletion and/or blocked for posting.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor cannot perform any testing for deletion and posting transactions. With this ITAC procedure, the auditor can perform testing for these transactions. The audit evidence obtained by using this ITAC process is of higher quality. By this way, the auditor can reduce fraud risk.
One-time customer use is restricted.	We examined the configuration of the system, in order to verify that the settings found in the system correspond to those described in the definition of the control.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can perform testing for this procedure on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all restriction customers. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.

Table 5: SAP Control Activity Test Procedures		
Control Activity	**Testing procedure**	**Testing results /Effect of the Audit Evidence**
Customer master data modification is secured.	Ensure that all customer creations/modifications are secure and respect the standard procedure define by the group.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can perform testing for this procedure on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all customers that have been created comply with standard procedures. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
Copy controls have been configured in the SAP system to correctly copy quantity information from the (source) sales order document through to the (target) billing document: price and quantity.	We examined the configuration of the system, in order to verify that the settings found in the system correspond to those described in the definition of the control.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can perform testing for this procedure on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all order forms and billing documents. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
Over delivery is limited.	We have identified and justify all customers allowed to perform over deliveries in the system.	**Result: Exceptions noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** This ITAC control procedure shows that delivery notes are not limited. So, the auditor does not get more quality evidence and should perform more substantive testing for this risk**.**
Deliveries are systematically linked to valid orders.	We have verified that there are no outbound delivery documents with an impact on the G/L accounts that can be created without referring to a sales order document.	**Result: Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** This ITAC control shows that delivery notes are not systematically linked to valid orders So, the auditor does not get a higher quality of evidence and should perform more substantive testing for this risk.
Deliveries are systematically invoiced.	We have noted that every week, a report from SAP is extracted in order to monitor the deliveries not invoiced.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can perform testing for this procedure on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all invoices. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.

Table 5: SAP Control Activity Test Procedures

Control Activity	Testing procedure	Testing results /Effect of the Audit Evidence
Copy controls in the SAP system are configured to copy information from the (source) sales order document through to the (target) delivery document, ensuring crucial information (such as items and order requirements) is copied onto the delivery document.	We have reviewed the system configuration in order to ensure the consistency of the information between the sales document and the delivery document on quantity and price.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can't control all mathematical controls between the sales document and delivery document in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all invoices. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
Cut off is enforced (goods issue date / invoice date).	Report and processes are in place to analyze, monitor, share, alert and escalate open items. The report is extracted from SAP and all exceptions are justified.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The cut-off risk is a high risk in an audit approach. The auditor can perform cut off testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all cut-off transactions. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit. By this way, the auditor can reduce the high risk to a standard risk.
Due invoices list is monitored.	Report and processes in place to analyze, monitor, share, alert and escalate open items. The report is extracted from SAP and all exceptions are justified.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The Auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all due invoices. So, the audit evidence obtained by using this ITAC process is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
The provision for doubtful clients is calculated and reviewed.	Report from SAP to identify the provision for doubtful clients. At the end of the month the amount from doubtful clients is calculated and monitored.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The Auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all doubtful clients. So, the audit evidence obtained by using this ITAC process is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
Credit notes are blocked before posting.	No value in order to identify the documents with no preceding documents defined	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The Auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all credit notes. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.

Table 5: SAP Control Activity Test Procedures

Control Activity	**Testing procedure**	**Testing results /Effect of the Audit Evidence**
Account determination in the SAP system is configured to automatically post to the inventory GL account upon goods issued.	We have verified that the chart of accounts allowing automatic posting upon goods is associated with accounts beginning with "3".	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The Auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all automatic posts. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
Invoice tolerances in the SAP system are configured to prevent payment of an invoice where the price per unit exceeds the purchase order price per unit by an appropriately defined tolerance.	We have checked the table and verified that configured tolerances are in line with the company's procedures.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The Auditor can perform this testing on sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all invoice and purchase orders. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit**.**
Account determination in the SAP system is configured to the appropriate revenue general ledger account.	We have verified that the chart of accounts related to revenue begins with "7" Group.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The Auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all tolerances. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
Invoice tolerances in the SAP system are configured to prevent payment of an invoice where the quantity invoiced exceeds the goods receipt quantity by an appropriately defined tolerance.	We have verified that configured tolerances are in line with procedures.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The Auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all tolerances. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
Account determination in the SAP system is configured to automatically post to the liability suspense account (GR/IR) upon goods receipt and invoice receipt.	We have verified that GR/IR clearing accounts to which Good Receipt and Invoice receipt movement types are connected do not access manual entries.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check the liability suspense account. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.

Table 5: SAP Control Activity Test Procedures

Control Activity	Testing procedure	Testing results /Effect of the Audit Evidence
Upon entry of purchase invoices, the system automatically checks whether the invoice is already present in the system. In case of duplicates, the system will provide a warning message. The system does not allow the payment of blocked invoices.	Checking that for the vendors groups for in-scope entities, the double invoice check is activated.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check the liability suspense account. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
In case of litigation as a result of price differences, the invoice is recorded on reception of the invoice whatever the difference, and the difference is recorded in a specific account of purchases expenses #. The system automatically blocks the invoice and sends the invoice for approval.	Checking the parameterizing and performing tests of one related to: - Differences between Invoice and Purchase Order Rounding / minor differences within the invoice	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check liability price differences. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
Account determination in the SAP system is configured to ensure the appropriate inventory account is updated during goods receipt processing.	Verifying that stock accounts to which Good Receipt movement types are connected do not access manual entries.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check the inventory account. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
The invoices are automatically blocked in the system until the approval workflow is concluded.	We have performed standard configuration tests in SAP.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all automatically blocked invoices. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
The access to supplier master data (regarding IBAN changes) is restricted to the appropriate users.	Exhaustive analysis of users having performed suppliers IBAN changes during FY20.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check all supplier master data. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.

Table 5: SAP Control Activity Test Procedures		
Control Activity	**Testing procedure**	**Testing results /Effect of the Audit Evidence**
The SAP does not allow the payment of blocked invoices.	We have performed standard configuration tests in SAP.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can perform this testing on a sample base in a traditional audit approach. The sample base control does not give full assurance. With this ITAC procedure, the auditor can check blocked invoices. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedure is of higher quality than that obtained from a traditional audit.
The SAP does not allow the change of the due date by the person who prepare the payment proposal.	We have performed standard configuration tests in SAP.	**Result: No Exception noted** **Quality of audit evidence compared to traditional audit approach:** The auditor can't perform this testing in a traditional audit approach. With this ITAC procedure, the auditor can check blocked invoices. So, the audit evidence obtained by using this ITAC procedures is of higher quality than that obtained from a traditional audit.

As result of IT application control summarized in Table 5, we concluded that, IT application control is a great opportunity for auditors to improve their knowledge of the company and to reduce manual substantive testing that the auditor should perform. With ITAC procedures, the auditor can perform testing on all transactions instead of a sample base control. The auditor can take more quality data compared to a traditional audit approach. With the increase in the complexity of companies, performing manual substantive tests can be time-consuming for the auditor and cannot give sufficient reliable audit evidence for the auditor. With an IT Application Control audit, the auditor can provide more reliable, higher quality audit evidence.

4. Discussion

Parallel to these investments in IT, financial reporting processes have undergone serious changes. While financial reporting processes could be managed using a single application in the past, nowadays, all items that are based on financial statements have begun to be managed with different applications integrated into IT. In addition to the creation of all accounting records that the bases of financial statement items with different IT applications, factors such as the expansion and diversification of companies' operations have made it difficult to audit the accounting records with classical methods. In this study, using data on an automotive industry company, we have examined the effects of ITAC on an audit. Firstly, we have performed ITGC procedures on an ERP system. Based on our review on the IT general environment, we have not identified significant weaknesses which could significantly threaten IT reliability in respect to the production of financial information. Therefore, we concluded that, we can rely on the IT General Controls of the IT environment. After relying on the ITGC system, we have determined the critical business control of the ERP system, and we have performed an ITAC audit on those critical controls and we have collected audit evidence from the systems. We have concluded that ITAC and ITGC audit procedures provide stronger audit evidence with respect to the classic audit approach. IT application control is a great opportunity for auditors to improve their knowledge of the company and to reduce manual substantive testing that the auditor should perform. With the increase in complexity of companies, performing manual substantive testing can be time-consuming for the auditor and cannot give sufficient reliable audit evidence for the auditor. In future studies, researchers can investigate the relationship between ITAC control and using artificial intelligence in audit procedures, which is a further step in audit methodology.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- N.K., A.A.S.; Veri Toplama- ; Veri Analizi/Yorumlama- N.K., A.A.S.; Yazı Taslağı- N.K., A.A.S.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- N.K., A.A.S.; Son Onay ve Sorumluluk- N.K., A.A.S.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.
Author Contributions: Conception/Design of Study- N.K., A.A.S.; Data Acquisition- N.K., A.A.S.; Data Analysis/Interpretation- N.K., A.A.S.; Drafting Manuscript- N.K., A.A.S.; Critical Revision of Manuscript- N.K., A.A.S.; Final Approval and Accountability- N.K., A.A.S.

References

Bellino, C., Hunt, S., & Wells, J. (2007). Auditing application controls. Altamonte Springs: IIA.

Chen, W., Smieliauskas, W. J., & Trippen, G. (2011, October). An audit evidence gathering model in online auditing environments. In *2011 IEEE International Conference on Systems, Man, and Cybernetics* (pp. 1448-1452). IEEE.

Fowler, R. B., & Mar, S. (2017). Application control testing: control reviews can help ensure critical software applications function effectively and securely. *Internal Auditor*, *74*(3), 18-20.

Henderson III, D. L., Davis, J. M., & Lapke, M. S. (2013). The effect of internal auditors' information technology knowledge on integrated internal audits. *International Business Research*, *6*(4), 147.

Jakšić, D. (2009). Implementation of computer assisted audit techniques in application controls testing. *Management Information Systems*, *4*(1), 9-12.

Jordan Langford-Smith J., Aslam K., Tilbrook P., Bakhsh F., (2021), Western Australian Auditor General's Report, Application Controls Audits 2021, Office of the Auditor General Western Australia

Karya, G., & Moertini, V. S. (2013). The Customization of the ISACA's Framework as an Audit Model for Large Scale (Enterprise) Web Applications. *ISICO 2013*, *2013*.

Padayachee, L. G., & De Jager, H. (2015). Integrated auditing-an internal audit perspective. *Southern African Journal of Accountability and Auditing Research*, *17*(2), 47-56.

Sayana, S. A. (2002). Auditing General and application controls. *Information Systems Control Journal*, *5*, 16-19.

Wood, J., Brown, W., & Howe, H. (2013). *IT Auditing and Application Controls for Small and Mid-Sized Enterprises: Revenue, Expenditure, Inventory, Payroll, and More* (Vol. 573). John Wiley & Sons.

Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute
2022, (66)
ISSN: 2602-3202, E-ISSN: 2667-6982

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

DOI: 10.26650/MED.1013615

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Endüstri 4.0 Döneminde Entelektüel Sermaye: Bilişim Sektörü Üzerine Bir Araştırma

Intellectual Capital in the Period of Industry 4.0: A Research on the Information Sector

İlknur Ergün[1], İrem Özcan[2]

[1]Öğr. Görevlisi Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Muratlı Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, İşletme Yönetimi Programı, Tekirdağ, Türkiye.
E-posta: iergun@nku.edu.tr
[2]Dr. Öğr. Üyesi, Haliç Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye.
E-posta: iremozcan@halic.edu.tr

ORCID: İ.E. 0000-0002-4958-4815; İ.Ö. 0000-0002-0991-3848

ÖZ

Çağımızda yaşanan dijital dönüşüm, bilişim teknolojilerini kullanarak faaliyet gösteren işletmelerin sayısını ve etkinliğini önemli ölçüde arttırmıştır. Bilişim sektöründe faaliyet gösteren bu işletmelerin defter değeri ile piyasa değeri arasındaki fark entelektüel sermaye olarak açıklanmaktadır. Çalışmanın amacı, Borsa İstanbul (BİST) bilişim sektöründe işlem gören işletmelerin entelektüel sermayelerinin oluşup oluşmadığını tespit ederek, tutarını ölçmektir. Türkiye'de 2018 yılından itibaren Endüstri 4.0 yol haritasının oluştuğu ve işletmelerin bu konudaki farkındalıklarının arttığı düşünülerek, işletmelerin 2018, 2019, 2020 yıllarına ait finansal tablo verileri, hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi ile analiz edilmiştir. Analize konu olan 18 işletmenin 3'ü yöntemin gerektirdiği şartları sağlamadığından analiz dışı bırakılmış ve 15 işletme için entelektüel sermaye değeri hesaplanabilmiştir. Elde edilen sonuçlar önceki çalışmalar ile karşılaştırıldığında, bilişim sektöründe, entelektüel sermaye değerinin önemli ölçüde artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bu değişimde Endüstri 4.0 uygulamalarında entelektüel sermayenin katkısının artmasının etkili olduğu sonucuna varılmıştır.
Anahtar kelimeler: Endüstri 4.0, Entelektüel Sermaye, Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi

ABSTRACT

This era's digital transformation has significantly increased the number and effectiveness of enterprises using information technologies (IT) to operate. The difference between an IT enterprise's book value and market value is explained as intellectual capital. The study aims to determine whether the intellectual capital is higher for the enterprises traded in the Borsa İstanbul (BIST) stock exchange's information sector and calculate the amount. Considering that the Industry 4.0 roadmap was devised in Turkey in 2018 and the awareness of enterprises regarding this issue has increased, the financial statement data of enterprises in 2018, 2019 and 2020 have been analyzed using the calculated intangible value method. Of the 18 enterprises, 3 did not meet the analysis requirements and were excluded, so the intellectual capital value was for 15 enterprises. When the results were compared with those of previous studies, the value of intellectual capital in the IT sector increased significantly. Thus, it was concluded that in this change, the increase in the contribution of intellectual capital in Industry 4.0 applications are effective.
Keywords: Industry 4.0, Intellectual Capital, Calculated Intangible Value Method

Başvuru/Submitted: 22.10.2021 **Revizyon Talebi/Revision Requested:** 15.12.2021 **Son Revizyon/Last Revision Received:** 23.12.2021 **Kabul/Accepted:** 27.12.2021

Sorumlu yazar/Corresponding author: İlknur Ergün / iergun@nku.edu.tr

Atıf/Citation: Ergun, I. ve Ozcan, I. (2022). Endüstri 4.0 döneminde entelektüel sermaye: bilişim sektörü üzerine bir araştırma. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute, 66*, 79-94. https://doi.org/10.26650/MED.1013615

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Extended Abstract

In the develepoment that started with the Industrial Revolution, the growth of science and technology, globalization, the introduction of the internet into the mainstream, and digital transformation, Industry 4.0 applications have profoundly affected all areas of life. At present, when the world has become a global market, competition among enterprises has reached destructive dimensions. The prerequisite of competition and sustainability is the ability to effectively manage intellectual capital, accepted as the output of Industry 4.0 (Yıldız and Genç, 2019: 39). In the traditional approach, the competitive advantage of enterprises is associated with the effective use of material resources; however, in the Industry 4.0 era, the focus is on the effective use of intellectual capital to increase enterprises' competitiveness (Ramanova et al.,2017: 141).

Although there is no general definition, Stewart (1997) defines intellectual capital as "the sum of everything the employees of the enterprise know and everything which gives a competitive advantage in the market", Brooking (1997) defines it as "the difference between the book value of an enterprise and the value that is ready to be paid to that enterprise in the market" (Yılmaz, Şahin ve Güler, 2005: 94).

The market value of the companies enjoying top ranks globally is significantly higher than their book value; this difference is due to intellectual capital. However, intellectual capital is excluded from the financial statements of enterprises although it is quite valuable which is a subject of criticism. One sectors where intellectual capital is the most intense is that of information technologies (IT). After digital transformation and Industry 4.0 applications; IT companies rank as some of the biggest enterprises in the world (Derdiyok, Doğru and Ünal, 2020: 17-18). For this reason, it is essential to calculate our country's intellectual capital made in the IT sector and determine its development over the years.

Although there is no accepted method for calculating intellectual capital, various methods have been employed to attempt it. These methods comprise two groups (Pazarçeviren and Kaya, 2018: 334):

a) Methods used to calculate intellectual capital at the business level

b) Methods used to calculate intellectual capital by dividing it into its components

"The Calculated Intangible Value" method, one of the measurement methods at the enterprise level, has more advantages than other methods. Since it is based on audited financial statement data and the results are more realistic and comparable than other methods, this method has been used in the application of this study (Stewart 1997; Pazarçeviren and Kaya, 2018).

The study aims to analyze intellectual capital, which has increased in importance during the Industry 4.0 period, through the financial statement data of the enterprises traded on the Borsa İstanbul (BIST) stock exchange's information sector. For this purpose, the intellectual capital of enterprises and the calculated intangible value method has been analyzed using the data of the end-of-period financial statements for 2018, 2019 and 2020. Of the 18 enterprises in the BIST IT sector, 3 were excluded from the evaluation because they remained below the industry average in terms of tangible asset earnings ratio. After calculating the weighted mean capital costs, the intellectual capital value was determined 15 for enterprises. While the results are comparable with previous studies, intellectual capital values in the IT sector have increased significantly. As such, this increase in the contribution of intellectual capital in Industry 4.0 applications was determined to be effective.

1. Giriş

Endüstri Devrimi 18. yy'da gerçekleşmiş ve çalışma koşulları ile ekonomik ve sosyal sistemleri tümden değiştirmiştir. Endüstri 1.0 olarak da adlandırılan bu devrimden itibaren, Endüstri 4.0'a uzanan süreçte yaşanan değişim başlangıçta yavaş ilerlerken, günümüzde baş döndüren bir hızla devam etmektedir. Endüstri 1.0 döneminde simge haline gelen iplik makinesinin, Avrupa dışına yayılması nerede ise 120 yıl sürmüşken, Endüstri 4.0 dönemine geçişi hızlandıran internetin tüm dünyaya yayılması 10 yıldan kısa sürede gerçekleşmiştir (Altuk Özden, 2018: 1641).

2000'li yılların başlarında sermaye liberizasyonu gerçekleşmiş ve bunun sonucunda dünyada artan yıkıcı rekabet koşulları, yüksek yaşam standartlarının varlığı, bilgi yoğun hizmet sektörü ihtiyaçları nedeni ile insan sermayesi etkinliğinin geliştirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Entelektüel sermayeye yapılan yatırımlar ile işletmeler rekabet edilebilirliği arttırmayı, müşterilerine farklı ve katma değeri yüksek olan ürün ve hizmetler sunmayı amaçlamaktadırlar (Mavridis, 2004: 138; İşseveroğolu ve Ercan, 2019: 116).

Otomasyon sisteminden dijitalleşmeye geçtiğimiz günümüzde yapay zeka, robotlar, üç boyutlu yazıcılar, nesnelerin interneti, siber fiziksel sistemler, makinaların hatta insanların yerini alarak Endüstri 4.0 olarak ifade edilen sanayi devrimi gerçekleşmiş ve hayatın her alanını tümden değişime zorlamıştır. Endüstri 4.0, ilk defa Almanya'da 2011 yılında ifade edilmiş ve birçok ülke tarafından benimsenmiştir. Sınırların ortadan kalkarak dünyanın küresel bir pazar haline geldiği günümüzde, işletmelerin müşterileri ellerinde tutmaları zorlaşmış, işletmeler arası rekabet yıkıcı boyutlara ulaşmıştır. Rekabetin ön koşulu ise Endüstri 4.0'ın çıktısı kabul edilen somut varlıkları değil somut olmayan varlıkları etkin yönetebilme becerisi olmuştur (Yıldız ve Genç, 2019: 39). Bu rekabet ortamında işletmelerin ve ülkelerin varlıklarını sürdürebilmeleri, başarılı olabilmeleri için dünyadaki bu gelişmeleri yakından takip etmeleri bir zorunluluk haline gelmiştir.

Günümüzün toplumlarının, bilgi toplumlarına yönelişi ile birlikte entelektüel sermaye de dikkat çeken bir unsur haline gelmiştir. Ancak işletmeler için son derece önemli hale gelen entelektüel sermaye işletme varlıkları arasında raporlanamazken, işletme değeri ve entelektüel sermaye arasında ilişkiyi tespit etmek amacı ile pek çok çalışma yapılmıştır. Günümüzde değer yaratan, zenginliğin yeni kaynağı olan ve bilgi varlığı şeklinde isimlendirilen entelektüel varlıkların ölçümü bir zorunluluk haline gelmiştir (Aslanoğlu ve Zor, 2006: 152).

Ülkemizde 2017 yılından itibaren Bilim, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın duyuru ve çalışmaları sayesinde Endüstri 4.0 bilincinin ve farkındalığının arttığı düşünülmektedir (Yüksel ve Şener, 2017: 299; Kesbiç, 2020: 205). Endüstri 4.0 süreci ile ilgili yol haritasının, devlet eliyle 2018 yılı başlarında oluşturulması, işletmelerin bu konudaki farkındalığının artmasında önemli rol oynamıştır. Maddi olmayan varlıklar içerisinde yer alan ancak finansal tablolarda raporlanmayan entelektüel sermaye ise Endüstri 4.0'ı gerçekleştirmek için itici güç olmuştur. Bu perspektiften hareketle çalışma sorusu; "dünyada baş döndürücü bir hızla gelişen ve ülkemizde de etkileri görülen Endüstri 4.0 döneminde, bilişim sektöründe, finansal tablolarda raporlanmayan entelektüel sermaye varlığı değişim göstermiş midir?" şeklinde belirlenmiştir.

Çalışmada, BİST'te yer alan bilişim sektöründeki işletmelerin entelektüel sermayelerinin ölçülmesi ve önceki yıllarla karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Teknoloji şirketleri, sürdürülebilir rekabet avantajını, proaktif, yenilikleri takip eden bir yapı içerisinde devam ettirebilmektedirler. Endüstri 4.0 döneminde ve özellikle bilişim sektöründe yoğun olarak yer alan entelektüel sermayenin ölçülmesi önem arz etmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde entelektüel sermaye kavramı, Endüstri 4.0 ve entelektüel sermaye ilişkisi ile ölçme yöntemleri ele alınmıştır. Ardından entelektüel sermayenin ölçümü ile ilgili literatür çalışmasına yer verilmiştir. İnsan sermayesi, teknoloji sektöründe çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle çalışmanın uygulama bölümünde, BİST'te işlem gören bilişim işletmeleri seçilerek, hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi ile değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada, Endüstri 4.0 uygulamalarının etkilerini de tespit etmek amacıyla bu işletmelerin 2018-2020 arasındaki dönemlerine ait finansal tabloları analize konu edilmiş ve entelektüel sermayeleri hesaplanmıştır. Belirlenen döneme ait çalışma sonuçlarının önceki yıllarda gerçekleştirilen çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılmasının ulusal literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın son bölümünde ise sonuçlar değerlendirilmiştir.

2. Entelektüel Sermaye

Sanayi toplumlarında, etkinlik ve verimliliği arttırdığı ve değer yaratma sürecinde önemli oldukları için işletmelerin maddi varlıkları, maddi olmayan varlıklarına göre daha önemli bulunmuştur. Günümüzde ise bilgi ve teknolojiye dayalı bir üretim süreci etkin olduğundan işletmelerin fiziksel olarak finansal tablolarında görülmeyen varlıkları son derece önemli hale gelmiştir. Bazı işletmelerin sahip olduğu fiziksel varlıklarının defter değeri ile piyasa değeri arasında dikkat çeken farklar olduğu görülmektedir. Entelektüel sermaye adı verilen ve işletmenin varlıkları arasında raporlanamayan bu değerler, işletmelerin kâr yaratma potansiyelini etkileyerek, piyasa değerlerini yükseltmektedir. Entelektüel sermayenin ölçülerek görünür hale gelmesi, finansal tablo kullanıcıları açısından işletme ile ilgili verecekleri kararlarda büyük önem taşımaktadır. Endüstri 4.0 döneminde entelektüel sermaye daha değerli hale gelmiştir.

2.1. Entelektüel Sermaye Kavramı

Bilgi toplumuna geçişle birlikte, işletmelerin piyasa değerinde görünmeyen bazı değerlerin de yer aldığı ve bunların entelektüel sermaye olarak ifade edildiği görülmektedir (Yılmaz ve ark., 2005: 94). Ancak entelektüel sermaye için genel kabul görmüş bir tanım vermek mümkün değildir. Bu kavram ilk defa John Kenneth Galbrath tarafından 1969 yılında kullanılmıştır (Barut, Karabayır ve Torusdağ, 2019: 170). Stewart (1997), entelektüel sermayeyi "işletmeye piyasada rekabet üstünlüğü kazandıran, işletme iç paydaşlarının bildiği her şeyin toplamı" şeklinde tanımlarken, Brooking (1997), "bir işletmenin defter değeri ile piyasada o işletme için ödenmeye hazır olan değer arasında oluşan farktır" şeklinde tanımlamıştır (Yılmaz, Şahin ve Güler, 2005: 94).

Sullivan'a göre, kâra dönüşebilen bilgi entelektüel sermaye olarak ifade edilmektedir. Kâra dönüşen bilgi ise beşerî ve entelektüel sermayeyi içermektedir. İşletme çalışanlarının yetenek, yatkınlık, bilgi birikimi ve teknik bilgileri insan sermayesini oluşturmaktadır. Çalışanlar, işletme hiyerarşisi içerisinde sahip oldukları bu potansiyeli verimli olarak kullanabilecekleri pozisyonlarda bulunmalıdırlar. İşletme tarafından beşerî sermayenin bu potansiyeli korunup, işletme kültürü içerisine yerleştirildiği zaman entelektüel sermaye yaratılmaktadır. Bu sağlandığı zaman işletmeler ihtiyaç duydukları bilgi ve yetenek için o bilgiye sahip kişiler yerine işletme içerisinde var olan entelektüel sermayeyi kullanabilirler (Garavan, Morley, Gunnigle ve Collins, 2001: 50).

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC) ise maddi olmayan varlıkları entelektüel sermaye olarak ifade etmiş ve üretim hakları, ticari marka, patent, telif hakları, lisanslar, formüller ve bilgisayar yazılımları gibi soyut kavramların bütünü olarak tanımlanmıştır (Ulf, 1997; Koç ve Avcı, 2020: 378). Ancak entelektüel sermaye, bileşenlerinin değerinin makul bir biçimde ölçülememesi, kontrol edilememesi ve diğer varlıklardan ayrılamaması nedeni ile Uluslararası Finansal Raporlama Standartları gereğince muhasebeleştirilme kriterlerini sağlamadığından aktifleştirilememektedir (İşseveroğlu ve Ercan, 2019: 113).

Entelektüel sermayenin genel bir tanımı olmasa da yapılan literatür incelemesinde kavramın genel olarak üç unsuru içerdiği görülmektedir. Bunlar; insan ve müşteri sermayesi ile yapısal sermaye ve müşteri sermayesi olarak belirtilmektedir.

İnsan Sermayesi: Çalışanların kendilerine verilen görev ve sorumlulukları yerine getirirken, sahip oldukları, yaratıcılık, bilgi ve yeteneklerinin bütünüdür. Kişinin doğal yeteneği, eğitimi ve tecrübeleri sonucunda kendisinin sahip olduğu bir değer olduğundan işletme bunu sahiplenemez (Çetin, 2005: 361-362).

Yapısal Sermaye: İşletmenin iskeleti olup, onun ayakta durmasını sağlamaktadır. Kısaca çalışanların eve döndükleri zaman yanlarında götüremeyip, işletmede bıraktıklarının tümü olarak ifade edilmektedir. Yapısal sermayenin, yönetim felsefesi, örgüt kültürü, yönetim süreçleri, bilgi teknolojisi sistemi, örgütsel ilişki ağları ile finansal ilişkiler şeklinde sıralanan altı unsuru vardır. Yapısal sermayenin en önemli görevi örgüte, sahip olunan insan sermayesinden maksimum fayda sağlayacak işlerliği kazandırmaktır (Eren ve Akpınar, 2004:10).

Müşteri Sermayesi: İşletmelerin, müşterileri, tedarikçileri ve toplumun geri kalan kesimi ile ilişkisinin değeri olup, onların işletmeye olan bağlılıklarını ifade etmektedir. Entelektüel sermaye unsurları içerisinde değeri en belirgin unsurdur.

Günümüzde işletmeler, kârlarını arttırabilmek için müşterileri memnun etme çabası içerisindedirler (Yörük ve Erdem, 2008: 399-400).

2.2. Endüstri 4.0 Döneminde Entelektüel Sermaye

Küreselleşmenin egemen olduğu günümüzde, bilginin gücü ile işletmelerin rekabet gücü değişmiş, sürdürülebilirliği sağlamanın ve başarının en önemli unsuru bilgi haline gelmiştir. Geleneksel işletmelerde, daha fazla üretip, daha çok kâr etmek amaçlanırken, modern işletmelerde müşteri taleplerini karşılayabilmek için daha çok bilgiye sahip olmak temel amaç haline gelmiştir (Yıldız ve Genç, 2020: 15). Geleneksel yaklaşımda işletmelerin rekabet avantajı maddi kaynakları etkin kullanma ile ilişkilendirilirken, Endüstri 4.0 döneminde işletmelerin rekabet gücünü arttırmak için entelektüel sermayeyi etkin kullanmak üzerine odaklanılmaktadır (Romanova, Berg ve Matveeva, 2017: 141).

Entelektüel sermaye, uzmanlık bilgisi, teknoloji ve ilişki ağlarını içeren maddi olmayan varlıklara büyük önem vermiştir. Entelektüel sermaye, kurumsal performansın ve değer yaratmanın ana kaynağı ve itici gücü olarak tanımlanmıştır. Dördüncü sanayi devrimi öncelikle yeni bir bilgi ve sosyal ağ modeli gerektirmektedir. Bu durumda, yeni çevre ve yaşanan değişimlere adapte olmak için bilgi inovasyonu çok ihtiyaç duyulan bir hale gelmiştir. Maddi olmayan varlıklar içerisinde yer alan entelektüel sermaye bazlı yaklaşım, Endüstri 4.0'ı gerçekleştirmek için organizasyonlara yardımcı olmaktadır (Cabrita, Cruz-Machado ve Duarte, 2019: 2).

İşletmelerin üretim için gerekli kaynaklara sahip olması rekabet üstünlüğü sağlaması için yeterli olmayıp bunları etkin bir şekilde kullanabilme yeteneğinin olması da önemlidir. Bu yeteneklerin diğer işletmelerden farklı olup, değerli olması, nadir olması, ikamesinin olmaması ve taklit edilememesi son derece önemlidir. Bu özellikler işletmelere rekabet avantajı sağlayan özellikler olup entelektüel sermayenin kullanım becerisi olarak da adlandırılmaktadır. Günümüzde bir işletmenin entelektüel becerisi ne kadar güçlü ise yenilik yapabilme yeteneği de o denli güçlü olmaktadır (Yıldız ve Genç, 2019: 41). Dördüncü Sanayi Devrimi döneminde entelektüel sermaye, işletmelerin rekabet gücü açısından en önemli faktör olmuştur. Geleneksel üretimde rekabet avantajı sağlayan maddi kaynakların yerini entelektüel sermaye almıştır (Kesbiç, 2020: 187).

Endüstri 4.0 ile yaşanan dijital dönüşüm, işletmelerin düşük değerli varlık yapısı ile çok yüksek piyasa değerine ulaşmasına olanak vermiştir. Ağustos 2020 verilerine göre dünyanın en büyük teknoloji şirketlerinden Apple şirketinin piyasa değerinin defter değerine oranı (PD/DD) 25.6 olup, piyasa değeri 1.850 milyar dolardır. Amazon şirketi 1.510 milyar dolar piyasa değeri ile dünya genelinde en büyük şirketler arasında önde gelmektedir. Şirketin PD/DD oranı 20.5 olup hisselerinin fiyat kazanç (F/K) oranı 116.1'dir. Bu şirketlerin defter değeri ve piyasa değeri arasında oluşan önemli fark entelektüel sermayenin değeri ile açıklanmaktadır. Financial Times Global 500 listesinde en yüksek piyasa değerine sahip ilk 7 şirketin teknoloji şirketi olması, bu sektörde entelektüel sermayenin önemini ortaya koymaktadır (Derdiyok, Doğru ve Ünal, 2020: 17-18).

2.3. Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi

Fiziksel varlığı olmayan entelektüel sermayenin ölçülüp, finansal tablolarda maddi olmayan duran varlıkların içerisinde raporlanması için Türkiye Muhasebe Standartları 38'de belirtilen maddi olmayan duran varlık tanımının şartlarını sağlaması gerekmektedir. Standart uyarınca maddi olmayan duran varlığın muhasebeleştirilmesi için; söz konusu varlığın şerefiyeden ayrı belirlenebilmesi, geçmişte gerçekleşmiş birtakım olayların sonucu olarak işletme tarafından kontrol edilebilmesi, gelecekte işletmeye ekonomik yarar sağlaması, beklenen bu ekonomik faydanın muhtemel olması ve varlığın maliyetinin güvenilir bir biçimde ölçülebiliyor olması gerekmektedir (TMS 38, prg: 9-18). Entelektüel sermaye aşağıdaki nedenlerle maddi olmayan duran varlık olarak tanımlanamaz ve muhasebeleştirilemez;

a) "Belirlenebilirlik, kontrol ve gelecekteki ekonomik yararın varlığı" şartlarını sağlamadığı için maddi olmayan varlık tanımına girmemektedir,

b) Genel kabul görmüş bir ölçüm yöntemi ile maliyeti güvenilir biçimde ölçülemediğinden muhasebeleştirme kriterlerini sağlamamaktadır.

Ünlü yönetim bilimci Drucker'ın "ölçemediğinizi yönetemezsiniz" yönetim anlayışına göre işletmeler için çok değerli bir unsur olan entelektüel sermayenin ölçülmesi son derece önem arz etmektedir. Entelektüel sermayeyi ölçmenin işletmeye sağlayacağı birçok fayda bulunmaktadır. Bunların başlıcaları; yöneticiler açısından işletmede değer yaratan unsurların anlaşılması, işletme performansının değerlemesinde güvenilir bir değerleme aracı elde edilmesi ve finansal kaynak sağlarken, işletmelerin ödeme güçlerinin güvenilir bir biçimde tespit edilmesidir (Yörük ve Erdem, 2008: 400).

İşletmenin sahip olduğu entelektüel sermayenin önemi gittikçe artıyor olmasına rağmen, literatürde evrensel olarak genel kabul görmüş bir entelektüel sermaye ölçüm yöntemi bulunmamaktadır. Ancak işletmelerin gerçek değerini yansıtması açısından da son derece önemli olması nedeni ile entelektüel sermayeyi ölçmek için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemler iki grupta toplanmaktadır (Pazarçeviren ve Kaya, 2018: 334);

A- Entelektüel sermayenin işletme düzeyinde ölçülmesinde kullanılan yöntemler

- ✓ Piyasa Değeri ve Defter Değeri Oranı
- ✓ Piyasa Değeri ile Defter Değeri Arasındaki Fark
- ✓ Tobin'in Q Oranı
- ✓ Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer

B- Entelektüel sermayenin bileşenlerine ayrılarak ölçülmesinde kullanılan yöntemler

- ✓ Dengelenmiş Skor Kartı
- ✓ Skandia Pusulası
- ✓ Maddi Olmayan Varlıklar Cetveli
- ✓ Entelektüel Sermaye Endeksi
- ✓ Teknoloji Brokeri
- ✓ Entelektüel Katma Değer Katsayısı

Çalışmada, işletmelerin finansal tabloları dikkate alınarak, entelektüel sermayenin işletme düzeyinde ölçüldüğü yöntemlerden "hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi" kullanılmıştır. Bu nedenle entelektüel sermayenin bileşenlerine ayrılarak ölçülmesine ilişkin yöntemlere değinilmemiştir. Entelektüel sermayenin işletme düzeyinde ölçülmesinde kullanılan yöntemlerde yer alan hesaplamalar ve yöntemlerin birbirlerine göre üstün ve zayıf yönleri Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1: Entelektüel Sermayenin İşletme Düzeyinde Ölçülmesinde Kullanılan Yöntemlerin Karşılaştırılması

Yöntemler	**Piyasa Değeri ve Defter Değeri Oranı**	**Piyasa Değeri ile Defter Değeri Arasındaki Fark**	**Tobin'in Q Oranı**	**Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer**
Hesaplama	Piyasa Değeri / Defter Değeri	Piyasa Değeri -Defter Değeri	Q=Piyasa Değeri/ Varlıkların Yerine Koyma Maliyeti	7 aşamada gerçekleştirilir. 1; üç yıl için ortalama vergiden önceki kâr (VÖK) hesaplanır. 2; üç yıl için ortalama maddi varlık hesaplanır. 3; işletmelerin maddi varlık karlılığı hesaplanır. 4; sektörün maddi varlık karlılığı hesaplanır. 5; işletmelerin brüt ek kazançları hesaplanır. 6; işletmelerin net ek kazançları hesaplanır. 7; işletmelerin entelektüel sermayeleri hesaplanır

Üstün yönleri	-Hesaplamada kullanılan verilerin kolay elde edilebilir olması -Hesaplanmasının basit olması	Hesaplanmasının basit olması	-Denetlenmiş finansal tablo verilerine dayanması -Hesaplamada kullanılan verilerin kolay elde edilebilir olması -Daha gerçekçi ve karşılaştırılabilir sonuçlar vermesi
Zayıf yönleri	-İşletmenin piyasa değerini etkileyen faktörlerin çok çeşitli olması -Seçilen muhasebe politikalarının defter değerini etkilemesi - Sadece hisse senetleri borsada işlem gören işletmelere uygulanabilmesi	İşletmenin piyasa değerini etkileyen faktörlerin çok çeşitli olması	Karmaşık ve zaman alıcı olması
Kaynak: Stewart 1997; Pazarçeviren ve Kaya, 2018.			

Tablo 1'de sunulduğu üzere entelektüel sermayeyi işletme düzeyinde ölçen yöntemlerden hesaplanmış maddi olmayan değer yönteminin karmaşık ve zaman alıcı bir yöntem olmasına rağmen diğer yöntemlerle kıyaslandığında üstün yönleri daha fazladır. Denetlenmiş finansal tablo verilerine dayanması ve sonuçların diğer yöntemlere göre daha gerçekçi ve karşılaştırılabilir olması nedeni ile çalışmanın uygulamasında bu yöntem kullanılmıştır.

3. Literatür

Entelektüel sermayenin önemi anlaşılıp, finansal tablolarda yer almamasının sakıncaları anlaşılınca, entelektüel sermayenin ölçülmesi ve firma değeri üzerine etkileri konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Çalışmalarda farklı ölçüm yöntemleri kullanılırken, entelektüel sermayeyi işletme düzeyinde ölçen yöntemlerin ve özellikle "Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer" yönteminin tercih edildiği söylenebilir (Pazarçeviren ve Kaya, 2018: 336). Adı geçen yöntem ilk kez Stewart tarafından 1997 yılında açıklanmıştır. Yöntemin işleyişi yedi aşamada anlatılmıştır (Stewart, 1997: 254-255).

Uzay ve Savaş (2003), mobilya sektöründe faaliyet gösteren ve İSO 500'de yer alan şirketlerin 1999 ve 2001 yıllarına ait finansal tabloları üzerinde çalışma yapmışlardır. Çalışmada "Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer" yöntemi kullanılmış ve uygulama kapsamındaki şirketlerin entelektüel sermaye değerleri hesaplanmıştır. Bulunan değer ile şirketlerin defter değerleri ve net aktif toplamları arasındaki ilişki incelenmiş ve oransal olarak ifade edilmiştir. Sonuçta şirketlerin entelektüel sermaye açısından güçlendirilmeleri gerektiği ifade edilmiştir.

Kujansivu ve Lonnqvist (2007), Finlandiya Borsa'sında yer alan ve 11 endüstri kolunda faaliyet gösteren orta ve büyük ölçekli işletmelerin entelektüel sermaye değerini ve entelektüel sermayenin verimliliğini tespit etmek amacıyla 2001-2003 dönemini kapsayan bir araştırma yapmışlardır. Şirketlerin entelektüel sermaye değerini, Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer (CIV) Yöntemi ile verimliliğini ise Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi ile tespit etmişlerdir. Araştırmanın sonucunda CIV yöntemini uygulayarak, ortalama bir şirketin entelektüel sermaye değerinin 3.620.900 Euro olarak hesaplandığını, bunun da şirketlerin maddi duran varlıklarının defter değerinin yarısı kadar olduğunu ve entelektüel sermayenin elektronik sektöründe en yüksek olarak ölçüldüğünü açıklamışlardır. Ayrıca yaptıkları korelasyon analizi sonucunda, şirketlerin entelektüel sermayesinin değeri ve verimlilik arasında yakın bir ilişki olduğunu açıklamışlardır. Volkov ve Garanina (2007) ise 2001-2005 Rusya Borsası verilerine dayanarak seçtikleri şirketler üzerinde yaptıkları çalışmada, günümüzün bilgi tabanlı ekonomisinde, maddi olmayan varlıkların önemini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Seçilen 43 Rus şirketin finansal tabloları üzerinde Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemini uygulayarak, maddi olmayan varlık değerlerini hesaplamış, piyasa değeri üzerindeki etkisini ölçmüşlerdir. Çalışmanın sonucunda, Rus ekonomisinde maddi varlık yatırımlarının maddi olmayan varlıklara kıyasla çok daha kârlı olduğu tespit edilirken, geliştirilen modellerle varlıkların piyasa değeri ile hem maddi hem de maddi olmayan varlıkların temel değeri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Sundac ve Krmpotic (2009), işletmelerde değer yaratmak için kullanılacak bilgiyi temsil eden entelektüel sermayenin ölçümü için yeni yöntemler kullanılması gerektiğini savunan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada, Hırvatistan'da farklı sektörlerde faaliyet gösteren 4 büyük işletme üzerinde Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi uygulanmış ve maddi varlık getiri oranı daha yüksek olan işletmelerin diğerlerine oranla daha başarılı olduğu belirtilmiştir. Bu durumun maddi varlık yönetiminin başarısından kaynaklandığı vurgulanmıştır. Çalışmada uygulanan finansal oran analizlerinin

sonuçları ile Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi sonuçlarının paralellik göstermesi nedeni ile bu iki yöntemin tamamlayıcı olduğu vurgulanmıştır.

Zor ve Cengiz (2013), BİST'te yer alan enerji şirketlerinin üç yıllık finansal tablolarından faydalanarak, entelektüel sermayelerini ölçmüşlerdir. Çalışmada Piyasa Değeri (PD) / Defter Değeri (DD) Oranı ve Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi kullanılarak sonuçları karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda enerji şirketlerinin son üç yıllık ortalama PD / DD oranlarının 1,74 olduğu, 1990 yıllardan sonra Dow Jones Endeksinde oluşan ortalama PD/DD oranının ise 2 ile 5 arasında kademeli arttığı belirtilmektedir. Bu nedenle ülkemizdeki enerji piyasalarında entelektüel sermaye değerinin henüz tam anlamıyla fark edilmediği ve entelektüel sermayenin geliştirilmesine yönelik çabaların yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Bölükbaşı (2014) tarafından hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemini kullanarak, BİST'e kayıtlı sigorta şirketlerinin entelektüel sermaye değerini ölçmek amacıyla yapılan çalışmada bazı sigorta şirketlerinin sektör ortalamasının altında maddi varlıklara sahip olmalarına rağmen yüksek bir entelektüel sermaye değerine ulaştıkları tespit edilmiştir. Ancak sektör ortalamasının çok üstünde maddi varlığa sahip olan bazı şirketlerin ise entelektüel sermaye değerlerinin nispeten daha düşük olduğu görülmüştür. Pazarçeviren ve Kaya (2018) tarafından yapılan benzer bir çalışmada BİST'te Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sektörü'nde faaliyet gösteren şirketlerin 2014, 2015 ve 2016 yıllarına ait entelektüel sermaye değerlerini tespit etmek amaçlanmıştır. 10 şirketin entelektüel sermayeleri hesaplanırken diğerlerinin entelektüel sermayelerini etkin kullanamamaları nedeniyle hesaplama yapılamamıştır.

Mondal (2016), işletmelerin entelektüel sermaye performansı ile entelektüel sermaye değerleri arasındaki ilişkiyi ölçtüğü çalışmasında Hindistan'da faaliyet gösteren 50 adet yazılım ve ilaç şirketi üzerinde bir analiz gerçekleştirmiştir. Entelektüel sermaye performansının ölçümü için entelektüel katma değer katsayısı yöntemi ve Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi uygulanmıştır. Ampirik bulgular, işletmelerin entelektüel sermayelerinin etkin yönetiminin entelektüel sermaye performansının değerini artırabileceğini göstermiştir.

Uyrun ve Bilici (2020) ise BİST'e kayıtlı 12 adet turizm şirketinin üç yıllık finansal tablolarında aynı yöntemi kullanarak yaptıkları çalışmada sadece 5 şirketin entelektüel sermaye değerini ölçmüşlerdir. Diğer şirketler hesaplamadaki bazı kısıtlamalar dolayısı ile analiz dışında bırakılmıştır. Çalışma sonucunda VÖK oranları yüksek, ancak maddi varlıkları kısmen düşük olan işletmelerin entelektüel sermayelerinin yüksek çıktığı belirlenmiştir.

Akyüz (2021), BİST bünyesinde işlem gören orman ürünleri sanayi sektörünü incelenmiştir. Hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada 2017-2018-2019 yılları değerlendirilmeye alınmış ve çalışma sonucunda kâğıt ve kâğıt ürünleri sanayi sektöründe 3, orman ürünleri ve mobilya sanayi sektöründe 2 işletmenin entelektüel sermaye konusunda başarılı bir konumda oldukları belirlenmiştir.

Ülkemizde, entelektüel sermayenin yoğun olduğu sektörlerden teknoloji sektöründe çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Kayalı, Yereli ve Ada (2007), "Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi" ile İMKB'de işlem gören teknoloji şirketlerinin firma değerini belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmalarında, ülkemizdeki teknoloji şirketlerinin çalışmanın yapıldığı dönemde henüz entelektüel sermayenin önemini kavrayamadıkları ve bu nedenle firma değerlerinim olduğundan daha düşük belirlendiğini tespit etmişlerdir. Kendirli ve Konak (2015), BİST'te faaliyetlerini sürdüren 12 bilişim şirketinin 2008 ve 2012 yıllarını kapsayan 5 yıllık piyasa ve muhasebe verileri ile Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemini dikkate alan bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Şirket performansı ve verimlilik değişkenleri ile analizde kullanılan sermaye entelektüel sermaye unsurlarından insan sermayesi arasında istatiksel açıdan anlamlı ve pozitif ilişki tespit etmişlerdir. Kuğu (2016) ise BİST'te yer alan teknoloji sektöründeki 14 bilişim şirketinin, 2013,2014,2015 yıllarına ait finansal verileri ile Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemini kullanarak entelektüel sermayelerini ölçmüştür. Çalışmanın sonucunda 14 şirketin sadece 3 tanesinde entelektüel sermaye oluştuğu, 9 şirketin ortalamanın altında maddi duran varlık kârlılığı elde ettiği ve 2 şirketin ise dönemler itibarı ile zarar ettiği tespit edilmiştir. Araştırmaya konu olan şirketlerin bazılarının sadece üretim, bazılarının ticaret ve diğerlerinin sadece yazılım konuları üzerine faaliyet göstermesinden dolayı maddi duran varlıkları ile

maddi olmayan duran varlıklarında büyük farklılıklar olmasının sonuçlar üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir. İşseveroğlu ve Ercan (2019) da entelektüel katma değer katsayısı yöntemi ile BİST'te faaliyet gösteren 15 bilişim şirketinin 2008-2017 yılarını kapsayan 10 yıllık mali tabloları ile entelektüel sermaye unsurlarının kârlılık ve verimlilik üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda kârlılık üzerinde önemli etki tespit edilirken verimlilik üzerindeki etkinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

4. Metodoloji

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı, kapsamı, yöntemi ve elde edilen bulgular açıklanmıştır.

4.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışma ile BİST'e kayıtlı ve bilişim sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin 2018, 2019 ve 2020 yılları dönem sonu finansal tablolarındaki bilgiler kullanılarak entelektüel sermayelerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Çalışma BİST'te işlem gören ve teknoloji sektöründe faaliyet gösteren bilişim işletmelerini kapsamaktadır.

Analiz için veriler, Kamuyu Aydınlatma Plaftormu'nda yayımlanan dönem sonu bağımsız denetim raporlarından elde edilmiştir. Entelektüel sermaye ölçümünde sıklıkla kullanılan ve işletme düzeyinde ölçüm yapan hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi kullanılmıştır.

4.2. Bulgular

Çalışmada analize dâhil edilen işletmelerin 2018, 2019 ve 2020 yıllarına ait dönem sonu finansal tabloları incelenmiştir. 7 aşamada gerçekleştirilen "Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yönteminin" aşamaları tablolar yardımı ile sunulmuştur. İlk aşamada öncelikle analize dâhil edilen dönemlerde tespit edilen vergiden önceki kâr (VÖK) ve maddi varlıklarının ortalamaları hesaplanmıştır. Ardından VÖK ortalamaları ile maddi varlık ortalamaları oranlanarak maddi varlık kazanç oranı tespit edilmiştir. Tablo 2'de, BİST'e kayıtlı ve çalışma kapsamında yer alan bilişim işletmelerinin isimleri, BİST kısaltmaları ile şirketlerin, kullanılan yöntem gereğince hesaplanan üç yıllık VÖK ortalamaları, maddi varlık ortalamaları ve maddi varlık kazanç oranları yer almaktadır.

Tablo 2: 2018-2020 Yıllarına Ait VÖK Ortalamaları, Maddi Varlık Ortalamaları ve Maddi Varlık Kazanç Oranları

	BIST Kısaltması	**VÖK Ortalaması (a)**	**Maddi Varlık Ortalaması (b)**	**Maddi Varlık Kazanç Oranı (a / b)**
Arena Bilgisayar Sanayi ve Ticaret A.Ş.	ARENA	48.276.437	5.432.927	8,886
Plastikkart Akıllı Kart İletişim Sistemleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	PKART	9.018.383	20.398.319	0,442
Datagate Bilgisayar Malzemeleri Ticaret A.Ş.	DGATE	34.398.279	342.889	100,319
Fonet Bilgi Teknolojileri A.Ş.	FONET	18.651.174	6.696.556	2,785
Logo Yazılım Sanayi ve Ticaret A.Ş.	LOGO	92.663.596	30.052.136	3,083
Smartiks Yazılım A.Ş.	SMART	5.635.083	769.909	7,319
Link Bilgisayar Sistemleri Yazılımı ve Donanımı Sanayi ve Ticaret A.Ş.	LINK	10.517.006	346.608	30,343
Despec Bilgisayar Pazarlama ve Ticaret A.Ş.	DESPC	22.987.302	240.678	95,511
Armada Bilgisayar Sistemleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	ARMDA	27.035.578	9.745.479	2,774
ARD Grup Bilişim Teknolojileri A.Ş.	ARDYZ	38.375.358	5.900.362	6,504
Papilon Savunma-Güvenlik Sistemleri Bilişim Mühendislik Hizmetleri İthalat İhracat Sanayi ve Ticaret A.Ş.	PAPIL	17.335.352	833.659	20,794
Escort Teknoloji Yatırım A.Ş.	ESCOM	2.840.963	79.236	35,854
Kafein Yazılım Hizmetleri Ticaret A.Ş.	KFEIN	25.534.429	4.433.503	5,759
Kron Telekomünikasyon Hizmetleri A.Ş.	KRONT	8.379.430	5.070.789	1,652
Netaş Telekomünikasyon A.Ş.	NETAS	-118.801.056	114.818.284	-1,035
Alcatel Lucent Teletaş Telekomünikasyon A.Ş.	ALCTL	31.515.425	6.952.650	4,533
İndeks Bilgisayar Sistemleri Mühendislik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	INDES	181.020.398	40.095.207	4,515
Karel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	KAREL	115.927.928	111.622.378	1,039
SEKTÖR ORTALAMASI		31.739.504	20.212.865	

Tablo 2'de yer aldığı üzere en yüksek VÖK ortalamasına sahip işletmeler sırasıyla INDES, KAREL ve LOGO'dur. NETAS'ın VÖK ortalaması negatif hesaplanmıştır. En yüksek maddi varlık ortalamasına sahip işletme NETAS ve en düşük maddi varlık ortalamasına sahip işletme ise ESCOM'dur. VÖK ortalaması ile maddi varlık ortalamasının oranlanması ile hesaplanan maddi varlık kazanç oranı yalnızca NETAS için negatif bulunmuştur. En yüksek maddi varlık kazanç oranına sahip işletme ise DGATE'dir. Tablo 2'de ayrıca sektöre ait ortalamalar da yer almaktadır. Buna göre sektörün VÖK ortalaması 31.739.504TL olup maddi varlık ortalaması ise 20.212.865TL'dir. Sektörün ortalama maddi varlık kazanç oranı aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır:

Sektör Maddi Varlık Kazanç Oranı= Sektörün VÖK Ortalaması/ Sektörün Maddi Varlık Ortalaması

1,57=31.739.504TL / 20.212.865TL

Sektörün maddi varlık kazanç oranı 1,57 olarak hesaplandığından, Tablo 2'de sunulduğu üzere PKART, NETAS ve KAREL sektör ortalamasının altında kalmıştır. Yöntem gereğince ilgili işletmeler sonraki aşamalarda değerlendirmeye alınmamıştır. Analizin bir sonraki aşamasında sektörün maddi varlık kazanç oranı ortalamasının üzerinde olan işletmeler için brüt ve net ek kazanç tutarları hesaplanabilmesi için öncelikle şirketlerin kazanç tutarı hesaplanmıştır.

Şirketlerin Kazanç Tutarı= İşletmelerin Maddi Varlık Ortalaması * Sektörün Maddi Varlık Ortalaması

Şirketlerin kazanç tutarının hesaplanmasının ardından VÖK ortalamaları ile kazanç tutarları arasındaki farkı gösteren brüt ek kazanç tutarları bulunmuştur. 2018, 2019 ve 2020 yılları için tüm işletmelerde %22 olarak kabul edilen vergi oranı dikkate alınarak vergi tutarları hesaplanmış ve brüt ek kazanç tutarlarından vergi tutarı çıkarılarak net ek kazanç tutarları bulunmuştur. İşletmelerin hesaplanan kazanç tutarları, brüt ek kazanç tutarları ve net ek kazanç tutarları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Brüt ve Net Ek Kazanç Tutarları

	Maddi Varlık Ortalaması (a)	Sektörün Maddi Varlık Kârlılık Oranı (b)	Kazanç Tutarı (a)*(b)	VÖK Ortalaması (c)	Brüt Ek Kazanç Tutarı (d) = (c) - (a)*(b)	Vergi Tutarı (e) = (d)*0,22	Net Ek Kazanç Tutarı (d) - (e)
ARENA	5.432.927	1,57	8.531.122	48.276.437	39.745.315	8.743.969	31.001.346
DGATE	342.889	1,57	538.425	34.398.279	33.859.854	7.449.168	26.410.686
FONET	6.696.556	1,57	10.515.350	18.651.174	8.135.824	1.789.881	6.345.943
LOGO	30.052.136	1,57	47.189.742	92.663.596	45.473.854	10.004.248	35.469.606
SMART	769.909	1,57	1.208.959	5.635.083	4.426.124	973.747	3.452.377
LINK	346.608	1,57	544.266	10.517.006	9.972.740	2.194.003	7.778.738
DESPC	240.678	1,57	377.928	22.987.302	22.609.374	4.974.062	17.635.312
ARMDA	9.745.479	1,57	15.302.960	27.035.578	11.732.618	2.581.176	9.151.442
ARDYZ	5.900.362	1,57	9.265.116	38.375.358	29.110.242	6.404.253	22.705.988
PAPIL	833.659	1,57	1.309.063	17.335.352	16.026.289	3.525.783	12.500.505
ESCOM	79.236	1,57	124.421	2.840.963	2.716.542	597.639	2.118.903
KFEIN	4.433.503	1,57	6.961.764	25.534.429	18.572.665	4.085.986	14.486.679
KRONT	5.070.789	1,57	7.962.470	8.379.430	416.960	91.731	325.229
ALCTL	6.952.650	1,57	10.917.485	31.515.425	20.597.940	4.531.547	16.066.393
INDES	40.095.207	1,57	62.959.999	181.020.398	118.060.399	25.973.288	92.087.111

Tablo 3'e göre brüt ek kazanç tutarı en yüksek işletme INDES, en düşük işletme ise KRONT'dur. Aynı zamanda INDES en yüksek maddi varlık ortalamasına sahip işletmedir. Brüt ek kazanç tutarından vergi tutarı düşüldükten sonra bulunan net ek kazanç tutarında en yüksek değere sahip işletme değişmemiş ve INDES olmuştur. Analizin son aşamasında işletmelerin net ek kazanç tutarları ortalama sermaye maliyetlerine bölünerek entelektüel sermayeleri hesaplanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin (AOSM) belirlenmesi için aşağıda yer alan formül kullanılmıştır.

AOSM = (Borç Oranı*Borç Maliyeti) + (Özsermaye Oranı*Özsermaye Maliyeti)

AOSM hesaplama formülünde yer aldığı üzere öncelikle işletmelerin borç oranları ve özsermaye oranları hesaplanmıştır. Ardından finansman giderlerinin borç tutarlarına bölünmesi ile borç maliyetleri bulunmuştur. Hesaplanmasında yaşanan zorluk nedeniyle ve elde edilen sonuçların karşılaştırılabilir olması amacıyla çalışmada, Tayfun Deniz Kuğu (2016) tarafından bilişim sektörü üzerine yapılan çalışmada kullanılan %20 özsermaye maliyeti esas alınmıştır. Son olarak işletmelerin ağırlıklı ortalama özsermaye ve borç maliyetleri hesaplanmış ve bu iki tutar toplanarak ağırlıklı ortalama sermaye maliyetleri (AOSM) bulunmuştur.

Tablo 4'te, işletmelerin özsermaye oranları ile özsermaye maliyetleri çarpılarak elde edilen ağırlıklı ortalama özsermaye maliyetlerini ve borç oranları ile borç maliyetleri çarpılarak elde edilen ağırlıklı ortalama borç maliyetleri yer almaktadır. Ağırlıklı ortalama özsermaye maliyetleri ve ağırlıklı ortalama borç maliyetlerinin toplanması ile hesaplanan AOSM, 2018, 2019 ve 2020 yılları için ayrı ayrı ve ilgili üç yıl için ortalama hesaplanarak gösterilmiştir.

Tablo 4: Ağırlık Ortalama Sermaye Maliyetleri

ARENA	Borç Tutarı (a)	ÖS Tutarı (b)	Kaynak Toplamı (c)	Borç Oranı (a) / (c)	ÖS Oranı (b) / (c)	Finansman Gideri (d)	Borç Maliyeti (d) / (a)	ÖS Maliyeti	AO ÖS Maliyeti	AO Borç Maliyeti	AOSM	2018-2020 AOSM
2018	540.727.047	368.288.239	909.015.286	0,595	0,405	29.143.746	0,054	0,20	0,081	0,032	0,113	
2019	747.583.679	444.651.315	1.192.234.994	0,627	0,373	41.860.268	0,056	0,20	0,075	0,035	0,110	0,112
2020	1.082.715.945	583.749.804	1.666.465.749	0,650	0,350	72.641.827	0,067	0,20	0,070	0,044	0,114	
DGATE												
2018	170.057.243	178.050.702	348.107.945	0,489	0,511	1.735.448	0,010	0,20	0,102	0,005	0,107	
2019	223.522.063	202.037.941	425.560.004	0,525	0,475	5.956.758	0,027	0,20	0,095	0,014	0,109	0,106
2020	323.943.235	187.214.883	511.158.118	0,634	0,366	14.703.162	0,045	0,20	0,073	0,029	0,102	
FONET												
2018	20.297.582	52.597.045	72.894.627	0,278	0,722	649.478	0,032	0,20	0,144	0,009	0,153	
2019	12.408.946	66.912.584	79.321.530	0,156	0,844	535.702	0,043	0,20	0,169	0,007	0,175	0,169
2020	13.859.317	94.871.675	108.730.992	0,127	0,873	559.537	0,040	0,20	0,175	0,005	0,180	
LOGO												
2018	244.584.638	318.573.563	563.158.201	0,434	0,566	11.239.814	0,046	0,20	0,113	0,020	0,133	
2019	381.131.266	394.601.006	775.732.272	0,491	0,509	12.931.385	0,034	0,20	0,102	0,017	0,118	0,123
2020	559.769.916	537.750.060	1.097.519.976	0,510	0,490	20.590.005	0,037	0,20	0,098	0,019	0,117	
SMART												
2018	45.798.130	27.610.410	73.408.540	0,624	0,376	2.140.151	0,047	0,20	0,075	0,029	0,104	
2019	-18.009.798	61.698.024	43.688.226	-0,412	1,412	2.132.449	-0,118	0,20	0,282	0,049	0,331	0,203
2020	16.105.637	65.214.841	81.320.478	0,198	0,802	1.086.028	0,067	0,20	0,160	0,013	0,174	
LINK												
2018	3.813.822	27.991.595	31.805.417	0,120	0,880	2.198.524	0,576	0,20	0,176	0,069	0,245	
2019	5.713.402	34.708.590	40.421.992	0,141	0,859	1.452.808	0,254	0,20	0,172	0,036	0,208	0,225
2020	5.886.251	45.506.631	51.392.882	0,115	0,885	2.377.972	0,404	0,20	0,177	0,046	0,223	
DESPC												
2018	42.021.959	77.437.579	119.459.538	0,352	0,648	7.314.831	0,174	0,20	0,130	0,061	0,191	
2019	73.143.160	77.889.984	151.033.144	0,484	0,516	3.892.197	0,053	0,20	0,103	0,026	0,129	0,146
2020	179.152.836	98.048.527	277.201.363	0,646	0,354	13.566.006	0,076	0,20	0,071	0,049	0,120	
ARMDA												

2018	644.014.741	229.391.064	873.405.805	0,737	0,263	45.592.256	0,071	0,20	0,053	0,052	0,105	
2019	829.977.390	272.497.757	1.102.475.147	0,753	0,247	43.016.045	0,052	0,20	0,049	0,039	0,088	0,088
2020	1.378.760.704	353.887.498	1.732.648.202	0,796	0,204	52.735.276	0,038	0,20	0,041	0,030	0,071	
ARDYZ												
2018	20.726.459	46.113.712	66.840.171	0,310	0,690	1.963.698	0,095	0,20	0,138	0,029	0,167	
2019	16.389.266	72.549.011	88.938.277	0,184	0,816	1.760.249	0,107	0,20	0,163	0,020	0,183	0,180
2020	20.661.817	173.520.977	194.182.794	0,106	0,894	1.998.937	0,097	0,20	0,179	0,010	0,189	
PAPIL												
2018	2.932.239	59.425.567	62.357.806	0,047	0,953	325.436	0,111	0,20	0,191	0,005	0,196	
2019	9.701.491	82.595.334	92.296.825	0,105	0,895	3.101.727	0,320	0,20	0,179	0,034	0,213	0,214
2020	4.563.388	90.063.303	94.626.691	0,048	0,952	4.198.091	0,920	0,20	0,190	0,044	0,235	
ESCOM												
2018	2.232.799	74.324.148	76.556.947	0,029	0,971	22.393	0,010	0,20	0,194	0,000	0,194	
2019	2.590.751	59.584.009	62.174.760	0,042	0,958	963.327	0,372	0,20	0,192	0,015	0,207	0,206
2020	3.259.768	92.792.234	96.052.002	0,034	0,966	2.215.387	0,680	0,20	0,193	0,023	0,216	
KFEIN												
2018	26.928.082	83.550.323	110.478.405	0,244	0,756	2.059.749	0,076	0,20	0,151	0,019	0,170	
2019	27.748.578	131.380.929	159.129.507	0,174	0,826	3.319.095	0,120	0,20	0,165	0,021	0,186	0,169
2020	98.381.581	228.821.324	327.202.905	0,301	0,699	3.518.254	0,036	0,20	0,140	0,011	0,151	
KRONT												
2018	13.663.928	41.668.657	55.332.585	0,247	0,753	2.739.561	0,200	0,20	0,151	0,050	0,200	
2019	25.309.815	51.678.075	76.987.890	0,329	0,671	2.169.758	0,086	0,20	0,134	0,028	0,162	0,180
2020	42.229.816	59.515.119	101.744.935	0,415	0,585	6.164.234	0,146	0,20	0,117	0,061	0,178	
ALCTL												
2018	352.156.069	299.490.883	651.646.952	0,540	0,460	5.344.135	0,015	0,20	0,092	0,008	0,100	
2019	513.457.651	298.649.422	812.107.073	0,632	0,368	11.160.621	0,022	0,20	0,074	0,014	0,087	0,086
2020	784.039.149	428.611.534	1.212.650.683	0,647	0,353	319.192	0,000	0,20	0,071	0,000	0,071	
INDES												
2018	1.143.235.394	495.031.892	1.638.267.286	0,698	0,302	90.917.387	0,080	0,20	0,060	0,055	0,116	
2019	1.848.431.009	568.307.841	2.416.738.850	0,765	0,235	97.134.616	0,053	0,20	0,047	0,040	0,087	0,096
2020	3.394.442.947	666.930.195	4.061.373.142	0,836	0,164	213.324.766	0,063	0,20	0,033	0,053	0,085	

Tablo 4'e göre üç yıllık AOSM ortalaması en yüksek işletme 0,225 ortalama ile LINK olmuştur. AOSM ortalaması 0,20'nin üzerinde olan diğer ilk diğer işletmeler sırasıyla PAPIL, ESCOM ve SMART olmuştur.

İşletmelerin ağırlıklı ortalama sermaye maliyetlerinin hesaplanmasının ardından yöntemin son aşamasına geçilmiştir. İşletmelerin net ek kazanç tutarları üç yıllık AOSM'ne bölünerek entelektüel sermayeleri hesaplanmıştır.

Tablo 5: Entelektüel Sermaye Değerleri

	Net Ek Kazanç	**AOSM**	**Entelektüel Sermaye**
	(a)	**(b)**	**(a) / (b)**
ARENA	31.001.346	0,112	276.797.733
DGATE	26.410.686	0,106	249.157.417
FONET	6.345.943	0,169	37.549.957
LOGO	35.469.606	0,123	288.370.784
SMART	3.452.377	0,203	17.006.781
LINK	7.778.738	0,225	34.572.167

DESPC	17.635.312	0,146	120.789.808
ARMDA	9.151.442	0,088	103.993.657
ARDYZ	22.705.988	0,18	126.144.380
PAPIL	12.500.505	0,214	58.413.575
ESCOM	2.118.903	0,206	10.285.935
KFEIN	14.486.679	0,169	85.719.995
KRONT	325.229	0,18	1.806.827
ALCTL	16.066.393	0,086	186.818.527
INDES	92.087.111	0,096	959.240.739
SEKTÖR ORTALAMASI			170.444.552

Tablo 5'e göre en yüksek entelektüel sermaye değeri INDES'e aittir. Bunu sırasıyla LOGO, ARENA ve DGATE takip etmektedir. KRONT ise sektördeki işletmeler arasında en düşük entelektüel sermaye oranına sahiptir.

5. Sonuç

Sanayi Devrimi ile başlayan Endüstri devrimleri, bilim ve teknolojinin gelişmesi, küreselleşme, internetin hayatımıza girmesi ve yaşanan dijital dönüşümün ardından Endüstri 4.0 uygulamaları ile ekonomik ve sosyal açıdan tüm toplumları etkilemiştir. Dünyanın küresel bir pazar haline geldiği günümüzde, işletmeler arası rekabet yıkıcı boyutlara ulaşmıştır. Rekabetin ve sürdürülebilirliğin ön koşulu ise Endüstri 4.0'ın çıktısı kabul edilen entelektüel sermayeyi etkin yönetebilme becerisidir. Dünyada piyasa değeri en büyük olan işletmelere bakıldığında, bu işletmelerin defter değerinin piyasa değerinden önemli ölçüde düşük olduğu görülmektedir. Bu farkın ise entelektüel sermayeden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Ancak çok değerli olmasına rağmen entelektüel sermayenin işletmelerin finansal tablolarında yer almaması eleştiri konusu olmaktadır. Entelektüel sermayenin en yoğun olduğu sektörlerden biri de bilişim sektörüdür. Dijital dönüşüm ve Endüstri 4.0 uygulamalarının ardından dünyadaki dev şirketler sıralamasında en üst sıralarda bilişim şirketleri yer almaktadır. Bu nedenle ülkemizde de bilişim sektöründe yaratılan entelektüel sermayenin görünür hale gelmesi açısından ölçülmesi ve yıllar itibari ile gelişimi önem arz etmektedir.

BİST'e kayıtlı bilişim sektöründe faaliyet gösteren 18 işletmenin entelektüel sermayelerinin ölçüldüğü çalışmada, işletme ve sektörün yıllar itibariyle ortalamalarını esas alan ve etkili bir ölçüm yöntemi olan hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi kullanılmıştır. VÖK ortalaması ile maddi varlık ortalamasının bölünmesi suretiyle ortaya çıkan maddi varlık kazanç oranı hem işletme hem de sektör bazında hesaplanmıştır. Sektörün maddi varlık kazanç oranı ortalamasının altında kalan PKART, NETAS ve KAREL değerlendirme dışı bırakılarak analize 15 işletme ile devam edilmiştir. Hesaplanmış maddi olmayan değer yönteminin kuralı gereğince VÖK'ü negatif olan işletmelerin de analiz dışı bırakılması gerekmektedir. Ancak çalışmada NETAS dışında negatif VÖK'e sahip bir işletme bulunmamaktadır. Bu nedenle yöntemin sonraki aşamaları 15 işletme ile tamamlanabilmiştir.

Bilişim sektöründe yer alan işletmelerden bazıları üretim, bazıları üretim ve ticaret, bazıları ise yazılım ve donanım üzerinde yoğunlaşarak faaliyet göstermektedir. Bu durum maddi ve maddi olmayan duran varlıklarının tutarında önemli ölçüde farklılıklar yaratmaktadır. Çalışmada dikkat çeken başka bir husus ise maddi varlık ortalamaları ile entelektüel sermaye değeri arasında oluşan ters yönlü ilişkidir. Sektörün maddi varlık kazanç oranı ortalamasının altında kalan NETAS ve KAREL en yüksek maddi varlık ortalamasına sahip işletmelerdir. En yüksek entelektüel sermaye değerine sahip bulunan INDES, LOGO, ARENA ve DGATE maddi varlık ortalaması açısından yüksek bir değere sahip değildir. Bu durumda ilgili işletmelerin maddi olmayan varlık tutarlarının sektördeki diğer işletmelere göre nispeten daha fazla olduğu ifade edilebilir.

Bilişim sektöründeki işletmelerin entelektüel sermayelerini hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi ile ölçen Kuğu, çalışmasında 2013 ve 2015 yılları arasındaki 3 yıllık döneme ait 14 şirketin finansal tablolarını analize dâhil etmiştir. Çalışmanın sonucunda tutar açısından sırasıyla sadece LINK, DGATE ve DESPEC için entelektüel sermaye hesaplanabilmiştir. Diğerleri çeşitli kısıtlar nedeni ile analiz dışında kalmışlardır. 2015 yılından 2020 yılına gelindiğinde

bilişim sektöründe entelektüel sermayesi tutar olarak hesaplanan şirket sayısının 3'ten 15'e yükseldiği görülmektedir. Çalışmanın uygulama kısmındaki bulgular önceki çalışmalar ile karşılaştırıldığında bilişim sektöründe entelektüel sermayenin çok daha önemli hale geldiği söylenebilir. Yaşanan bu artışın, dünyada hızla yayılan Endüstri 4.0 uygulamalarının ülkemizde de takip edilmeye başlanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. 2017 yılında Bilim, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Endüstri 4.0 sürecine ilişkin gerçekleştirdiği duyuru ve çalışmalar bu konuda yol haritasını belirlemiştir. Bilgi yoğun üretim gerçekleştiren bilişim sektörü de çağın ihtiyaçlarına en kolay adapte olan sektörlerden biri olup, sektörde yer alan şirketler tarafından bu dönemde entelektüel sermayeye yatırım yapıldığı düşünülmektedir. Günümüzün yıkıcı rekabet koşullarında, sürdürülebilir rekabet avantajının ön koşulu olan entelektüel sermaye varlığının gelişmesinin bilişim sektörü açısından son derece önemli olduğu söylenebilir.

Entelektüel sermaye varlığı, ölçüm zorlukları nedeni ile finansal tablolarda raporlanamamaktadır. Ancak günümüzde çok önemli hale gelen entelektüel sermayenin raporlanamaması, finansal tablo kullanıcılarının işletme değerini belirlerken ve işletme ile ilgili verecekleri kararlarda yanılmalarına neden olabilecek düzeydedir. Çalışmada sektör maddi duran varlık ortalaması 20.212.865 TL olarak tespit edilmişken, entelektüel sermaye varlığı hesaplanan işletmelerin, entelektüel sermaye ortalaması 170.444.552 TL olarak hesaplanmıştır. Bu nedenle uygun bir değerleme yöntemi ile entelektüel sermaye varlığının finansal tablolara alınması ile ilgili çalışmaların başlatılmasının son derece önemli olduğu, muhasebe standartlarını düzenleyen kurumların bu konuda çalışma yapması gerektiği düşünülmektedir.

Yapılan analizin bilişim sektörü ile sınırlı tutulması ve kullanılan yöntem gereğince yalnızca üç yıllık dönemi kapsaması çalışmanın kısıtını oluşturmaktadır. Ancak çalışma sonucunda elde edilen bulgular, daha sonra yapılacak olan çalışmalarda işletmelerin finansal performanslarına etkisinin ve firma değeri ile ilişkisinin ölçülmesi açısından yol gösterici olacaktır. Aynı zamanda sunulan veriler ile entelektüel sermayenin ölçümü için kullanılan diğer yöntemlerin de uygulanması gelecekteki çalışmalar için karşılaştırılabilirliği arttıracaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Arel Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Tarih:02.10.2020).
Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- İ.E.; Veri Toplama- İ.Ö.; Veri Analizi/Yorumlama- İ.E., İ.Ö.; Yazı Taslağı- İ.E., İ.Ö.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- İ.E.; Son Onay ve Sorumluluk- İ.E., İ.Ö.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.
Ethics Committee Approval: This study was approved by the Arel University Ethics Committee (Date:02.10.2020).
Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.
Author Contributions: Conception/Design of Study- İ.E.; Data Acquisition- İ.Ö.; Data Analysis/Interpretation- İ.E., İ.Ö.; Drafting Manuscript- İ.E., İ.Ö.; Critical Revision of Manuscript- İ.E.; Final Approval and Accountability- İ.E., İ.Ö.

Kaynaklar

Akyüz, K.C. (2021). Orman ürünleri sanayi sektöründe hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi ile entelektüel sermayenin hesaplanması. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23(2), 555-564.

Altuk Özden, V. E. (2018). Endüstri 4.0 ve uluslararası finansal raporlama standartlarına etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Endüstri 4.0 ve Örgütsel Değişim Özel Sayısı*. 23, 1639-1650.

Aslanoğlu, S. & Zor, İ. (2006). Bilgi varlıklarının değerlemesi: entelektüel sermaye ölçüm ve değerleme modelleri; karşılaştırmalı bir analiz. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 29, 152-165.

Barut, A. & Karabayır, M. E. & Torusdağ, M. (2019). Entelektüel sermaye – firma değeri ilişkisi: Borsa İstanbul'da ampirik bir analiz. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(1), 169-194.

Bölükbaşı, Y. (2014). Entelektüel sermayenin işletme bazında ölçülmesinde kullanılan yöntemler ve sigorta sektöründe bir araştırma. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi,* 36(1), 425-447.

Cabrita, M.R., Cruz-Machado, V. & Duarte, S. (2019) Enhancing the Benefits of Industry 4.0 from Intellectual Capital: A Theoretical Approach. In: Xu J., Cooke F., Gen M. & Ahmed S. (eds) Proceedings of the Twelfth International Conference on Management Science and Engineering Management. ICMSEM 2018. Lecture Notes on Multidisciplinary Industrial Engineering. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-93351-1_124

Çetin A., (2005). Entelektüel sermaye ve ölçülmesi. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20(1), 359-378.

Derdiyok, T., Doğru, Ç. & Ünal, S. (2020). Dijital çağda entelektüel sermayenin dönüşümü ve şirketlerin rekabet güçlerine etkileri. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(18), 7-26. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/ufuksbedergi/issue/60189/873191

Eren, E. & Akpınar, S. (2004). Yapısal sermayenin işletme performansı üzerindeki etkilerinin araştırılması, *Öneri Dergis*i. 6(22), 9-17.

İşseveroğlu, G. & Ercan, C. (2019). Entelektüel sermaye bileşenlerinin teknoloji şirketleri üzerine etkisi: BİST' de ampirik bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 83,111-130.

Garavan, T.N., Morley, M., Gunnigle, P. & Collins, E. (2001). Human capital accumulation: The role of human resource development. *Journal of European Industrial Training,* 25(2), 48-68.

Kayalı, A.C., Yereli, A.N. & Ada, Ş. (2007). Entelektüel katma değer katsayısı yöntemi kullanılarak entelektüel sermayenin firma değeri üzerindeki etkisinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi,* 14(1), 67-90

Kesbiç Ozan, Ö. (2020). Türkiye ekonomisi açısından endüstri 4.0 ve rekabet gücü ilişkisi, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 21(47), 186-209.

KGK, TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar, https://kgk.gov.tr

Kendirli, S. & Konak,F. (2015). Entelektüel performansı üzerinde etkisi: Borsa İstanbul'da işlem gören bilişim şirketeri üzerine bir uygulama. *Sakarya İktisat Dergisi*, 4(1), 31-51.

Koç, F. & Avcı, E. (2020). R&D investments and intellectual capital: an application on BIST, *Journal of Economics, Finance and Accounting (JEFA).* 7(4), 374-391.

Kuğu, T.D., (2016). Hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi ile entelektüel sermayenin hesaplanması ve Borsa İstanbul'da bir uygulama. *Journal of Human Sciences,* 13(3), 4675-4684.

Kujansivu, P.& Lönnqvist, A. (2007). Investigating the value and efficiency of intellectual capital, *Journal of Intellectual Capital,* 8(2), 272-287, https://doi.org/10.1108/14691930710742844.

Mavridis, Dimitrios G. (2004), Intellectual capital and its ımpact on the performance of Greek listed firms. *Review of Economic Sciences*, 5, 159–176.

Mondal, A. (2016). Measuring the efficiency and value of intellectual capital in Indian knowledge companies, *Journal of Commerce & Accounting Research,* 5(4), 10-17.

Pazarceviren, S. Y. & Kaya, H. P. (2018). Entelektüel sermayeyi hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemi ile ölçme ve raporlama. *Business and Economics Research Journal*, 9(2), 331-348.

Romanova, O.A., Berg, D.B. & Matveeva Y.A. (2017). Creating competitive strategies of ındustrial enterprises from the standpoint of corporate social responsibility, *Economic and Social Changes: Facts, Trends, Forecast*,10(6), 138–152. DOI: 10.15838/esc/2017.6.54.9

Stewart, T.A. (1994). Your company's most valuable asset: Intellectual capital. *Fortune Journal*, 130(7), 28-33.

Stewart, T. A. (1997). Entelektüel sermaye: Kuruluşların yeni zenginliği, Çeviren: Nurettin El Hüseyni, İstanbul: Kontent Kitabevi.

Sundac, D. & Krmpotic, I. F. (2009). Measurement and management of intellectual capital. Tourism and Hospitality Management, 15, (2), 279-290.

Ulf, J. (1997). Mobilising change: charateristics of intangibles proposed by 11 Swedish firms, OECD International Symposium, Measuring and Reporting IC, Amsterdam.

Uyrun, A. & Sanalan Bilici N. (2020). Entelektüel sermayeyi işletme bazında ölçen yöntemler ve hesaplanmış maddi olmayan değer yöntemiyle turizm sektöründe bir uygulama. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 11(2), 159-185.

Uzay, Ş. & Savaş, O. (2003). Entelektüel sermayenin ölçülmesi: Mobilya sektöründe karşılaştırmalı bir uygulama örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20, 163-181.

Volkov, D. & Garanina, T. (2007). Intangible assets: Importance in the knowledge-based economy and the role in value creation of a company. *Electronic Journal of Knowledge Management,* 5(4), 539-550.

Yıldız, D. & Genç, K. Y. (2019). Endüstri 4.0'ın entelektüel sermayedeki rolü: Ülkeler arası karşılaştırılması, *Asya Studies-Academic Social Studies /Akademik Sosyal Araştırmalar*, (10) Winter, 39-47.

Yıldız, D. & Genç, K. Y. (2020). Entelektüel sermaye, inovasyon ve rekabet üstünlüğü, Ankara: Astana Yayınları Akademisyen Eğitim Danışmanlık Yayıncılık Hizmetleri A.Ş.

Yılmaz, B. & Şahin İ. & Güler E. (2005). Bilgi çağında entelektüel sermaye anlayışının muhasebe bilgi sistemi açısından değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi,* 8(1-2), 91-99.

Yörük, N. & Erdem, M.S. (2008). Entelektüel sermaye ve unsurlarının, İMKB'de işlem gören otomotiv sektörü firmalarının finansal performansı üzerine etkisi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 397-413.

Yuksel, A.N. & Şener, E. (2017). The reflections of digitalization at organizational level: Industry 4.0 in Turkey. *Journal of Business, Economics and Finance (JBEF),* 6(3), 291-300. http://doi.org/10.17261/Pressacademia.2017.

Zor, İ. & Cengiz S. (2013). Entelektüel sermaye ile firma değeri arasındaki ilişki: Borsa İstanbul'da bir araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 37-56.

Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute
2022, (66)
ISSN: 2602-3202, E-ISSN: 2667-6982

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

DOI: 10.26650/MED.998932

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

COVID-19 Pandemisi'nin Tekstil, Deri ve Giyim Eşyası Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Firmalara ve Finansal Raporlarına Etkileri: BIST'te Bir Araştırma*

Effects of COVID-19 Pandemic on Textile, Leather and Clothing Companies and Their Financial Reports: a Research in BIST

Tuba Ergün[1], Derya Üçoğlu[2]

[1]İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Muhasebe ve Denetim Tezli Yüksek Lisans Programı, İstanbul, Türkiye
E-posta: tubaergn@gmail.com
[2]Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: derya.ucoglu@bilgi.edu.tr

ORCID: T.E. 0000-0001-9779-7324; D.Ü 0000-0001-5510-3574

*Bu çalışma, Tuba Ergün'ün "COVID-19'un Otomotiv, Perakende Gıda, Ulaştırma ve Depolama, Tekstil, Deri ve Giyim Eşyası Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Firmaların Finansal Tablolarına Etkileri: BİST'te Bir Araştırma" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak üretilmiştir.

ÖZ

COVID-19 pandemisi, global ekonomik krize dönüşen bir sağlık krizidir. Bu çalışmanın amacı da COVID-19 pandemisinin tekstil, deri ve giyim eşyası sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelere ve finansal raporlarına etkilerinin belirlenmesidir. Bu amaçla BİST'te listelenen ve tekstil, deri ve giyim eşyası sektörlerinde faaliyet gösteren 21 işletmenin 2019 ve 2020 yıl sonu finansal tabloları ve dipnotları kullanılarak yatay analiz, rasyo analizi ve içerik analizi yapılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre pandemi döneminde işletmelerin yabancı kaynak kullanımının arttığı, böylece pandeminin belirsizliklerine karşı işletmelerin 2019 yılından daha likit oldukları tespit edilmiştir. Pandemiyle birlikte hazır giyim, ayakkabı ve çanta üreten veya perakende satışını yapan firmaların hasılatlarında azalış, iplik, boyalı kumaş, astar gibi hazır giyim hammaddelerini üretip satan firmaların hasılatlarında artış görülmüştür. Hasılatlardaki azalış, finansman giderlerindeki artış ve kur farkı giderleri nedeniyle bu çalışmaya dahil edilmiş olan işletmelerin yarısının kârlılığında düşüş yaşanmıştır. İşletmelerin nakit yönetim stratejilerini gözden geçirmeleri ve aldıkları tedbirler kapsamında, iki işletme dışında 2020 yılında negatif net nakit akışına sahip işletme bulunmamaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, tekstil, deri ve giyim eşyası sektörlerinde faaliyet gösteren halka açık işletmelerin pandemi sürecini iyi yönettikleri ve birkaç işletme dışında likidite ve kârlılıkla ilgili olarak önemli sorunlar yaşanmadığı görülmüştür. Dipnot açıklamalarıyla ilgili yapılan analiz ise işletmelerin bir kısmının COVID-19'la ilgili hiç açıklama yapmadıklarını, bir kısmının da sınırlı sayıda açıklama yaptıklarını ortaya koymuştur.

Anahtar kelimeler: COVID-19 Pandemisi, Tekstil Sektörü, Deri ve Giyim Eşyası, Finansal Etki, Borsa İstanbul (BİST)

Başvuru/Submitted: 22.09.2021 **Revizyon Talebi/Revision Requested:** 12.11.2021 **Son Revizyon/Last Revision Received:** 12.11.2021 **Kabul/Accepted:** 27.12.2021

Sorumlu yazar/Corresponding author: Derya Üçoğlu / derya.ucoglu@bilgi.edu.tr

Atıf/Citation: Ergun, T. ve Ucoglu, D. (2021). COVID-19 pandemisi'nin tekstil, deri ve giyim eşyası sektörlerinde faaliyet gösteren firmalara ve finansal raporlarına etkileri: Bist'te bir araştırma. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute, 66*, 95-112. https://doi.org/10.26650/MED.998932

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

ABSTRACT

The novel coronavirus disease 2019 (COVID-19) is a health concern that has rapidly turned into a global economic crisis. This study aims to determine the effects of the COVID-19 on textile, leather, and clothing companies and their financial reports. For this purpose, horizontal, ratio, and content analyses were carried out using the financial statements and footnotes of 21 companies listed in the BIST that fall under the aforementioned sectors. The results show that most of the companies have increased their liabilities during the pandemic and thus, considering such uncertainties in 2020, possess more liquidity compared to the previous year. Revenues of retailing ready-made clothing, shoes, and bags were found to decrease, while those of clothing raw materials such as yarn, dyed fabric, and lining indicated an increase. Due to the pandemic, there has been a decrease in the revenues of companies producing or retailing ready-made clothing, shoes, and bags. In contrast, companies providing raw materials such as yarn, dyed fabric, and lining indicated an increase. Findings show reduced profitability in half of the examined companies due to decreased revenues, increased financial expenses, and foreign exchange losses. The companies reviewed their cash management strategies and enacted necessary measures. Therefore, except for two businesses, no other companies generated negative net cash flows in 2020. In summary, publicly traded textile, leather, and clothing companies were managed well during the pandemic. Apart from a few enterprises, no significant liquidity and profitability problems were encountered. Based on the analysis of the notes to the financial statements, several companies did not disclose any explanations regarding COVID-19, while others only reported limited disclosures.

Keywords: COVID-19 Pandemic, Textile Sector, Leather and Clothing, Financial Effect, Borsa Istanbul (BIST)

JEL Classification: M40, M41

Extended Abstract

The first coronavirus disease (COVID-19) case was reported in Wuhan in December 2019, and subsequently, the World Health Organization declared COVID-19 a pandemic in March 2020. It has taken a dramatic toll on human lives and global economies within a short period. Although several sectors did not experience any immediate consequences related to the crisis, most companies are expected to face significant losses in the long term (Üçoğlu, 2021:45).

The COVID-19 pandemic and the necessary protective measures have led to a decline in economic activities. Therefore, countries around the globe are currently trying to find ways to stabilize their economies (Kaur, 2021:1-2).

In Turkey, the ready-made clothing sector is one of the leading industries contributing to production and employment. Globally, as of 2019, Turkey is the 7th largest ready-made clothing exporter with a share of 3.3% and ranks 3rd as the leading exporter to countries in the European Union (Hazır Giyim Sektör Raporu, 2020:1). Additionally, the textile sector has the highest foreign trade surplus and contributes to over 10% of the country's gross domestic product (Uyanık and Çelikel, 2019:33). Following the food sector, the textile sector ranks second in production capacity (Uyanık and Çelikel, 2019:40).

As the economic consequences of COVID-19 continue, further research was carried out to identify its effects on global financial markets. However, the existing literature focuses mainly on changes in stock prices and stock market volatility, while industry-specific effects on company performance are seldom investigated (Cho and Saki, 2021:2).

Therefore, this study examines the effects of the COVID-19 pandemic on publicly traded companies operating in the textile, leather, and clothing sectors and their financial reports. Horizontal, ratio and, content analyses were carried out using the financial statements and footnote disclosures from 21 Borsa Istanbul (BIST) listed companies.

The analyses showed an increase in the companies' current and fixed assets during the first year of the pandemic. The increase in current assets, especially in cash and cash equivalents, was caused by the efforts to improve liquidity by reviewing cash management strategies. At the same time, those in trade receivables and inventories were related to reduced economic activity. Fixed assets increased mainly because of revaluations rather than capital expenditure investments.

Short-term and long-term liabilities of the majority of companies have increased. Given the intense uncertainty created by the pandemic, companies preferring high liquidity have increased their borrowing levels. Along with the increase in borrowings, the financial risks of companies such as Birlik Mensucat also increased.

In 2020, most sample companies reported a decline in their revenues. The few companies that incurred an increase in revenues generally produce carpets, home textiles, beds, quilts, armchairs, and sofas rather than ready-made clothing or raw materials such as yarn, dyed fabric, and lining. During the pandemic, disruptions in the supply chain, especially in importing raw materials, positively affected Turkish companies producing textile raw materials.

Approximately half of the companies with lower revenues have increased their net profit margins. However, the profitability increase is not directly related to the pandemic but instead caused mainly by items reported under other operating income heading, such as fair value and foreign exchange gains.

The companies with negative cash flows from operating activities increased from four in 2019 to seven in 2020. Due to precautionary measures, only two companies showed negative total cash flows from operating, investing, and financing activities in 2020. Therefore, the sector can be deemed successful in managing liquidity and cash flow adequacy during the pandemic.

When the effects of COVID-19 on the notes to the financial statements are examined, only very few footnote disclosures in Turkish companies regarding COVID-19 compared to the publicly traded companies in the United Kingdom and the United States are observed. While six Turkish companies did not make any disclosures concerning COVID-19, other companies reported a limited number of footnotes on the risks caused by the pandemic, the measures taken, government incentives received, and the impairment of assets.

In general, publicly held companies in the textile, leather, and clothing sectors highlighted good management strategies during the pandemic. Except for a few companies, no significant problems were associated with liquidity and profitability. However, given the high uncertainty caused by COVID-19, the companies increased their borrowings to improve liquidity. High levels of debt financing have created higher financial risks, and thus, the companies' long-term financial performance and position require close observation.

1. Giriş

Aralık 2019'da Wuhan'da ilk koronavirüs vakasının bildirilmesinden sonra, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), COVID-19'u Mart 2020'de pandemi olarak ilan etmiştir. COVID-19 pandemisi kısa sürede dramatik sayılarda insan yaşamına ve küresel ekonomik kayıplara neden olmuştur. Bazı şirketler veya sektörler krizin ani sonuçlarını yaşamamış olsa da çoğu şirketin uzun vadede önemli kayıplarla karşı karşıya kalması beklenmektedir (Üçoğlu, 2021:45).

COVID-19 pandemisinin etkileri, 2008 yılında yaşanan mali kriz gibi diğer küresel krizlerin etkilerinden farklılık göstermektedir (Szczygielski vd., 2021: 3). Bunun en önemli nedenleri COVID-19'un küresel bir salgın olması ve virüsün bütün ülkelere yayılması, küresel finansal piyasaların birbirine son derece bağlı olması ve birbirlerini yoğun şekilde etkilemeleri, COVID-19'un arz ve talep şokları yaratması ve tedarik zincirleri boyunca her ülkeye yayılmasıdır (Ozili ve Arun, 2020).

Pandeminin kendisi kadar, alınan korunma tedbirleri de ekonomik aktivitelerin azalmasına sebep olmuştur. Bu nedenle, dünyanın dört bir yanındaki ülkeler şu anda ekonomilerini istikrara kavuşturmak için sorunlarla baş etmeye çalışmaktadır (Kaur, 2021:1-2).

Türkiye'de de pandeminin etkilerini azaltmak için sokağa çıkma yasakları, seyahat kısıtlamaları gibi kamu sağlığının korunması için alınan önlemlerin yanı sıra, piyasaları desteklemek için kısa çalışma ödeneği, işten çıkarma yasağı, nakdi ücret desteği, normalleşme desteği, ilave istihdam teşviği, KDV indirimi ve Kredi Garanti Fonu destekli krediler gibi destekler sağlanmıştır. Ancak gerek ülkemizde gerekse de tüm dünyada alınan tedbirler ve önlemler ne salgının bütünüyle hafiflemesini sağlamış ne de salgının finansal ve ekonomik etkilerini tamamen bertaraf etmiştir.

Bu çalışmada COVID-19 pandemisinin Türkiye'nin önde gelen sektörlerinden biri olan tekstil, deri ve giyim eşyası sektörlerinde faaliyet gösteren halka açık işletmelere ve finansal raporlarına etkileri incelenmiştir. Öncelikle sektörün Türkiye için önemi ve pandeminin sektöre genel etkileri ele alınmıştır. Daha sonra tekstil, deri ve giyim eşyası sektörlerine pandeminin etkileri konusunda literatürde yapılmış çalışmalar özetlenmiştir. Son olarak da çalışma kapsamına dahil edilmiş olan 21 işletmenin finansal tabloları ve dipnot açıklamaları kullanılarak yatay analiz, rasyo analizi ve içerik analizi yapılmış, yapılan değerlendirmeler özetlenerek sunulmuştur.

2. Tekstil, Deri ve Giyim Eşyası Sektörleri

2.1. Tekstil, Deri ve Giyim Eşyası Sektörlerinin Türkiye için Önemi

Hazır giyim sektörü, üretim ve istihdamdaki katkılarıyla Türkiye'nin önde gelen sektörlerinden biri konumundadır. 2019 yılı itibariyle %3,3'lük payıyla, dünyanın 7. büyük hazır giyim ihracatçısı olan Türkiye, Avrupa Birliği (AB) ülkelerine hazır giyim ihracatında da 3. sırada yer almaktadır. Sektörde çoğunlukla küçük ve orta büyüklükte işletmeler faaliyet göstermekte olup, Sosyal Güvenlik Kurumu'nun 2020 yılı Ocak-Nisan dönemi istatistiklerine göre, giyim eşyaları imalatı, tekstil ve deri sektöründe yer alan firma sayısı 58.000 civarındadır. Söz konusu firmalarda istihdam edilen kişi sayısı da yaklaşık olarak 1.100.000'dir (Hazır Giyim Sektör Raporu, 2020:1). Ayrıca tekstil sektörü en fazla dış ticaret fazlası veren sektör olup, Türkiye'nin Gayrisafi Yurt İçi Hasıla'sının (GSYH) %10'undan fazlasını sağlamaktadır (Uyanık ve Çelikel, 2019:33). İmalat sanayii dikkate alındığında, üretim kapasitesi bakımından gıda sektörünün ardından gelen sektör tekstil sektörüdür (Uyanık ve Çelikel, 2019:40).

İstanbul Sanayi Odası tarafından açıklanan, 2020 yılında Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu verilerine göre en büyük 500 sanayi şirketinin içinde tekstil ürünleri imalatı yapan 41 firma, giyim eşyalarının imalatını yapan 13 firma ve deri ve ilgili ürünlerin imalatını yapan 1 firma olmak üzere söz konusu alanlarda faaliyet gösteren toplam 55 firma bulunmaktadır. Firmaların bağlı bulundukları sanayi odaları ve toplam satış tutarları Tablo 1'de yer almaktadır (https://www.iso500.org.tr/500-buyuk-sanayi-kurulusu/2020/?ara=&sektor_tipi=NACE&sektor_kodu=15&oda=&calisan_sayisi=&sermaye_yapisi=).

Tablo 1: 2020 Yılı 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Listesinde Yer Alan ve Tekstil, Giyim Eşyası, Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatını Yapan Firmalar		
Firmaların Bağlı Bulunduğu Odalar	**Firma Sayısı**	**Üretimden Toplam Satışlar (NET) (TL)**
Adana Sanayi Odası	3	2.830.213.872
Ankara Sanayi Odası	1	729.988.339
Balıkesir Sanayi Odası	1	594.135.132
Bursa Ticaret ve Sanayi Odası	3	2.677.385.167
Denizli Sanayi Odası	2	1.995.810.913
Ege Bölgesi Sanayi Odası	5	4.401.690.618
Gaziantep Sanayi Odası	16	16.864.333.235
İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası	1	1.000.635.677
İstanbul Sanayi Odası	12	9.210.630.011
Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası	6	6.600.473.912
Kayseri Sanayi Odası	2	1.673.609.174
Kocaeli Sanayi Odası	1	1.672.665.941
Malatya Ticaret ve Sanayi Odası	1	754.205.294
Uşak Ticaret ve Sanayi Odası	1	747.500.894
TOPLAM	**55**	**51.753.278.179**
Kaynak: https://www.iso500.org.tr/500-buyuk-sanayi-kurulusu/2020/?ara=&sektor_tipi=NACE&sektor_kodu=15&oda=&calisan_sayisi=&sermaye_yapisi = web sitesinde yer alan verilerden özetlenmiştir.		

2.2. COVID-19'un Tekstil, Deri ve Giyim Eşyası Sektörlerine Etkileri

11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü COVID-19'un global bir pandemi olduğunu duyurmuştur. Sonrasında milyonlarca kişinin bu virüsle enfekte olması ve birçok insanın da hayatını kaybetmesi nedeniyle COVID-19 bütün ülkelerde ciddi karmaşa yaratmıştır (Kanno, 2021:1).

COVID-19'un yayılmasını engellemek amacıyla, faaliyetlerini sürdürmesi hayati olmayan işletmeler zorunlu olarak kapatılmış, insanların hareketliliğini kısıtlamak için sokağa çıkma yasakları ve seyahat yasakları (seyahat kısıtlamaları ve sınırların kapatılması) uygulanmış, ancak bunlar da ekonomik faaliyetleri önemli ölçüde daraltmıştır (Chen ve Yeh, 2021:1).

Pandemi nedeniyle alınan tedbirler, tekstil ve hazır giyim sektörünü de önemli ölçüde etkilemiştir. Karantina ve evden çıkma yasakları sonucunda yurt içi ve yurt dışı pazarlardaki daralma, tekstil sektörünü tarihinin en kötü likidite krizlerinden biriyle karşı karşıya bırakmıştır (Malik ve Khaver, 2020:3).

Tekstil sektörünü hem arz hem talep anlamında etkileyen COVID-19 pandemisinin etkileri, aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 2: Pandemi ile İlgili Tedbirlerin ve Ekonomik Olumsuzlukların Tekstil Sektörüne Yansımaları		
Faktör	**Etkileri**	**Tekstil Sektörüne Yansımaları**
Sosyal Mesafe	AVM gibi mekanların ve perakende zincirlerin kapalı olması	Sağlıkla ilgili endişeler ve tüketicilerin olabildiğince riskten kaçınmak istemeleri nedeniyle tekstil ürünleri satın almaya yönelik tüketici ilgisinin azalması ve firmaların hasılatlarının düşmesi
Genel Ekonomik Durum ve İstihdam	Pandeminin işletmelerin finansal durumlarında yarattığı bozulmalar nedeniyle istihdamın azalması, çalışanların ücretlerinde kesintiler olması veya çalışanlara ücretsiz izin kullandırılması	Tüketicilerin finansal durumlarındaki bozulma sonucunda zorunlu temel ihtiyaçlar dışındaki ürün ve hizmetlerin talebinde genel düşüş
Uzaktan Çalışma	Pandemi nedeniyle birçok işletmenin uzaktan/evden çalışma sistemine geçmesi	Çalışanların iş yerlerine gitmek yerine evden çalışmaları ve hafta sonları da genellikle sokağa çıkma yasaklarının uygulanması nedeniyle tekstil ürünlerine olan talebin düşmesi
İhracat Yasakları	Bu faktör, tekstil gibi ihracat yoğun sektörler için önemli bir ekonomik yansımaya sahiptir.	Pandemi tedbirlerinden en önemlisi olan yüz maskelerinin üretimi için hayati olan hammaddelerin üzerindeki baskılanmış küresel talep ve ihracat yasakları nedeniyle yaşanan zorluklar
Üretim	Fabrikaların ve işletmelerin kapanması ve sosyal mesafe kurallarının katı bir şekilde uygulanması sonucunda üretim faaliyetleri yavaşlamıştır.	Üretim faaliyetlerinin yavaşlamasının, işletmelerin stoklarını azaltması ve satış fiyatları üzerinde yukarı yönlü baskı yaratması

Tedarik Zinciri	Başta Çin olmak üzere büyük tekstil üreticilerinin üretim faaliyetlerinin durması nedeniyle tekstil sektöründe tedarik zincirleri kesintiye uğramıştır.	Ürün arzında ve tedarik zincirinde yaşanan kesintiler nedeniyle tekstil, özellikle hazır giyim üreticilerinin, Çin dışında alternatif tedarikçi bulma çabaları.
İthal Hammadde Fiyatları	Suni (yapay) elyaf gibi ithal temel hammadde fiyatlarındaki artış ve ayrıca artan döviz kurları nedeniyle maliyetler artmıştır.	Tekstil üretim süreçlerine yönelik hammadde girdilerinin fiyatlarındaki artışın ithalatçıların maliyet etkinliğini ve hazır giyim sektöründeki küresel rekabet gücünü azaltması ve ayrıca, artan maliyetlerin fiyatları artırmasıyla birlikte talebin düşmesi
Kaynak: Kanupriya, 2021:9.		

COVID-19 pandemisinin Türkiye açısından etkileri öncelikle ihracat verilerine yansımıştır. İHKİB (İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği) tarafından açıklanan raporlar kullanılarak yapılan özet tablo verileri dikkate alındığında, Dünya Sağlık Örgütü'nün Mart 2020'de pandemi açıklamasıyla birlikte Mart 2020 hazır giyim ve konfeksiyon ihracat rakamının bir önceki aya göre %20 ve 2019 yılının Mart ayına göre de yaklaşık %28 oranında düştüğü görülmektedir. Ancak krizin etkisinin esas Nisan ve Mayıs aylarında kendini gösterdiği, Nisan 2020'de hazır giyim ve konfeksiyon ihracatının önceki yılın aynı ayına göre yaklaşık %62 oranında azaldığı, Mayıs 2020'de ise Mayıs 2019'a göre %48 azalarak son 18 aydaki en düşük seviyelere Nisan 2020 ve Mayıs 2020 aylarında ulaşıldığı belirlenmiştir. 2020 yılının ilk 6 ayının toplam ihracat rakamı ile 2021 yılının ilk 6 ayının toplam ihracat rakamları karşılaştırıldığında, 2021 yılında sektörde bir toparlanma yaşandığı ve önceki yıla göre ihracat rakamında %35,7'lik bir artış olduğu hesaplanmaktadır.

Tablo 3: Türkiye'nin Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatı – 2020 ve 2021 Yılları

	Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatı ($)	**Önceki Aya Göre Değişim (%)**	**Önceki Yılın Aynı Ayına Göre Değişim (%)**
Ocak 2020	1.490.276.000	12,36	5,39
Şubat 2020	1.516.935.000	1,79	7,33
Mart 2020	1.209.798.000	-20,25	-27,73
Nisan 2020	573.278.000	-52,61	-61,84
Mayıs 2020	835.979.000	45,82	-48,43
Haziran 2020	1.348.588.000	61,32	24,21
Temmuz 2020	1.812.845.000	34,43	8,44
Ağustos 2020	1.545.731.000	-14,73	10,87
Eylül 2020	1.797.606.000	16,29	19,88
Ekim 2020	1.857.564.000	3,34	19,63
Kasım 2020	1.523.645.000	-17,98	-0,88
Aralık 2020	1.661.882.000	9,07	25,30
Ocak 2021	1.523.136.000	-8,35	2,20
Şubat 2021	1.517.344.000	-0,38	0,03
Mart 2021	1.677.874.000	10,58	38,69
Nisan 2021	1.632.042.000	-2,73	184,69
Mayıs 2021	1.303.736.000	-20,12	55,95
Haziran 2021	1.808.054.000	38,68	34,07

Kaynak: https://www.ihkib.org.tr/fp-icerik/ia/d/2021/07/05/hazirgiyim-ve-konfeksiyon-sektoru-2021-haziran-aylik-ihracat-bilgi-notu-20210705110911090 3-932C7.pdf web sitesinde yer alan verilerden özetlenmiştir.

Özellikle hammadde tedariğini Çin'den sağlayarak, işlediği ürünleri ihraç eden Türkiye için, pandemiyle birlikte Çin'den yapılan ara mal tedariğinde yaşanan sıkıntılar ve ayrıca genel olarak dünyada tekstil ürünlerine olan talepteki azalış, Türkiye'nin tekstil imalatında da kapasitelerin ve ihracatın düşmesine neden olmuştur (Çatuk ve Aydın, 2021:441).

Tekstil, deri ve giyim ürünleri üreticilerinden tedarik sağlayan alıcılar, tüketicilerin sokağa çıkma yasakları veya COVID-19 virüsünü kapma endişesi ile evlerinde kilitli kalması, alışveriş merkezlerinin kapalı olması ve online satışlara bazı alıcıların erişemiyor olması nedeniyle siparişlerini ya iptal etmiş ya da beklemeye almıştır. Ayrıca sosyal mesafe ve hijyen önlemlerinin getirdiği ek maliyetler, perakende satış fiyatlarında artış yaratmış (Kumar, Kumar ve Kalapna, 2021:314) ve COVID-19'un ekonomilerde yarattığı bozulma ve kişilerin alım gücündeki zayıflamayla da birleşerek, zaten düşük olan talebi daha da azaltmıştır.

COVID-19 pandemisinin yarattığı finansal sıkıntılar nedeniyle müşterilerin ödemelerini geciktirmeleri veya hiç yapamamaları ve artan finansman maliyetleri nedeniyle finansman kaynaklarına erişimde zorluklar yaşanması, işletmelerin nakit yönetiminde de sorunlar yaratmıştır (Cavlak, 2020:151-152).

3. Literatür Taraması

COVID-19'un ekonomik sonuçları ortaya çıkmaya devam ettikçe, küresel finans piyasaları üzerindeki etkilerinin tespit edilmesine yönelik daha fazla çalışma yapılmaya başlanmıştır. Ancak bu çalışmaların çoğu, hisse senedi fiyatlarındaki değişim ve hisse senedi piyasası volatilitesi ile ilgilidir. COVID-19'un işletmelerin performansı üzerindeki sektöre özgü etkilerini araştıran çok daha az çalışma bulunmaktadır (Cho ve Saki, 2021:2).

Mishra ve Mishra (2021), 51 akademisyen ve finansal uzmanla yaptıkları anket sonucunda otomotiv sektörünü pandemiden çok ciddi şekilde etkilenmiş olarak sınıflandırırken, ulaşım, otel ve tekstil sektörlerini de ciddi şekilde etkilenmiş olarak kategorize etmiştir.

Cho ve Saki (2021) yaptıkları çalışmada COVID-19'un halka açık 55 ABD tekstil ve hazır giyim firmasının performansı üzerindeki etkisini araştırmış ve salgının ardından firmaların performansında keskin bir düşüş yaşandığını, tekstil ve hazır giyim sektörünün, ulaşım, eğlence ve konaklama dahil olmak üzere diğer sektörlerden daha fazla olumsuz etkilendiğini belirlemiştir.

Kaur (2021), Hindistan'daki 123 tekstil girişimcisine yaptığı anketle COVID-19 pandemisi nedeniyle yaşanan sorunları belirlemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Anket sonuçlarına göre COVID'le ilgili etkiler; önceden verilmiş olan siparişlerin ertelenmesi veya iptali nedeniyle işletme sermayesi ve istihdam sorunları, pandemi döneminde e-pazarlama, e-ödeme gibi dijital yeteneklerle donatılma imkanı, gelecekteki pazar promosyonlarının nasıl yapılacağına ve finansmanına dair endişeler, krizin getirdiği fırsatlar (maske üretimi, vb.), çalışanların fiziksel ve ruhsal sağlıklarıyla ilgili hususlar ve pandemi sürecinde transit malların teslim durumuyla ilgili belirsizliklerdir. Bazı anket katılımcıları, COVID-19 pandemisinin işlerini hiç etkilemediğini belirtmiştir. Ayrıca pandemi esnasındaki belirsizlikler ve sorunlar nedeniyle, tekstil girişimcilerinin stres düzeylerinin yüksek olduğu ve yaklaşık %80'inin fiziksel veya ruhsal bir hastalıktan muzdarip olduğu tespit edilmiştir.

Szczygielski ve diğerleri (2021) ARCH/GARCH modellerini kullanarak COVID-19'la ilgili belirsizliğin küresel endüstri getirileri ve volatilitesi üzerindeki etkisinin ve rolünün kapsamlı bir analizini yaptıkları çalışmada, COVID-19'la ilişkili belirsizliğin tüm sektörlerin getirilerini olumsuz etkilediğini ve genel olarak daha yüksek oynaklığa yol açtığını görmüştür. Ancak, COVID-19'un yarattığı belirsiz iklime rağmen, bazı endüstrilerin iyi performans gösterdiği ve zaman zaman COVID-19 öncesi dönemden daha yüksek pozitif kümülatif anormal getiriler sağlandığı da belirlenmiştir.

Orhan ve Tırman (2020) COVID-19'un BİST-100'de yer alan ve on beş sektörde faaliyet gösteren işletmelere etkisine ilişkin ampirik bir analiz gerçekleştirmiştir. Analiz, 2018 ve 2019 yıllarının aynı dönemleri ile karşılaştırmalı olarak 11 Mart -11 Nisan 2020 dönemi için yapılmıştır. Türkiye'de COVID-19'un ilk döneminde en kârlı sektör %9,21 getiri ile "sağlık ve ilaç sektörü" iken, bu dönemde getirisinde en fazla kayıp görülen sektörün -%17,40 ile "giyim ve tekstil sektörü" olduğu tespit edilmiştir.

Aydın ve diğerlerinin (2021), COVID-19'un tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründeki işletmelerin finansal tablolarına etkilerini değerlendirdikleri çalışmada, pandemiyle birlikte işletmelerin likiditesinin arttığı, kârlarda önemli bir düşüş olmadığı, kısa vadeli borçlanmalardaki artış nedeniyle finansal risk düzeylerinin yükseldiği belirlenmiştir.

COVID-19 döneminde yapılan çalışmaların çoğu, hisse senedi anormal getirileri ve endekslerin volatilitesi ile ilgiliyken, Cui ve diğerleri (2021) konuya raporlama perspektifinden bakmıştır. Yaptıkları çalışmada, Şanghay ve Shenzhen Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören ve daha koşullu ihtiyatlılık temelinde raporlama yapan Çinli firmaların, diğer firmalara kıyasla COVID-19 salgını sırasında hisse senedi getirisi performansında daha düşük düşüş olduğu ve ayrıca COVID-19 pandemisiyle birlikte firmaların daha fazla bilgi asimetrisine maruz kaldığında, koşullu ihtiyatlılığın faydalı rolünün daha yüksek olduğu görülmüştür.

Benzer şekilde Cavlak (2020), BİST-100'de listelenen işletmelerin 2020 yılı ilk çeyrek ara dönem raporlarını inceleyerek COVID-19'un finansal raporlama üzerindeki olası etkilerini belirlemiştir. Çalışma sonuçlarına göre en detaylı açıklamaları bankaların yaptığı, COVID-19'la ilgili açıklamaların en çok raporlama döneminden sonraki olaylar ile ilgili dipnotta yer aldığı, işletmelerin çoğunun en az bir başlıkta COVID-19'a değindikleri ancak işletmenin sürekliliği, muhasebe tahminleri ve politikaları gibi kritik başlıklarda pek fazla yer vermedikleri görülmüştür.

4. COVID-19 Pandemisinin BİST'te ve Tekstil, Deri ve Giyim Eşyası Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Firmalara ve Finansal Raporlarına Etkileri şeklinde düzelecek

4.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, pandeminin yaşandığı ilk yılın sonu olan 31 Aralık 2020 tarihi itibariyle COVID-19'un tekstil, deri ve giyim eşyası sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin finansal durum ve performanslarına etkisinin ve halka açıklanan finansal raporlarda yarattığı değişikliklerin tespit edilmesidir.

Bu amaçla BİST'te listelenen ve ilgili sektörlerde faaliyet gösteren bütün işletmelerin finansal tabloları ve dipnotları incelenerek COVID-19'un finansal etkilerinin belirlenmesine yönelik finansal veriler ve COVID-19'la ilgili olarak işletmelerin yaptıkları dipnot açıklamaları özetlenmiş ve analiz edilmiştir.

4.2. Çalışmanın Yöntemi ve Veri Seti

Çalışmaya, Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda (KAP) yer alan sektör sınıflandırmasına göre tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe kategorize edilmiş 21 işletmeden 19 tanesi ile perakende ticaret sektörü altında yer alan 2 işletme (Mavi Giyim ve Vakko Tekstil) dahil edilmiştir. Kordsa Teknik Tekstil A.Ş.'nin KAP'ta yer alan faaliyet konusu "araç lastiklerinin yapısında bulunan ve ana iskeleti oluşturan bezler ile sınai tür bezlerin imalatı; transmisyon kayışları, V kayışları, lastik hortumlar gibi kauçuk ve plastik malzemenin yapısında bulunan sınai bezler ile sınai tek kordun imalatı"dır ve firma otomotiv sektörüne malzeme tedarik etmektedir. Bilici Yatırım ise iplik büküm, inşaat, turizm, enerji gibi farklı alanlarda faaliyet göstermektedir. Bu nedenle bu iki firma tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe sınıflandırılmış olmalarına rağmen çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Çalışmada yer alan 21 firmanın listesi aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4: Çalışmaya Dahil Edilen 21 İşletmenin Sektör ve Ürün Bilgileri

Şirket Adı	**KAP Sektörü**	**Ürünler1**
Akın Tekstil	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Kumaş, iplik ve konfeksiyon ürünleri
Arsan Tekstil	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Pamuk ipliği ve sentetik iplik, örme kumaş, dokuma kumaş ve boya faaliyetleri
Birko Birleşik Koyunlular Mensucat	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Halı
Birlik Mensucat	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Mamul bez, havlu, ev tekstili, yatak, baza ve başlık ürünleri
Bossa Ticaret ve Sanayi	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Tekstil ürünleri
Dagi Giyim	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Tekstil ürünleri
Derimod Konfeksiyon	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Giysi, ayakkabı ve çanta
Desa Deri	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Deri konfeksiyon, çanta, ayakkabı ve her çeşit saraciye mamulleri
Diriteks Diriliş Tekstil	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Akrilik iplik, battaniye ve kaymaz halı
Hateks Hatay Tekstil	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	İplik, dokuma, boyama, konfeksiyon ve ev tekstili ürünleri
Karsu Tekstil	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	İplik, boyama, ham ve mamul örgü kumaş, boyalı kumaş
Lüks Kadife Ticaret	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Döşemelik, perdelik ve konfeksiyonluk kadife kumaş
Mavi Giyim	Toptan ve Perakende Ticaret, Lokantalar ve Oteller / Perakende Ticaret	Denim odaklı hazır giyim

١ Tablodaki "Ürünler" kısmı, işletmelerin faaliyet raporlarında yer alan bilgilerin incelenmesi ve özetlenmesi ile oluşturulmuştur.

Menderes Tekstil	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Preseli pamuk, iplik, ham bez, astar, tela, nevresim, çarşaf, gömleklik ve döşemelik bez
Rodrigo Tekstil	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Erkek giyim
Royal Halı	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Halı ve iplik
Söktaş Tekstil	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	İplik ve kumaş
Sönmez Pamuklu Sanayii	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	İplik ve kumaş
Vakko Tekstil	Toptan ve Perakende Ticaret, Lokantalar ve Oteller / Perakende Ticaret	Emprime baskı ve hazır giyim
Yataş Yatak ve Yorgan	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Yatak, modüler mobilya, yorgan, koltuk, kanepe, ev tekstili ve ev mobilyası
Yünsa Yünlü	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	Yünlü tekstil mamulleri

COVID-19'un işletmelerin finansal durumu ve performansı üzerindeki etkilerinin tespiti amacıyla, işletmelerin KAP'ta yayınlanmış bağımsız denetimden geçmiş raporları içerik analizine tabi tutulmuştur. 2019 ve 2020 yıllarına ait finansal verilerin yatay analizi ve rasyo analizi yapılarak pandemi yılındaki değişimler tespit edilmiştir. Ayrıca raporlardaki dipnotlar analiz edilerek işletmelerin COVID-19'a ilişkin olarak yaptıkları açıklamalar değerlendirilmiştir.

4.3. Araştırmanın Bulguları

4.3.1. COVID-19'un Finansal Durum ve Finansal Performans Üzerindeki Etkileri

Tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin 2019 ve 2020 yıl sonu finansal verileri dikkate alınarak finansal durum tablosunda yer alan kalemler için yüzdesel değişimler (yatay analiz) hesaplanmıştır.

Tablo 5: 2019-2020 Yılları Arasında Finansal Durum Tablosunun Bazı Kalemlerinde Meydana Gelen Yüzdesel Değişimler (%)

	Dönen Varlıklar	**Duran Varlıklar**	**Toplam Varlıklar**	**KVYK**	**UVYK**	**Toplam Yükümlülükler**	**Özkaynaklar**
Akın Tekstil	-3,81	10,33	6,14	-19,98	32,21	-4,36	11,92
Arsan Tekstil	-4,04	13,83	8,34	-53,22	8,28	-31,02	33,46
Birko Birleşik	10,43	19,93	18,36	-31,19	169,47	-0,95	31,02
Birlik Mensucat	-24,76	-95,55	-94,11	-78,18	-59,28	-75,89	-143,19
Bossa Ticaret ve Sanayi	28,32	1,93	14,21	21,12	-0,52	11,19	23,31
Dagi Giyim	17,49	75,10	50,97	38,42	23,26	32,33	70,48
Derimod Konfeksiyon	-3,30	-11,16	-3,43	4,89	-37,16	-2,31	-7,12
Desa Deri	9,67	-26,74	-4,15	-27,11	70,65	-5,88	0,91
Diriteks Diriliş Tekstil	230,50	26,12	34,23	39,73	5,94	21,46	156,26
Hateks Hatay Tekstil	42,35	-2,61	8,86	24,81	17,59	23,24	3,04
Karsu Tekstil	30,41	84,38	50,36	25,20	45,80	32,83	135,30
Lüks Kadife Ticaret	38,67	9,53	19,96	57,34	11,12	25,65	14,78
Mavi Giyim	59,72	12,49	39,76	59,04	15,15	48,91	11,80
Menderes Tekstil	46,75	100,52	74,81	17,49	88,29	44,86	297,99
Rodrigo Tekstil	2,46	72,51	22,21	12,09	133,35	32,38	8,66
Royal Halı	25,89	32,12	27,01	-1,61	54,01	18,59	194,03
Söktaş Tekstil	31,11	40,19	37,93	34,91	3,63	19,12	196,00
Sönmez Pamuklu	16,84	0,66	3,47	-1,75	2,28	0,79	4,57
Vakko Tekstil	21,59	5,86	14,17	-5,27	47,44	11,65	20,37
Yataş Yatak ve Yorgan	80,21	19,05	51,59	51,60	90,03	62,78	35,94
Yünsa Yünlü	-5,14	12,25	-0,61	-31,10	242,21	-5,48	12,56

Varlıklar, yükümlülükler ve özkaynaklar bakımından değerlendirme yapıldığında, hepsinde %70'in üzerinde düşüş görülen tek firma Birlik Mensucat'tır. Ancak Birlik Mensucat'ın finansal durum ve performansındaki sorunların 2020 yılında oluşmadığı, işletmenin 2019 yılında da 2020 yılındakine yakın tutarda dönem zararına sahip olduğu, ayrıca dönem zararına ek olarak özkaynaktaki düşüşün önemli bir sebebinin bir gayrimenkulün şirket ortaklarından birine 31 Aralık 2019 tarihli gerçeğe uygun değerinden %30 düşük bir bedelle satılmış olması olduğu belirlenmiştir. Söz konusu işlem denetim şirketi tarafından "sınırlı olumlu görüş" verilmesinin de gerekçelerinden biri olmuştur.

Birkaç firma (Yünsa Yünlü, Arsan Tekstil, Akın Tekstil, Derimod, Desa Deri ve Hateks Hatay Tekstil) dışındaki firmaların hepsinin dönen ve duran varlıklarında artış görülmektedir. Dönen varlıklardaki artışların sebebi nakit ve nakit benzerlerindeki, ticari alacaklardaki ve stoklardaki artışlardır. Duran varlıklardaki artış ise genellikle yatırım amaçlı gayrimenkullerin ve maddi duran varlıkların yeniden değerlenmesinden kaynaklanmaktadır. Pandemi yılında çok az işletmede duran varlık yatırımı yapılmış olup, bunlar da çok yüksek tutarlı işlemler değildir.

Dokuz firmanın kısa vadeli yükümlülükleri azalırken, yalnızca üç firmanın uzun vadeli yükümlülükleri azalmıştır. Onlar dışındaki bütün firmaların hem kısa vadeli hem de uzun vadeli yükümlülüklerinde artış olduğu gözlemlenmektedir. Birlik Mensucat ve Akın Tekstil dışındaki bütün işletmelerin özkaynaklarında 2020 yılında artış olmuştur.

Tablo 6: 2019-2020 Yılları Arasında Kâr veya Zarar Tablosunun Bazı Kalemlerinde Meydana Gelen Yüzdesel Değişimler (%)

	Hasılat	Yurt Dışı Hasılat	Satışların Maliyeti	Brüt Kâr	Esas Faaliyet Kârı	Finansman Geliri (Gideri) Ön.Faal.Kârı	Finansal Giderler	Dönem Kârı/ Zararı
Akın Tekstil	-28,44	-26,88	-33,25	-8,18	186,09	184,02	118,27	230,31
Arsan Tekstil	-5,83	5,94	-7,73	6,38	57,98	66,01	14,57	84,30
Birko Birleşik	31,16	-	0,42	739,44	99,50	272,01	-38,50	68,62
Birlik Mensucat	-8,48	-	-24,93	5,89	-398,53	-189,58	-27,78	-1,91
Bossa Ticaret ve Sanayi	1,78	-1,48	-11,58	41,11	-79,30	43,82	130,49	42,50
Dagi Giyim	-9,38	150,41	-4,42	-14,84	-47,22	20,48	-17,09	55,91
Derimod Konfeksiyon	-12,44	-	-11,11	-25,20	-54,63	-54,63	-45,98	15,59
Desa Deri	-45,48	-53,59	-55,85	-28,41	-32,11	-38,66	39,02	-90,97
Diriteks Diriliş Tekstil	-20,24	-	-59,79	93,13	77,25	84,33	-11,97	68,95
Hateks Hatay Tekstil	15,15	13,62	1,00	148,08	156,47	-10,49	11,46	-43,00
Karsu Tekstil	7,57	25,45	-4,13	77,52	85,11	90,21	59,37	524,99
Lüks Kadife Ticaret	9,39	-15,49	-12,83	61,41	73,14	55,68	122,21	-38,39
Mavi Giyim	-16,11	-6,40	-14,85	-17,41	-74,96	-75,30	5,39	-92,54
Menderes Tekstil	24,82	21,03	13,00	126,66	164,33	136,90	116,21	-420,02
Rodrigo Tekstil	-22,58	-98,68	-10,91	-31,42	-84,67	-87,90	3,68	-199,14
Royal Halı	-4,58	3,18	-17,49	143,70	206,41	209,93	66,68	111,53
Söktaş Tekstil	-11,01	-9,88	-15,85	4,09	19,60	-36,52	6,28	-238,97
Sönmez Pamuklu	6,73	165,85	-5,75	44,55	-118,38	-68,85	70,89	-80,50
Vakko Tekstil	-23,18	-79,15	-21,11	-25,07	-71,21	-71,15	-20,57	-84,00
Yataş Yatak ve Yorgan	49,80	43,50	55,70	41,42	66,32	65,55	38,69	97,29
Yünsa Yünlü	-35,84	-27,40	-40,63	-10,91	9,67	47,48	-0,59	98,86

Hasılatlardaki değişimler incelendiğinde, 21 işletmeden 13 tanesinin hasılatının pandemi yılında düştüğü görülmektedir. Hasılatı artan 8 firmadan en yüksek hasılat artışına sahip 2 firmanın (Birko Birleşik Koyunlular Mensucat ve Yataş Yatak ve Yorgan) hazır giyimden ziyade halı, ev tekstili, yatak, yorgan, koltuk, kanepe üretimi alanlarında faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Sokağa çıkma yasakları gibi COVID-19 kapsamında alınan tedbirler ve uzaktan çalışma nedeniyle insanların evde daha fazla zaman geçirmeleri, ev konforuna yönelik ev eşyaları ve ev tekstiline olan talebi artırmıştır. Ancak yine aynı gerekçeler nedeniyle, insanların zamanlarının çoğunu evde geçirmeleri sonucunda hazır giyim, ayakkabı ve çanta üreten veya perakende satışını yapan firmaların genel olarak hasılatlarında düşüş yaşanmıştır. Hasılatı artan tekstil firmaları daha ağırlıklı olarak iplik, boyalı kumaş, astar gibi hazır giyim hammaddelerini üretip satan firmalardır. Bu artışın sebebinin COVID-19 pandemisinde tedarik zincirinde yaşanan bozulmalar ve özellikle de Çin'den yapılan hammadde ithalatındaki aksaklıklar kaynaklı olması muhtemeldir.

Kârdaki düşüşü veya zarardaki artışı en yüksek olan firmaların kâr veya zarar tabloları incelendiğinde, pandemi esnasında kârlılığa olumsuz etki yapan faktörlerin hasılattaki azalış, finansman giderlerindeki artış, özkaynak yöntemiyle değerlenen yatırımların paylarından kârlar/zararlar ve kur farkı giderleri olduğu belirlenmiştir. Bu sonucun önemli kalemlerinden biri olan yüksek finansman giderleri, hem pandemi sürecinde işletmelerin daha likit olabilmek için daha fazla borçlanmalarından, hem de borçlanma faiz oranlarının piyasa koşulları nedeniyle yükselmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 7: Likidite Rasyoları

	Cari Oran		Asit-Test Oranı	
	2019	**2020**	**2019**	**2020**
Akın Tekstil	1,19	1,43	0,68	0,77
Arsan Tekstil	1,23	2,53	0,87	1,88
Birko Birleşik	0,49	0,79	0,06	0,15
Birlik Mensucat	0,03	0,11	0,03	0,10
Bossa Ticaret ve Sanayi	1,15	1,21	0,79	0,78
Dagi Giyim	1,37	1,16	0,66	0,46
Derimod Konfeksiyon	1,55	1,43	1,49	1,37
Desa Deri	1,06	1,60	0,31	0,67
Diriteks Diriliş Tekstil	0,08	0,19	0,07	0,19
Hateks Hatay Tekstil	1,13	1,29	0,64	0,80
Karsu Tekstil	1,21	1,26	0,79	0,90
Lüks Kadife Ticaret	2,39	2,11	1,78	1,62
Mavi Giyim	1,00	1,00	0,55	0,69
Menderes Tekstil	0,88	1,10	0,32	0,59
Rodrigo Tekstil	1,51	1,38	0,53	0,43
Royal Halı	1,24	1,59	0,98	1,31
Söktaş Tekstil	0,56	0,55	0,30	0,33
Sönmez Pamuklu	1,62	1,93	0,99	1,35
Vakko Tekstil	1,09	1,40	0,28	0,36
Yataş Yatak ve Yorgan	1,29	1,53	0,73	0,92
Yünsa Yünlü	1,12	1,54	0,60	0,81

İşletmelerin likidite rasyoları incelendiğinde, beş işletmenin cari oranında, dört işletmenin de asit-test oranında 2020 yılında 2019'a kıyasla düşüş olduğu görülmektedir. Ancak genel olarak rasyolarda artış olduğu, düşüş olan firmalardaki değişimin de sınırlı olduğu tespit edilmiştir.

Çoğu işletmenin hem kısa vadeli hem de uzun vadeli yabancı kaynaklarında artış görülürken, işletmelerin bir kısmında da kısa vadeli yabancı kaynak kullanımını azaltarak uzun vadeli yabancı kaynak kullanımına geçiş yaptıkları görülmüştür. Bu durumun, işletmelerin COVID-19 pandemisinin yarattığı belirsizlik ortamında nakit yaratma ve likiditeyi koruma çabalarından kaynaklanmış olması muhtemeldir. Bunun sonucunda da işletmelerin 2020 yılında bir önceki yıla kıyasla önemli bir likidite sorunu yaşamadıkları görülmektedir.

İşletmelerin likiditelerinde önemli bir bozulma veya değişme görülmezken, kârlılık rasyolarında pandemiyle birlikte daha belirgin bir değişim olmuştur. Desa Deri, Mavi Giyim, Rodrigo Tekstil, Sönmez Pamuklu, Söktaş Tekstil, Royal Halı, Birko Birleşik ve Vakko Tekstil işletmelerinin net kâr marjlarında %76-%281 aralığında düşüş yaşanmıştır. Akın Tekstil, Karsu Tekstil, Menderes Tekstil ve Yünsa Yünlü işletmelerinin net kâr marjlarında ise %208-%48 aralığında artış gerçekleşmiştir.

Kâr veya zarar tabloları incelendiğinde, 2020 yılında Akın Tekstil'in finansal giderlerinde önceki yıla kıyasla ciddi bir yükseliş olmasına rağmen, kârlılığı artıran tek nedenin yatırım amaçlı gayrimenkullerin değerlenmesinden kaynaklanan, gerçeğe uygun değer artışı olduğu görülmüştür. Karsu Tekstil ve Menderes Tekstil'deki kâr artışının ilk sebebi ilk madde ve malzeme giderlerindeki azalıştan kaynaklanan, geçmiş yıla kıyasla daha düşük satışların maliyeti kalemi raporlanmasıdır. Yine her iki işletmede de esas faaliyetlerden diğer gelirler kaleminde artış olduğu, Karsu Tekstil'de hem kambiyo kârları ve reeskont faiz gelirlerinde artış olduğu, Menderes Tekstil'de ise sadece kur farkı gelirlerinde artış olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Yünsa'da da satışların maliyetinde ve pazarlama giderlerinde düşüş, esas faaliyetlerden diğer gelirlerde ise kur farkı gelirlerinden kaynaklanan bir artış olduğu görülmüştür. Pandemi döneminde işletmenin pazarlama giderleri kapsamında raporladığı ihracat ve navlun, danışmanlık, nakliyat, reklam, seyahat ve haberleşme, ihale ve kargo giderlerinde düşüş olduğu belirlenmiştir.

Genel olarak değerlendirme yapıldığında, 2020 yılında kârlılıktaki olumlu değişimlerin sebeplerinin çoğunun pandemiyle birebir ilişkili olmadığı, gerçeğe uygun değer artışı, kur farkı gelirleri, reeskont faiz gelirleri gibi esas faaliyetlerden diğer

gelirler başlığı altında raporlanan kalemlerden kaynaklandığı görülmüştür. Pandemiden kaynaklanan ve kârlılığı artıran tek unsur ilk madde ve malzeme giderlerindeki azalıştır.

COVID-19 pandemisinin başlamasıyla birlikte insanlara yapılan "evde kal" çağrısı giyim ve tekstil ürün satışlarına önemli darbe vurmuş, bunun sonucunda da azalan taleple birlikte pamuk fiyatlarında ciddi bir düşüş yaşanmıştır (Dünya Gazetesi, 2020). Pamuk fiyatlarındaki düşüş de sektördeki firmaların kârlılığına olumlu yansımıştır.

Tablo 8: Kârlılık Rasyoları

	Brüt Kâr Marjı (%)		Net Kâr Marjı (%)		Aktif Kârlılık Oranı (%)		Özkaynak Kârlılığı (%)		Faaliyet Kârı/ Net Satışlar (%)		Finans. Giderleri/Net Satışlar (%)		Faiz Karşılama Oranı	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Akın Tekstil	19,21	24,64	2,83	13,07	1,73	5,27	2,60	7,95	5,35	21,41	4,57	13,95	1,73	1,94
Arsan Tekstil	13,42	15,16	21,48	42,05	10,72	17,38	17,67	25,41	13,06	21,91	8,51	10,36	3,52	5,06
Birko Birleşik	-4,15	20,25	-59,16	-14,15	-8,19	-2,44	-13,12	-3,82	-32,63	-0,12	52,74	24,73	-0,12	0,43
Birlik Mensucat	53,39	61,77	-325,53	-362,49	-10,85	-22,82	-36,17	-157,08	-8,03	-43,74	389,52	307,38	0,16	-0,18
Bossa Ticaret ve Sanayi	25,35	35,15	9,33	5,27	7,75	3,92	35,96	15,09	17,99	31,68	10,99	24,89	1,86	1,22
Dagi Giyim	47,65	44,78	3,99	6,87	2,87	3,14	5,35	5,97	11,99	6,99	11,81	10,81	1,34	1,64
Derimod Konfeksiyon	9,48	8,10	-2,22	-2,14	-2,04	-1,64	-10,71	-7,16	5,49	2,84	7,94	4,90	0,73	0,56
Desa Deri	37,80	49,64	4,26	0,71	5,63	0,46	21,56	1,75	11,07	13,78	6,51	16,59	1,79	1,07
Diriteks Diriliş Tekstil	-118,63	-10,22	-474,88	-184,89	-41,57	-14,99	-233,34	-	-349,77	-99,75	134,49	148,44	-2,53	-0,25
Hateks Hatay Tekstil	9,62	20,73	13,48	6,67	7,33	3,56	10,79	5,15	6,44	14,34	11,63	11,26	2,26	1,76
Karsu Tekstil	14,33	23,65	1,04	6,04	0,91	4,29	5,15	18,70	19,60	33,72	17,44	25,84	1,06	1,24
Lüks Kadife Ticaret	29,93	44,16	12,06	6,79	6,39	3,38	12,15	6,61	25,07	39,68	16,08	32,66	1,85	1,26
Mavi Giyim	49,06	48,30	3,77	0,33	6,58	0,35	26,48	1,59	12,64	3,77	8,11	10,18	1,68	1,07
Menderes Tekstil	10,40	18,88	-1,21	-5,05	-1,24	-4,38	-9,31	-20,42	6,96	14,75	13,58	23,52	0,91	0,79
Rodrigo Tekstil	56,91	50,41	5,51	-7,05	4,89	-4,09	11,73	-10,16	10,99	2,18	8,43	11,29	1,65	0,38
Royal Halı	8,01	20,45	-29,79	3,60	-15,09	1,55	-516,01	-	-23,79	26,53	16,04	28,02	-0,86	1,13
Söktaş Tekstil	24,26	28,38	-4,19	-15,97	-2,10	-7,03	-14,94	-39,71	10,94	14,71	26,95	32,19	0,84	0,5
Sönmez Pamuklu	24,80	33,59	50,28	9,19	19,78	3,35	29,38	4,69	6,85	-1,18	3,25	5,20	16,49	2,77
Vakko Tekstil	52,29	51,00	6,55	1,36	8,79	1,12	28,33	3,76	16,40	6,15	8,73	9,02	1,97	1,16
Yataş Yatak ve Yorgan	41,35	39,04	7,39	9,73	10,47	14,47	24,74	37,00	13,11	14,55	4,26	3,94	3,29	4,18
Yünsa Yünlü	16,12	22,39	1,09	3,36	1,55	3,08	5,64	10,71	4,61	7,88	4,29	6,65	1,25	1,51

Tablo 9: Faaliyet ve Mali Yapı Rasyoları

	Stok Devir Hızı		Alacak Devir Hızı		Borç Devir Hızı		Nakit Çevirme / Dönüş Süresi		Kaldıraç Oranı		KV Yük./ Toplam Pasif (%)		UV Yük/ Toplam Pasif (%)	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Akın Tekstil	3,48	2,41	6,33	3,77	3,50	2,93	57,50	122,23	0,55	0,47	24,86	18,74	10,62	13,23
Arsan Tekstil	4,40	4,39	4,82	4,04	12,53	10,43	127,74	136,69	0,64	0,33	24,89	10,75	14,06	14,05
Birko Birleşik	0,93	1,02	4,81	10,64	6,15	10,63	401,36	351,24	0,66	0,50	33,63	19,55	5,97	13,59
Birlik Mensucat	23,24	14,74	1,82	2,21	4,62	2,47	135,88	41,49	2,69	-1,50	64,07	237,33	8,86	61,22
Bossa Ticaret ve Sanayi	4,28	2,89	3,11	2,50	5,75	6,77	137,22	215,34	3,01	2,71	40,60	43,06	34,46	30,01
Dagi Giyim	1,59	1,23	5,31	5,97	11,13	8,38	261,82	309,71	1,05	0,81	30,61	28,06	20,54	16,77
Derimod Konfeksiyon	22,11	18,59	1,08	0,90	1,64	1,47	130,15	174,38	3,29	3,46	63,56	69,03	13,12	8,54
Desa Deri	1,62	0,77	14,40	7,57	2,38	1,37	95,99	254,52	2,94	2,74	58,41	44,42	16,20	28,85
Diriteks Diriliş Tekstil	2,47	-	8,52	1,54	12,10	2,95	157,99	122,79	-14,93	32,23	49,24	51,26	57,94	45,73
Hateks Hatay Tekstil	3,74	3,56	4,23	4,07	4,76	4,51	105,70	109,99	0,41	0,48	22,55	25,86	6,29	6,79
Karsu Tekstil	3,62	2,97	3,67	3,56	7,10	5,76	147,05	159,54	4,84	2,73	52,19	43,46	30,70	29,77
Lüks Kadife Ticaret	3,88	2,98	4,15	3,60	11,26	10,35	147,61	186,15	0,91	1,00	14,98	19,64	32,66	30,26
Mavi Giyim	3,06	2,35	14,33	10,39	2,70	2,11	9,63	17,44	3,06	4,07	57,96	65,96	17,38	14,32
Menderes Tekstil	3,24	3,06	10,38	8,79	6,48	6,07	90,33	99,40	7,45	2,71	54,08	36,35	34,09	36,71
Rodrigo Tekstil	0,96	0,66	4,19	3,64	2,36	1,44	309,05	395,10	1,33	1,62	47,57	43,63	9,56	18,25
Royal Halı	3,17	2,22	1,14	0,88	2,13	1,51	259,33	333,46	-26,25	33,11	66,20	51,28	37,76	45,79
Söktaş Tekstil	3,38	3,07	5,81	7,25	3,12	2,57	53,17	26,90	8,40	3,38	44,24	43,28	45,12	33,90
Sönmez Pamuklu	4,50	3,84	4,97	7,69	9,51	11,76	114,60	110,03	0,41	0,39	10,73	10,19	18,27	18,06
Vakko Tekstil	1,55	0,99	15,41	12,35	3,37	2,60	148,62	255,16	2,46	2,28	48,30	40,07	22,83	29,48
Yataş Yatak ve Yorgan	3,75	3,74	8,36	11,34	5,39	4,80	72,30	52,99	1,40	1,67	41,33	41,33	16,97	21,27
Yünsa Yünlü	3,87	2,10	4,68	4,31	5,02	3,76	98,25	159,31	2,70	2,27	66,15	45,85	6,84	23,57

Faaliyet rasyoları incelendiğinde, işletmelerin neredeyse tamamının stok devir hızında düşüş olduğu görülmektedir. Normalde işletmelerde bazı stratejik problemlerin olduğuna da işaret edebilen bu rasyo, pandemiyle birlikte talepteki azalmanın ve sektördeki daralmanın göstergesidir. İşletmelerin %71'inde alacak devir hızı ve %86'sında borç devir hızları azalmıştır. İşletmelerin çoğunun borç devir hızı alacak devir hızından daha yüksektir. Uzun vadede likidite problemine yol açabilecek bu durum, 16 firmanın nakit dönüş (çevirme) süresinin uzamış olmasıyla da teyit edilmektedir. Nakit dönüş süresindeki artış, işletmelerin finansmana ihtiyaç duydukları sürenin uzadığını göstermektedir. Finansman süresindeki artış da finansman maliyetlerinde artışa neden olmakta ve kârlılığı negatif etkilemektedir. Zaten yükümlülüklerin toplam pasife oranları incelendiğinde de özellikle uzun vadeli yükümlülüklerin oranının çoğunlukla arttığı, kısa vadeli yükümlülüklerde ise bazı firmalarda azalış, bazılarında artış olduğu görülmektedir. Firmaların bir kısmı likiditelerini korumak için hem uzun hem kısa vadeli borçlanmalarını artırırken, diğer firmalar ise kısa vadeli borçlanmadan uzun vadeli borçlanmaya geçmeyi tercih etmiştir. Borçlanmalardaki artış, firmaların finansal risklerini de olumsuz etkilemektedir.

Tablo 10: Nakit Akış Rasyoları ve Nakit Akışıyla İlgili Kalemlerin Yüzdesel Değişimleri

	İFNA / Net Kâr		**İFNA / Net Satışlar (%)**		**İFNA / KVYK (%)**		**DEĞİŞİM**		
	2019	**2020**	**2019**	**2020**	**2019**	**2020**	**İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışı (%)**	**Yatırım Faaliyetlerinden Nakit Akışı (%)**	**Finansman Faaliyetlerinden Nakit Akışı (%)**
Akın Tekstil	-0,62	0,77	-1,75	10,09	-4,09	21,09	512,41	25,46	-137,64
Arsan Tekstil	0,61	1,21	12,42	48,83	22,82	180,54	270,18	-58,44	-583,01
Birko Birleşik	0,39	2,15	-23,20	-30,44	-9,90	-24,75	-72,07	-6,24	1.100,05
Birlik Mensucat	-0,08	0,13	24,87	-48,02	1,41	-11,45	-276,74	3.653.190,31	-95,66
Bossa Ticaret ve Sanayi	0,66	2,27	6,13	11,99	11,83	19,43	98,99	155,95	-341,49
Dagi Giyim	7,86	0,93	31,36	6,41	64,89	8,69	-81,47	19,40	93,71
Derimod Konfeksiyon	-0,09	1,30	0,19	-2,79	0,26	-3,15	-1.375,24	2,94	-74,80
Desa Deri	3,46	-12,08	14,75	-8,52	29,28	-12,66	-131,51	50,56	257,79
Diriteks Diriliş Tekstil	0,62	0,00	-294,81	0,03	-71,26	0,00	100,01	-	-
Hateks Hatay Tekstil	0,65	-0,41	8,76	-2,74	18,82	-5,44	-136,06	15,35	181,85
Karsu Tekstil	5,93	4,01	6,17	24,22	9,76	32,93	322,55	-75,54	-620,26
Lüks Kadife Ticaret	1,16	3,63	13,99	24,63	46,73	57,22	92,65	34,42	-302,27
Mavi Giyim	5,59	48,41	21,07	16,21	53,71	21,80	-35,45	57,98	152,10
Menderes Tekstil	-0,55	1,49	0,66	-7,51	1,17	-14,07	-1.514,96	-12,82	234,05
Rodrigo Tekstil	-0,88	-0,82	-4,84	5,81	-8,48	7,03	192,93	-152,42	32,06
Royal Halı	-0,41	0,62	12,16	2,24	9,39	1,67	-82,44	-48,96	-
Söktaş Tekstil	-0,87	0,30	4,10	-5,60	4,87	-4,20	-216,21	-79,73	120,80
Sönmez Pamuklu	0,72	1,45	36,39	13,30	117,77	46,75	-61,00	93,49	177,04
Vakko Tekstil	2,25	1,67	14,75	2,28	34,85	4,37	-88,12	38,02	139,48
Yataş Yatak ve Yorgan	1,81	1,76	13,36	17,15	40,38	51,20	92,20	-32,28	87,43
Yünsa Yünlü	9,35	5,51	10,15	18,54	21,85	37,15	17,15	-49,59	133,15

İşletmelerin nakit akış tablolarında sundukları veriler değerlendirildiğinde, işletme faaliyetlerinden nakit akışları (İFNA) azalan 13 işletmenin bulunduğu görülmektedir. İFNA, işletmelerin ana gelir getirici faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışlarını temsil ettiğinden, normal şartlarda işletme faaliyetlerinden sağlanan nakit akışlarının pozitif olması beklenmektedir (Kargın ve Aktaş, 2011:4). Ancak COVID-19 pandemisiyle birlikte ekonomilerde yaşanan durgunluk ve ihracatın azalması sonucunda hasılatlardaki azalışın, nakit akışlarına da yansımış olması doğaldır.

İFNA'sı negatif olan işletmelerin yatırım ve finansman faaliyetlerinden pozitif nakit akışı sağlamaya çalıştıkları, bu kapsamda bağlı ortaklık ve iştirak yatırımları da dahil olmak üzere duran varlıklarını sattıkları, özkaynağa dayalı araç ihraç ettikleri, kısa ve uzun vadeli yeni borçlanmalara girdikleri tespit edilmiştir. Alınan tedbirlerle, işletme, yatırım ve

finansman faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışlarının toplamı negatif olan firma sayısı 2019 yılında 8 iken, 2020 yılında 2'ye düşmüştür. Bossa Ticaret'in 2020 yılında negatif nakit akışı yaratmış olmasının temel nedeni finansal borçlara ilişkin anapara ve faiz ödemeleridir. Derimod Konfeksiyon firmasında ise Bossa Ticaret'in aksine İFNA negatif olup, firma anapara ve faiz borç ödemelerine kıyasla daha fazla yeni borçlanma yapmış olmasına rağmen, işletme faaliyetlerinden kaynaklanan nakit çıkışlarını karşılayamamıştır.

4.3.2. COVID-19'un Dipnot Açıklamalarına Etkileri

COVID-19 pandemisinin işletmelerin finansal durum, performans ve nakit akışlarına etkilerinin yanında, finansal raporlarında yer alan dipnot açıklamalarında ne derece yer bulduğu ve işletmelerin COVID-19 kapsamında hangi açıklamaları yaptıkları incelenmiştir.

Birçok işletme standartlarla ilgili güncellemeler kapsamında "TFRS 16 Kiralamalar – COVID-19'la ilgili olarak tanınan kira imtiyazları" başlığıyla finansal tabloların sunumuna ilişkin esaslar kısmında COVID-19'la birlikte gelmiş olan muafiyeti açıklamıştır.

Bu güncelleme dışında raporlarında COVID-19 kelimesi hiç geçmeyen ve pandemiyle ilgili olarak hiçbir dipnot açıklaması yapmayan altı işletme (Birlik Mensucat, Dagi Giyim, Hateks Hatay Tekstil, Karsu Tekstil, Söktaş Tekstil, Sönmez Pamuklu) bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda COVID-19'la ilgili yapılan dipnot açıklamaları, raporda açıklamanın yapıldığı bölümlere göre özetlenerek sunulmuştur.

Tablo 11: COVID-19'la İlgili Yapılan Açıklamaların Yer Aldığı Bölümler

COVID-19'la İlgili Açıklama Yapılan Ana/Alt Bölümler	**Firma Sayısı**
Finansal Tabloları Önemli Ölçüde Etkileyen Hususlar	3
Finansal Tabloların Sunumuna İlişkin Esaslar	
Cari Döneme İlişkin Önemli Değişiklikler	5
İşletmenin Sürekliliği	3
Diğer Dipnot Başlıkları	
Stoklar	1
Hasılat ve Satışların Maliyeti	1
Cari Döneme İlişkin Önemli Gelişmeler	1
COVID-19 Etkisi	1
Sınırlı Olumlu Görüşün Dayanağı	1
TOPLAM	**16**

TFRS 16 Kiralamalar standardı ile ilgili imtiyazlar dışında COVID-19'la ilgili olarak yapılan açıklamalar en çok "Finansal Tabloların Sunumuna İlişkin Esaslar" başlığında ele alınmıştır. Birko Birleşik firması hem "Finansal Tabloları Önemli Ölçüde Etkileyen Hususlar" hem de "Stoklar" başlığı altında olmak üzere COVID-19'la ilgili olarak iki ayrı başlık altında açıklama yapan tek firmadır.

İşletmelerin yaptıkları dipnot açıklamaları içerik analizine tabi tutularak özetlenmiş ve beş ana tema altında toplanmıştır.

2020 Yılı Faaliyetleriyle İlgili Bilgilendirme: COVID-19'la ilgili olarak açıklama yapan işletmelerin çoğu pandemi nedeniyle ekonomik faaliyetlerde önemli ölçüde yavaşlama olduğu, üretim faaliyetlerinin geçici olarak duraklatıldığı, mağazaların geçici olarak kapatıldığı ve satış faaliyetlerinin online mağazalardan devam ettiği bilgilerini açıklamıştır. Genellikle Mayıs ve Haziran ayları itibariyle, alınan tedbirler kapsamında bütün faaliyetlerin yeniden başladığı konusunda açıklama yapan birkaç şirket de mevcuttur.

COVID-19 Pandemisinin Yarattığı Riskler: Çalışma kapsamında incelenen firmalardan iki tanesi işletmenin sürekliliği başlığı altında salgının varlık fiyatları, likidite, kurlar ve faiz oranları gibi pek çok alanda etkilerinin olduğunu ve belirsizliklerin süreceği beklentisinin mevcut olduğunu belirtmiştir. Bir firma ise yavaşlayan ekonomik aktivitelerin etkisiyle şirketin gelirlerinin düşmesinin ve nakit akışlarının etkilenmesinin muhtemel olduğunu açıklayarak, pandeminin şirket özelinde yaratabileceği risklere değinmiştir. Bir işletme de 2020 yılı denetiminde sınırlı olumlu görüş almış ve bu

görüşün dayanağıyla ilgili denetim firmasının gerekçelerini açıklamıştır. Gerekçelerden biri olarak, salgın nedeniyle firmalar faaliyetlerini geçici süreliğine durdurmuş veya uzaktan çalışma sistemiyle faaliyetlerine devam ediyor olduklarından, ticari ve diğer alacakların ve borçların doğruluğuna yönelik olarak denetim firması tarafından yeterli mutabakat çalışması yapılamamış olmasına yer verilmiştir.

COVID-19 Kapsamında Alınan Tedbirler ve Faydalanılan Devlet Teşvikleri: Beş işletme salgın döneminde likiditeyi güçlendirmek için nakit yönetim stratejilerini gözden geçirdiklerini ve ayrıca yatırım harcamaları, operasyonel giderler ve stoklardaki artışın minimize edilmesi için aksiyonlar alındığını açıklamıştır. Bir işletme ürün planlaması ve pazara erişim hızıyla ilgili gerekli aksiyonların alınması ve tüm satış kanallarında sürekli yeni ve güncel stok sunulabilmesinin sağlanması için gerekli önlemlerin alındığını belirtirken, diğer bir işletme de AVM'lerin kapalı olduğu dönemde AVM ve diğer mağaza kiralarının ödenmemesi veya en azından indirimli ödenmesi ve AVM ortak alan giderlerinin indirimli ödenmesi konusunda anlaşma yapıldığını belirtmiştir. Beş işletme de pandeminin olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik olarak kısa çalışma ödeneğinden faydalandıkları hususuna raporlarında yer vermiştir. Bir işletme de borçlularıyla görüşerek, vadelerin ötelenmesi veya sözleşme koşullarının yeniden yapılandırılması gibi tedbirler aldığı konusunda bilgi sunmuştur.

2021 Yılıyla İlgili Tahminler: Üç işletme bir sonraki faaliyet yılıyla ilgili olarak tahminlerini paylaşmıştır. Bir işletme gelecek bir yıl içerisinde salgının şirketin faaliyetleri üzerinde önemli bir etkisi olmasının beklenmediğini belirtirken, diğer bir işletme kısıtlamaların azalması sonucunda talepte meydana gelen artışın şirket faaliyetlerine olumlu etkisinin olacağı değerlendirmesini yapmıştır. Bir işletme de 2020 yıl sonu itibariyle kullanılmamış olan halı ipliği stoklarının, salgına bağlı olarak iplik fiyatlarındaki artış ve halı ipliği tedarik edilen firma üretimlerinin düşmesi nedeniyle satın alma sürecinde yaşanan gecikmeler doğrultusunda 2021 yılında büyük ölçüde kullanılmasını öngördüğünü açıklamıştır.

Değerleme: Sekiz işletme salgının olası etkilerinin değerlendirildiğini ancak finansal tablolarda herhangi veya önemli bir değer düşüklüğü tespit edilemediğini açıklamıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, tekstil, deri ve giyim eşyası sektörlerinde faaliyet gösteren ve BİST'te listelenen şirketlerin COVID-19'la ilgili olarak ya hiç açıklama yapmadıkları ya da en fazla 2 paragraflık, çok sınırlı açıklama yaptıkları görülmektedir. Ayrıca birkaç işletmenin, denetim firmaları farklı olmasına rağmen, COVID-19'la ilgili olarak neredeyse birebir aynı açıklamaları yaptıkları görülmüştür.

Amerika'da faaliyet gösteren işletmelerin raporlarında ise COVID-19'la ilgili çok detaylı açıklamalar mevcuttur. Örneğin Ralph Lauren'in 27 Mart 2021 tarihli yıl sonu raporları incelendiğinde, COVID-19'la ilgili olarak sayfalarca açıklama yapıldığı, COVID-19'la ilgili son gelişmeler, çalışanların güvenliği ve sağlığı, tazminatlar ve çalışanlara sağlanan faydalar, makroekonomik koşullara ilişkin riskler, stratejik girişimler ve yeniden yapılanma faaliyetlerine ilişkin riskler, iş ve faaliyetle ilgili riskler, bilgi sistemleri ve veri güvenliğine ilişkin riskler, küresel ekonomik koşullar ve sektör trendleri, finansal performansın özeti, finansal tablo kalemlerine ilişkin dipnotlar (hasılat, giderler, faaliyet bölümleri, stoklar, varlıklarda değer düşüklüğü, vb.), finansal durum ve likidite gibi başlıklar altında detaylı bilgiler sunulduğu görülmüştür. Ralph Lauren'in yıllık raporunda ve dipnotlarında COVID-19 kelimesi 146 defa yer almaktadır (https://investor.ralphlauren.com/static-files/ad83bff8-43c5-4092-8d25-39c97cbe384d). Guess, Inc. işletmesinin de 30 Ocak 2021 tarihli yıllık raporunda COVID-19 kelimesinin 73 defa geçtiği ve pandeminin getirdiği riskler, alınan finansal ve finansal olmayan tedbirler ve finansal tablo kalemlerine etkileri gibi birçok konunun ele alındığı belirlenmiştir. BİST'te faaliyet gösteren işletmeler COVID-19'a ilişkin olarak finansal tablolarda herhangi/önemli bir değer düşüklüğü tespit edilemediğini açıklarken, Guess firması COVID-19 pandemisinin devam eden etkileri nedeniyle varlık değer düşüklükleri ve şüpheli ticari alacaklar için daha yüksek karşılıklar yansıtıldığını açıklamıştır (https://investors.guess.com/static-files/ea4dc76d-abe1-4e4a-9d28-94c779a442d3).

Londra Borsası'nda listelenen Ted Baker Plc'nin 30 Ocak 2021 tarihli yılsonu raporunda COVID-19 kelimesi 27 defa kullanılmış ve işletmenin sürekliliği, temel riskler ve belirsizlikler, UFRS 16 standardının etkileri, finansal durumun özeti, operasyonel ve stratejik hususlar, mevcut ticari durum ve görünüm gibi başlıklarda COVID-19'un etkileri ve alınan tedbirler özetlenmiştir (https://www.tedbakerplc.com/~/media/Files/T/Ted-Baker/results-and-reports/report/2021/fy-rns-full150621.pdf).

5. Sonuç

COVID-19 pandemisi, önce bir kamu sağlığı krizi olarak başlayıp, daha sonra global finansal ve ekonomik bir krize dönüşmüştür (Cho ve Saki, 2021:1). Pandeminin kendisi kadar, seyahat kısıtlamaları, sokağa çıkma yasakları, işyerlerinin kapatılması veya belirli koşullar altında belirli saatlerde hizmet vermeleri gibi pandemiyle ilgili alınan zorunlu tedbirler de hem sosyal hem de ekonomik hayatı büyük ölçüde etkilemiştir.

Sınırlı sayıda sektör pandemiden olumlu etkilenirken, birçok sektör son derece olumsuz etkilenmiş ve işsizlik oranlarında da önemli ölçüde artış olmuştur. Bu çalışma da Türkiye'nin önde gelen sektörlerinden olan tekstil, deri ve giyim eşyası sektörlerinde faaliyet gösteren ve BİST'te listelenen işletmelerin finansal durumlarına, performanslarına ve finansal raporlarına COVID-19'un etkilerini tespit etmeyi amaçlamıştır.

Çalışma kapsamında incelenen 21 işletmenin pandemi yılında dönen ve duran varlıklarında artış olduğu, dönen varlıklardaki artışın işletmelerin nakit yönetimi stratejilerindeki değişiklik nedeniyle likiditelerini artırma çabalarından kaynaklandığı görülmektedir. Ticari alacaklardaki ve stoklardaki artış ise, faaliyet rasyolarından da görülen, alacak devir hızı ve stok devir hızındaki düşüşten kaynaklanmaktadır. Duran varlıklardaki yükselişin nedeni ise duran varlık yatırımlarından ziyade yeniden değerleme değer artışlarıdır.

Firmaların çoğunluğunun kısa vadeli ve/veya uzun vadeli yükümlülüklerinde artış gözlemlenmiştir. Pandeminin yarattığı yoğun belirsizlik nedeniyle daha likit kalmak isteyen firmalar, borçlanma seviyelerini artırmıştır. Borçlanmalardaki artışla birlikte, özellikle de Birlik Mensucat gibi hem kısa vadeli hem de uzun vadeli yabancı kaynaklarında artış olan işletmelerin finansal risklerinin de arttığı görülmektedir.

2020 yılında işletmelerin çoğunun hasılatlarında azalış olduğu, hasılatları artan firmaların ise hazır giyimden ziyade halı, ev tekstili, yatak, yorgan, koltuk, kanepe üretimi alanlarında faaliyet gösterdikleri veya iplik, boyalı kumaş, astar gibi hazır giyim hammaddelerini üretip satan firmalar oldukları belirlenmiştir. Pandemi sürecinde tedarik zincirinde, özellikle de hammadde ithalatında yaşanan aksamalar, Türkiye'deki tekstil hammaddesi üreten firmalara olumlu yansımıştır. Hasılatlarında azalış olan firmaların yaklaşık yarısının net kar marjlarının arttığı, ancak artışların direkt olarak pandemiyle ilişkili olmadığı ve çoğunlukla esas faaliyetlerden diğer gelirler kapsamında raporlanan unsurlardan kaynaklandığı belirlenmiştir.

2019 yılında İFNA'sı negatif olan dört işletme varken, bu sayı 2020 yılında yediye yükselmiştir. Ancak firmaların aldıkları önlemler sayesinde 2020 yılında işletme, yatırım ve finansman faaliyetlerinden nakit akışları toplamı negatif olan yalnızca iki firma olmuştur. Dolayısıyla likidite ve nakit akış yeterliliği bakımından sektör pandemi sürecinde başarılı bir sınav vermiştir.

COVID-19'un işletmelerin finansal tablo dipnotlarında yarattığı etkiler incelendiğinde, İngiltere ve Amerika'daki halka açık işletmelere kıyasla çok az dipnot açıklaması yapıldığı görülmüştür. Altı işletme COVID-19'a ilişkin hiçbir açıklama yapmazken, diğer işletmeler de pandeminin yarattığı riskler, alınan tedbirler ve faydalanılan devlet teşvikleri, varlıklarda değer düşüklüğü gibi konularda sınırlı sayıda açıklama yapmıştır.

Genel olarak değerlendirme yapıldığında, tekstil, deri ve giyim eşyası sektörlerinde faaliyet gösteren halka açık işletmelerin pandemi sürecini iyi yönettikleri ve birkaç işletme dışında likidite ve kârlılıkla ilgili olarak önemli sorunlar yaşanmadığı görülmüştür. Ancak pandeminin getirdiği belirsizlikler nedeniyle, işletmelerin likit kalabilmek için yabancı kaynak kullanımına daha fazla ağırlık vermelerinin yarattığı risklerin uzun vadede takip edilmesi gerekmektedir.

Ayrıca hasılatlardaki ve kârlılıktaki düşüşün de uzun vadede devam etmemesi ve işletmelerin önceki yıllardaki satış hacimlerine ulaşması için daha az insan etkileşimi içeren özelliklere sahip ürünler üretmek ve endüstrilerin tedarik zinciri sistemlerini kesintisiz olarak yönetmelerine yardımcı olacak süreçlere odaklanmak faydalı olacaktır (Equbal ve diğerleri, 2021:1).

Bu çalışmada elde edilen bulgular Aydın ve diğerlerinin (2021) çalışmasıyla uyumludur. Mishra ve Mishra (2021), Cho ve Saki (2021) çalışmalarının aksine, Türkiye'deki halka açık tekstil, deri ve giyim eşyası işletmelerinin pandemiden önemli derecede olumsuz etkilendiğini söylemek mümkün değildir. Her ne kadar pandeminin ilk birkaç ayındaki kapanmalar ve faaliyetlerin durdurulması sonucunda ihracatta ve hasılatlarda ciddi düşüşler yaşanmışsa da Haziran 2020'den itibaren hızlı bir toparlanma sürecine girilmiş ve 2020 yılının geri kalan aylarında bir önceki yılın aynı aylarındaki ihracat rakamlarını aşan seviyeler yakalanmıştır.

Bu çalışmanın en önemli kısıtı, yalnızca halka açık işletmelerin ele alınmış olmasıdır. Halka açık olmayan, küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmana erişim imkanlarının daha sınırlı olması nedeniyle, çalışma kapsamındaki işletmeler kadar likidite sağlayamamış olmaları ve COVID-19 pandemisinden çok daha fazla etkilenmiş olmaları muhtemeldir.

Gelecek çalışmalarda COVID-19'un tekstil, deri ve giyim eşyası sektörlerine uzun vadeli etkilerinin tespit edilebilmesi için 2020'den sonraki yılların finansal verileri de kullanılarak daha detaylı analiz yapılabilir. Ayrıca farklı ülkelerden birçok işletmenin COVID-19'a ilişkin dipnot açıklamaları incelenerek, pandemi döneminde dipnot açıklamalarının kalitesini etkileyen unsurlar tespit edilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Arel Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Tarih:02.10.2020).
Yazar Katkıları: Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- T.E., D.Ü.; Veri Toplama- T.E., D.Ü.; Veri Analizi/Yorumlama- T.E., D.Ü.; Yazı Taslağı- D.Ü., T.E.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- D.Ü.; Son Onay ve Sorumluluk- D.Ü., T.E.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.
Ethics Committee Approval: This study was approved by the Arel University Ethics Committee (Date:02.10.2020).
Author Contributions: T.E., D.Ü.Author Contributions: Conception/Design of Study- T.E., D.Ü.; Data Acquisition- T.E., D.Ü.; Data Analysis/Interpretation- T.E., D.Ü.; Drafting Manuscript- D.Ü., T.E.; Critical Revision of Manuscript- D.Ü.; Final Approval and Accountability- D.Ü., T.E.

Kaynaklar

Aydın, O., M. Oğuz, C. A. Kayalı ve H. Akay. 2021. *30. Bölüm: COVID 19 Sürecinin Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri Sektöründeki İşletmelerin Finansal Tabloları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi*, Akdoğan, N., D. U. Doğan ve N. Çetinkaya (Ed.) COVID-19 Salgınının İşletmelerin Finansal Tabloları Üzerine Etkisine İlişkin Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi. Ankara: Gazi Kitabevi.

Cavlak, H. 2020. "COVID-19 Pandemisinin Finansal Raporlama Üzerindeki Olası Etkileri: BİST 100 Endeksi'ndeki İşletmelerin Ara Dönem Finansal Raporlarının İncelenmesi", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Special Issue, 143-168.

Chen, H. ve C. Yeh. 2021 (in press). "Global financial crisis and COVID-19: Industrial reactions", *Finance Research Letters*, 101940, 1-13.

Cho, B. ve Z. Saki. 2021. "Firm performance under the COVID-19 pandemic: The case of the U.S. textile and apparel industry", *The Journal of the Textile Institute*, 1-11.

Cui, L., P. Kent, S. Kim ve S. Li. 2021 (early view). "Accounting conservatism and firm performance during the COVID-19 pandemic", *Accounting & Finance*, 1-37.

Çatuk, C. ve K. Aydın. 2021. "COVID-19'un Dünya ve Türkiye Tedarik Zinciri Üzerine Etkileri", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, 427-449.

Dünya Gazetesi, Pandemide insanlar evde, pamuk tarlada kaldı, 9 Haziran 2020, https://www.dunya.com/emtia/pandemide-insanlar-evde-pamuk-tarlada-kaldi-haberi-472266 (Erişim Tarihi: 25.08.2021).

Equbal, A., S. Akhter, A. K. Sood ve I. Equbal. 2021. "The usefulness of additive manufacturing (AM) in COVID-19", *Annals of 3D Printed Medicine*, 100013, 1-8.

Guess?, Inc. 30 January 2021. Annual Report, https://investors.guess.com/static-files/ea4dc76d-abe1-4e4a-9d28-94c779a442d3 (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği (İHKİB), Hazırgiyim ve Konfeksiyon Sektörü 2021 Haziran Aylık İhracat Bilgi Notu, https://www.ihkib.org.tr/fp-icerik/ia/d/2021/07/05/hazirgiyim-ve-konfeksiyon-sektoru-2021-haziran-aylik-ihracat-bilgi-notu-20210705110911 0903-932C7.pdf (Erişim Tarihi: 10.07.2021).

İstanbul Sanayi Odası, Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu 2020, https://www.iso500.org.tr/500-buyuk-sanayi-kurulusu/2020/?ara=&sektor_tipi=NACE&sektor_kodu=15&oda=&calisan_sayisi=&sermaye_yapisi= (Erişim Tarihi: 15.07.2021).

Kamuyu Aydınlatma Platformu – Finansal Tablolar. https://www.kap.org.tr/ (Erişim Tarihi: 08.05.2021).

Kanno, M. 2021. "Assessing the impact of COVID-19 on major industries in Japan: A dynamic conditional correlation approach", *Research in International Business and Finance*, 58: 1-20.

Kanupriya. 2021. "COVID-19 and the Indian Textiles Sector: Issues, Challenges and Prospects", Vision, 25(1), 7-11.

Karğın, M. ve R. Aktaş. 2011. "Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Raporlanmış Nakit Akış Tablosu ve Analizi", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 52, 1-24.

Kaur, K. 2021. "The Early Impact of COVID-19 on Textile Industry: An Empirical Analysis", *Management and Labour Studies*, 1-13.

Kumar, V., S. Kumar ve Kalapna. 2021. "Impact of COVID-19 on Textile and Fashion Industry India: Economic Perspective", *Burnished Law Journal*, 2(1), 312-327.

Malik, S. ve A. Khaver. 2020. Sustainable Development Policy Institute – Report, http://0-www.jstor.org.opac.bilgi.edu.tr/stable/resrep29097 (Erişim Tarihi: 13.07.2021).

Mishra, M. ve P. Mishra. 2021. "Prioritizing Financial Crises Due to COVID-19: An Economic Safety and Sustainability Approach in India", *International Journal of System Dynamics Applications*, 10(1), 65-75.

Orhan, Z. H. ve N. Tırman. 2020. "Analysis of the Impact of COVID-19 on Different Sectors in Turkey During Early Periods of the Pandemic", *Journal of Business Research-Turk*, 12(2), 2312-2326.

Ozili, P. ve T. Arun. 2020. Spillover of COVID-19: Impact on the Global Economy. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3562570 (Erişim Tarihi: 24.07.2021).

Ralph Lauren Corporation. 27 March 2021. Annual Report, https://investor.ralphlauren.com/static-files/ad83bff8-43c5-4092-8d25-39c97cbe384d (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

Szczygielski, J. J., A. Charteris, P. R. Bwanya ve J. Brzeszczynski. 2021 (in press). "The impact and role of COVID-19 uncertainty: A global industry analysis", *International Review of Financial Analysis*, 1-54.

Ted Baker Plc. 30 January 2021. Annual Report, https://www.tedbakerplc.com/~/media/Files/T/Ted-Baker/results-and-reports/report/2021/fy-rns-full150621.pdf (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü. 2020. Hazır Giyim Sektör Raporu, https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Haz%C4%B1r%20Giyim%20Sekt%C3%B6r%C3%BC_2018.pdf (Erişim Tarihi: 14.07.2021).

Uyanık, S. ve D. C. Çelikel. 2019. "Türk Tekstil Endüstrisi Genel Durumu", *Teknik Bilimleri Dergisi*, 9(1), 32-41.

Üçoğlu, D. 2021. *Chapter 3: Financial Impacts of COVID-19 on Tourism: Evidence from Some Listed Companies*, Demir, M., A. Dalgıç ve F. Doğanay Ergen (Ed.) Handbook of Research on the Impacts and Implications of COVID-19 on the Tourism Industry. USA: IGI Global.

Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute
2022, (66)
ISSN: 2602-3202, E-ISSN: 2667-6982

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

DOI: 10.26650/MED.1004034

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Türkiye Finansal Raporlama Standardı 16: Kiralamalar Standardının Borsa İstanbul Şirketlerinin Finansal Tablolarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma

A Study on the Effect of International Financial Reporting Standards 16: Leases Standard on the Financial Statements of Borsa Istanbul Companies

Berke Koç[1]

[1]Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Muhasebe ve Finans Yönetimi Anabilim Dalı, Kırklareli, Türkiye
E-posta: berkekoc@klu.edu.tr

ORCID: B.K. 0000-0003-4889-3816

ÖZ

Muhasebe standartlarını düzenleyen kurullar, şirketlerin mali bilgilerini gerçeğe uygun, anlaşılabilir ve şeffaf bir şekilde sunabilmesine yol göstermek amacıyla UFRS standardını yayınlamıştır. UFRS standardının ele aldığı konulardan biri de kiralama işlemleridir. Kiralama işlemleri, söz konusu standartta "UFRS 16 Kiralamalar" bölümünde açıklanmıştır.

Bu çalışmada, BİST 100 endeksinde faaliyet gösteren finansal kuruluşlar ve holdingler dışında kalan şirketlerin TFRS 16 standardının uygulanmasından önceki iki yıl ve TFRS 16 standardının uygulanmasından sonraki iki yıla ait finansal tabloları incelenmiştir. incelenmiş ve finansal kiralama işlemlerinden etkilenen finansal tablo kalemleri ile şirketlerin finansal oranları sunulmuştur.. Böylece yeni kiralama standardının finansal tablolar ve finansal oranlar üzerindeki etkisini görmek mümkün olmuştur.

Yapılan analizler sonucunda başlıca finansal tablo kalemlerinin tümünde artış tespit edilmiştir. Ayrıca aktif kârlılık ve net kâr marjı oranlarında azalış; toplam borç / toplam varlıklar ve faaliyet kâr marjı oranlarında artış saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Finansal Kiralama, Faaliyet Kiralaması, TFRS 16

ABSTRACT

The boards that regulate accounting paradigms have published the IFRS standard to guide companies in presenting their financial information honestly, explicably, and transparently. One issue that the IFRS standard deals with is leasing transactions, which are explained in the "IFRS 16 Leases" section of the relevant standard.

This study examines the financial statements of the companies operating in the BIST 100 index, excluding financial institutions and holdings, for the two years before and years after the implementation of the TFRS 16 standard. The study then presents the financial statement items affected by the leasing transactions and the companies' financial ratios, thus showing the effect of the new leasing standard on the financial statements and ratios.

As a result of the analyses, increases were determined in all of the main financial statement items. In addition to decrease in asset profitability and net profit margin ratios, an increase was observed in the ratios of total debt/total assets and operating profit margin.

Keywords: Financial Lease, Operational Lease, IFRS 16

Başvuru/Submitted: 03.10.2021 **Revizyon Talebi/Revision Requested:** 10.11.2021 **Son Revizyon/Last Revision Received:** 07.12.2021 **Kabul/Accepted:** 27.12.2021

Sorumlu yazar/Corresponding author: Berke Koç / berkekoc@klu.edu.tr

Atıf/Citation: Koc, B. (2022). Türkiye finansal raporlama standardı 16: Kiralamalar standardının borsa İstanbul şirketlerinin finansal tablolarına etkisi üzerine bir araştırma. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute, 66*, 113-136. https://doi.org/10.26650/MED.1004034

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Extended Abstract

Today, an essential condition for businesses to gain competitive advantage is to adapt to the constantly developing technology. It is necessary to make continuous investments to ensure the said harmony and catch up with the speed of technology, which raises the problem of financing. Although leasing transactions do not have a long history, their importance is increasing daily, and they are an alternative financing technique used to eliminate this problem.

The increasing importance of this alternative financing technique has revealed the situation of accounting for leasing transactions. The International Accounting Standards Board published IAS 17 in this context, which many countries criticized. As a result, the International Accounting Standards Board prepared the IFRS 16 standard, translated into Turkish by the Public Oversight, Accounting, and Auditing Standards Authority and published as TFRS 16.

The IFRS 16 standard came into force on April 16, 2018 and was implemented in Turkey's accounting periods starting from December 31, 2018. Changes occurred in companies' financial statement items with the implementation, which also affected the financial ratios. In this context, this study aims to analyze the effect of the TFRS 16 standard on the financial statements and ratios of businesses and sectors in the BIST 100 index.

The research used financial data from companies in the BIST 100 index, excluding financial institutions and holdings. The remaining 65 companies, including their financial statements and footnotes for two years before and after the TFRS 16 transition, were examined to measure the standard's effect. The financial statements and footnotes for 2017, 2018, 2019, and 2020 were compared and analyzed in this context.

The research results indicated that the implementation of the TFRS 16 standard affected the sample companies by increasing period profit by 26.39%, operating profit before financing expenses/incomes by 29.88%, main operating profit by 30.53%, interest expenses by 87.49%, total assets by 57.12%, and total liabilities by 59.64%. Conversely, from 2017–2018, when the companies applied the TAS 17 standard, and from 2019–2020, when the companies applied the TFRS 16 standard, decreases were found in the net profit margins and returns on assets ratios. An increase was observed in the companies' operating profit margin and total debt/total assets ratios.

When analyzing the effect of TFRS 16 on financial statements and financial ratios on a sectoral basis, the most significant change occurred in the Wholesale and Retail Trade, Hotel, and Restaurants sector. Conversely, when examining the financial statements and ratios of the companies operating in the manufacturing sector, which constitutes a large part of the companies in the sample, parallelism to the whole of the sample is detected.

With the TFRS 16 standard introduction, companies started to report assets and liabilities related to their assets subject to operating leases. Thus, financial statements are more transparent and understandable, and financial ratios have become more meaningful. In addition, this situation strengthened the fair presentation of the financial statements and ensured a better application of the "Full Disclosure Principle,"."

1. Giriş

Kiralama; işletmelerin faaliyetlerini sürdürmek, büyümek ve rekabet avantajı sağlamak amacıyla elde edilmesi gereken fakat satın alınması oldukça güç varlıkları kullanabilmek için başvurdukları bir yöntemdir. Kiralama işlemleri, genel anlamda faaliyet kiralaması ve finansal kiralama olarak ikiye ayrılmakta olup; faaliyet kiralaması, kiralamaya konu varlığın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiraya veren tarafta kaldığı ve risk ve getirilerin kiraya veren tarafa ait olduğu kısa süreli kiralama türü olarak tanımlanabilir (Şentürk, 2016: 623). Öte yandan finansal kiralama, kira konusu varlığın mülkiyetine sahip olmaktan doğan tüm risk ve getirilerin önemli ölçüde kiracı tarafa devredildiği bir finansman tekniği olarak belirtilebilir (TFRS 16, m.62). Şirketler, söz konusu finansman tekniği sayesinde ihtiyaç duydukları varlıkları, yüksek faizli banka kredilerini veya kendi öz kaynaklarını kullanmadan elde etmektedir. Bu sebeple finansal kiralama sektörü, çok uzak bir geçmişe sahip olmamasına karşın doğduğu andan itibaren hızla gelişmiş ve işletmeler için önemli bir finansman tekniği haline gelmiştir.

Kiralamanın geçmişi çok öncelere dayansa da günümüzdeki anlamıyla kiralama işlemleri, 1950'li yıllarda ABD'de ortaya çıkmıştır (Toroslu, 1998: 2). 1960 yılında İngiltere'de "The Merchantile Leasing Company" isimli finansal kiralama şirketinin kurulmasıyla birlikte kiralama işlemleri gelişmiş Avrupa ülkelerine yayılmıştır (Erol, 2011: 42). Kiralama işlemlerinin Türkiye'de resmen tanınması ve uygulanmaya başlanması ise 28/06/1985 yılında çıkan 3226 sayılı kanunla olmuştur (Ergül ve Dumanoğlu, 2003: 63-64).

Kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması, yıllar boyunca tartışılan bir konu olarak literatürde yer almıştır. Bu tartışmaların son bulması amacıyla Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu ve Finansal Muhasebe Standartları Kurulu, 2006 yılında odak noktası uzun vadeli ve iptal edilmez olan kiralama işlemlerinin finansal durum tablosuda raporlanması olan bir proje başlatmış ve 2009 yılında bu çalışmayı sunmuştur. Çalışmaya yapılan yorumlar neticesinde 2010 yılında taslak metin yayınlanmış ve bu taslak metinde tüm kiralama işlemlerinin finansal durum tablosuda raporlanması gerektiği belirtilmiştir. Ancak sonrasında bu zorunluluk kaldırılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Uluslararası Finansal Raporlama Standardı (UFRS - IFRS) 16, Uluslararası Muhasebe Standardı (UMS - IAS) 17'nin yerine getirilmiş ve Ocak 2016'da yayımlanmıştır. Söz konusu standart, KGK tarafından birebir olarak Türkçe'ye çevrilmiş ve 16.4.2018 tarihli ve 29826 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Böylece söz konusu standart, 31.12.2018 ve sonrasında başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir (Sarı ve Güngör, 2020: 288 – 289).

Söz konusu standardın uygulanmak üzere yürürlüğe girmesiyle birlikte kiracı taraflar, TFRS 16 standardının bir sonucu olarak kiralamaya konu olan varlığa ilişkin varlık ve yükümlülük kalemlerini finansal tablolarına yansıtmaya başlamıştır. Raporlamada meydana gelen söz konusu değişiklik; kiracı tarafların varlık, yükümlülük ve kar kalemleri gibi önemli finansal tablo kalemlerini etkilemiştir. Finansal tablo kalemlerinde gerçekleşen önemli değişimler, şirketlerin finansal tablolarının ve finansal oranlarının önemli ölçüde etkilenmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda çalışmada yeni kiralama standardının borsanın genel durumunu yansıtacak öneme sahip BİST 100 endeksinde faaliyet gösteren şirketlerin finansal tablolarına ve finansal oranlarına etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde finansal kiralama kavramından ve finansal kiralama kavramıyla faaliyet kiralaması kavramlarının farkından bahsedilecek, ikinci bölümünde ise yeni kiralama standardı TFRS 16 ele alınacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde TFRS 16 standardının Borsa İstanbul (BİST)'da yer alan şirketlerin başlıca finansal tablo kalemlerine ve finansal oranlarına etkisi analiz edilecektir.

2. Literatür İncelemesi

Literatürde kiralama standardında meydana değişikliğin finansal tablolar ve finansal oranlar üzerindeki etkisini ele alan pek çok çalışma mevcuttur. Bu bağlamda literatürde yer alan çalışmalar ve söz konusu çalışmalarda ulaşılan sonuçlar şu şekilde sıralanabilir;

Serçemeli ve Öztürk'ün 2016 yılında TFRS 16 standardının olası etkilerine ilişkin araştırmasında TFRS 16 standardının kullanılmaya başlanması ile varlık ve yükümlülük kalemlerinin daha gerçekçi bir sunumla şirketlerin finansal tablolarında yer alacağını ve söz konusu kiralama standardının etkisinin sektörel bazda değişeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Öztürk'ün 2016 yılında gerçekleştirdiği çalışmada IFRS 16 ile IAS 17 standartları kıyaslanmış ve aynı zamanda yeni kiralama standardının Türkiye'de ve Almanya'da hisse senetleri halka açık olan hava yolu şirketlerinin finansal durumuna etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda Öztürk, IFRS 16 standardının etkisinin sektörel bazda farklılık göstereceği ve kiralama türlerinden faaliyet kiralamasını sıkça uygulayan işletmelerin yeni standarttan daha fazla etkileneceği sonucuna ulaşmıştır.

Aktaş, Kargın ve Arıcı, 2017 yılında kiralama işlemlerinin IFRS 16 standardına göre muhasebeleştirilmesi ve söz konusu standardın finansal tablolara ve oranlara etkisini analiz etmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Yazarlar, kira tutarlarının bir hayli yüksek olduğu halka açık iki şirketin finansal tablolarını incelemiş ve şirketlerinin borçlanma oranlarının arttığını ve standardın etkisinin sektörel bazda değişiklik gösterdiğini saptamıştır.

Aslan, 2018 yılında kiracı taraf için kiralama işlemlerinin IFRS 16 standardına göre muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasına ilişkin bir çalışma yapmıştır. Yazar, çalışma sonucunda hava yolu, toptan perakende ve telekomünikasyon sektörlerinde faaliyet gösteren şirketlerin diğer sektörlerde faaliyet gösteren şirketlere göre IFRS 16'dan daha fazla etkileneceği sonucuna ulaşmıştır.

Konuya ilişkin literatürde yer alan bir başka çalışma Marşap ve Yanık tarafından 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Yazarlar, çalışmalarında yeni kiralama standardına göre kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması üzerinde durmuşlardır. Marşap ve Yanık, çalışma sonucunda kiracı tarafların finansal kaldıraç oranlarında değişiklikler meydana geleceği ve hem kiracı tarafın hem de kiraya veren tarafın kira konusu varlığa ilişkin amortisman gideri hesaplayacağı sonuçlarına ulaşmıştır.

3. Finansal Kiralama Kavramı

Finansal kiralama, bir varlığın yasal mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan tüm risk ve getirilerin önemli ölçüde devredildiği sözleşmedir (TFRS 16, m.62). Öte yandan finansal kiralama, bir varlığın mülkiyetinin sözleşme süresi boyunca kiralayan tarafta kalarak önceden belirlenmiş kira ödemeleri karşılığında kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve sözleşme süresi sona erdiğinde varlığın mülkiyetinin kiracı tarafa geçmesine imkan tanıyan finansman yöntemi olarak da tanımlanabilmektedir (https://www.qnbfl.com/leasing-nedir/). Tanımlarda açıkça görüldüğü üzere, finansal kiralama işlemlerinde varlığın yasal mülkiyeti kiraya veren taraftayken, kullanım hakkı kiralayan taraftadır. Bu yönüyle finansal kiralama, faaliyet kiralamasıyla benzer özellikler taşımaktadır.

Faaliyet kiralaması, varlığın mülkiyet hakkının kiraya veren tarafta kaldığı ve risk ve getirilerin kiraya veren tarafa ait olduğu kısa süreli kiralama işlemidir. Faaliyet kiralaması, varlığın faydalı ömrünün küçük bir kısmını kapsamaktadır. Böylelikle varlık, sözleşme süresi sonunda başka bir kişi ya da kuruma kiralanabilmekte ve varlığın değeri hala iyi bir seviyede olmaktadır (Şentürk, 2016: 623). Faaliyet kiralaması, genellikle finansal kiralamanın bir türü olarak görülse de finansal kiralamadan ayrılan yönleri oldukça fazladır.

Bir kiralama işleminin finansal kiralama işlemi olarak nitelendirilebilmesi için bazı şartlar bulunmaktadır. Söz konusu şartlar standart setleri arasında ufak farklılıklar göstermiştir. TFRS 16'ya göre bir kiralama işleminin finansal kiralama olarak nitelendirilebilmesi için;

- Kiralanan varlığın yasal mülkiyetinin kiralama süresi sonuna kadar kiracıya geçeceğinin düşünülmesi,
- Varlığın satın alma seçeneğinin kullanılabilir hale geldiği tarihteki gerçeğe uygun değerinden oldukça düşük olması beklenen bedelle satın alma seçeneğine sahip olan kiracının, kiralama sözleşmesinin başlangıcı itibariyle kiracı tarafından bu seçeneğin kullanılmasının beklenmesi,

- Varlığın yasal mülkiyetinin kiracıya geçmeyecek dahi olsa kira süresinin kiralanan varlığının faydalı ömrünün büyük bir kısmını kapsaması,
- Kiralama sözleşmesinin başlangıç tarihinde kira ödemelerinin bugünkü değerinin varlığın gerçeğe uygun değerinin tamamına yakınını oluşturması,
- Varlığın üzerinde esaslı değişiklikler yapılmadığı sürece yalnızca kiracı tarafından kullanılabilecek yapıda olması, (TFRS 16 m.63).
- Kiracının finansal kiralama işlemini feshetmesi durumunda kiraya veren tarafın fesihten kaynaklanan zararlarını karşılaması,
- Kalıntı değer ile gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişikliklerden kaynaklanan kazanç ya da kayıpların kiracıya ait olması,
- Finansal kiralama sözleşmesi süresi sona erdiğinde kiracı taraf, piyasa fiyatının önemli ölçüde altında bir kira bedeli karşılığında ikinci bir dönem için kiralamayı sürdürme hakkına sahip olması gerekmektedir (TFRS 16 Md.64).

Finansal kiralama işlemlerine konu olan varlıklar; tüketim malzemesi niteliğinde olmalı, üzerinden amortisman ayrılabilmeli, kiralama süresi sonunda temel özellikleri bozulmamalı, bir yıldan uzun süre kullanılabilmeli ve herhangi bir varlığın tamamlayıcısı olmamalıdır (https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121213-1.htm).

4. Türkiye Finansal Raporlama Standartları 16: Kiralamalar

İşletmeler; 31 Aralık 2018 tarihinden önce kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasında, 24 Şubat 2004 tarihinde yürürlüğe konan ve 31.12.2005 tarihinden itibaren başlayan hesap dönemlerinde uygulanan TMS 17 standardını baz almaktaydılar. Söz konusu standardın pek çok ülkenin literatüründe eleştirilmesiyle birlikte Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, UFRS 16 standardını hazırlamış ve söz konusu standart, KGK tarafından çevrilerek TFRS 16 ismiyle yayımlanmıştır. TFRS 16, ülkemizde 31 Aralık 2018 tarihinden itibaren başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 16 Nisan 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (Uygun, 2019: 16)

4.1 Standardın Kapsamı

TFRS 16, alt kiralama ile kullanım hakkı elde edilen varlıkların kiralanması dahil olmak üzere tüm kiralama işlemlerini bünyesine almakla birlikte bazı istisnalar, bu standardın kapsamı dışında bırakılmıştır. Söz konusu istisnalar (TFRS 16, m.3);

- Doğalgaz, maden, petrol vb. yenilenemeyen türden doğal kaynakların araştırılması ve kullanımına ilişkin kiralamalar,
- Kiracı tarafından elde tutulan canlı varlıklara (TMS 41 Tarımsal Faaliyetler standardı kapsamındaki canlı varlıklar) ilişkin kiralamalar,
- TFRS Yorum 12 kapsamına giren imtiyazlı hizmet anlaşmaları,
- TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı kapsamında kiralayan tarafından verilen fikri mülkiyet lisansları,
- TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar standardı kapsamındaki lisans anlaşmaları çerçevesinde kiracı tarafından elde tutulan sinema filmleri, videokasetler, oyunlar, el yazmaları, patentler ve telif hakları gibi unsurlara ilişkin haklar olarak belirtilmiştir. Kiracı taraf, söz konusu istisnaların dışında kalan maddi olmayan duran varlıklarına ilişkin kiralama sözleşmelerine isterse bu standardın hükümlerini uygulayabilmektedir (TFRS 16, m.4).

Bu bağlamda, TFRS 16 standardının kapsamı içerisindeki tüm kiralama işlemleri, kiracı taraf açısından bir finansal kiralama işlemi olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, kısa vadeli kiralamalar ve finansal kiralama işlemine konu olan

varlığın düşük değerli olduğu kiralamalar, kiracı tarafın tercihine bağlı olarak finansal kiralama dışında bırakılabilir (TFRS 16, m.5).

4.2. Kiralama İşlemlerinin Sınıflandırılması

Eski kiralama standardı TMS 17'de yer alan kiracı taraf açısından faaliyet kiralaması ve finansal kiralama ayrımı TFRS 16 standardıyla birlikte sona ermiştir (Öztürk, 2016: 13). Kiracı taraf, tüm kiralama işlemleri için aynı şekilde muhasebeleştirme yapmaktadır.

Kiraya veren taraf açısından ise finansal kiralama - faaliyet kiralaması ayrımı sürmekte, muhasebeleştirme ve raporlama işlemleri kiralama işleminin türüne göre değişiklik göstermektedir. TFRS 16, kiralama işleminin sınıflandırılmasında finansal kiralama işlemine konu olan varlığın mülkiyetinden kaynaklanan tüm risk ve getirilerin devredilmesi halinde kiralama işleminin finansal kiralama işlemi olarak nitelendirileceği, devredilmemesi halinde ise faaliyet kiralaması olarak nitelendirileceğini belirtmiştir (TFRS 16 m.62). Bu kıstasın yanı sıra bir kiralama işleminin finansal kiralama işlemi olarak nitelendirilebilmesi için (TFRS 16 m.63);

- *Kiralamanın, dayanak varlığın mülkiyetini kiralama süresinin sonuna kadar kiracıya devretmesinin öngörülmesi,*
- *Dayanak varlığı, opsiyonun kullanılabilir hale geldiği tarihteki gerçeğe uygun değerinden yeterince düşük olması beklenen bir fiyattan satın alma opsiyonuna sahip olan kiracının, kiralama sözleşmesinin başlama tarihinde bu opsiyonu kullanacağından makul ölçüde emin olması,*
- *Dayanak varlığın mülkiyeti devredilmese dahi, kiralama süresinin dayanak varlığın ekonomik ömrünün büyük bir kısmını kapsaması,*
- *Kiralama sözleşmesinin başlama tarihinde, kira ödemelerinin bugünkü değerinin, dayanak varlığın gerçeğe uygun değerinin tamamına yakınını oluşturması*
- *Dayanak varlığın, üzerinde büyük değişiklikler yapılmadığı sürece yalnızca kiracı tarafından kullanılabilecek özel bir yapıda olması.*

gerekmektedir. Bu göstergelerin yanı sıra TFRS 16; tek başına veya birlikte, bir kiralama işleminin yine finansal kiralama olarak nitelendirilebilmesi için (TFRS 16 m.64);

- *Kiracının kiralamayı feshedebilmesi durumunda, kiraya verenin fesihten kaynaklanan zararlarının kiracı tarafından karşılanması,*
- *Kalıntı değerin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimlerden kaynaklanan kazanç veya kayıpların (örneğin kiralamanın sonundaki satıştan elde edilen bedelin büyük bir bölümüne eşit bir kira indirimi şeklinde) kiracıya ait olması*
- *Kiracının, piyasa fiyatının önemli ölçüde altında bir kira bedeli karşılığında ikinci bir dönem için kiralamayı sürdürme hakkının bulunması* şartlarının sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

4.3 Kiraya Veren Taraf İçin Finansal Kiralama İşlemleri

Kiraya veren taraf için kiralama işlemleri, finansal kiralama ve faaliyet kiralaması olarak sınıflandırılmakta ve kiralama işleminin türüne göre muhasebeleştirme ve raporlama yapılmaktadır. Kiraya veren taraf, finansal kiralama işlemine konu olan varlığın mülkiyetinden doğan önemli risk ve getirileri kiracı tarafa devrediyorsa bu kiralama işlemi finansal kiralama olarak nitelendirilmektedir (TFRS 16, m. 61-62).

Kiraya veren taraf; kiralama sözleşmesinin başlangıç tarihinde (ilk ölçümde) finansal kiralama yoluyla elde ettiği varlıkları, finansal durum tablosuna net kiralama yatırımına eşit olacak bir tutarda ve "alacak" şeklinde muhasebeleştirmektedir. Söz

konusu net kiralama yatırımının ölçümünde kiraya veren taraf, zımni faiz oranını kullanmaktadır (TFRS 16, m. 67-68). Sonraki ölçümlerde ise muhasebeleştirme işlemi, finansal kiralama işlemine konu olan varlıkla ilgili net yatırımdaki sabit bir dönemsel getiri oranı temel alınmak ve anapara ve kazanılmamış finansman geliri düşürülmek suretiyle gerçekleştirilmektedir (TFRS 16, m. 75-76).

Eski kiralama standardı olan TMS 17 ile güncel kiralama standardı TFRS 16 karşılaştırılmalı olarak incelendiğinde TFRS 16'da kiracı taraf için önemli değişiklikler yapılmış olmasına karşın kiraya veren taraf açısından önemli bir değişikliğin olmadığı saptanmıştır.

4.4. Kiracı Taraf İçin Kiralama İşlemleri

Kiracı taraf, finansal kiralamaya konu olan varlığı kiralayan kişi ve kuruluşlardır. Söz konusu taraf için belirli bir kıstas bulunmamakla birlikte hukuki işlem gerçekleştirebilen tüm gerçek ve tüzel kişiler, kiracı taraf olabilmektedir.

Kiracı taraf açısından finansal kiralama – faaliyet kiralaması ayrımı, TFRS 16'yla son bulmuştur. Kiracı taraflar, söz konusu standartla birlikte tüm kiralama işlemleri için aynı şekilde muhasebeleştirme ve raporlama işlemlerini gerçekleştirmektedir.

Kiracı taraf, kiralamaya konu varlığı finansal durum tablosuna yansıtırken TMS 17'deki gibi varlığın gerçeğe uygun değeri ile kira ödemelerini kıyaslamamakta (TMS 17, m.20), direkt olarak kira ödemelerinin bugünkü değeri üzerinden raporlama yapmaktadır (TFRS 16, m.26). Kiracı taraf, söz konusu ödemelerin bugünkü değerini saptarken zımni faiz oranını kullanmaktadır. Zımni faiz oranı, kolaylıkla belirlenemiyorsa bu durumda kiracının alternatif borçlanma faiz oranı kullanılmaktadır (TFRS 16 m. 26). Aynı zamanda TFRS 16'da varlığa ilişkin ilk muhasebeleştirme işleminin varlığın maliyeti üzerinden yapılacağı açıkça belirtilmiş, TMS 17'deki gibi yoruma açık bir şekilde bırakılmamıştır (Öztürk, 2016: 16).

Finansal kiralamaya konu olan varlığın sonraki dönemlerde ölçülmesinde ise TFRS 16, kiracı tarafa TMS 17'de yer alan maliyet yönteminin yanı sıra gerçeğe uygun değer yöntemini seçenek olarak sunmaktadır.

Kiracı taraf, finansal kiralamaya konu olan varlığın değerlemesinde gerçeğe uygun değer yöntemini kullanabilmesi için; yatırım amaçlı gayrimenkullerine TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller'de yer alan gerçeğe uygun değer yöntemini uygulaması gerekmektedir (TFRS 16 m. 34)

Finansal kiralamaya konu olan varlığa ilişkin kira ödemelerinin sonraki dönemlerde ölçümü şu şekilde gerçekleştirilmektedir (TFRS 16 m.36);

- Kira yükümlülüğünde yer alan faiz tutarı, varlığın defter değerine eklenir.
- Ödemesi gerçekleştirilen kira bedeli, varlığın defter değerinden düşürülür.
- Finansal kiralama işlemine ilişkin yapılan değişiklikler ve tekrarlanan değerlendirmeler gözden geçirilmek suretiyle sabit kira ödemeleri yansıtılacak şekilde defter değeri yeniden ölçülür.

Aynı zamanda kiracı taraf, kiralamanın başladığı tarihten sonra kira yükümlülüğüne ilişkin faizi ve o dönemde gerçekleşen, kira yükümlülüğü ölçümü kapsamına girmeyen değişken kira ödemelerini kâr veya zarara yansıtmak durumundadır (TFRS m. 38). Kira süresinin değiştirilmesi veya varlığa ilişkin satın alma opsiyonunun kullanılması durumunda ise kiracı taraf, yeni kira süresini, düzeltilmiş kira ödemelerini ve düzeltilmiş iskonto oranını dikkate alarak kira yükümlülüğünü yeniden değerlemektedir (Marşap ve Yanık, 2018: 34).

4.5. Yeni Kiralama Standardı TFRS 16 ile Eski Kiralama Standardı TMS 17 Standartlarının Karşılaştırılması

Yeni kiralama standardının yayınlanmasıyla birlikte kiralama işlemlerinin sınıflandırılması, muhasebeleştirilmesi, raporlanması gibi hususlarda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Çalışmanın bu bölümünde standartlar, bahsedilen hususlar açısından karşılaştırılarak maddeler halinde sunulacaktır.

- TMS 17 standardında faaliyet kiralaması "finansal kiralama kapsamına girmeyen kiralamalar" olarak tanımlanmaktayken (TMS 17, p. 4,s.2) TFRS 16 standardında "kiralama konusu varlığın mülkiyetinden doğan tüm risk ve getirilerin önemli ölçüde devredilmediği kiralamalar" olarak tanımlanmaktadır (TFRS 16, Ek A, s.16).

- Eski kiralama standardında kiralama işlemleri, kiracı ve kiraya veren taraflar açısından faaliyet kiralaması ve finansal kiralama olmak üzere ikiye ayrılırken TFRS 16 standardında kiracı taraf açısından finansal kiralama – faaliyet kiralaması ayrımına son verilmiştir.

- Dayanak varlığın finansal tablolara alınması bakımından söz konusu iki standart karşılaştırıldığında standartlar arasında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. TMS 17 standardında faaliyet kiralamalarından doğan varlık ve yükümlülükler, finansal durum tablosunda sunulmamaktaydı. Dolayısıyla dayanak varlığın ilk ölçümü, bir anlam ifade etmemekteydi. TFRS 16 standardında ise kiracı taraf, kiralamanın fiili olarak başladığı tarihte kira türü fark etmeksizin zımni faiz oranı/alternatif borçlanma faiz oranını kullanarak dayanak varlığa ilişkin varlık ve yükümlülük kalemlerini, varlığın bugünkü değeriyle finansal durum tablosuna yansıtmaktadır (TFRS 16, p.22, s.4).

- Eski kiralama standardında dayanak varlığın sonraki dönemlerde ölçümü işlemi, kiralamanın fiili olarak başladığı tarihte finansal durum tablosuna varlık ve yükümlülük yansıtılmadığı için söz konusu değildi. Kiralama işlemine ilişkin yapılan ödemeler, ödemenin yapıldığı dönemde gider olarak muhasebeleştirilmekteydi (TMS 17, p.33, s.8). TFRS 16 standardı, bahsedilen duruma da bir yenilik getirerek kiralama konusu varlığa ilişkin varlık ve yükümlülük kalemlerinin sonraki dönemlerde ölçümünün yapılması gerektiğini belirtmiştir. Kiracı taraf, varlığın sonraki dönemlerdeki ölçümünde amortisman ayırırken varlığın mülkiyetinin kira süresi sonunda kendisine geçip geçmeyeceği durumunu ele alır. Kira süresi sonunda varlığın mülkiyetinin kiracı tarafa geçecek olması durumunda kiracı taraf, varlığın faydalı ömrünü, diğer durumlarda ise varlığın faydalı ömrüyle kira süresini kıyaslayarak daha az süreye sahip olanı dikkate alarak amortisman ayırır (TFRS 16, p.32, s.5).

- Kiracı taraf, kira yükümlülüğünü sonraki dönemlerde ölçerken; faizi, ödemesi yapılan kira taksitlerini ve yeniden değerlemeleri, varsa yapılan değişiklikleri ya da revize edilmiş özü itibariyle sabit kira ödemelerini yansıtacak şekilde ölçmelidir (TFRS 16, p.36, s.6). Kiracı, kira yükümlülüğünden doğan faiz giderini hesaplarken zımni faiz oranı veya alternatif borçlanma faiz oranını veya revize edilmiş iskonto oranını kullanmalıdır (TFRS 16, p.37, s.6).

- 4. Maddede belirtildiği gibi eski kiralama standardının kullanıldığı dönemlerde kiracı taraf, kira ödemelerini, ödemenin yapıldığı dönemde gider olarak muhasebeleştirmekteydi. Varlığa ilişkin bir varlık ve yükümlülük raporlaması söz konusu değildi. Ancak TFRS 16 standardında kiracı tarafın, kira konusu varlığa ilişkin finansal durum tablosunda varlık ve yükümlülük raporlaması sebebiyle dönem sonunda varlıktan doğan amortisman giderini, yükümlülükten doğan faiz giderini gelir tablosunda birbirinden ayrı olarak sunmalıdır (TFRS 16, p.49,s.7).

5. Türkiye Finansal Raporlama Standartları 16: Kiralamalar Standardının Borsa İstanbul Şirketlerinin Finansal Tablolarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

BİST 100 endeksi; Borsa İstanbul'da işlem gören, piyasa ve işlem hacmi yönüyle en yüksek 100 hisse senedinin performansının ölçülmesinde kullanılan temel gösterge olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu endeks, yatırımcılar açısından oldukça önem arz etmektedir. BİST 100 endeksinin borsanın genel durumunu yansıtması, yatırımcıların söz konusu endekse verdiği önemin en önemli sebebi olarak belirtilebilmektedir (https://www.ekonomist.com.tr/encyclopedia/bist-100-endeksi).

Yatırımcıların BİST 100 endeksinde yer alan hisselere yatırım yapma kararı alırken göz önüne aldığı en önemli göstergelerden bazıları; şirketlerin finansal oranları ve finansal tablolarıdır. Bilindiği üzere finansal oranlar ve finansal tablolar, finansal tablo kalemlerinden oluşmakta olup, söz konusu kalemlerde yapılacak değişiklikler finansal oranları ve finansal tabloları doğrudan etkilemektedir. 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren eski kiralama standardı TMS 17'nin uygulamadan kaldırılması ve TFRS 16 standardının uygulanmaya başlanması, BİST 100 şirketlerinin varlık, yükümlülük ve kâr kalemleri gibi önemli

finansal tablo kalemlerinin etkilenmesine sebep olmuştur. Bu durumun bir sonucu olarak söz konusu şirketlerin finansal tablo ve finansal oranları da değişim göstermiştir. Bu bağlamda araştırmanın amacı; yeni kiralama standardı TFRS 16'nın BİST 100 endeksinde faaliyet gösteren işletmelerin ve sektörlerin finansal tabloları ve oranlarına etkisinin tespit edilmesi ve söz konusu standardın kullanıldığı finansal tablolarla eski kiralama standardının kullanıldığı finansal tablolar arasındaki nicel ve nitel farkların analiz edilmesidir.

5.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma kapsamında, BİST 100 endeksinde yer alan işletmelerin finansal verileri kullanılmıştır. BİST 100 endeksinde yer alan işletmelerden mali kuruluşlar ve holdingler, araştırmanın kapsamına dahil edilmemiştir. TFRS 16'nın etkisinin ölçülmesi amacıyla geriye kalan 65 şirketin; yeni kiralama standardına geçişten önceki ve sonraki 2 yıla ait finansal tabloları ve dipnotları incelenmiştir. Bu bağlamda 2017, 2018, 2019 ve 2020 yıllarına ait finansal tablolar ve dipnotlar kıyaslanmış ve analiz edilmiştir. Öte yandan Fenerbahçe Futbol A.Ş de araştırma kapsamına dahil edilmemiştir. Söz konusu şirketin bir futbol kulübü olmasından dolayı finansal tablo döneminin bir önceki yılın Mayıs ayında başlayıp, bu yılın Mayıs ayında bitecek olması ve genellikle finansal tablolarını Ağustos ayında yayınlaması, araştırma kapsamına dahil edilememesine sebep olmuştur.

5.3. TFRS 16'nın BİST 100 Endeksinde Faaliyet Gösteren Şirketlerin Finansal Tabloları Üzerinde Etkisinin Ölçülmesi

Araştırmanın bu bölümünde TMS 17'den TFRS 16'ya geçişin BİST 100 endeksinde faaliyet gösteren şirketlerin finansal tablo kalemleri ve finansal oranları üzerindeki etkileri incelenecektir. Araştırma çerçevesinde öncelikle TFRS 16 standardının BİST 100 şirketlerinin finansal durum tablosu ve gelir tablosunda yer alan ve kiralama işlemlerinin etkilediği finansal tablo kalemlerindeki değişimler incelenecek devamında ise söz konusu standardın örneklemde yer alan şirketlerin finansal oranlarına etkisi değerlendirilecektir. Araştırmanın devamında ise yeni kiralama standardının finansal tablo kalemlerine ve finansal oranlarına etkisi, sektörel bazda analiz edilecektir. Finansal tablo kalemleri ve finansal oranlar, hem örneklemin bütünü hem de sektörel bazda analiz edilirken şirketlerin başlıca finansal tablo kalemleri toplanacak ve elde edilen toplam tutarlarla birlikte bu tutarlar üzerinden ortaya çıkan finansal oranlar, tablolar halinde raporlanacaktır. Son olarak örneklemde yer alan şirketlerin bağımsız denetçi raporlarında bulunan kilit denetim konuları incelenecektir. İnceleme sonucunda hangi sektörde kaç işletmenin kilit denetim konularında TFRS 16'nın yer aldığı sunulacaktır.

Başlangıçta örneklemde yer alan işletmeler, tek bir işletme gibi kabul edilecek ve söz konusu şirketlerin finansal durum tablosu ve gelir tablolarında yer alan, kiralama işlemlerinin etkilediği finansal tablo kalemlerinin TMS 17 ve TFRS 16 uygulandığı dönemlerde tutarları ve değişimleri tablo halinde belirtilecektir.

Tablo 1: Örneklemde Yer Alan Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerde Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablolarında Yer Alan Başlıca Finansal Tablo Kalemlerinin Tutarları ve Değişimleri

	TMS 17		**TFRS 16**	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Dönem Kârı	24.328.317.193	28.602.540.446	35.124.960.599	31.776.497.813
Dönem Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	17,56	22,8	-9,53
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârı	46.949.028.545	66.127.666.128	69.856.827.649	77.011.600.027
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	40,85	5,63	10,24
Esas Faaliyet Kârı	41.801.446.926	61.006.776.879	63.932.080.860	70.270.296.966
Esas Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	45,94	4,79	9,91
Faiz Gideri	9.004.287.984	15.100.494.482	23.221.490.350	21.972.843.711
Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	67,7	53,77	-5,38

Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Gideri	-	-	4.484.838.584	4.850.718.609
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	-	-	8,16
Toplam Varlıklar	461.233.163.288	607.540.023.254	748.931.855.523	930.400.681.273
Toplam Varlıklarda Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	31,72	23,27	24,23
Toplam Yükümlülükler	298.971.575.861	389.127.240.032	484.463.591.262	614.047.109.850
Toplam Yükümlülüklerde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	30,15	24,5	26,74

Örneklemde yer alan şirketlerin finansal tablo kalemleri incelendiğinde finansman gideri öncesi faaliyet kârı, esas faaliyet kârı, toplam varlıklar ve toplam yükümlülükler kalemlerinde sürekli olarak artış görülmektedir. TFRS 16'nın kullanılmaya başlanmasından sonra toplam varlıklarda ve toplam yükümlülüklerde görülen artışın sebeplerinden biri olarak şirketlerin söz konusu standartla birlikte kiralanan varlıklara ilişkin varlık ve yükümlülük raporlaması belirtilebilir. Öte yandan finansman gideri öncesi faaliyet karının ve esas faaliyet karının artış göstermesinin sebeplerinden biri olarak TMS 17'ye göre faaliyet kiralamalarından doğan kira giderlerinin TFRS 16 standardına göre işletmelerin gelir tablolarında yer almaması söylenebilir.

Gözden geçirilen bir diğer husus, söz konusu işletmelerin TMS 17 ve TFRS 16 uyguladığı dönemlerdeki finansal oranları ve finansal oranlardaki değişimlerdir. Örneklemde yer alan şirketlerin 2017, 2018, 2019 ve 2020 yıllarındaki finansal oranları ve bu oranlardaki değişimler Tablo 4'de belirtilmiştir.

Tablo 2: Örneklemde Yer Alan Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerdeki Finansal Oranları ve Değişimleri

	TMS 17		**TFRS 16**	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Aktif Kârlılık	5,27	4,7	4,69	3,41
Aktif Kârlılıkta Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-0,57	-0,01	-1,28
Toplam Borç / Toplam Varlıklar	64,82	64,05	64,68	65,99
Toplam Borç / Toplam Varlıklar Oranında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-0,77	0,63	1,31
Net Kâr Marjı	28,22	23,68	27,2	22,81
Net Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-4,54	3,52	-4,39
Faaliyet Kâr Marjı	48,49	50,52	49,52	50,44
Faaliyet Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	2,03	-1,03	0,92

Tablo 2'de görüldüğü üzere; şirketlerin aktif kârlılık oranı, sürekli bir düşüş göstermiştir. Aktif kârlılık oranı, dönem net kârının toplam varlıklara bölünmesiyle elde edilmektedir. Dolayısıyla toplam varlıklarda gerçekleşen yüzdesel değişimin, dönem net kârında gerçekleşen yüzdesel değişimden fazla olması, aktif kârlılığı azaltmaktadır. Yeni kiralama standardının uygulanması, şirketlerin toplam varlıklarında artış, dönem kârında ise azalışa sebep olmaktadır. Dolayısıyla aktif karlılıkta meydana gelen azalışta TFRS 16'nın da etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca Tablo 6'da da görüleceği üzere; şirketlerin toplam varlıklarındaki yüzdesel değişim, sürekli olarak dönem kârındaki yüzdesel değişimden yüksektir. Bu durum, aktif kârlılık oranındaki sürekli düşüşü açıklar niteliktedir. Öte yandan net kâr marjı ve faaliyet kâr marjı oranlarında sürekli bir şekilde artış ya da düşüş görülmemektedir. Bu durumun sebebi şirketlerin net satışlarındaki yüzdesel değişimlerdir. Şirketlerin net satışlarının yüzdesel değişimlerinin, esas faaliyet kârındaki ve finansman gideri öncesi faaliyet kârındaki yüzdesel değişimlerden fazla olması, söz konusu oranları düşürmüş; az olması ise söz konusu oranları artırmıştır.

Çalışmanın devamında yeni kiralama standardının finansal tablo kalemleri ve finansal oranlara etkisi sektörel bazda değerlendirilecektir. İşletme sayısı 3'ten az olan sektörler, değerlendirme kapsamına alınmamıştır. Mali kuruluşlar ve holdingler hariç olmak üzere BİST 100 şirketleri ve dahil olduğu sektörler Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 3: Sektörlere Göre Şirket Sayısı	
Sektör	**Şirket Sayısı**
İmalat	41
Toptan ve Perakende Ticaret, Otel ve Lokantalar	7
Elektrik, Gaz ve Su	5
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	4
Teknoloji	3
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	3
Eğitim, Sağlık, Spor ve Diğer Hizmetler	1
Gayrimenkul Faaliyetleri	1
TOPLAM	**65**

Çalışmanın başlangıcında örneklemin tamamı için yapılan analizler, çalışmanın bu bölümünde imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmeler için yapılacaktır. Tablo 4 ve Tablo 5'de imalat sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin finansal durum tablosu ve gelir tablolarında yer alan, kiralama işlemlerinin etkilediği finansal tablo kalemlerinin tutarları, değişimleri ve finansal oranları gösterilecektir.

Tablo 4: İmalat Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerde Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablolarında Yer Alan Başlıca Finansal Tablo Kalemlerinin Tutarları ve Değişimleri

	TMS 17		**TFRS 16**	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Dönem Kârı	14.763.727.817	17.674.137.715	14.964.975.225	18.795.644.587
Dönem Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	19,72	-15,33	25,59
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârı	23.695.736.439	32.683.484.975	27.346.567.702	35.658.225.578
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	37,93	-16,33	30,39
Esas Faaliyet Kârı	21.911.601.165	30.360.580.534	24.770.337.293	32.202.283.855
Esas Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	38,56	-18,41	30
Faiz Gideri	3.703.097.907	6.473.672.781	9.780.602.386	8.659.555.619
Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	74,82	51,08	-11,46
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Gideri	-	-	353.397.841	420.030.354
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	-	-	18,85
Toplam Varlıklar	223.520.298.103	279.718.963.062	334.935.495.382	416.584.823.590
Toplam Varlıklarda Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	25,14	19,74	24,37
Toplam Yükümlülükler	133.458.823.218	164.178.530.595	199.858.719.591	250.739.768.514
Toplam Yükümlülüklerde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	23,02	21,73	25,45

İmalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin, başlıca finansal tablo kalemleri analiz edildiğinde, örneklemin bütününe zıt olarak; dönem kârının 2019 yılında azalış, 2020 yılında artış gösterdiği, finansman gideri öncesi faaliyet kârının ve esas faaliyet kârının 2019 yılında azalış gösterdiği görülmektedir. Öte yandan faiz gideri, toplam varlıklar ve toplam yükümlülükler kalemleri; örneklemin bütünüyle aynı şekilde artış ya da azalış göstermiştir.

Tablo 5: İmalat Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerdeki Finansal Oranları ve Değişimleri

	TMS 17		TFRS 16	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Aktif Kârlılık	6,6	6,31	4,47	4,51
Aktif Kârlılıkta Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-0,29	-1,84	0,04
Toplam Borç / Toplam Varlıklar	59,71	58,69	59,67	60,19
Toplam Borç / Toplam Varlıklar Oranında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	0,98	0,98	0,52
Net Kâr Marjı	36,21	30,36	27,32	28,09
Net Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-5,85	-3,04	0,77
Faaliyet Kâr Marjı	53,75	52,16	45,23	48,13
Faaliyet Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-1,59	-6,93	2,9

İmalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal oranları incelendiğinde, söz konusu oranların örneklemin bütününe zıt hareket ettiği görülmüştür. Bu zıtlıklardan ilki, 2020 yılında aktif kârlılık oranında görülen artıştır. 2020 yılında, şirketlerin dönem kârının bir önceki yıla göre %25,59 artmasına karşın toplam varlıklarının %24,37 artması, aktif kârlılık oranında olumlu bir artışa sebep olmuştur. Öte yandan şirketlerin net kâr marjında 2018 ve 2019 yıllarında azalış, 2020 yılında ise artış görülmektedir. 2018 yılında dönem kârının %19,72 artmasına karşın net satışların %42,77 artması, 2019 yılında dönem kârının %15,33 azalmasına karşın net satışların %5,92 azalması, net kâr marjındaki azalışları açıklamaktadır. 2020 yılında ise dönem kârının %25,59 artmasına karşın net satışların %22,18 artması, net kâr marjının artmasına sebep olmuştur. Faaliyet kâr marjı incelendiğinde de 2018 ve 2019 yıllarında azalış, 2020 yılında artış görülmektedir. Bu durumun sebebi net kâr marjındaki sebeple aynıdır. 2018 ve 2019 yıllarında esas faaliyet kârındaki yüzdesel değişimin net satışlardaki yüzdesel değişimlerden düşük olması, azalışları; 2020 yılında esas faaliyet kârındaki yüzdesel değişimin (%30), net satışlardaki yüzdesel değişimden (%22,18) fazla olması faaliyet kâr marjındaki artışı açıklamaktadır.

Tablo 6 ve Tablo 7'de TFRS 16'nın Toptan ve Perakende Ticaret, Otel ve Lokantalar sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal durum tablosu ve gelir tablolarında yer alan, kiralama işlemlerinin etkilediği finansal tablo kalemlerinin tutarları, değişimleri ve finansal oranları sunulmuştur.

Tablo 6: Toptan ve Perakende Ticaret, Otel ve Lokantalar Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerde Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablolarında Yer Alan Başlıca Finansal Tablo Kalemlerinin Tutarları ve Değişimleri

	TMS 17		TFRS 16	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Dönem Kârı	1.539.478.781	1.027.191.656	1.182.309.864	4.190.452.316
Dönem Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	-33,28	15,1	254,42
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârı	3.575.422.666	3.390.858.939	5.343.303.259	8.793.913.053
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	-5,16	57,58	64,58
Esas Faaliyet Kârı	2.385.379.936	3.306.470.276	4.979.171.612	8.165.114.457
Esas Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	38,61	50,59	63,99
Faiz Gideri	1.021.732.857	1.172.359.796	2.852.411.895	2.871.346.625
Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	14,74	143,3	0,6
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Gideri	-	-	1.685.350.857	1.819.827.726
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	-	-	7,98
Toplam Varlıklar	31.927.050.131	36.116.270.986	50.993.223.820	68.342.365.106
Toplam Varlıklarda Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	13,12	41,19	34,02
Toplam Yükümlülükler	26.052.522.044	27.784.392.585	41.859.526.992	54.647.596.345
Toplam Yükümlülüklerde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	6,64	50,65	30,55

Toptan ve perakende ticaret, otel ve lokantalar sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal tablo kalemleri incelendiğinde, göze çarpan en büyük değişim 2020 yılında dönem kârında meydana gelen artıştır. Söz konusu artışın en temel sebebi, sektörün önde gelen şirketlerinden Şok ve Teknosa şirketlerinin 2019 yılında zarar açıklarken 2020 yılında kâr açıklamasıdır. Şok şirketi, 2020 yılında net satışlarını 2019 yılına göre %34 artırmış ve böylece 2019 yılında 298.637.678 TL zarar açıklarken 2020 yılında 272.612.688 TL kâr açıklamıştır. Teknosa şirketi ise 2019 yılında 148.634.000 TL zarar açıklarken 2020 yılında 85.296.000 kâr açıklamıştır. Dolayısıyla bu iki şirketin kâr açıklamasıyla birlikte 2020 yılında toptan ve perakende ticaret, otel ve lokantalar sektörünün dönem kârında 805.180.066 TL'lik bir artış meydana gelmiştir. Öte yandan BİM işletmesinin net satışlarını %44,89 artırarak 2020 yılında 2019 yılına göre 1.381.938.000 TL daha fazla kâr açıklaması ve Doğuş işletmesinin satışlarını %94,93 artırarak 2020 yılında 2019 yılına göre 961.557.000 TL daha fazla kâr açıklaması da artışın sebepleri arasında sayılabilir. Söz konusu şirketlerin giderlerindeki değişimin; satışlardaki değişime göre çok daha az artış göstermesi, bu artışın bir diğer sebebidir. Diğer finansal tablo kalemleri değerlendirildiğinde toplam varlıkların ve toplam yükümlülüklerin, örneklemin bütününe paralel olarak artış gösterdiği, kalan finansal tablo kalemlerinin örnekleme zıt hareket ettiği saptanmıştır.

Tablo 7: Toptan ve Perakende Ticaret, Otel ve Lokantalar Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerdeki Finansal Oranları ve Değişimleri

	TMS 17		**TFRS 16**	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Aktif Kârlılık	4,82	2,84	2,31	6,13
Aktif Kârlılıkta Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-1,98	-0,57	3,82
Toplam Borç / Toplam Varlıklar	81,6	76,93	82,08	79,96
Toplam Borç / Toplam Varlıklar Oranında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-4,67	5,15	-2,12
Net Kâr Marjı	11,19	5,77	5,45	14,62
Net Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-5,42	-0,22	9,17
Faaliyet Kâr Marjı	17,33	18,59	22,93	28,49
Faaliyet Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	1,26	4,34	5,56

Toptan ve perakende ticaret, otel ve lokantalar sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal oranları değerlendirildiğinde; aktif kârlılık oranının örneklemin bütününe zıt, imalat sektörüne paralel olarak 2020 yılında artış gösterdiği saptanmıştır. Söz konusu sektörde 2020 yılında dönem kârının %254,42 artmasına karşın toplam varlıkların %34,02 artması, aktif kârlılık oranının artmasına sebep olmuştur. Öte yandan net kâr marjı oranı, 2018 ve 2019 yıllarında azalış, 2020 yılında artış göstermiştir. Net kâr marjındaki azalış; şirketlerin 2018 ve 2019 yıllarında net satışlarının sırasıyla; %29,23 ve %22,06 artmasına karşın dönem kârının %-33,28 ve %15,1 değişim göstermesinden kaynaklanmaktadır. 2020 yılında ise şirketlerin dönem kârının %254,42 artmasına karşın net satışlarının %32,01 artması, net kâr marjında olumlu bir artış etkisi yaratmıştır. Faaliyet kâr marjında ise 3 yılda da artış görülmektedir. Esas faaliyet kârındaki yüzdesel değişimlerin, 3 yılda da net satışlardaki değişimden fazla olması, bahsedilen artışı açıklamaktadır. Toplam borç / toplam varlıklar oranı incelendiğinde, örneklemin bütününe paralel olarak 2018 yılında azalış, 2019 yılında artış gözlemlenmiştir. 2020 yılında ise şirketlerin toplam borç / toplam varlıklar oranı örneklemin bütününe zıt hareket ederek azalma göstermiştir.

Tablo 8 ve Tablo 9'da TFRS 16'nın Elektrik, Gaz ve Su sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal durum tablosu ve gelir tablolarında yer alan, kiralama işlemlerinin etkilediği finansal tablo kalemlerinin tutarları, değişimleri ve finansal oranları sunulmuştur.

Tablo 8: Elektrik, Gaz ve Su Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerde Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablolarında Yer Alan Başlıca Finansal Tablo Kalemlerinin Tutarları ve Değişimleri

	TMS 17		**TFRS 16**	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Dönem Kârı	1.480.148.856	557.737.189	1.121.989.789	1.466.521.474
Dönem Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	-62,31	101,16	30,71
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârı	3.743.742.626	4.777.914.190	5.791.239.222	5.965.651.427
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	27,62	21,21	3,01
Esas Faaliyet Kârı	3.213.752.357	4.741.595.267	5.608.460.367	5.736.079.963
Esas Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	47,54	18,28	2,27
Faiz Gideri	1.917.985.680	3.410.012.246	4.200.172.988	3.471.950.799
Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	77,79	23,17	-17,34
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Gideri			47.543.262	39.665.208
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	-	-	-16,57
Toplam Varlıklar	37.694.137.521	49.913.488.030	54.280.763.595	60.220.647.195
Toplam Varlıklarda Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	32,42	8,75	10,94
Toplam Yükümlülükler	28.809.818.486	38.552.157.687	41.014.975.014	44.765.753.904
Toplam Yükümlülüklerde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	33,92	6,38	9,14

Elektrik, gaz ve su sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin başlıca finansal tablo kalemleri değerlendirildiğinde; dönem kârı kalemi hariç olmak üzere diğer kalemlerin örneklemin bütününe paralel olarak artış ve azalış gösterdiği saptanmıştır. Dönem kârı kaleminde 2018 yılında meydana gelen düşüşün en temel sebebi, Odaş şirketinin 2017 yılında 99.745.059 TL kâr açıklamasına karşın 2018 yılında -251.539.857 TL zarar açıklaması olarak belirtilebilir. Söz konusu şirketin brüt kârında esaslı bir düşüş olmamasına karşın faaliyetlerden kaynaklanan giderlerinin %50 artması, şirketin böylesine büyük bir zarar açıklamasına sebep olmuştur. Dönem kârındaki düşüşün bir diğer sebebi olarak, sektörün en büyük şirketi olarak göze çarpan Enerjisa'nın, 2018 yılında 2017 yılına göre 240.312.000 TL daha az kâr etmesi söylenebilir. Söz konusu şirketin 2018 yılındaki brüt kârı, 2017 yılındaki brüt kârından %50 fazla olmasına karşın şirketin vergi giderinin 278.590.000 TL artarak 2 katına çıkması, şirketin daha az kar etmesine sebep olmuştur. Elektrik, gaz ve su sektörünün en büyük şirketi olan Enerjisa'nın dönem kârındaki düşüş, doğal olarak sektörün dönem kârını da azaltmıştır. Öte yandan sektörün bir diğer büyük şirketi olan Aksa Enerji'nin brüt kârını neredeyse iki katına çıkarmış olmasına karşın 2017 yılında raporladığı yatırım faaliyetlerinden gelirler kalemini 2018 yılında raporlayamaması, şirketin bir önceki yıla göre daha az kâr etmesine sebep olmuş, bu durum da sektörün dönem kârının düşmesine sebep olmuştur. Dönem kârı kaleminde 2020 yılında meydana gelen artışın temel sebebi olarak, Zorlu şirketinin 2019 yılında 118.645.000 zarar etmesine karşın 2020 yılında 34.548.000 TL kâr açıklaması belirtilebilir.

Tablo 9: Elektrik, Gaz ve Su Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerdeki Finansal Oranları ve Değişimleri

	TMS 17		TFRS 16	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Aktif Kârlılık	3,92	1,11	2,06	2,43
Aktif Kârlılıkta Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-2,81	0,95	0,37
Toplam Borç / Toplam Varlıklar	76,43	77,23	75,56	74,34
Toplam Borç / Toplam Varlıklar Oranında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	0,8	-1,67	-1,22
Net Kâr Marjı	28,79	6,76	14,09	16,93
Net Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-22,03	7,33	2,84
Faaliyet Kâr Marjı	62,53	57,48	70,41	66,25
Faaliyet Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-5,05	12,93	-4,16

Elektrik, gaz ve su sektöründe yer alan işletmelerin finansal oranları incelenmiş ve söz konusu oranlarda meydana gelen artış ve azalışların örneklemin bütününe tamamen zıt olduğu görülmüştür. Tablo 14'te göze çarpan en önemli değişim, net kâr marjında 2018 yılında meydana gelen düşüştür. 2018 yılında şirketlerin dönem kârının %62,31 düşmesine karşın toplam varlıklarının %32,42 artması, bu düşüşü açıklamaktadır. Öte yandan göze çarpan bir diğer değişim, 2019 yılında faaliyet kâr marjının 12,93'lük artışıdır. Şirketlerin esas faaliyet kârının %18,28 artmasına karşın net satışlarının %3,45'lik bir düşüş göstermesi, faaliyet kâr marjındaki artışın sebebi olarak belirtilebilir.

Tablo 10 ve Tablo 11'de TFRS 16'nın Ulaştırma Haberleşme ve Depolama sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal durum tablosu ve gelir tablolarında yer alan, kiralama işlemlerinin etkilediği finansal tablo kalemlerinin tutarları, değişimleri ve finansal oranları sunulmuştur.

Tablo 10: Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerde Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablolarında Yer Alan Başlıca Finansal Tablo Kalemlerinin Tutarları ve Değişimleri

	TMS 17		TFRS 16	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Dönem Kârı	4.255.908.817	5.182.182.625	11.522.639.118	-138.138.057
Dönem Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	21,76	122,35	-101,19
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârı	12.225.808.157	18.596.982.866	20.640.850.597	13.273.220.212
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	52,11	11	-35,70
Esas Faaliyet Kârı	11.399.810.202	17.800.788.574	19.948.854.008	12.909.074.211
Esas Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	56,15	12,07	-35,29
Faiz Gideri	1.786.810.577	3.199.674.331	5.187.508.388	5.828.472.531
Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	79,07	62,12	12,35
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Gideri	-	-	2.235.180.275	2.401.369.214
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	-	-	7,43
Toplam Varlıklar	139.853.738.775	201.704.673.536	253.554.582.198	312.693.585.791
Toplam Varlıklarda Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	44,22	25,7	23,32
Toplam Yükümlülükler	97.597.925.569	143.198.068.888	179.891.615.991	234.973.854.153
Toplam Yükümlülüklerde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	46,72	25,62	30,61

Ulaştırma, haberleşme ve depolama sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin finansal tablo kalemleri analiz edildiğinde; göze çarpan en büyük değişim 2020 yılında dönem kârında meydana gelen düşüştür. 2020 yılında dönem kârının, bir önceki yıla göre %101,19 düşmesinin en temel sebebi, söz konusu sektörde havayolu şirketlerinin bulunmasıdır. Dünyanın birçok ülkesinde özellikle 2020 yılında etkisini gösteren Covid-19 salgınıyla birlikte yurt içi / yurt dışı uçuşların yasaklanması, havayolu şirketlerini fazlasıyla olumsuz etkilemiştir. Öyle ki sadece Türkiye'nin değil, dünyanın en büyük havayolu şirketlerinden biri olan Türk Hava Yolları'nın yolcu gelirleri %60 düşmüş, pandemi sebebiyle artan kurla birlikte finansman giderleri %238,26 artmıştır. Bu durum, THY'nin 2019 yılında 4.536.000.000 TL kâr ederken 2020 yılında 5.588.000.000 TL zarar etmesine sebep olmuştur. Öte yandan ulaştırma, haberleşme ve depolama sektöründe faaliyet gösteren bir diğer havayolu şirketi Pegasus'un yolcu gelirleri %56 düşmüş, uçak satış zararı ile birlikte yatırım faaliyetlerinden giderleri %612,78 artmıştır. Bu durum Pegasus'un bir önceki yıl 1.334.567.915 TL kâr ederken 2020 yılında 1.965.097.057 zarar etmesine sebep olmuştur. Böylesine büyük iki şirketin dönem kârında meydana gelen bu büyük düşüşler, sektörün de dönem kârının şiddetli bir şekilde düşmesine sebep olmuştur. Esas faaliyet kârında ve finansman gideri öncesi faaliyet kârında meydana gelen düşüşlerin sebebi de dönem kârının düşüş sebebiyle aynıdır. Şirketlerin 2020 yılında raporladığı giderlerinin 2019 yılıyla benzer olmasına karşın satışlarında meydana gelen sert düşüş, esas faaliyet kârını ve finansman gideri öncesi faaliyet kârını da olumsuz etkilemiştir.

Tablo 11: Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerdeki Finansal Oranları ve Değişimleri

	TMS 17		**TFRS 16**	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Aktif Kârlılık	3,04	2,57	4,54	-0,04
Aktif Kârlılıkta Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-0,47	1,97	-4,58
Toplam Borç / Toplam Varlıklar	69,78	70,99	70,94	75,14
Toplam Borç / Toplam Varlıklar Oranında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	1,21	-0,05	4,2
Net Kâr Marjı	18,76	16,95	33,58	-0,06
Net Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-1,81	16,63	-33,64
Faaliyet Kâr Marjı	50,28	58,21	58,13	56,82
Faaliyet Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	7,93	-0,08	-1,31

Ulaştırma, haberleşme ve depolama sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin finansal oranları incelendiğinde; aktif kârlılık oranının 2019 yılında bir önceki yıla göre artış gösterdiği, 2020 yılında ise 2019 yılına göre sert bir düşüş gösterdiği saptanmıştır. 2019 yılında şirketlerin dönem kârının 2018 yılına göre %122,35 artmasına karşın toplam varlıklarının %25,70 artması, 2019 yılında meydana gelen artışı açıklar niteliktedir. Öte yandan 2020 yılında şirketlerin dönem kârının %101,19 azalmasına karşın toplam varlıklarının %23,32 artması, aktif kârlılık oranının 4,58 düşmesine sebep olmuştur. Benzer bir durum net kâr marjında da bulunmaktadır. 2019 yılında şirketlerin dönem kârının 2018 yılına göre %122,35 artmasına karşın net satışlarının %12,22 artması, net kâr marjının 16,63 artmasına sebep olmuştur. Faaliyet kâr marjında ise 2019 yılında 2018 yılına göre ufak bir düşüş görülmektedir. Net satışların %12,22 artmasına karşın esas faaliyet kârının %12,07 artması, bu düşüşü açıklamaktadır. 2020 yılında da meydana gelen düşüşün sebebi, 2019 yılında olduğu gibi net satışlarda meydana gelen yüzdesel değişimdir.

Tablo 12 ve Tablo 13'te TFRS 16'nın teknoloji sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal durum tablosu ve gelir tablolarında yer alan, kiralama işlemlerinin etkilediği finansal tablo kalemlerinin tutarları, değişimleri ve finansal oranları sunulmuştur.

Tablo 12: Teknoloji Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerde Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablolarında Yer Alan Başlıca Finansal Tablo Kalemlerinin Tutarları ve Değişimleri

	TMS 17		TFRS 16	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Dönem Kârı	1.584.926.670	2.420.031.300	3.284.377.353	4.521.321.526
Dönem Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	52,69	35,72	37,66
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârı	1.598.183.506	2.332.316.829	3.304.063.197	5.611.117.684
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	45,93	41,66	69,82
Esas Faaliyet Kârı	1.470.727.754	2.271.968.690	3.296.291.366	5.591.156.288
Esas Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	54,48	45,09	69,61
Faiz Gideri	358.636.963	622.906.541	714.017.717	693.799.181
Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	73,68	14,62	-2,83
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Gideri	-	-	10.432.017	14.795.262
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	-	-	41,82
Toplam Varlıklar	15.126.289.546	22.854.388.880	30.055.972.565	40.566.696.221
Toplam Varlıklarda Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	51,09	31,51	34,97
Toplam Yükümlülükler	9.357.094.300	11.446.108.629	15.383.056.305	21.215.891.981
Toplam Yükümlülüklerde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	22,32	34,39	37,91

Teknoloji sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin başlıca finansal tablo kalemleri değerlendirildiğinde; dönem kârı kalemi hariç olmak üzere diğer kalemlerin örneklemin bütününe paralel olarak artış ve azalış gösterdiği saptanmıştır. Örneklemin bütününe zıt olarak hareket eden 2020 yılının dönem kârında meydana gelen artışın en temel sebebi; 2020 yılında şirketlerin giderlerinin benzer olmasına karşın net satışlarının %36, esas faaliyetlerinden diğer gelirler kaleminin %79,14 artması olarak belirtilebilir. Esas faaliyetlerden diğer gelirler kaleminde meydana gelen böylesine büyük bir artışın kaynağı, şirketlerin faaliyetlerinden elde ettiği kur farkı gelirleridir. Öyle ki teknoloji sektörünün en büyük şirketi olan Teknosa, 2020 yılında 2019 yılına göre 3.310.403.000 TL daha fazla kur farkı geliri elde etmiştir. Yine teknoloji sektöründe faaliyet gösteren Indeks şirketi, 2020 yılında 2019 yılına göre 103.308.442 TL kur farkı geliri elde ederken Netaş, herhangi bir kur farkı geliri elde etmemiştir. Öte yandan 2020 yılında şirketlerin esas faaliyet kârında ve finansman gideri öncesi faaliyet kârında meydana gelen artışın sebebi, dönem kârıyla aynıdır. Şirketlerin giderlerinin bir önceki yıla benzer olmasına karşın net satışlarının ve esas faaliyetlerinden diğer gelirler kaleminin artması, esas faaliyet kârını artırmış; bu durum da finansman gideri öncesi faaliyet kârına olumlu bir şekilde yansımıştır.

Tablo 13: Teknoloji Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerdeki Finansal Oranları ve Değişimleri

	TMS 17		TFRS 16	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Aktif Kârlılık	10,47	10,59	10,93	11,14
Aktif Kârlılıkta Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	0,12	0,34	0,21
Toplam Borç / Toplam Varlıklar	61,86	50,08	51,18	52,3
Toplam Borç / Toplam Varlıklar Oranında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-11,78	1,10	1,12
Net Kâr Marjı	86,85	96,02	86,44	87,49
Net Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	9,17	-9,58	1,05
Faaliyet Kâr Marjı	80,59	90,14	86,75	108,19
Faaliyet Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	9,55	-3,39	21,44

Teknoloji sektöründe yer alan işletmelerin finansal oranları incelenmiş, toplam borç / toplam varlıklar ve faaliyet kâr marjı oranlarında meydana gelen artış ve azalışların örneklemin bütününe paralel olduğu görülmüştür. Öte yandan şirketlerin aktif kârlılık ve faaliyet kâr marjı oranlarında örneklemin bütününe zıt olarak sürekli artış gözlemlenmiştir. Şirketlerin dönem kârında meydana gelen artışların, 3 yılda da toplam varlıklarında meydana gelen artıştan fazla olması, aktif kârlılığın sürekli artış göstermesine sebep olmuştur. Net kâr marjı incelendiğinde göze çarpan en önemli hususlar; 2018 yılında meydana gelen 9,17lik artış ve 2019 yılındaki 9,58'lik düşüştür. 2018 yılında şirketlerin bir önceki yıla göre dönem kârının %52,69 artmasına karşın net satışlarının %38,10 artması, dönem kârındaki 9,17'lik artışı açıklamaktadır. Öte yandan 2019 yılında şirketlerin bir önceki yıla göre dönem kârının %35,72 artmasına karşın net satışların %50,76 artması, net kâr marjında 9,58'lik düşüşe sebep olmuştur.

Tablo 14 ve Tablo 15'te TFRS 16'nın madencilik sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal durum tablosu ve gelir tablolarında yer alan, kiralama işlemlerinin etkilediği finansal tablo kalemlerinin tutarları, değişimleri ve finansal oranları sunulmuştur.

Tablo 14: Madencilik Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerde Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablolarında Yer Alan Başlıca Finansal Tablo Kalemlerinin Tutarları ve Değişimleri

	TMS 17		**TFRS 16**	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Dönem Kârı	829.070.000	1.870.684.000	2.969.888.000	2.872.053.000
Dönem Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	125,63	58,76	-3,29
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârı	1.900.451.000	4.048.754.000	6.753.408.000	6.848.108.000
Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	113,04	66,8	1,4
Esas Faaliyet Kârı	1.208.700.000	2.231.557.000	4.775.510.000	4.924.123.000
Esas Faaliyet Kârında Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	84,62	114	3,11
Faiz Gideri	925.000	3.305.000	3.948.000	19.965.000
Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	257,29	19,45	405,7
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Gideri	-	-	3.479.000	9.912.000
Kiralama İşlemlerinden Doğan Faiz Giderinde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	-	-	184,90
Toplam Varlıklar	10.225.546.000	13.740.825.000	19.747.603.000	25.654.066.000
Toplam Varlıklarda Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	34,38	43,71	29,9
Toplam Yükümlülükler	1.031.244.000	1.162.975.000	1.848.356.000	2.571.844.000
Toplam Yükümlülüklerde Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	-	12,77	58,93	39,14

Madencilik sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin başlıca finansal tablo kalemleri incelenmiş ve 2020 yılında faiz giderinde meydana gelen artış hariç olmak üzere diğer kalemlerin örneklemin bütününe paralel olarak artış ve azalış gösterdiği saptanmıştır. Aynı zamanda 2020 yılında faiz giderinde meydana gelen bu artış, göze çarpan en önemli değişim olarak görülmektedir. Madencilik sektöründe yer alan şirketlerin finansal tablo dipnotları incelendiğinde, faiz giderindeki bu artışın kiralama yükümlülüklerinden doğan faiz giderinden oluştuğu görülmektedir. Öyle ki, 2019 yılında 3.479.000 TL bakiyesi bulunan "kiralama yükümlülüklerine ilişkin faiz gideri" kalemi, 2020 yılında %184,90 artarak 9.912.000 TL'ye ulaşmıştır. Öte yandan 2018 yılında bir önceki yıla göre faiz giderinde gerçekleşen %257,29 artış, İpek şirketinden kaynaklanmakta olup söz konusu şirketin finansal tablo dipnotlarında artan faiz giderine ilişkin bir açıklama bulunmamaktadır. Tablo 19'da göze çarpan bir diğer husus, 2018 yılında şirketlerin dönem kârında ve finansman gideri öncesi kârında gerçekleşen artıştır. Madencilik sektöründe bulunan şirketlerin 2018 yılında net satışlarının bir önceki yıla göre %79,31 artmasına karşın giderlerinin %70 ve satışlar dışında kalan gelirlerinin %158,34 artması, dönem kârındaki bu

artışın en temel sebebidir. Finansman gideri öncesi kârında meydana gelen artışın sebebi de dönem kârında gerçekleşen artışın sebebiyle aynıdır. Şirketlerin net satışlarının ve faaliyetlerden elde ettiği gelirlerin artış yüzdesinin, giderlerinin artış yüzdesinden çok fazla olması, finansman gideri öncesi faaliyet kârında artışa sebep olmuştur.

Tablo 15: Madencilik Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin TMS 17 ve TFRS 16 Uyguladığı Dönemlerdeki Finansal Oranları ve Değişimleri

	TMS 17		**TFRS 16**	
	2017	**2018**	**2019**	**2020**
Aktif Kârlılık	8,1	13,61	15,03	11,19
Aktif Kârlılıkta Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	5,51	1,42	-3,84
Toplam Borç / Toplam Varlıklar	10,08	8,46	9,36	10,02
Toplam Borç / Toplam Varlıklar Oranında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	-1,62	0,9	0,66
Net Kâr Marjı	50,86	64	52,33	46,42
Net Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	13,14	-11,67	5,91
Faaliyet Kâr Marjı	74,15	76,35	84,14	79,58
Faaliyet Kâr Marjında Bir Önceki Yıla Göre Değişim	-	2,2	7,79	-4,56

Madencilik sektöründe yer alan şirketlerin finansal oranları analiz edildiğinde; aktif kârlılık oranının 2018 yılında bir önceki yıla göre artış gösterdiği, 2020 yılında ise 2019 yılına göre sert bir düşüş gösterdiği saptanmıştır. 2018 yılında şirketlerin dönem kârının 2017 yılına göre %125,63 artmasına karşın toplam varlıklarının %34,38 artması, 2018 yılında meydana gelen artışı açıklar niteliktedir. Öte yandan 2020 yılında şirketlerin dönem kârının %3,29 azalmasına karşın toplam varlıklarının %29,9 artması, aktif kârlılık oranının 3,84 düşmesine sebep olmuştur. Benzer bir durum net kâr marjında da bulunmaktadır. 2018 yılında şirketlerin dönem kârının 2017 yılına göre %125,63 artmasına karşın net satışlarının %79,31 artması, net kâr marjının artmasına sebep olmuştur. 2019 yılında ise bahsedilen durumun tam tersi gerçekleşmiştir. 2019 yılında şirketlerin dönem kârının 2017 yılına göre %58,76 artmasına karşın net satışlarının %94,16 artması, 2019 yılında meydana gelen düşüşü açıklar niteliktedir.

5.4. Araştırmanın Sonucu

Araştırmanın başlangıcında; mali kuruluşlar ve holdingler hariç olmak üzere BİST 100 endeksinde yer alan şirketlerin başlıca finansal tablo kalemleri ve finansal oranları yıl bazında incelenmiştir. Böylelikle hem eski kiralama standardına hem yeni kiralama standardına göre ilgili dönemdeki finansal tablo kalemleri ve finansal oranlardaki değişim gözlemlenmiştir. Yıl bazlı değişimlerin gösterildiği tablolardan yapılan çıkârımlar kullanılarak şirketlerin TMS 17 standardını uyguladığı 2017 – 2018 yıllarındaki başlıca finansal tablo kalemleri ve finansal oranları ile TFRS 16 standardını uyguladığı 2019 – 2020 yıllarındaki finansal tablo kalemleri ve finansal oranları değerlendirilmiştir. TFRS 16 standardının uygulanmaya başlandığı yıl olan 2019 yılından sonra örneklemde yer alan şirketlerin; dönem kârının %26,39, finansman giderleri/gelirleri öncesi faaliyet kârının %29,88, esas faaliyet kârının %30,53, faiz giderlerinin %87,49, toplam varlıklarının %57,12 ve toplam yükümlülüklerinin %59,64 artış gösterdiği saptanmıştır.

TMS 17 standardında faaliyet kiralamaları sonucu ortaya çıkan kira giderlerinin TFRS 16 standardında şirketlerin gelir tablosunda yer almaması, TFRS 16 standardına göre faaliyet kiralamalarında kiralanan varlığa ilişkin varlık ve yükümlülük kaydedilmesi ve söz konusu varlıklara ilişkin amortisman gideri ve faiz giderinin raporlanması; esas faaliyet kârındaki ve faiz giderindeki artışın sebeplerinden biri olarak söylenebilir. Bahsedilen duruma paralel olarak finansman gideri öncesi faaliyet kârında da artış tespit edilmiştir.

Şirketlerin TMS 17 standardını uyguladığı 2017 – 2018 yıllarındaki finansal oranları ile TFRS 16 standardını uyguladığı 2019 – 2020 yıllarındaki finansal oranları incelendiğinde, net kâr marjında azalma gözlemlenmiştir. Örneklemde yer alan şirketlerin dönem kârının %26,39 artmasına karşın net satışlarının %29,69 artması, net kâr marjındaki azalışı açıklar niteliktedir. Finansal oranlardaki bir diğer azalış aktif kârlılık oranında görülmektedir. Örneklemde yer alan şirketlerin dönem kârının %26,39 artmasına karşın, varlıklarının %57,12 artması, aktif kârlılık oranındaki azalışı açıklamaktadır. Faaliyet kâr marjı incelendiğinde, söz konusu oranın artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Yeni kiralama standardında faaliyet

kiralamasına ilişkin kira giderlerinin göz önünde bulundurulmaması, esas faaliyet kârını artırmış ve söz konusu artış, faaliyet kâr marjında olumlu yönde bir artışa sebep olmuştur. Finansal oranlardan bir diğeri olan toplam borç / toplam varlıklar oranı da TFRS 16'nın kullanıldığı dönemlerde, TMS 17'nin kullanıldığı dönemlere göre %1,03 artmıştır.

TFRS 16'nın etkisi sektörel bazda da analiz edilmiştir. BİST 100 endeksini oluşturan sektörlerden en fazla işletmeyi kapsayan imalat sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin TMS 17 standardını uyguladığı 2017 – 2018 yıllarındaki başlıca finansal tablo kalemleri ve finansal oranları ile TFRS 16 standardını uyguladığı 2019 – 2020 yıllarındaki finansal tablo kalemleri ve finansal oranları değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda dönem kârının %24,63, finansman giderleri/ gelirleri öncesi faaliyet kârının %25,17 esas faaliyet kârının %26,57, faiz giderlerinin %92,03, toplam varlıklarının %78,54 ve toplam yükümlülüklerinin %85,78 artış gösterdiği saptanmıştır. İmalat sektörü, tüm örneklemle kıyaslandığında söz konusu sektörde faaliyet gösteren şirketlere ait başlıca finansal tablo kalemlerinin tüm örneklemdeki şirketlere ait finansal tablo kalemleriyle paralel olduğu görülmektedir. İmalat sektörünün finansal oranlarındaki değişim incelendiğinde toplam borç / toplam varlıklar oranının örneklemin bütününe paralel olarak artış gösterdiği; aktif kârlılık oranının ve net kâr marjının da yine örneklemin bütününe paralel olarak azalış gösterdiği gözlemlenmiştir. Fakat faaliyet kâr marjında örneklemin tamamından farklı olarak bir azalış bulunmaktadır. Bu durum, TFRS 16 standardının kullanılmasıyla birlikte imalat sektöründe esas faaliyet kârının %26,57 artmasına karşın net satışların %37 artmasından kaynaklanmaktadır.

Analiz edilen bir diğer sektör, toptan ve perakende ticaret, otel ve lokantalar sektörüdür. Söz konusu sektörde faaliyet gösteren şirketlerin finansal tablo kalemlerindeki ve finansal oranlarındaki değişimler, imalat sektöründe olduğu gibi TFRS 16 kullanılmaya başlanmadan önceki ve sonraki ikişer yıl olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda dönem kârında %109,32, finansman gideri/geliri öncesi faaliyet kârında %102,93, esas faaliyet kârında %130,93, faiz giderinde %160,87, toplam varlıklarda %75,38 ve toplam yükümlülüklerde %79,25 artış saptanmıştır. Bu sektörde yer alan şirketlerin belirtilen finansal tablo kalemlerinde görülen yüksek yüzdesel değişimlerin sebeplerinden biri olarak, şirketlerin çok yüksek seviyede kira faaliyetleri gerçekleştirdiği söylenebilir. TMS 17'de "kira gideri" olarak raporlanan faaliyet kiralaması işlemlerine ilişkin TFRS 16'da doğrudan kira gideri olarak raporlanmayıp amortisman ve faiz gideri olarak raporlanması ve kiralanan varlıklara ilişkin finansal durum tablosunda varlık ve yükümlülük raporlanması, tüm finansal tablo kalemlerinin artmasına dayanak teşkil eden unsurlardan biridir. Öte yandan şirketlerin finansal oranları incelendiğinde, BİST 100'e paralel olarak toplam borç / toplam varlıklar oranın ve faaliyet kâr marjının arttığı gözlemlenmektedir. Buna karşın aktif kârlılık oranının ve net kâr marjının sektöre zıt işlemesinin nedeni, kâr tutarının %109,32 artış göstermesinden kaynaklanmaktadır. Kâr tutarında meydana gelen artışın sebeplerinden biri olarak şirketlerin kira gideri raporlamaması söylenebilir.

Görüldüğü üzere bu sektörde yer alan şirketlerin başlıca finansal tablo kalemlerinde meydana gelen değişimler, diğer sektörlere göre çok daha yüksektir. Dolayısıyla toptan ve perakende ticaret, otel ve lokantalar sektörünün TFRS 16 standardından en çok etkilenen sektör olduğu söylenebilir. Ayrıca BİST 100 endeksinde işlem gören şirketlerin finansal tablolarında sunulan bağımsız denetçi raporlarında yer alan kilit denetim konuları incelendiğinde; TFRS 16 standardının kilit denetim konusunda yer aldığı sektörlerin başında bu sektörün gelmesi de yeni kiralama standardından en çok etkilenen sektörün bu sektör olduğuna işaret etmektedir. Tablo 16'da hangi sektörde kaç işletmenin bağımsız denetim raporunda TFRS 16 standardının yer aldığı gösterilmiştir.

Tablo 16: TFRS 16 Standardının Kilit Denetim Konusu Olarak Bağımsız Denetçi Raporunda Yer Aldığı Sektörler ve Sektörlere Ait Şirket Sayıları

	2019	**2020**	**Sektör Toplamı**
İmalat Sektörü	3	0	3
Toptan ve Perakende Ticaret, Otel ve Lokantalar Sektörü	6	3	9
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Sektörü	3	0	3
Eğitim, Sağlık, Spor ve Diğer Hizmetler Sektörü	1	0	1
TOPLAM	**13**	**3**	**16**

Tablo 16'da görüldüğü üzere, 2019 yılında toptan ve perakende ticaret, otel ve lokantalar sektöründe faaliyet gösteren 6 şirketin kilit denetim konularında TFRS 16 standardının yer aldığı görülmektedir. Öte yandan yine 2019 yılında imalat sektöründe 3, ulaştırma haberleşme ve depolama sektöründe 3 ve eğitim, sağlık, spor ve diğer hizmetler sektöründe 1

şirketin bağımsız denetçi raporunda yeni kiralama standardının yer aldığı tespit edilmiştir. 2020 yılında ise sadece toptan ve perakende ticaret, otel ve lokantalar sektöründe yer alan 3 şirketin kilit denetim konularında TFRS 16'nın yer aldığı saptanmış, diğer şirketlerin kilit denetim konularında yeni kiralama standardından söz edilmemiştir.

Elektrik, gaz ve su sektörü; BİST 100 endeksinde yer alan 5 şirketin faaliyet gösterdiği sektör olarak göze çarpmaktadır. Söz konusu sektörde faaliyet gösteren şirketler, diğer sektörlerde olduğu gibi standart bazlı ve ikişer yıl olarak bir arada değerlendirildiğinde dönem kârında %27,01, finansman gideri/geliri öncesi faaliyet kârında %37,96, esas faaliyet kârında %42,60, faiz giderinde %43,99, toplam varlıklarda %30,69 ve toplam yükümlülüklerde %27,34 artış gözlemlenmiştir. Diğer sektörler gibi elektrik, gaz ve su sektörü de bu yönüyle örneklemin bütününe paralellik göstermektedir. Elektrik, gaz ve su sektörünün finansal oranlarındaki değişim incelendiğinde faaliyet kâr marjının örneklemin bütününe paralel olarak artış gösterdiği; aktif kârlılık oranının da yine örneklemin bütününe paralel olarak azalış gösterdiği gözlemlenmiştir. Öte yandan net kâr marjının, örnekleme zıt olarak artış gösterdiği görülmüştür. Bu durum, TFRS 16 standardının kullanılmasıyla birlikte elektrik, gaz ve su sektöründe dönem kârının %27,01 artmasına karşın net satışların %24,15 artmasıyla açıklanabilir.

İncelenen bir diğer sektör, ulaştırma, haberleşme ve depolama sektörüdür. Söz konusu sektörde yer alan şirketlerin finansal tablo kalemleri ve finansal oranları, önceki sektörlerle aynı şekilde değerlendirilmiş, 2017 – 2018 ve 2019 – 2020 yılları ayrı ayrı birer dönem olarak kabul edilmiştir. Diğer sektörlerde olduğu gibi; ulaştırma, haberleşme ve depolama sektöründe de başlıca finansal tablo kalemleri, örneklemin tamamına paralellik göstermiştir. Söz konusu sektörde faaliyet gösteren şirketlerin dönem kârının %20,62, finansman gideri/geliri öncesi faaliyet kârının %10,02 esas faaliyet kârının %12,52, faiz giderinin %120,91, toplam varlıkların %65,78 ve toplam yükümlülüklerin %72,28 artması, bahsedilen paralelliği açıklamaktadır. Daha önce belirtildiği gibi TFRS 16 standardının kullanılmasıyla birlikte şirketler; faaliyet kiralamasına konu olan varlıklara ilişkin kira gideri raporlamayı terk etmiş, varlık ve yükümlülük raporlamaya başlamıştır. Bu durumla birlikte varlıklarda ve yükümlülüklerde artış olmuş, yükümlülüklerin artmasının bir sonucu olarak da faiz giderleri artış göstermiştir. Özetle; varlık, yükümlülük ve faiz gideri kalemlerinin artış göstermesinin sebeplerinden birinin kiralama işlemleri olduğu söylenebilir. Ulaştırma, haberleşme ve depolama sektörünün finansal oranlarındaki değişim değerlendirildiğinde toplam borç / toplam varlıklar oranının ve faaliyet kâr marjının örneklemin bütününe paralel olarak artış gösterdiği; aktif kârlılık oranının da yine örneklemin bütününe paralel olarak azalış gösterdiği gözlemlenmiştir. Öte yandan net kâr marjının, örnekleme zıt olarak artış gösterdiği görülmüştür. Bu durum, 2019 ve 2020 yıllarında Ulaştırma, haberleşme ve depolama sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin dönem kârının %20,62 artmasına karşın net satışlarının %7,10 artmasıyla açıklanabilir.

Başlıca finansal tablo kalemlerinin ve finansal oranlarının incelendiği bir diğer sektör teknoloji sektörüdür. Söz konusu sektörde yer alan şirketlerin başlıca finansal tablo kalemleri ve finansal oranları, TFRS 16 standardının kullanıldığı dönemlerde, TMS 17 standardının uygulandığı dönemlere göre artış göstermiştir. Söz konusu sektörde faaliyet gösteren işletmelerin başlıca finansal tablo kalemlerine ilişkin değişimler değerlendirildiğinde; dönem kârının %94,9, finansman gideri/geliri öncesi faaliyet kârının %126,82, esas faaliyet kârının %137,46, faiz giderinin %43,42, toplam varlıkların %85,94 ve toplam yükümlülüklerin %75,92 artış gösterdiği tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere teknoloji sektöründe yer alan şirketlerin finansal tablo kalemleri, örneklemin bütününe paralel olarak artış göstermiştir. Öte yandan şirketlerin finansal oranları incelendiğinde aktif kârlılık oranının artış gösterdiği göze çarpmaktadır. 2019 ve 2020 yıllarında toplam varlıkların %85,94 artmasına karşın dönem kârının %94,90 artması bu durumu açıklar niteliktedir. Öte yandan faaliyet kâr marjının örneklemin bütününe paralel olarak artış gösterdiği; net kâr marjının da yine örneklemin bütününe paralel olarak azalış gösterdiği gözlemlenmiştir. Toplam borç / toplam varlıklar oranı ise örneklemin bütününün aksine, 2019 ve 2020 yıllarında azalmıştır.

Araştırmada analiz edilen son sektör ise madencilik sektörüdür. Söz konusu sektörde faaliyet gösteren şirketlerin finansal tablo kalemlerindeki ve finansal oranlarındaki değişimler, diğer sektörlerde olduğu gibi TFRS 16 kullanılmaya başlanmadan önceki ve sonraki ikişer yıl olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda 2019 ve 2020 yıllarında dönem kârının %116,38, finansman gideri/geliri öncesi faaliyet kârının %128,62, esas faaliyet kârının %181,94, faiz giderinin %465,34, toplam varlıkların %89,43 ve toplam yükümlülüklerin %101,44 artış gösterdiği tespit edilmiştir. Söz konusu kalemlerin hepsinde

önemli artışların görülmektedir. Ancak en önemli artış olarak göze çarpan faiz giderindeki artışın temel sebebi olarak Koza Altın şirketinin TMS 17 kullandığı 2017 ve 2018 yıllarında kira gideri olarak raporladığı 33.805.000 TL gösterilebilir. Söz konusu rakamın, yükümlülük olarak kaydedilmesiyle birlikte faiz giderinde önemli bir artış meydana gelmiştir. Sektöre ait finansal oranlardan toplam borç / toplam varlıklar oranının ve faaliyet kâr marjının, örneklemin bütününe paralel olarak artış gösterdiği; net kâr marjının da yine örneklemin bütününe paralel olarak azalış gösterdiği gözlemlenmiştir. Öte yandan aktif kârlılık oranının örnekleme zıt olarak artış gösterdiği görülmüştür. Bu durum, TFRS 16 standardının kullanılmasıyla birlikte madencilik sektöründe dönem kârının %116,38 artmasına karşın toplam varlıkların %89,43 artmasıyla açıklanabilir. TFRS 16'nın finansal tablo kalemlerine ve finansal oranlara etkisi, Tablo 17 ve Tablo 18'de özet olarak belirtilmiştir:

Tablo 17: TFRS 16 Standardının Başlıca Finansal Tablo Kalemlerine Etkisi

	Dönem Kârı	**Finansman Gideri Öncesi Faaliyet Kârı**	**Esas Faaliyet Kârı**	**Faiz Gideri**	**Toplam Varlıklar**	**Toplam Yükümlülükler**
BİST 100	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış
İmalat Sektörü	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış
Toptan ve Perakende Ticaret, Otel ve Lokantalar Sektörü	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış
Elektrik, Gaz ve Su Sektörü	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Sektörü	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış
Teknoloji Sektörü	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış
Madencilik Sektörü	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış	Artış

Tablo 17'de görüldüğü üzere; yeni kiralama standardının kullanıldığı 2019 ve 2020 yıllarında başlıca finansal tablo kalemlerinin tamamı, TMS 17 standardının kullanıldığı 2017 ve 2018 yıllarına göre artış göstermiştir. TFRS 16 standardının uygulanmasıyla birlikte kiralanan varlıklara ilişkin varlık ve yükümlülük raporlaması, toplam varlıklar ve toplam yükümlülükler kalemlerinde artışın sebeplerinden biridir. Toplam yükümlülükler kaleminde meydana gelen artış da faiz gideri kaleminde artışa yol açmıştır. Öte yandan TMS 17 standardına göre faaliyet kiralamaları sonucunda ortaya çıkan kira giderlerinin yeni kiralama standardına göre şirketlerin gelir tablolarında yer almaması; finansman gideri öncesi faaliyet kârındaki artışa dayanak teşkil etmiş, bahsedilen artış da esas faaliyet kârındaki artışı tetiklemiştir.

Tablo 18: TFRS 16 Standardının Finansal Oranlara Etkisi

	Aktif Kârlılık	**Toplam Borç / Toplam Varlıklar**	**Net Kâr Marjı**	**Faaliyet Kâr Marjı**
BİST 100	Azalış	Artış	Azalış	Artış
İmalat Sektörü	Azalış	Artış	Azalış	Azalış
Toptan ve Perakende Ticaret, Otel ve Lokantalar Sektörü	Artış	Artış	Artış	Artış
Elektrik, Gaz ve Su Sektörü	Azalış	Azalış	Artış	Artış
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Sektörü	Azalış	Artış	Artış	Artış
Teknoloji Sektörü	Artış	Azalış	Azalış	Artış
Madencilik Sektörü	Artış	Artış	Azalış	Artış

Tablo 18'de TFRS 16 standardının finansal oranlara etkisi, TFRS 16 kullanılmaya başlanmadan önceki ve sonraki ikişer yıl olarak hem sektörel bazda hem örneklem bazında incelenmiştir. İnceleme sonucunda örneklemin bütününde aktif kârlılık ve net kâr marjı oranlarında; artış faaliyet kâr marjı ve toplam borç / toplam varlıklar oranının ise artış gösterdiği saptanmıştır. Dönem net kârının %26,39 artmasına karşın toplam varlıkların %57,12 artması, aktif kârlılık oranındaki düşüşü açıklamaktadır. Öte yandan net kâr marjı oranında da düşüş görülmektedir. BİST 100 endeksinde bulunan işletmenin dönem kârının %26,39 artmasına karşın net satışlarının %29,69 artması, net kâr marjının azalmasına sebep olmuştur. Şirketlerin faaliyet kâr marjı değerlendirildiğinde, söz konusu oranın artış gösterdiği saptanmıştır. TFRS 16 standardının kullanılmaya başlanmasıyla birlikte faaliyet kiralamasına ilişkin kira giderlerinin raporlanmaması, esas faaliyet kârını

artırıcı unsurlardan biridir. Esas faaliyet kârında meydana gelen bu artış da faaliyet kâr marjında olumlu yönde bir artışa sebep olmuştur. Finansal oranlardan bir diğeri olan toplam borç / toplam varlıklar oranı ise TFRS 16'nın kullanıldığı dönemlerde, TMS 17'nin kullanıldığı dönemlere göre artış göstermiştir.

Finansal oranlarda sektörel bazda meydana gelen artış ve azalışların sebebi de finansal tablo kalemlerinin birbirleri arasındaki yüzdesel farklılıklardır. Örneğin toptan ve perakende ticaret, otel ve lokantalar sektöründe aktif kârlılık oranının artış göstermesi, dönem kârının yüzdesel olarak toplam varlıklardan daha fazla artış göstermesinden kaynaklanırken, net kâr marjında meydana gelen artış ise dönem kârında meydana gelen artışın net satışlardaki artıştan daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

6. Sonuç

İşletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirebilmek, büyümek ve rekabet avantajı sağlayabilmek adına ihtiyaç duydukları yüksek meblağlı varlıkları, satın almak yerine belirli kira ödemeleri karşılığında kullanma hakkı veren kiralama işlemleri, 1950'li yıllarda ABD'de alternatif bir finansman yöntemi olarak ortaya çıkmıştır. 1960'lı yıllarda başta İngiltere olmak üzere gelişmiş Avrupa ülkelerine yayılan ve 1980'li yıllarda ülkemizde resmen tanınan ve uygulanmaya başlanan kiralama işlemleri, işletmeleri yüksek faizli banka kredilerinden veya kendi öz kaynaklarına başvurmaktan kurtarmış ve bu sebeple ortaya çıktığı andan itibaren hızla gelişim göstermiştir.

Özellikle son yıllarda önemi ve kullanımı oldukça artan kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesi hususu, yıllar boyu tartışılan bir konu olarak literatürde yer almıştır. İşletmeler, 31 Aralık 2018 tarihinden önce TMS 17 standardını uygulamaktaydılar. Söz konusu standartta, faaliyet kiralaması işlemlerinde kiralanan varlıklara ilişkin varlık ve yükümlülüklerin finansal durum tablosu dışında bırakılmasından dolayı literatürde oldukça eleştiri alması sebebiyle Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, UFRS 16 standardını hazırlamış ve söz konusu standart, KGK tarafından Türkçe'ye birebir çevrilerek TFRS 16 ismiyle yayımlanmıştır. TFRS 16, ülkemizde 31 Aralık 2018 tarihinden itibaren başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 16 Nisan 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. TFRS 16 standardıyla birlikte kiracı taraf için faaliyet kiralaması – finansal kiralama ayrımı sona ermiş, tüm kiralama işlemleri aynı şekilde muhasebeleştirilmeye başlanmıştır. Bu değişiklikle birlikte kiracı taraf, kiralama türü fark etmeksizin kiralama işlemlerine ilişkin varlık ve yükümlülük raporlamaya başlamıştır. Dolayısıyla şirketlerin finansal tabloları, daha şeffaf ve gerçeğe uygun hale gelmiştir.

Çalışmanın son bölümünde yeni kiralama standardının BİST 100 endeksinde faaliyet gösteren şirketlerin başlıca finansal tablo kalemlerine ve finansal oranlarına etkisi incelenmiştir. İnceleme sonucunda beklendiği üzere TFRS 16 standardının TMS 17 standardına göre başlıca finansal tablo kalemlerinin ve finansal oranların tümünde değişiklik yarattığı saptanmıştır. Söz konusu standardın kullanıldığı 2019 ve 2020 yıllarında şirketlerin başlıca finansal tablo kalemlerinin tümünde artış görülmüştür. Yeni kiralama standardının etkisi, sektörel bazda da değerlendirilmiş ve bu standarttan en çok Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama sektörüyle Toptan ve Perakende Ticaret, Oteller ve Lokantalar sektörünün etkilendiği gözlemlenmiştir. Bu durum, şirketlerin bağımsız denetçi raporlarında yer alan kilit denetim konularına da yansımış; kilit denetim konularında TFRS 16 standardının yer aldığı şirketlerin çoğunun bahsedilen sektörlerde faaliyet gösterdiği saptanmıştır.

TFRS 16 standardının kullanılmaya başlanmasıyla birlikte şirketler, faaliyet kiralamasına konu olan varlıklarına ilişkin varlık ve yükümlülük raporlamaya başlamış ve bu sayede finansal tablolar daha şeffaf ve anlaşılabilir; finansal oranlar daha anlamlı hale gelmiştir. Ayrıca bu durum finansal tabloların gerçeğe uygun sunumunu güçlendirmiş ve muhasebe ilkelerinden "Tam Açıklama İlkesi" nin daha iyi uygulanmasını sağlamıştır.

Gelecek çalışmalarda, tüm BİST şirketlerinin finansal verileri kullanılarak çalışmanın örneklemi genişletilebilir. Öte yandan bu çalışmada; TFRS 16 standardının etkisi, TFRS 16 kullanılmaya başlanmadan önceki ve sonraki ikişer yıl baz alınarak analiz edilmiştir. Gelecek yıllarda yayımlanacak finansal tablolar kullanılarak dönem sayısı artırılabilir ve bu sayede TFRS 16'nın etkisi daha iyi analiz edilebilir. Ayrıca yurt dışında faaliyet gösteren halka açık şirketlerin finansal

verileri ile Türkiye'de faaliyet gösteren şirketlerin finansal verileri karşılaştırılarak yeni kiralama standardının etkisi ülkeler bazında incelenebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Arel Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Tarih:02.10.2020).
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Ethics Committee Approval: This study was approved by the Arel University Ethics Committee (Date:02.10.2020).
Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Aktaş, R., Karğın, S. & Arıcı, N.D. (2017). Yeni Kiralamalar Standardı UFRS 16'nın Getirdiği Yenilikler Ve İşletmelerin Finansal Tablolarına Ve Finansal Oranlarına Olası Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Journal of Business Research Turk*, 9(4), 858–881.

Aslan, Ü. (2018). UFRS 16 kiralamalar standardı kapsamında faaliyet kiralamalarının kiracı işletme tarafından muhasebeleştirilmesi ve raporlanması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (77): 55–68

Ergül, N. ve Dumanoğlu, S. (2003). *Finansal Kiralama*, Der Yayınları, İstanbul.

Erol, A. (2011). *Tüm Yönleriyle Finansal Kiralama (Leasing) İçtihatlı & Gerekçeli*, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.

Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu. (2012, 13 Aralık). *Resmi Gazete* (Sayı: 28496 (Mükerrer)). Erişim adresi: https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121213-1.htm

Marşap, B. ve Yanık, S. (2018). IFRS 16 Kapsamında Kiralama İşlemlerinin Finansal Raporlamaya Etkisinin İncelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (80): 23-42

Öztürk, Can. (2016). UFRS 16 Kiralama İşlemleri Standardının Eski UMS 17 Standardı İle Karşılaştırılması Ve Almanya Ve Türkiye'de Hisse Senetleri Halka Açık Olan Hava Yolu Şirketlerinin Finansal Durumuna Etkisi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, (18): 1-50

Sarı, E. ve Güngör, N. (2020). TFRS 16 Standardının Seçilmiş BİST 100 Şirketlerinin Finansal Tabloları ve Finansal Performanslarına Etkisinin İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3): 287-312

Serçemeli, M. & Öztürk, M. (2016). Yeni Finansal Raporlama Standardı IFRS 16 Kiralama İşlemleri'nin Getirdiği Değişimler Üzerine Bir Değerlendirme. *Mali Çözüm*, (135): 31–48.

Şentürk, F. (2016). Türk Vergi Mevzuatı Kapsamında Faaliyet Kiralaması Yapan İşletmelerde Muhasebe Uygulamaları. *Journal of Business Research*, (8): 620-639

Toroslu, M.Vefa (1998). *Leasing İşlemleri ve Muhasebesi*, Etibank Yayınları, İstanbul.

Uygun, U. (2019). *Yeni Kiralamalar Standardı TFRS 16'nın İşletmelerin Finansal Durumuna Etkileri; BİST Şirketleri Üzerine Bir Uygulama* (Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa).

TFRS 16. Kiralamalar. Erişim adresi: https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/TFRS_16.pdf

TMS 17. Kiralama İşlemleri. Erişim adresi: https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2011Seti/TMS17.pdf

BIST 100 Endeksi. (2020). Erişim adresi:

https://www.ekonomist.com.tr/encyclopedia/bist-100-endeksi

Leasing Nedir? Erişim adresi: https://www.qnbfl.com/leasing-nedir/

TANIM

İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü'nün yayını olan Muhasebe Enstitüsü Dergisi – Journal of Accounting Institute, açık erişimli, hakemli, yılda iki kere Ocak ve Temmuz aylarında yayınlanan bilimsel bir dergidir. 1975 yılında kurulmuştur**.**

AMAÇ ve KAPSAM

İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü'nün yayını olan Muhasebe Enstitüsü Dergisi – Journal of Accounting Institute, açık erişimli, hakemli, yılda iki kere Ocak ve Temmuz aylarında yayımlanan bilimsel bir dergidir. 1975 yılında kurulmuştur.

Muhasebe Enstitüsü Dergisi – Journal of Accounting Institute'un amacı Türkçe ve İngilizce makaleler yayınlayarak, ulusal ve uluslararası düzeyde muhasebe ve işletme alanıyla ilgili bilginin paylaşımına katkıda bulunmaktır.

Muhasebe Enstitüsü Dergisi – Journal of Accounting Institute esas olarak muhasebe ve işletme alanına dair konuları kapsar. Derginin hedef kitlesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşlar oluşturur.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergi yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing

Gönderilen makaleler derginin amaç ve kapsamına uygun olmalıdır. Orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmayan, her bir yazar tarafından içeriği ve gönderimi onaylanmış yazılar değerlendirmeye kabul edilir.

Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştrma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir. Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

İntihal

Ön kontrolden geçirilen makaleler, iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal/kendi kendine intihal tespit edilirse yazarlar bilgilendirilir. Editörler, gerekli olması halinde makaleyi değerlendirme ya da üretim sürecinin çeşitli aşamalarında intihal kontrolüne tabi tutabilirler. Yüksek benzerlik oranları, bir makalenin kabul edilmeden önce ve hatta kabul edildikten sonra reddedilmesine neden olabilir. Makalenin türüne bağlı olarak, bunun oranın %15 veya %20'den az olması beklenir.

Çift Kör Hakemlik

İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Editör, makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakemlikten geçmesini sağlar ve makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

TELİF HAKKINDA

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr olarak lisanslıdır. CC BY-NC 4.0 lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

AÇIK ERİŞİM İLKESİ

Dergi açık erişimlidir ve derginin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir. Bu BOAI açık erişim tanımıyla uyumludur.

Derginin açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr) olarak lisanslıdır.

ETİK

Yayın Etiği İlke ve Standartları

Muhasebe Enstitüsü Dergisi – Journal of Accounting Institute, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için adres: https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirmede olmadığını beyan etmelidir. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telife bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

Muhasebe Enstitüsü Dergisi Dergisi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdırlar.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.

- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- İnsan denekler ile yapılan deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluşta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan öğesi bulunan çalışmalarda, "yöntem" bölümünde katılımcılardan "bilgilendirilmiş onam" alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

DİL

Derginin dili Türkçe ve Amerikan İngilizcesi'dir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI VE YAZIM KURALLARI

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak ve http://dergipark.gov.tr/meder üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, yazının yayınlanmak üzere gönderildiğini ifade eden, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) bir mektup; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı Telif Hakkı Anlaşması Formu eklenerek gönderilmelidir.

1. Çalışmalar, A4 boyutunda, üst, alt, sağ ve sol taraftan 2,5 cm. boşluk bırakılarak, 10 punto Times New Roman harf karakterleriyle ve 1,5 satır aralık ölçüsü ile ve iki yana yaslı olarak hazırlanmalıdır.
2. Yazar/yazarların adları çalışmanın başlığının hemen altında sağa bitişik şekilde verilmelidir. Ayrıca yıldız dipnot şeklinde (*) yazarın unvanı, kurumu ve e-posta adresi ve telefonu sayfanın en altında dipnotta belirtilmelidir.
3. Giriş bölümünden önce 100-150 kelimelik çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden Türkçe ve ingilizce öz ile 600-800 kelimelik İngilizce genişletilmiş özet yer almalıdır. Çalışmanın İngilizce başlığı İngilizce özün üzerinde yer almalıdır. İngilizce ve Türkçe özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden, 3 adet Türkçe, 3 adet İngilizce anahtar kelime yer almalıdır.
4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Makale dilinde başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık öz ve anahtar kelimeler; İngilizce genişletilmiş özet, ana metin bölümleri, son notlar ve kaynaklar.
5. Araştırma makalesi bölümleri şu şekilde sıralanmalıdır: "Giriş", "Amaç ve Yöntem", "Bulgular", "Tartışma ve Sonuç", "Son Notlar", "Kaynaklar", "Tablolar ve Şekiller". Derleme ve yorum yazıları için ise, çalışmanın öneminin belirtildiği, sorunsal ve amacın somutlaştırıldığı "Giriş" bölümünün ardından diğer bölümler gelmeli ve çalışma "Tartışma ve Sonuç", "Son Notlar", "Kaynaklar" ve "Tablolar ve Şekiller" şeklinde bitirilmelidir.
6. Çalışmalarda tablo, grafik ve şekil gibi göstergeler ancak çalışmanın takip edilebilmesi açısından gereklilik arz ettiği durumlarda, numaralandırılarak, tanımlayıcı bir başlık ile birlikte verilmelidir. Demografik özellikler gibi metin içinde verilebilecek veriler, ayrıca tablolar ile ifade edilmemelidir.
7. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren kapak sayfası gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı bulundukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılabilecek adresler, cep, iş ve faks numaraları, ORCID ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
8. Dergide yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu ve belirtilen görüşler yazarlara aittir; İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü bir sorumluluk yüklenmez.

9. Yayın kurulu ve hakem raporları doğrultusunda yazarlardan, metin üzerinde bazı düzeltmeler yapmaları istenebilir.
10. Dergiye gönderilen çalışmalar yayınlansın veya yayınlanmasın geri gönderilmez.

Kaynaklar

Derleme yazıları okuyucular için bir konudaki kaynaklara ulaşmayı kolaylaştıran bir araç olsa da, her zaman orijinal çalışmayı doğru olarak yansıtmaz. Bu yüzden mümkün olduğunca yazarlar orijinal çalışmaları kaynak göstermelidir. Öte yandan, bir konuda çok fazla sayıda orijinal çalışmanın kaynak gösterilmesi yer israfına neden olabilir. Birkaç anahtar orijinal çalışmanın kaynak gösterilmesi genelde uzun listelerle aynı işi görür. Ayrıca günümüzde kaynaklar elektronik versiyonlara eklenebilmekte ve okuyucular elektronik literatür taramalarıyla yayınlara kolaylıkla ulaşabilmektedir.

Kabul edilmiş ancak henüz sayıya dahil edilmemiş makaleler Early View olarak yayınlanır ve bu makalelere atıflar "advance online publication" şeklinde verilmelidir. Genel bir kaynaktan elde edilemeyecek temel bir konu olmadıkça "kişisel iletişimlere" atıfta bulunulmamalıdır. Eğer atıfta bulunulursa parantez içinde iletişim kurulan kişinin adı ve iletişimin tarihi belirtilmelidir. Bilimsel makaleler için yazarlar bu kaynaktan yazılı izin ve iletişimin doğruluğunu gösterir belge almalıdır. Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Referans Stili ve Formatı

Muhasebe Enstitüsü Dergisi – Journal of Accounting Institute, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6.Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological

Association (6th ed.). Washington, DC: APA.

- http://www.apastyle.org/

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir.

Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayıner ve Demirci 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambrune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi.* İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme.* Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation.* New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayımcının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri.* Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi, 15*(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society, 10*(2), 149–173. http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine, 372,* 2087–2096. http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atıf analizi. T*ürk Kütüphaneciliği, 26,* 349–369. Erişim adresi: http://www.tk.org.tr/

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly, 27,* 261–278. http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910

f) Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology.* Advance online publication. http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867

g) Popüler Dergi Makalesi

Semercioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir, 52,* 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri

a) Türkçe Tezler

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık.* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b)Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali

d) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html

e) Dissertations Abstracts International'da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering, 65*(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B. & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome.* Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: http://ab2015.anadolu.edu.tr /index.php?menu=5&submenu=27

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 105,* 12593–12598. http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoğlu ve ark. (Ed.), Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. *Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140) . Cham, İsviçre: Springer. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi.* X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet,* s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet.* Erişim adresi: http://www.milliyet

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: http://www.radyoodtu.com.tr/

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

Yukarıda sıralanan koşulları yerine getirmemiş çalışma kabul edilmez, eksiklerinin tamamlanması için yazara iade edilir. Yayın Komisyonu tarafından kabul edilen yazılar basıma kabul sırasına göre yayınlanır. Baskı tashihleri yazarlar tarafından yapılır.

SON KONTROL LİSTESİ

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Editöre mektup
  - ✓ Makalenin türü
  - ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu bilgisi
  - ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi (varsa belirtiniz)
  - ✓ Kaynakların APA6'ya göre belirtildiği
  - ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
  - ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
  - ✓ Makalenin kategorisi
  - ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
  - ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte
  - ✓ bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi de yer almalıdır), e-posta adresleri
  - ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
  - ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
- Makale ana metni
  - ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
  - ✓ Özetler 100-150 kelime makale dilinde ve 100-150 kelime İngilizce
  - ✓ Anahtar Kelimeler: 3-5 adet makale dilinde ve 3-5 adet İngilizce
  - ✓ İngilizce olmayan makaleler için (Örn, Almanca, Fransızca vd dillerdeki makaleler)
  - ✓ İngilizce genişletilmiş Özet (Extended Abstract) 600-800 kelime
  - ✓ Makale ana metin bölümleri
  - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
  - ✓ Son notlar (varsa belirtiniz)
  - ✓ Kaynaklar
  - ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

İLETİŞİM İÇİN:

Tel : +90 2124737070/ 18315

Web site : http://dergipark.gov.tr/meder ve https://jai.istanbul.edu.tr

Email : jai@istanbul.edu.tr

Adres : İ.Ü. Avcılar Kampüsü İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Avcılar/İstanbul

DESCRIPTION

Journal of Accounting Institute - Muhasebe Enstitüsü Dergisi, which is the official publication of Istanbul University, Accounting Institute is an open access, peer-reviewed, scholarly and international journal published two times a year in January and July. It was founded in 1975.

AIM AND SCOPE

Journal of Accounting Institute - Muhasebe Enstitüsü Dergisi aims to contribute to dissemination of knowledge in the accounting and business field by publishing articles in Turkish and English.

Journal of Accounting Institute - Muhasebe Enstitüsü Dergisi has a scope that covers all areas of accounting and business. The target group of the Journal consists of academicians, researchers, professionals, students, related professional and academic bodies and institutions.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The journal is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the Journal. Only those manuscripts approved by every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors.

Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors. All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication.

Plagiarism

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. If plagiarism/self-plagiarism will be found authors will be informed. Editors may resubmit manuscript for similarity check at any peer-review or production stage if required. High similarity scores may lead to rejection of a manuscript before and even after acceptance. Depending on the type of article and the percentage of similarity score taken from each article, the overall similarity score is generally expected to be less than 15 or 20%.

Double Blind Peer-Review

After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the editors-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. The editor provides a fair double-blind peer review of the submitted articles and hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

COPYRIGHT NOTICE

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (CC BY-NC 4.0) (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) and grant the Publisher non-exclusive commercial right to publish the work. CC BY-NC 4.0 license permits unrestricted, non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

OPEN ACCESS STATEMENT

The journal is an open access journal and all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the BOAI definition of open access.

The open access articles in the journal are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license. (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en)

ETHICS

Standards and Principles of Publication Ethics

Journal of Accounting Institute - Muhasebe Enstitüsü Dergisi is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unnethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

Journal of Accounting Institute - Muhasebe Enstitüsü Dergisi adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.

- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

LANGUAGE

The language of the Journal is Turkish and American English.

MANUSCRIPT ORGANIZATION AND FORMAT

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscpript is to be submitted online via http://dergipark.gov.tr/meder it must be accompanied by a cover letter indicating that the manuscript is intended for publication, specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist). Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, Copyright Agreement Form that has to be signed by all authors must be submitted.

1. The manuscripts should be in A4 paper standards: having 2.5 cm margins from right, left, bottom and top, Times New Roman font style in 10 font size and line spacing of 1.5 and "justify align" format. For indented paragraph, tab key should be used. One line spacing should be used for the tables and figures, which are included in the text.
2. The name(s) of author(s) should be given just beneath the title of the study aligned to the right. Also the affiliation, title, e-mail and phone of the author(s) must be indicated on the bottom of the page as a footnote marked with an asterisk (*).
3. Before the introduction part, there should be an abstract of 100-150 words. Underneath the abstract, 3-5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; extended abstract, sections, footnotes and references.
5. Research article sections are ordered as follows: "Introduction", "Aim and Methodology", "Findings", "Discussion and Conclusion", "Endnotes" and "References". For review and commentary articles, the article should start with the "Introduction" section where the purpose and the method is mentioned, go on with the other sections; and it should be finished with "Discussion and Conclusion" section followed by "Endnotes", "References" and "Tables and Figures".
6. Tables, graphs and figures can be given with a number and a defining title if and only if it is necessary to follow the idea of the article. Otherwise features like demographic characteristics can be given within the text.

7. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, postal address, phone, fax number of the author(s) and ORCIDs of all authors (see The Submission Checklist).
8. Authors are responsible for all statements made in their work published in the Journal; Istanbul University Accounting Institute has no responsibility in this regard.
9. The author(s) can be asked to make some changes in their articles due to peer reviews.
10. The studies that were sent to the journal will not be returned whether they are published or not.

References

Although references to review articles can be an efficient way to guide readers to a body of literature, review articles do not always reflect original work accurately. Readers should therefore be provided with direct references to original research sources whenever possible. On the other hand, extensive lists of references to original work on a topic can use excessive space on the printed page. Small numbers of references to key original papers often serve as well as more exhaustive lists, particularly since references can now be added to the electronic version of published papers, and since electronic literature searching allows readers to retrieve published literature efficiently. Papers accepted but not yet included in the issue are published online in the Early View section and they should be cited as "advance online publication". Citing a "personal communication" should be avoided unless it provides essential information not available from a public source, in which case the name of the person and date of communication should be cited in parentheses in the text. For scientific articles, written permission and confirmation of accuracy from the source of a personal communication must be obtained.

Reference Style and Format

Journal of Accounting Institute - Muhasebe Enstitüsü Dergisi complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological

Association (6th ed.). Washington, DC: APA.

- http://www.apastyle.org

Accuracy of citation is the author's responsibility. All references should be cited in text. Reference list must be in alphabetical order. Type references in the style shown below.

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis.

If more than one citation is made within the same paranthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayıner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciambrune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text: (Ailen et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). T*ürkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation.* New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing, 15*(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society, 10*(2), 149–173. http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine, 372,* 2087–2096. http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research, 35*(3), 26–38. Retrieved from http://cjnr.mcgill.ca

e) Journal Article wih DOI

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly, 27,* 261–278.http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology.* Advance online publication. http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time, 135,* 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar /phd/ickapak.html

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering, 65*(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome.* Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions.* Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 105,* 12593–12598. http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine.* Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald, 45.*

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post,* p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from http://dictionary.oed. com

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy.* Retrieved from http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *inFact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from http://itunes.apple.com/

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House;* New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Cover letter to the editor
  - ✓ The category of the manuscript
  - ✓ Confirming that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
  - ✓ Including disclosure of any commercial or financial involvement.
  - ✓ Confirming that last control for fluent English was done.
  - ✓ Confirming that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
  - ✓ Confirming that the references cited in the text and listed in the references section are in
  - ✓ line with APA 6.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
  - ✓ The category of the manuscript
  - ✓ The title of the manuscript both in Turkish and in English
  - ✓ All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country),
  - ✓ e-mail addresses
  - ✓ Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
  - ✓ ORCIDs of all authors.
- Main Manuscript Document
  - ✓ The title of the manuscript
  - ✓ Abstracts (100-150 words)
  - ✓ Key words: 3-5 words
  - ✓ Acknowledgement (if exists)
  - ✓ References
  - ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, description, footnotes)

CONTACT INFO

Phone : +90 2124737070/ 18315

Web site : http://dergipark.gov.tr/meder and https://jai.istanbul.edu.tr

Email : jai@istanbul.edu.tr

Address : Istanbul University, IU Avcılar Campus Business School Accounting Institute Avcılar Istanbul-Turkey

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

İstanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: Muhasebe Enstitüsü Dergisi
Dergi Adı: Journal of Accounting Institute

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author *Sorumlu Yazar*	
Title of Manuscript *Makalenin Başlığı*	
Acceptance date *Kabul Tarihi*	
List of authors *Yazarların Listesi*	

Sıra No	**Name - Surname** *Adı-Soyadı*	**E-mail** *E-Posta*	**Signature** *İmza*	**Date** *Tarih*
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, etc.) *Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, v.b.)*	

Responsible/Corresponding Author:
Sorumlu Yazar:

University/company/institution	*Çalıştığı kurum*	
Address	*Posta adresi*	
E-mail	*E-posta*	
Phone; mobile phone	*Telefon no; GSM no*	

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work,
all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work,
all authors have seen and approved the manuscript as submitted,
the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere,
the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone.
ISTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.
The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights.
I/We indemnify ISTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article.
I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury.
This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder:
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını,
Tüm yazarların bu çalışmaya asli olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını,
Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını,
Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını,
Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayınlamasına izin verirler. Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.
Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işvereninin telif dâhil patent hakları, fikri mülkiyet hakları saklıdır.
Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslarca vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz.
Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz.
Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kanıtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author; *Sorumlu Yazar;*	**Signature** / *İmza*	**Date** / *Tarih*
		……../……../……

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Muhasebe Enstitüsü Dergisi 66. Sayısı
Lerzan Kavut

Bilançoda Varlıkların Sınıflandırılmasında Tarihsel Evrim: Tercümeye Dayalı Türkiye Örneği
Recep Pekdemir, Ümmühan Aslan, Melis Ercan

COVID 19 Pandemi Döneminde Artan Belirsizlik Ortamı ve Kilit Denetim Konuları Açıklamaları Üzerindeki Etkisi: BİST 100 Şirketleri İncelemesi
Deniz Özbay

The Impact of IT Application Control on the Quality of the Audit Evidence: An Application Example
Nabi Küçükgergerli, Ayşe Atılgan Sarıdoğan

Endüstri 4.0 Döneminde Entelektüel Sermaye: Bilişim Sektörü Üzerine Bir Araştırma
İlknur Ergün, İrem Özcan

COVID-19 Pandemisi'nin Tekstil, Deri ve Giyim Eşyası Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Firmalara ve Finansal Raporlarına Etkileri: BIST'te Bir Araştırma
Tuba Ergün, Derya Üçoğlu

Türkiye Finansal Raporlama Standardı 16: Kiralamalar Standardının Borsa İstanbul Şirketlerinin Finansal Tablolarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma
Berke Koç

ISSN 2602-3202

İstanbul Üniversitesi
İşletme Fakültesi
MUHASEBE ENSTİTÜSÜ
http://muhasebe.istanbul.edu.tr
https://www.linkedin.com/in/muhasebe-enstitusu